

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**ARAP BAHARI EKSENİNDE MİSİR'DA MÜSLÜMAN KARDEŞLER'İN
İKTİDARA GELİŞİ VE ASKERİ DARBE SÜRECİNİN SABAH VE
CUMHURİYET GAZETELERİNDEKİ YANSIMALARI (2011-2013)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN:
HASAN ATLAS DEMİR**

**DANIŞMAN:
Dr. Öğr. Üyesi Ferit YÜCEBAŞ**

VAN-2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

Hasan Atlas DEMİR tarafından hazırlanan “Arap Baharı Ekseninde Mısır’da Müslüman Kardeşler’in İktidara Gelişi ve Askeri Darbe Sürecinin Sabah ve Cumhuriyet Gazetelerindeki Yansımaları (2011-2013)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ferit YÜCEBAŞ Tarih Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ Sosyoloji Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Doç. Dr. Mehmet ÖZALPER Tarih Anabilim Dalı, Muş Alparslan Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Doç. Dr. Ercüment TOPUZ Tarih Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Doç. Dr. Fatih GENCER Tarih Anabilim Dalı, Bitlis Eren Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	22/06/2022
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (15/08/2022)

Hasan Atlas DEMİR

(Yüksek Lisans Tezi)

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2022

**ARAP BAHARI EKSENİNDE MİSİR'DA MÜSLÜMAN KARDEŞLER'İN
İKTİDARA GELİŞİ VE ASKERİ DARBE SÜRECİNİN SABAH VE
CUMHURİYET GAZETELERİNDEKİ YANSIMALARI (2011-2013)**

ÖZET

Tez çalışmamızda; Mısır'da yaşanan askeri darbe süreci, Arap Baharı ekseninde Sabah ve Cumhuriyet gazetelerindeki yansımaları üzerinden ele alınmıştır. 2011 ve 2013 yılları arasında Mısır'da yaşanan olaylar gazete manşetleri ve köşe yazarlarının bakış açıları üzerinden değerlendirilmiştir. Konuyu daha net anlatabilmek adına Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin kurucusu Hasan el-Benna ve Cemiyetin Mısır tarihindeki yeri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Mısır siyasi hayatında önemli aktörlerden olan Cemal Abdülnâsır, Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek dönemlerinde Mısır'da yaşanan gelişmeler ele alınarak ülkenin geçirmiş olduğu siyasi evreler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2010 yılında Tunus'ta başlayan ve nihayetinde Mısır'a ulaşan Arap Baharı dalgası, Mısır'ın tarihinde önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Hüsnü Mübarek politikalarına karşı tek vücut olarak hareket eden muhalefet, tüm baskılara rağmen 25 Ocak 2011'de protesto gösterileri başlatmıştır. Ülke genelinde pek çok kesimden taraftar toplayan gösterilerin sonucunda, ordudan beklediği desteği bulamayan Mübarek görevden çekilmek zorunda kalmış ve yetkilerini Yüksek Askeri Konsey'e devretmiştir. Böylece Mısır'da tarihi bir gelişme yaşanmıştır.

Mübarek sonrası Mısır'da yapılan seçimlerde Müslüman Kardeşler'in adayı Muhammed Mursi, Mısır'ın ilk sivil Cumhurbaşkanı olmuştur. Tüm yetkileri elinde bulunduran YAK ise seçim sonrasında yetkileri sivillere devretmiştir. Mübarek dönemi bürokratik ve askeri vesayet odaklarıyla mücadele etmeye çalışan Mursi, diğer taraftan da halka vadettiği ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmeye çalışmıştır. Dış politikada ise ABD'ye bağımlı olan ülkeyi bu bağımlılıktan kurtarmak için bazı adımlar atmıştır. Mursi'nin iç politikada vesayeti yıkmaya adanmış adımlar muhalefet tarafından kadrolaşma olarak algılanmış ve Mübarek karşısında tek yumruk olan muhalefet bu sefer Mursi karşısında birleşmiştir. Dış destekli bu muhalif gruplar düzenledikleri protesto gösterileriyle ülkede asayişin ve düzenin bozulmasına neden olmuşlardır. Siyasi tecrübeden yoksun Müslüman Kardeşler Cemiyeti ise bu siyasi

oyunlara gerektiği gibi karşılık verememiş ve gün geçtikçe karşılarındaki blok daha da güçlenmiştir.

Netice itibariyle Mübarek'i görevi bırakmaya zorlayan muhalefet bu sefer de Mursi yönetimine karşı ayaklanmış ve ortaya çıkan kaotik durumu fırsat bilen ordu yönetime el koymuştur. Bu nedenle Mısır'ın siyasi hayatındaki bu demokratik dönem sona ermiş ve ordu geçmişte olduğu gibi ülkeyi yönetmeye devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mısır Darbesi, Muhammed Mursi, Müslüman Kardeşler, Hüsnü Mübarek. Abdulfettah es Sisi.

Sayfa Sayısı: XI+141

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ferit Yücebaş

(Master Degree Thesis)

Hasan Atlas DEMİR

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

August, 2022

**THE COMING TO POWER OF MUSLIM BROTHERS IN EGYPT ON THE
ARAB SPRING AXIS AND THE REFLECTIONS OF THE MILITARY
COUP PROCESS IN SABAH AND REPUBLIC NEWSPAPERS (2011-2013)**

ABSTRACT

In our thesis; The military coup process in Egypt was discussed on the axis of the Arab Spring through its reflections in Sabah and Cumhuriyet newspapers. The events that took place in Egypt between 2011 and 2013 were evaluated from the perspectives of newspaper headlines and columnists. In order to explain the subject more clearly, information is given about the founder of the Muslim Brotherhood Association, Hasan al-Banna, and the place of the Association in the history of Egypt. In addition, the political phases of the country were tried to be revealed by considering the developments in Egypt during the periods of Cemal Abdülnâsır, Anwar Sadat and Hosni Mubarak, who were important actors in the political life of Egypt.

The Arab Spring wave, which started in Tunisia in 2010 and eventually reached Egypt, constitutes an important turning point in Egypt's history. The opposition, acting as one body against the policies of Hosni Mubarak, started protest demonstrations on January 25, 2011, despite all the pressures. As a result of the demonstrations that gathered supporters from many sections across the country, Mubarak, who could not find the support he expected from the army, had to withdraw from his duty and handed over his powers to the YAK. Thus, a historical development took place in Egypt.

In the elections held in Egypt after Mubarak, the candidate of the Muslim Brotherhood, Mohammed Morsi, became the first civilian President of Egypt. The YAK, which holds all the powers, transferred the powers to civilians after the election. Mursi, who tried to struggle with bureaucratic *and* military tutelage centers during the Mubarak period, on the other hand, tried to realize the economic and social reforms he promised to the people. In foreign policy, he tried to remove the country that was dependent on the USA from this dependency. The steps taken by Morsi to overthrow the tutelage in domestic politics were perceived as the cadre of the opposition, and the opposition, which was one punch against Mubarak, united against Morsi this time. These foreign-backed opposition groups have caused the deterioration of security and order in the country with their protest demonstrations. The Muslim Brotherhood,

which lacks political experience, could not respond to these political games as it should, and the block against them grew stronger day by day.

As a result, the opposition, which forced Mubarak to resign, revolted against the Morsi administration at this time, and the army, taking advantage of the chaotic situation that emerged, seized the administration. For this reason, this democratic period in Egypt's political life ended and the army continued to rule the country as in the past.

Key Words: Egyptian Coup, Muhammed Mursi, Muslim Brothers, Hüsnü Mübarek. Abdulfettah es Sisi.

Quantity of Page: XI+141

Supervisor: Assistant Professor Ferit Yücebaş

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1
1. MÜSLÜMAN KARDEŞLER’İN KURULUŞU VE İDEOLOJİSİ.....	4
1.1. Hasan el-Benna’nın Hayatı.....	4
1.2. Müslüman Kardeşler Cemiyeti	7
1.2.1. Müslüman Kardeşler Cemiyeti’nin Kurulması ve Faaliyetleri	8
1.2.2. Müslüman Kardeşler Cemiyeti’nin Siyasi Nitelik Kazanması	12
2. MÜSLÜMAN KARDEŞLER İKTİDARI ÖNCESİ MİSİR	16
2.1. Cemal Abdülnâsır Dönemi.....	16
2.1.1. Cemal Abdülnâsır ve Seyyid Kutub.....	17
2.2. Enver Sedat Dönemi	18
2.2.1. Enver Sedat Dönemi Mısır’daki Siyasi ve Ekonomik Durum.....	18
2.3. Hüsnü Mübarek Dönemi	20
3. ARAP BAHARI VE MİSİR	23
3.1. Arap Baharı’nın Mısır’a Yayılması	23
3.2. Ak Parti İktidarı’nın Müslüman Kardeşler’e Rol Model Olması.....	40
3.3. Mısır Devriminde Etkili Olan Unsurlar	47
3.4. Devrim Sonrası Yüksek Askeri Konsey’in Mısır’ı Yönetmesi.....	51
3.5. Recep Tayyip Erdoğan’dan Müslüman Kardeşler’e Laiklik Tavsiyesi	59
3.6. Halk Meclisi ve Şura Meclis Seçimleri.....	61
4. ASKERİ DARBEYE GİDEN SÜREÇ VE DARBE.....	80
4.1. Muhammed Mursi’nin İktidarı ve Müslüman Kardeşler Cemiyeti’ne Karşı Hareket.....	80
4.2. Mısır’da Darbeye Giden Süreç.....	89
4.3. Mısır’da Askeri Darbe ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler.....	91
5.SONUÇ.....	118

KAYNAKÇA..... 121

ÖZ GEÇMİŞ

TEZ ORJİNALLİK RAPORU

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

BM

Birleşmiş Milletler

DKK

Devrim Komuta Konseyi

IMF

Uluslararası Para Fonu

NAC

Değişim İçin Ulusal Birlik

SKYŞ

Silahlı Kuvvetler Yüksek Şurası

SSCB

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK

Sivil Toplum Kuruluşu

UDP

Ulusal Demokrat Parti

YAK

Yüksek Askeri Konsey

İHH

İnsan Hak ve Hürriyetleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Halk Meclisi Seçim Sonuçları (28 Kasım 2011- 11 Ocak 2012) (Koçak, 2013: 37).....	64
Tablo 1.2. Mısır Cumhurbaşkanlığı İlk Tur Seçim Sonuçları (23-24 Mayıs 2012) (Kazak, 2018: 111)	70
Tablo 1.3. Mısır Cumhurbaşkanlığı İkinci Tur Seçim Sonuçları (16-17 Haziran 2012) (Kazak, 2018: 114).....	76

ÖNSÖZ

Arap Baharı'nın Tunus'un ardından Mısır'a yayılmasıyla birlikte ülkede huzursuzluklar başlamıştır. Mısır halkı baskıcı Mübarek yönetimine karşı birleşmiş ve 25 Ocak 2011'de Başkent Kahire'de büyük protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Gösterilere Mübarek çok sert bir şekilde müdahale etmiş ve olayları bastırmaya çalışmıştır. Ancak Mübarek'in bu sert tutumu muhalifleri yıldırınmamış ve halkın yönetime olan başkaldırısı sonucu Mübarek, görevini Yüksek Askeri Konsey'e devretmek zorunda kalmıştır. Sonrasında seçimle Cumhurbaşkanı olan Muhammed Mursi ise gerek tecrübesizliği gerekse muhalefet ve Mübarek dönemi bürokratik kesimin faaliyetleri sonucunda, halkın gözünde itibarsızlaştırılmıştır. Mısır halkı tarafından seçimle Cumhurbaşkanı olan Mursi, yaşanan olaylar sonucunda ordu tarafından görevinden alınmıştır.

Bu uzun ve zorlu süreçte bilgi birikimini, deneyimini, destek ve yardımlarını esirgemeyen çok değerli hocam, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ferit YÜCEBAŞ'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi bildirmeyi bir borç bilirim. Bu süreçte beni yalnız bırakmayan ve destekleyen aileme de şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Mısır'da Muhammed Mursi'ye karşı yapılan askeri darbeyi anlayabilmek için öncelikle Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin kuruluşuna bakmamız gerekmektedir. Cemiyet Hasan el-Benna tarafından kurulmuştur. Mısır halkının İngilizlerin kölesi durumuna geldiğini gören el-Benna, bu konuda bir şeyler yapılması gerektiğini düşünmüştür. Özellikle Batılıların İslam'a bakış açılarını değiştirmeye çalışan el-Benna bu konuda pek çok çalışma yapmıştır. Şehir şehir köy köy gezen el-Benna, halkını aydınlatmak için halkına ulaşmaya ve onlara İslam'ı anlatarak doğru yolu göstermeyi amaçlamıştır. Eğitimlerinde Kuran'ı güzel okuma, hadis ve İslam'ın genel kurallarını öğretmeye çalışan el-Benna, bu amacını gerçekleştirmek için okul açar ve orada pek çok Mısırlıya eğitim verir. Bu eğitimleri esnasında kimi zaman Komünistlikle ve Ruslara hizmet etmekle suçlanır ancak yapılan incelemelerde müfettişlerin de takdirini kazanmasını bilir. Ayrıca Cemiyet, Mısır'ın sosyo-kültürel yapısının yanı sıra siyasi hayatında da kendisini göstermiştir.

Cemiyet, eğitim faaliyetlerini artırmak amacıyla 1935 yılında siyasetçilerle irtibata geçer ve halktan da aldığı destekle devletten bazı taleplerde bulunur. Müslüman Kardeşler Cemiyeti 1936 yılına geldiğinde ise Filistin meselesi ve İngiliz karşıtlığı üzerine de fikir beyan ederek siyasi güç kazanmıştır. Cemiyet, 1941 yılında Altıncı Kongresi ile parlamento genel seçimlerine aday çıkararak hayır kurumu yapısından siyasi bir yapıya geçiş yapmıştır. Siyasi bir yapı haline gelen Cemiyet, kimi zaman yasaklara maruz kalmıştır.

Özellikle 1952 yılında meydana gelen Hür Subaylar darbesinden sonra iktidarı ele geçiren Cemal Abdülnâsır, Mısır'ı otoriter bir yönetimle idare etmeye başlamıştır. Darbe ülkede yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Özellikle İslamcı ve milliyetçi kadroların beraber hareket etmesi Mısır siyasi hayatında önemli bir dönüm noktasıdır. Zamanla Müslüman Kardeşler'in savunduğu İslamcı düşüncelerle, Cemal Abdülnâsır'ın milliyetçi fikirleri arasında çatışmalar yaşanmıştır. Nasır döneminde siyasi bir parti olarak ilan edilen Müslüman Kardeşler Cemiyeti, 15 Ocak 1954 tarihinde kapatılmıştır. Bir zamanlar Müslümana Kardeşler tarafından mübarek hareket olarak adlandırılan Hür Subaylar Hareketi artık şer Subaylar Hareketi olarak telaffuz edilmeye başlanmıştır.

Darbe sonrası kurulan bu otoriter yapı, Enver Sedat yönetimiyle de devam etmiştir. Enver Sedat, İsrail'in işgalci politikalarından kurtulmak amacıyla ABD ile siyasi ilişkileri geliştirme yoluna gitmiştir. Ayrıca Sedat döneminde ekonomi alanında da bazı değişiklikler yapılmış ve açık kapı politikası ile ülkeye yabancı sermayenin girişi hızlanarak serbest liberal döneme geçiş başlamıştır. Kendisine sadık bürokratlarla yoluna yürüyen Sedat, Müslüman Kardeşler Cemiyeti ile de dostane ilişkiler tesis etmiştir. Bu anlamda tutuklu cemiyet üyeleri serbest bırakılarak İslamcı kanatla ilişkiler düzeltilmeye çalışılmıştır. Dış politikada ise ABD'den istediği desteği göremeyen Sedat, İsrail ile sınırlı savaş politikası çerçevesinde 1973 yılında Yom Kippur Savaşı'nı yapmıştır. Savaş sonucunda askeri anlamda bazı kayıplar yaşayan Sedat, siyasi anlamda ülkesinde ve uluslararası arenada ise saygınlık kazanmıştır. Sedat döneminde ayrıca çok partili hayata geçilmiştir. Ancak görünüşte demokratik olan bu uygulama, iktidarın el değiştirmemesinden de anlaşılacağı üzere sadece göstermelik olmuştur.

1981 yılında iktidara gelen Hüsnü Mübarek ise ilk başlarda, siyasi partilere ve sivil toplum örgütlerine özgürlük alanı açmış aynı zamanda basın ve ifade özgürlüğü gibi alanlarda iyileştirmeler yapmıştır. Mübarek'in bu faaliyetleri Mısır halkı tarafından demokratikleşme adımları olarak görülse de tanınan bu özgürlüklerin oldukça kısıtlı olduğu anlaşılabacaktır. Mübarek dış politikada ABD'ye bağımlı bir strateji uygulamıştır. ABD çıkarlarını ve İsrail güvenliğini savunan Mübarek, muhalefet tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ordusunu ABD tarzında dizayn eden Mübarek, bu sebeple ABD'ye bağımlı hale gelmiştir.

Mısır'da ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlardan rahatsız olan halk, Tunus'ta 2010 yılında başlayan Arap Baharı dalgasının da etkisiyle sokaklara çıkmaya ve protesto gösterileri yapmaya başlamıştır. Mısır'da 30 yıldır iktidarı elinde bulunduran Mübarek, liberalleşme açısından pek çok adım atmıştır. Ancak bu adımlar yeterli olmamıştır. Meydana gelen kanlı protesto gösterileri sonucunda, 25 Ocak 2011'de Halk devrim yaparak Hüsnü Mübarek'i istifaya zorlamış ve Mısır'da artık yeni bir dönem başlamıştır.

Mübarek'in iktidardan ayrılışından 1 yıl sonra Cumhurbaşkanı seçilen Muhammed Mursi, Mısır'ın demokrasi hayatında önemli bir figür olmuştur. Ancak dış müdahaleler ve ordu vesayetinin 3 Temmuz 2013 tarihinde müdahalesi ile demokratik

Mursi iktidarı ve Mısır'ın kısa süren demokrasi hayatı sona ermiştir. Yapılan darbe sonrasında iktidara gelen Abdülfettah el Sisi ise Mısır'ı halen yönetmektedir.

Bu çalışmada Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin kuruluşu ve Mısır siyasi hayatındaki etkileri ve iktidara nasıl geldiğini ele alacağız. Ayrıca Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin iktidardan hangi sebeplerle indirildiğini ve yaşanan olayları Sabah ve Cumhuriyet Gazetelerindeki yansımaları üzerinden anlatmaya çalışacağız.

MÜSLÜMAN KARDEŞLER'İN KURULUŞU VE İDEOLOJİSİ

1.1. Hasan el-Benna'nın Hayatı

Hasan Ahmed Abdurrahman el-Benna, 14 Ekim 1906'da Mısır'ın Nil deltasında bulunan Buhayre iline bağlı Mahmudiye kasabasında hayata gelmiştir (Köse, 2014: 15). El-Benna'nın babası, Şeyh Ahmed Abdurrahman el-Benna es-saati, imamlık ve saatçilik yapmaktaydı (Canbegi, 2013: 77) bu sebeple kendisine “saati” lakabı takılmıştı (Köse, 2014: 15). Baba el-Benna'nın saatçilik yapmış olduğu dükkân, Afgani ve Abduh'un konuşulduğu, Selefilğin tartışıldığı bir merkezde bulunuyordu. Bu sayede el-Benna, İslam Modernistlerinin ve teceddüt düşüncesinin temsilcilerinin bulunduğu bir ortamda çalışmıştır. El-Benna, İslam modernizmi ekseninde öğrendiği bilgilerin sayesinde mezhepsel ayrımlara mesafeli durabilmiştir (Canbegi, 2013: 77). Aynı zamanda hadis âlimi olan el-Benna bu konuda bazı eserler de kaleme almıştır (Külye, 2014: 92).

El-Benna, 8 yaşından 12 yaşına kadar Reşad Dini Bilgiler okulunda ilköğretim eğitimine devam etmiştir. İrşad çalışmalarının temellerini bu okulda atan el-Benna, hayatında etkili ve önemli bir isim olan hocası Muhammed Zehra ile bu okulda tanışmıştır (Dağ, 2017: 16-17). Araştırma sevgisini ve okuma arzusunu öğretmeninden aldığını belirten el-Benna, gözleri iyi görmeyen öğretmeni ile kütüphaneye giderek ona istediği kitapları okumuştur. Ayrıca kütüphanede hocasının ilim adamı arkadaşlarıyla yapmış olduğu ilmi tartışma ve bilgi alışverişinden de faydalanmıştır (el-Benna, 2018: 21). Muhammed Zehra'nın okuldan ayrılmasının ardından el-Benna, modern tarzda eğitim veren “el-Medresetü'l İdadiye” ye kaydolmuştur (Köse, 2014: 15).

İdadiye'ye kaydolan ve Kuran-ı Kerimi henüz ezberleyememiş olan el-Benna'nın okul değiştirmesini ilk başlarda babası istemez. Ancak el-Benna'nın Kuran-ı Kerimi ezberleyeceğine dair söz vermesi üzerine babası buna razı olur. O dönemde ortaokul olan, ancak günümüzde ilkokul niteliğinde olan bu okula başlayan el-Benna, gündüz okuluna devam ederken okuldan sonra da babasının yanında saatçilik mesleğini öğrenmeye ve Kur'an-ı Kerimi ezberlemeye başlamıştır (el-Benna, 2018: 22-23).

Okulun matematik öğretmeni olan Muhammed Abdulhalik Efendi, aynı zamanda öğrencilerinin ahlaki durumlarıyla da ilgilenirdi. Bu kapsamda el-Benna ve arkadaşlarına tüzüğünü kendisinin hazırladığı Ahlak ve Edep Cemiyeti'ni kurmalarını istemiştir. Kurmuş oldukları Cemiyetin tüzüğüne göre, küfreden ve kavga edenlerden cüzi miktarda para alınacaktı. Cezasını ödemek istemeyenlerle arkadaşları ilişkilerini keserek yaptırım uygulayacaklardı. Bu uygulama sonucunda elde edilen gelir ise hayır işlerinde kullanılacaktı. Reşad okulunda almış olduğu eğitim el-Benna'yı ön plana çıkarmış ve kurmuş oldukları cemiyetin başkanı olmasını sağlamıştır.

İslami bir aktivist olan el-Benna'nın bu cemiyet içerisinde bulunması, hem çocukluk döneminde hem de sonrası için önemli bir tecrübe olmuştur. Buna en güzel örneklerden birisini hatıralarında; Nil nehri kıyısındaki kayıkçılardan birisinin kayığına çıplak bir heykel asıldığını gören el-Benna, durumu hemen karakola şikâyet etmiş ve bu davranışıyla karakol komutanı ve öğretmeninden övgüler almıştır (Ugan, 2020: 58).

Küçük yaşlarda olmasına rağmen büyük idealler peşinde olan el-Benna, faaliyetlerini okul dışında sürdürmek istemiş ve arkadaşlarıyla "Men-i Muharremat" (el-Benna, 2017: 9) yani "Haramların İşlenmesini Önleme Cemiyeti"ni kurmuşlardır. Örgüt, İslami kurallara uymayanlara mektup yazarak uyarmıştır. Bu mektuplar kimi zaman da tehdit içerikli olmuştur (Köse, 2014: 15-16). Bu şekilde faaliyet sürdüren cemiyet üyeleri, bir kahvehaneye dansöz oynatması sebebiyle uyarı mektubu bırakırken yakalanmış ve bunun üzerine cemiyet dağılmıştır (Dağ, 2017: 19-20). Bu dönemde ortaokulların kaldırılıp, ilkokul düzenine göre ayarlanmasının gündeme gelmesi üzerine el-Benna, İskenderiye'deki dini enstitüye kaydolar ve buradan mezun olur. Mezun olduktan sonra El-Ezher Üniversitesi'ne gitmekle Demennur'daki öğretmen okuluna kaydolmak arasında bir tercih yapmak zorunda kalan el-Benna, Demennur'daki ilkokul öğretmeni yetiştiren okula gitmeyi tercih etmiştir (Ugan, 2020: 59). Demennur'daki öğretmen okuluna kaydolun el-Benna'nın hayatında etki bırakacak olaylar bu dönemde yaşanmaya başlamıştır. Bu etkilerden ilki, daha ortaokuldayken devam ettiği mescitte gördüğü tasavvuf erbabı kimselere karşı duyduğu muhabbet sonrasında, Şazeli tarikatının Hasefiye koluna intisap etmesidir. El-Benna, Müslüman Kardeşler'in kurulmasında ve genişlemesinde katkısı olan Ahmet es-Sukkeri ile de bu vesileyle tanışmıştır. İlerleyen yıllarda, her ne kadar

aralarında büyük tartışmalar çıksa da dostlukları uzun yıllar devam etmiştir (Mercan, 2019: 58). El-Benna'nın gençliğinde önemli dönemlerden birisi de 1919 da İngilizlere karşı başlatılan ayaklanma olmuştur (Lia, 2012: 46).

1920 yılında Demenhur'daki öğretmen okuluna gelen el-Benna, Hassafiye tarikatı üyeleri ile ilişki kurarak onların zikir toplantılarına katılmıştır. El-Benna, Şazeli tarikatının Hassafiye koluna mensup olan Şeyhi, Seyyid Abdülvehhab'a tabi olmuştur (Ecer, 1992: 18). El-Benna, Mahmudiye ve Demenhur arasında gidip geldiği bu dönemde, Hristiyan misyonerlerin faaliyeti dikkatini çeker ve bu misyonerlerden esinlenerek "Hassafiye Hayır Cemiyeti"ni kurmuştur. Bu cemiyetin amacı Hristiyan misyonerlerin faaliyetlerine karşı koymak ve İslam için gereken mücadeleyi vermektir. Cemiyetin sekreterliğine el-Benna, başkanlığına ise Ahmed es-Sukkeri seçilmiştir. Bu kurulan cemiyet ilerleyen yıllarda kurulacak olan Müslüman Kardeşler'in öncüsü olacaktır (Ugan, 2020: 60).

1919 yılında milliyetçi lider Saad Zağlul'un önderliğindeki Mısır Devriminde 13 yaşında olan el-Benna, bu olaydan çok etkilenmiş ve yapılan gösterilere katılmıştır (Çağlayan, 2011: 165). 1920 yılında Demenhur'da bulunan öğretmen okuluna devam ederken de el-Benna, bu gösterilere katılmaya devam etmiştir (el-Benna, 2018: 52). El-Benna, 1920 ve 1923 yılları arasında, Demenhur öğretmen okulunun İslami bir öğretim yapmasına rağmen ders saatlerini namaz vakitlerine göre ayarlanmamasına karşı çıkmıştır. Ayrıca okul kıyafetlerinin sünnete aykırı olmasını da eleştirmiştir. Bu yüzden ikindi namazı vakitlerinin dersle çakıştığı zamanlarda el-Benna, ezan okumak ve namaz kılmak için öğretmenlerinden izin isterdi. Kendisine izin vermek istemeyen öğretmenlerine ise, "Yaradana isyanı gerektiren konularda, yaratılmış itaat yoktur." diyerek onlarla tartışmaya girmiştir. Bunun yanı sıra sünnete uygun olmayan okul kıyafetlerini giymeyen el-Benna, müfettiş yardımcısı olan müdürü ile tartışmıştır. Müdürünün bu kıyafetlerle mezun olduğun zaman öğretmenlik yapamazsın diyen müdürüne el-Benna, "Rızık Allah'tandır. Müdürlük meclisi'nden veya bakanlıktan değildir." şeklinde cevap vermiştir (el-Benna, 2018: 44-49).

El-Benna, öğretmen okulundan mezun olduktan sonra ya ilkokul öğretmeni olarak hayata atılacaktı ya da El-Ezher Üniversitesinin bir bölümü olan Daru'ul-Ulum'un sınavlarına girerek daha yüksek okullarda öğretmen olacaktı. İlk başlarda hocası Ferhat Selim, el-Benna'yı ilkokul öğretmeni olmaya ikna etmiştir. Ancak daha

sonra bu kararını değiştiren el-Benna daha önce sınavlarına girip kazanmış olduğu Daru'l-Ulum (üniversite) da öğrenimine devam etme yönünde karar almıştır (Ugan, 2020: 60-61). Daru'l-Ulum'u birincilikle bitiren el-Benna, on sekiz bin şiir beyti ve bir o kadar da ezberlediği nesirlerle diğer öğrencilerden farkını ortaya koymuştur (Külye, 2014: 93).

1.2. Müslüman Kardeşler Cemiyeti

El-Benna Daru'l-Ulum'u bitirdikten sonra İsmailiye'deki okullardan birinde Arapça öğretmenini olarak tayin edilmiştir. İngilizlerin İsmailiye'de etkinliğini gören el-Benna, halkının İngilizlerin kölesi olduğunun farkına varmıştır. Her türlü fesadın ve haramın mübahlaştırıldığını gören el-Benna bu duruma çok üzülmüş ve bu konuda bir şeyler yapılması gerektiğini düşünmüştür (Külye, 2014: 94). El-Benna, Batılıların İşlam'a karşı hareketlerini gördükçe çok üzülüyor ve buna karşı değişik platformlarda halka İşlam'ı anlatıp onları bilinçlendirmeye çalışıyordu (Erkilet, 2004: 231).

1928 Martında bir araya gelen el-Benna ve arkadaşları hayatları boyunca İşlam için çalışacaklarına yemin etmişlerdir. Ardından el-Benna, bu yeni oluşturacakları yapıya biz "Müslüman Kardeşlerimiz" diyerek cemiyetin adını "İhvan-ı Müslimin" koymuşlardır (Çağlayan, 2011: 167-168). Hasan el-Benna o günleri anlatırken şöyle diyordu:

"Bana yükletilen bu yükten kurtulamadım. Çünkü bu benim kendisine davet ettiğim, kendisi için çalıştığım ve insanları etrafında toplamak istediğim şeydi. Onlara dedim ki:... o halde İşlam davasının ordusu olmak üzere Allah'a söz verelim, biatleşelim. Çünkü vatanın bekası ve ümmetin şeref ve üstünlüğü bu davadadır... Biatimiz, İşlam için kardeşler olarak çalışmak ve İşlam yolunda cihad etmek üzere ettiğimiz bir yemindi."

El-Benna, bu yolda ilk faaliyetine İsmailiye de başlamıştı. Kahvehaneler gibi değişik alanlarda insanlara konuşmalar yapıp onları etkilemeyi başarıyordu. İşlam davasının öncüleri arasında sayılan şeyh Muhammed Fergali, İngiliz komutanına beni İsmailiye'den sadece el-Benna'nın emri çıkarabilir diyerek aslında el-Benna'nın insanlar üzerindeki etkisini de ortaya koymuştur. İsmailiye'deki çalışmaları genişleyen el-Benna, Kahire'ye taşınarak Müslüman Kardeşler'in merkezini orada kurmuştur.

Köyleri ve şehirleri gezen el-Benna, gittiği her yerde şubeler açıyor ve Mısırlıları etkiliyordu. El-Benna'nın çalışmalarından çekinen hükümet, istihbaratçılar vasıtasıyla onu sürekli gözlem altında tutuyordu. Bu arada 1947 senesinde el-Benna bazı mücahitleri Filistin'e göndererek Yahudilere kuvvetli bir ders vermek istemiştir (Külye, 2014: 96-97). Tüm bu gelişmelerden endişelenen Kral Faruk, İngilizlerle beraber bu konuyu düşünmeye başladı. Özellikle Filistin'e gönderilen mücahitlerin Mısır'a gelmesi konusu Kral Faruk'u korkutmuştur. Bu sebeple Kral, Müslüman Kardeşler'i hapishanelere atmış ve dışarıda sadece el-Benna kalmıştır. Amacı el-Benna'yı öldürmek olan Kral, bu iş için istihbaratçıları görevlendirmiştir. El-Benna, 12 Şubat 1949 tarihinde Kahire'de kurşunlanır ve hastaneye kaldırılır. Ancak buna rağmen ilk yardımı yapılmaz ve hayatını kaybeder. Cenazesini ise yaşlı bir babayla birlikte, sadece dört kadının refakatinde kabre götürülmüştür. Bu sırada bölgede elektrikler kesilmiş ve bu olumsuz şartlarda defin işlemi yapılmıştır (Yeken, 2001: 10).

El-Benna, vefat ettiğinde ailesine hayatlarını idame edecek bir para bırakamamıştır. Kral Faruk, el-Benna'nın öldürülmesinden sonra biraz rahata kavuşmuştur. Ancak Filistin'de savaşıyan mücahitler Kral için hala tehdit oluşturuyordu. Bu tehdidi ortadan kaldırmak isteyen Kral, askerleri ve tankları Filistin'e göndererek mücahitlerin teslim olmasını sağlamıştır (Külye, 2014: 98-99).

1.2.1. Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin Kurulması ve Faaliyetleri

El-Benna, İsmailiye'de altı arkadaşıyla beraber kurduğu cemiyet için bir büro kiralar ve burayı Ahlak ve Disiplin Okulu olarak adlandırır. Bu okulda İslami esaslara uygun bir program uygulanır. Özellikle bu okulda Kur'an okuma, Hadis ezberleme, İslam genel ahkâmını öğrenme, ders ve konferans verebilme gibi eğitimler verilmiştir. Bu okula katılanların sayısı 1928 yılı sonunda 70'e ulaşmıştır. Bu okullarda eğitim alanlara baktığımızda, terzi, radyo tamircisi ve marangoz gibi mesleklerle uğraşanlar dikkati çekmektedir. El-Benna ise bu insanlardan anılarında övgüyle bahsetmiştir. İsmailiye'de gitgide yaygınlaşan Cemiyet üye kabulü ve genel bir standart oluşturmak amacıyla çeşitli şartlar geliştirmiştir. Bu şartları şöyle sıralayabiliriz; niyeti halis kılmak, zorluğa sabır göstermek, gizliliğe riayet etmek ve aylık 50 cüneyhlik fona katkıda bulunmaktır. Yaz aylarını Mahmudiye'de geçiren el-Benna, burada bulunan Hassafiyye Topluluğu'nu Müslüman Kardeşler Cemiyeti'ne dönüştürür. Bu sayede

Müslüman Kardeşler'in İsmailiye dışındaki ilk şubesi de elde edilmiş olur. Cemiyet toplanma ve eğitim faaliyetlerinde kullanılmak üzere bir mescid kurma kararı alır. Ancak bu durum halk tarafından beşinci mezhebin kurulması olarak algılanır. Bu sebeple proje biraz geciktirilir. Halkın tepkisi üzerine Hamid Askeriyye görevinden azledilerek Şubrahit'e atanır. Askeriyye'nin Şubrahit'e gitmesi Cemiyetin orada da yapılanmasını sağlamıştır (Canbegi, 2013: 87-88).

Cemiyetin ilk yıllarında, halkta el-Benna'nın komünist olduğu ve Ruslardan yardım aldığı şeklinde bir kanaat oluşmuştur. Halk bu konuda mektup yazıp imza toplayarak Başbakan Sıtkı Paşa'ya gönderir (et-Tilmisani, 1987: 61). Bunun üzerine el-Benna hakkında araştırma başlatılır. Milli Eğitim Bakanlığınca görevlendirilen müfettiş hazırladığı raporda: "Hükümet bunu teşvik etmeli ve Cemiyet'in şubelerinin her yerde açılmasına yardımcı olmalıdır" şeklinde görüş beyan ederek Milli Eğitim Bakanının dikkatini çeker. Hatta ilerleyen süreçte müfettiş Ali Kilani Bey'de Cemiyete katılacaktır. Tüm bu yaşananlar ışığında Cemiyet yasal bir zemine oturtulur ve belirli bir tüzük dâhilinde yönetim kurulu oluşturulur (Canbegi, 2013: 88). Uzun çabalar sonucunda 1930 yılına gelindiğinde İsmailiye'deki mescid açılır. Bu yıl içerisinde Başbakan Sıtkı Paşa, Sina bölgesine bir ziyarette bulur. Emniyet müdürü el-Benna'dan karşılama konuşmasını yapmasını ister ancak el-Benna siyasete girmemek konusunda ısrarcıdır. Böylece Başbakan geldiğinde, konuşmanın başka birisi tarafından yapılması sağlanır. Cemiyet mescidin genişletilerek bir okul kurulması için kaynak arayışına girer ve kaynak yabancı bir şirket olan Kanal Ortaklığı Şirketi Müdürü Baron de Bönova'dan temin edilir (Lia, 2012: 71). El-Benna'nın bu yardımı kabul etmesiyle "gâvur parasıyla iş yapıyor" şeklinde dedikodular çıkmaya başlar. Ancak el-Benna bu dedikodulara aldırış etmez ve okul inşaatı tamamlanır (el- Benna, 2018: 166-168). Okula Hira İslam Enstitüsü adı verilir. Açılacak şubeler vasıtasıyla hareketi genişletmeyi planlayan el-Benna bu nedenle Ahmed Dusuki ve Şeyh Acrudi ile kurduğu temaslarla Ebu Savir şehrinde Müslüman Kardeşler'in bir şubesinin daha açılmasını sağlar. El-Benna'ya biat eden ve maaşlarını İsmailiye'den alan şubenin görevlileri, okulda faaliyete başlarlar. Cemiyet, Port Said, el-Bahr es-Sağır, Menzile gibi şehirlerde de şubeler açarak üye sayılarını artırır. Kıyı şehirlerinde genişleyen Cemiyet daha sonra el-Benna'nın kardeşi Abdurrahman es-Saati ve arkadaşı Mahmut Sadi el-Hakim Kahire'de faaliyet gösteren İslam Medeniyeti Cemiyeti'ni de aldıkları

bir kararla Müslüman Kardeşler'e katarlar (Canbegi, 2013: 90). Siyasi ve ekonomik alandaki krizin eğitimle aşılabacağını savunan el-Benna, farklı yönleri bulunan kurumlar tesis eder. Erkekler için kurulan Hira İslam Enstitüsü'ne ek olarak bayan öğrenciler için Mü'minlerin Anneleri Okulu kurulur (Dağ, 2017: 64). Ayrıca Cemiyet, cihada bedeni hazırlık faaliyetlerinin yapılacağı Müslüman Kardeşler İzci Grubu'nu kurar (Lia, 2012: 145-147). Bu grup ileride kurulacak olan "Gezici Grupların" (Hicre Fillah) çekirdeğini oluşturacaktır. Bu bütüncül yaklaşım sayesinde Kur'an kurslarından, gaz ve hava saldırılarına karşı savunma kursuna kadar geniş bir yelpazede eğitim verilmeye başlanır. Ayrıca Mısır üniversitelerinde eğitim gören Suriyeli ve Filistinli öğrenciler arasında yaygınlaşan bu hareket ilerleyen zamanlarda Cemiyet'in Orta Doğu'ya kök salmasını sağlayacaktır. Cemiyet içerisindeki ilk çatlak kuruluşundan iki yıl sonra gerçekleşir (Canbegi, 2013: 90). El-Benna'nın İsmailiye için aday gösterdiği Ali el-Cedavi'nin marangoz olması ve eğitim seviyesinin düşük olması, kimi çevreleri rahatsız etse de sonunda yapılan oylamada el-Cedavi kazanır ve muhalif olan dört kişi Cemiyetten ayrılır (el-Benna, 2018: 209-211). 1932 yılında evlenen el-Benna, İsmailiye'deki Cemiyetin yapılanmasını tamamlanması üzerine kendisine Kahire'yi hedef olarak seçer. El-Benna, bu amacı gerçekleştirmek üzere Arapça Müfettişliği'ne dilekçe yazar. Bunun üzerine Kahire'ye atanan el-Benna, Müslüman Kardeşler'in genel merkezini İsmailiye'den Kahire'ye taşır. El-Benna'nın Kahire'ye gidişiyle beraber Cemiyet, yeni bir faaliyet programıyla eğitimlerine devam etmiştir (Özkan, 2009: 84). Ayrıca İslami açıdan kusurlu hükümetlere karşı mücadele edilecek ancak partizanlığa girilmeyecekti. Özellikle el-Benna, siyasilerle çekişme ve kavgaya etmek yerine onlara nezaketli mektuplar yazarak eleştirilerini dile getirirdi. Ancak sonrasında Cemiyet'in siyasal alana girmesiyle birlikte bu nezaketli mektuplar gitgide ultimatolara dönüşmüştür (Çağlayan, 2011: 188-191). 1933 yılında şubelerin sayısı 25'e yükselirken Müslüman Kardeşler Kongresi yapılır. Kongre sonucunda Mektebul İrşadil-Amm yani "Genel İrşad Bürosu" ve "Şura (Danışma) Meclisi" kurulur (Lia, 2012: 152). Böylece el-Benna Genel İrşad Bürosu Başkanı Mürşid'il-Amm yani "Genel Mürşid" ünvanı kazanır. Cemiyet'in 1933 tarihli ilk Şura Meclisi'nde alınan kararlar "Akidemiz" adıyla Müslüman Kardeşler Dergisi'nde yayınlanır. Daha sonra bir and şeklini alacak olan bu kararlar şöyledir:

“ Kur'an'ı okuyacağıma, siyeri öğreneceğime; dosdoğru olup ibadetleri yerine getirip, münkirlerden uzak kalacağıma; geleceğim için iktisatlı hareket edip, zekât vereceğime faize bulaşmayacağıma, İslam'ı ailemin tüm fertlerine yayacağıma; hayatta olduğum sürece İslam mesajını ulaştırmak üzere cihad edeceğime, Müslüman grup ve fırkalar arasındaki görüş ayrılıklarını gidermek üzere çalışacağıma; ıslahın İslam'ın hükümlerine geri dönmekle gerçekleşeceğine ve Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin bunu gerçekleştirebileceğine inanıyor, onun hizmetinde bir asker olarak çalışacağıma veya bu uğurda öleceğime söz veriyorum.”

Şura Meclisi'nin kararlarından biri de Kardeşler Kollar Tüzüğü'nün yenilenerek Müslüman Kız Kardeşler Kolu'nun kurulmasıdır (Canbegi, 2013: 93). El-Benna idarecilere yazdığı mektuplarla idari karar alma organlarına tesir etmeye başlar (Çağlayan, 2011: 188-191). 1935 yılında Cemiyete katılım üç ayrı derecede gerçekleşmiştir. Birinci derece genel katılımdır. Buna göre tanışma beyannamesini imzalayan ve belirli bir miktar aidat ödemeyi taahhüt edenlerdir (Canbegi, 2013: 94). İkinci derece katılım ise kardeşane katılımdır. Kardeşane katılıma göre üyerin haramlardan uzak durması, akidemiz metnini ezberlemesi ve koruması gerekmektedir. Ayrıca bu katılıma göre üyelerin çağrıldıklarında gelmeleri ve emirlere sadık olmaları istenmektedir. Bu kişiler “müntesip kardeş” ünvanını almaktadır. Cemiyet'in üçüncü derece katılımı ise ameli katılımdır. Daha önce anlatılan katılımlara ek olarak akidemiz şerhini inceleyen, her gün Kur'an'dan belirli okumalar yapan, kişiliği hakkında Cemiyet'e bazı açıklamalarda bulunan kişiler ise “amil kardeş” olarak adlandırılmıştır. Ayrıca bu katılıma göre üyelerden haftalık toplantılara ve zekât heyetine katılmaları, kırk hadisi ezberlemeleri, izcilik grubunda çalışmaları ve meydana gelebilecek aksi bir durumda Cemiyet tarafından cezalandırılmayı kabul etmeleri istenmektedir. Cemiyet'in son katılımı ise “cihadi katılım” olup bu seviyeye yükselen üyeler “mücahid kardeş” olarak adlandırılmaktadır. Bu seviyede gizlilik öne çıkan unsurlardandır. Sadece amil kardeşlerden bazıları bu seviyeye yükselebilmektedir. Bu katılımın ise mushaf taşımak, gece namazına kalkmak ve irşad bürosunun özel eğitimlerine katılmak gibi bazı şartları bulunmaktadır. 1935 yılına gelindiğinde hayır

kurumu imajına sahip Cemiyet, aslında Mısır siyasetine etki edebilecek bir seviyeye ulaşmıştır (Canbegi, 2013: 94-95).

1.2.2. Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin Siyasi Nitelik Kazanması

Başlangıçta İslami bir hayır cemiyeti olan Müslüman Kardeşler, zamanla siyasi konularla ilgilenmeye başlamıştır. İlk olarak siyasilerden dini konularla ilgili taleplerde bulunmuşlardır (Ugan, 2020: 72). Bu taleplerin başında 1932 yılında el-Benna'nın, fuhuşun yasaklanması ve zararları ile ilgili İçişleri Bakanlığına gönderdiği, muhtırayı anımsatan mektubu gelmektedir (Lia, 2014: 101).

Müslüman Kardeşler, dini öğretimin okullarda artırılmasını sağlamak amacıyla 1935 yılında üst düzey siyasetçilerle ilk yakın temaslarını kurmaya başlamışlardır. Bu amaçla Cemiyet, çeşitli dilekçeler ve halktan imzalar toplayarak, Eğitim Bakanı ve Başbakana iletmiştir. Ayrıca Müslüman Kardeşler kendi gazetelerinde eğitim reformuna dair çeşitli yazılar kaleme almışlardır. Tüm bu çabaların sonucunda çeşitli kazanımlar elde edilmiştir. 1936 yılında el-Benna, "Nura Doğru" risalesini içeren bir mektupla Kral Faruk ve Başbakan Nahhas Paşa başta olmak üzere İslam Dünyası'nın pek çok liderine ulaşmıştır. El-Benna bu mektubunda İslam düzenine geri dönülmesi ve yegâne yolun İslam olduğu konularına yer vermiştir. Ayrıca mektubun sonuç bölümünde sorunların çözümü ile ilgili olarak ekonomik, sosyal ve ilmi alanın yanı sıra siyaset ve yargı alanı olmak üzere üç bölümden oluşan "Elli İstek" programına yer verilmiştir (Ugan, 2020: 72-73).

Müslüman Kardeşler'in 1936 yılında Filistin direnişi ve İngiltere aleyhine yaptığı çalışmalar Cemiyetin siyasi güç elde etmesini sağlamıştır (Ecer, 1992: 26). Müslüman Kardeşler, cuma namazlarındaki hutbeler, toplantı, konferans ve yazılarla Filistin davasını savunmuştur. Ayrıca İngilizlerin Yahudilere vermiş oldukları desteğe de değinen Cemiyet, protesto gösterileri düzenleyip Filistin için maddi yardım ve cihad için de gönüllü toplamıştır (Ganim, 2015: 477-480).

Müslüman Kardeşler 1937 yılında Kahire'deki İngiliz Büyükelçiliği'ne Filistin'de uyguladıkları yanlış politikalardan vazgeçmelerini ve Yahudilere destek olmamalarını içeren bir mektup göndermiştir. Ayrıca Mısır Hükümeti'ne de Filistin meselesinin çözümü ile ilgili mektup gönderilmiştir. Bu bağlamda Başbakan Ali Mahir Paşa'ya 1939 yılında Filistin meselesi ile ilgili bir muhtıra verilmiştir. Müslüman

Kardeşler'in tüm bu girişimleri sonuç vermiş ve Filistinli mücahit ailelere yardımlar ulaştırmıştır. Müslüman Kardeşler'in Filistin davası adına yaptıkları çalışmalar Cemiyetin siyasi alanda ki etkinliğini artırmıştır. El-Benna 1939 yılında Müslüman Kardeşler Öğrenci Kongresi'nde daha önce siyasi duruşla ilgili ifade ettiği görüşün aksine ilk defa siyasetten uzak durulmayacağını ve siyasetle ilgileneceklerini açıklamıştır. El-Benna 1938 yılında yayımlanan en-Nezir dergisinin ilk sayısındaki yazısında toplumun önde gelenleri ve siyasetçilere programlarını anlatarak davette bulunacaklarını aksi halde kendileriyle mücadele edileceğini beyan etmiştir. İlk defa Ocak 1941 yılında yapılan Altıncı Kongrede Cemiyetin, parlamento genel seçimlerinde aday gösterilmesine karar verilmiştir (Ugan, 2020: 73-74). Böylece hayır Cemiyeti olarak yola çıkan yapı ilk defa siyasi bir kuruluş özelliği kazanmıştır (Köse, 2014: 422). 1941 yılında Müslüman Kardeşler şube sayısını 500'e ulaştırmayı başarmıştır (Lia, 2014: 207). Bu dönemde baskılara maruz kalan Cemiyet, çeşitli yasaklarla karşı karşıya kalmıştır (Ugan, 2020: 75). El-Benna, Eğitim Bakanlığı tarafından 1941 tarihinden itibaren dört ay boyunca Kena kasabasındaki bir okula sürgün edilmiştir (Lia, 2014: 353-355).

Ekim 1941 yılında İngiliz baskıları sonucu el-Benna ve Cemiyetin iki numarası Ahmed es-Sukkeri tutuklanmıştır. Müslüman Kardeşler'in toplamış olduğu 11 bin imzalı dilekçeler ve Cemiyete yakınlığı ile bilinen Ali Mahir Paşa ve arkadaşlarının Başbakana baskısı sonucu tutuklular serbest bırakılmıştır. 4 Şubat 1942 yılında İngilizlerin Abidin Sarayı'nı kuşatmaları üzerine, Kral Faruk'a Nahhas Paşa liderliğindeki Wafd Partisi'nin hükümeti kurması yönünde baskı yapılmıştır. Bunun üzerine Nahhas Paşa hükümeti iktidara getirilmiştir. Mart 1942 yılında Wafd hükümetinin yeni parlamento genel seçimlerinin yapılmasını ilanı ile birlikte el-Benna İsmailiye'den, Muhammed Nasir ise Benha'dan milletvekili adayları olmuşlardır. Ancak İngilizlerin baskısı sonucu Müslüman Kardeşler'in seçimlere girmesi engellenmek istenmiştir. Bu doğrultuda Nahhas Paşa ile görüşen el-Benna, Müslüman Kardeşler'in yasaklanan faaliyetlerinin serbest bırakılması ve fuhuşun yasaklanması gibi şartların yerine getirilmesi şartıyla seçime girmekten vazgeçmiştir. Ancak Nahhas Paşa hükümeti bu şartların hepsini yerine getirmemiştir. Bunun yanı sıra 1936 yılında imzalanan İngiliz-Mısır Antlaşması için el-Benna'dan destek istenmesi ve el-Benna'nın bunu tek başına aldığı bir kararla kabul etmesi Cemiyet içerisinde Ahmed

es-Sukkeri etrafında toplanan ancak uzun sürmeyen bir muhalefetin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nahhas Paşa'nın taleplerini kabul eden el-Benna, Müslüman Kardeşler'in faaliyetlerinin devam etmesini sağlamıştır (Ugan, 2020: 75-76). Ayrıca İngiliz baskısı ile kurulan Nahhas Paşa hükümeti, 1952 yılında meydana gelecek olan Hür Subaylar Darbesi'ne giden süreci başlatmıştır (Çağlayan, 2011: 171-172). Kral tarafından görevden alınan Nahhas Paşa hükümetinden sonra yapılan 1945 yılındaki parlamento seçimlerine beş adayla katılan Müslüman Kardeşler'in hile suçlamasıyla meclise girmeleri engellenmiştir (Ugan, 2020: 76).

Başbakan Ahmet Mahir Paşa, seçimi kazandıktan sonra Müslüman Kardeşler'i hedef alarak El-Ezher Üniversitesi rektörüne, ülkede İslami cemaatlerin dine uygun fetvalar vermediklerini ve sayılarının da fazla olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Mahir Paşa, Müslüman Kardeşler'e karşı bir fetva yayınlatarak Cemiyete karşı tutumunu net bir şekilde ortaya koymuştur (Canbegi, 2013: 111). Ahmet Mahir Paşa'nın suikast sonucu öldürülmesinin ardından el-Benna ve Ahmed es-Sukkeri ile cemiyetin genel sekreteri Abdülhakim Abidin gözaltına alınmıştır. Ancak yapılan incelemeler neticesinde saldırganın Cemiyet üyesi olmadığı ortaya çıkmış ve tutuklular serbest bırakılmıştır. Ahmet Mahir Paşa'nın ölümünden sonra yerine geçen Mahmut Fehmi Nukraşi Paşa Sa'di Partisi'nin yeni lideri ve ülkenin Başbakanı olmuştur. Bu dönemde artan gösteriler sonucunda Kral tansiyonu düşürmek için Nukraşi Paşa hükümetinin istifasını kabul eder ve yerine Sıdkı Paşa'yı görevlendirir. Ancak gösterileri kontrol altına alamayan yeni hükümette istifa edince, yerine tekrar Nukraşi Paşa hükümeti getirilir. Yaşanan tüm bu gelişmeler Müslüman Kardeşler'in gücünü ortaya koyması açısından önemlidir. Mısır'da 1948 yılı itibarıyla Müslüman Kardeşler, İslami bankaları, işsizlik yardımları, sosyal faaliyetleri, camileri, okulları ve 2 bine ulaşmış şubeleriyle ülkedeki en etkili güç konumuna gelmiştir. Müslüman Kardeşler, 1946-1948 yılları arasında üye sayılarını 600 bin kişiye çıkararak cemiyet tarihinin en yüksek katılım oranına ulaşmışlardır. İngiltere'nin 1948 tarihinde Filistin'de taksim kararını açıklaması ve İsrail Devleti'nin kurulması sürecinde el-Benna, 10 bin gönüllü cemiyet üyesini Nukraşi Paşa hükümetinin de onayı ile Filistin'e savaşa göndermiştir. Ancak Müslüman Kardeşler, yapmış oldukları muhalefet sebebiyle 1948 yılında kapatılmıştır. Ayrıca cemiyetin mallarına devlet tarafından el konulurken pek çok cemiyet üyesi de gözaltına alınmıştır. Cemiyetin kapatılma sebebi olarak, Cemiyet

binalarında yapılan aramalarda ele geçirildiği iddia edilen silahlar gösterilmiştir (Ugan, 2020: 77-79). Bunun üzerine Müslüman Kardeşler Cemiyeti, ÷lkede en fazla taraftara sahip siyasi hareket haline dönuşmüştür (Lia, 2014: 369).

MÜSLÜMAN KARDEŞLER İKTİDARI ÖNCESİ MISIR

2.1. Cemal Abdülnâsır Dönemi

Müslüman Kardeşler'in halktan almış olduğu desteği yanlarına almak isteyen Hür Subaylar, Cemiyet ile birlikte darbeye giden süreçte beraber hareket etmişlerdir (Arı, 2005: 258). Ayrıca Cemal Abdülnâsır'ın devrimden 12 yıl önce Müslüman Kardeşlerle ilişki içinde olduğundan bahsedilmektedir (Karaman, 2013: 292). Kendilerine Hür Subaylar diyen ve Yarbay Cemal Abdülnâsır'ın öncülük ettiği bu yapılanma, Ras el-Tin sarayının etrafını ablukaya alarak Kral Faruk'un oğlu Ahmet Fuat adına tahttan vazgeçmesini sağlamışlardır. Sonuç itibarıyla Mehmet Ali henedanı ve Krallık 11 ay daha devam ettikten sonra sona ermiştir. 1952 Darbesi Mısır için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemin öncesinde Mısırlıların, İslamcılığa yakınlaşması ve Hür Subaylar vasıtasıyla sosyalizm tabanlı milliyetçilik ile tanışması yeni bir kimlik krizinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Müslüman Kardeşler'in siyasi otoritelerle beraber hareket etmesi Cemiyet için tehlikeli bir sürecin başlamasına yol açmıştır (Güvenilir, 2016: 101-102).

1952 Hür Subaylar Devrimi sonrasında İslamcı ve Milliyetçi kadroların beraber hareket etmesi Mısır siyasetinde önemli bir aşamayı oluşturmaktadır (Çetinkaya, 2014: 53). Hür Subaylar darbesi ile toplumun büyük bir bölümünün desteğini alan Müslüman Kardeşler'in sahip olduğu zemin ve savunmuş oldukları ideoloji ile çeliştikleri görülmektedir. Ancak sonrasında Cemiyetin İdeolojisi ile Abdülnâsır'ın milliyetçilik ideolojisi arasında bir rekabet yaşanmaya başlamıştır. Abdülnâsır döneminde, ordunun modernize edilmesi, İngilizlerle mücadele ve aristokrasiye son vermek gibi Müslüman Kardeşlerle ortak düşünsel çalışmalara öncelik verilse de iki yapı arasında sürtüşmeler yaşanmıştır (Güvenilir, 2016: 102-103).

Mısır'da Cumhuriyet 18 Haziran 1953 tarihinde ilan edilmiştir (Bozarslan, 2015: 90). Sistem değişikliğinin ardından devrimi köklü bir hale getirmek isteyen Abdülnâsır ile Müslüman Kardeşler'in desteklediği General Necip'in arası açılmıştır. Ardından ise Abdülnâsır 1954 Nisan'ında iktidarı ele geçirmiştir. Devrimle beraber Devrim Komuta Konseyi, hükümetin icra kurulu olarak görev yapması için kurulmuştur. DKK kendisine başlıca rakip olarak Müslüman Kardeşler'i görmüştür.

Başlangıçta ortak paydada buluşabilen Nasır ve Cemiyet, özel mülkiyet reformunda anlaşamamaları aralarındaki ayrışmayı derinleştirmiştir (Güvenilir, 2016: 102-104). Nasır yönetimi yaşanan ayrışmanın sonucunda Müslüman Kardeşler Cemiyeti'ni siyasi bir parti olarak ilan etmiş ve Cemiyeti 15 Ocak 1954 tarihinde kapatmıştır (Ülger, 2014: 161).

İlk dönemde Müslüman Kardeşler tarafından “mübarek hareket” olarak adlandırılan Hür Subaylar Hareketi yaşanan bu gelişmelerden sonra “Şer Subaylar” olarak adlandırılmıştır (Özcan, 2013: 396). Abdülnâsır'ın 1954 yılında suikast sonucu öldürülmesiyle beraber Müslüman Kardeşler üyesi 4 bin kişi gözaltına alınmıştır. Cemiyet Hidaybi önderliğinde siyasi özgürlüklerin geri verilmesi ve tutukluların serbest bırakılması için gösteriler düzenlemiştir. Ancak yapılan bu gösteriler bir sonuç vermemiş ve kurulan halk mahkemeleri ile Hubaybi ve Müslüman Kardeşler'in önde gelen isimlerine idam cezaları verilmiştir (Güvenilir, 2016: 104-105). Nasır yönetiminin Müslüman Kardeşler'e karşı girişmiş olduğu bu baskılara Suriye başta olmak üzere Cemiyetin diğer ülkelerdeki şubeleri de itiraz etmiştir (Erkilet, 2015: 242).

2.1.1. Cemal Abdülnâsır ve Seyyid Kutub

El-Benna'nın suikast sonucu hayatını kaybetmesinin ardından Müslüman Kardeşler içerisinde bazı çözümler olsa da bu boşluğu Seyyid Kutub doldurabilmiştir. Cemiyete 1953 yılında katılan Seyyid Kutub, katılmadan önce çeşitli siyasi faaliyetlerde bulunan, bilim adamı kimliği ve eğitimciliği ile Müslüman Kardeşler yapılanmasında sıradan bir mensup olmayacağını işaretlerini vermiştir. Devrimden önce Abdülnâsır ve bazı genç subayların Seyyid Kutub'un evinde toplanarak çeşitli konularda fikir danışmakta ve Seyyid Kutub'un görüşlerinden istifade etmekteydiler. Seyyid Kutub, Cemiyet içerisinde gizli örgüt kurmakla itham edilmiş ve tutuklanmıştır. Ayrıca Kutub, cezaevinde kaleme aldığı yazılarında el-Benna'dan farklı olarak, İngilizlerin yanı sıra Abdülnâsır yönetimini de hedef olarak göstermiştir. Abdülnâsır döneminde uygulanan baskı politikaları sonucunda yeraltına çekilmek zorunda kalan Müslüman Kardeşler, el-Benna'dan sonra lidersiz kalan birçok cemiyet üyesine Seyyid Kutub, hapisnede olmasına rağmen umut ışığı olmuştur. Seyyid Kutub ikinci tutuklamasına kadar hareketin beyni ve kalbi olmuştur.

Kutub, Mısır dışında bulunan diğer Müslüman cemaatlerle de irtibata geçerek hareketin alanını genişletmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Abdülnâsır yönetimine karşı duracak olan tabanı sabırla eğitme yolunu seçmiştir. Bu süre zarfında siyasetten uzak durmayı tercih eden Kutub, yapmış oldukları planlamalara şiddet yoluyla müdahale edilmesi durumunda bunu engellemek amacıyla “meşru savunma birliği” oluşturmuştur. 1965 yılında “Yoldaki İşaretler” adlı eserini yayınlaması üzerine yeniden hapishaneye atılan Kutub, 22 Ağustos 1966’da iki arkadaşı ile beraber Abdülnâsır yönetimi tarafından idam edilmiştir (Güvenilir, 2016: 105-108).

2.2. Enver Sedat Dönemi

Enver Sedat döneminde ülkede uygulanan politikalarda ve uluslararası ilişkilerde önemli değişiklikler yaşanmıştır. Hatta Kahireliler, Sedat ile Nasır’ın arasındaki farkı anlatmak için bir öykü bile uydurmuşlardı. Marsot, bu öyküyü şu şekilde anlatır; “Sedat başkanlık limuzinine bindiği ilk gün, araba bir kavşağa gelene kadar bekledikten sonra, şoföre sormuş: ‘Reis burada ne tarafa dönerdi?’ ‘Sola dönerdi,’ diye yanıt vermiş şoför. ‘Sola sinyal ver sağa dön,’ demiş.” Enver Sedat Mısır’daki işgalin kalkması için Batı’ya özellikle de ABD’ye yanaşmak gerektiğini düşünüyordu. Bu sayede Batı’nın İsrail’e baskı yaparak, İsrail’in işgalci politikalarının sona ereceğini düşünüyordu (Marsot, 2007: 131). Sedat’ın yapmış olduğu bir diğer değişiklik de, ekonomi alanında olmuştur. Özellikle Sedat bu bağlamda özel sektöre yer verirken “açık kapı politikası” ile ülkeye yabancı sermayenin gelmesi yönünde çalışmalar başlatmıştır. Tüm bu çalışmalar SSCB’nin ve sosyalizmin Mısır üzerindeki etkisini azaltmıştır. Tüm bu gelişmeler, Mısır’ın serbest liberal döneme geçişini hızlandırmıştır (Demir, 2020: 52).

2.2.1. Enver Sedat Dönemi Mısır’daki Siyasi ve Ekonomik Durum

Enver Sedat, Hür Subaylar örgütüne katılarak İngiliz baskısına karşı çıkmıştır. Ayrıca 1952 yılında yönetime karşı gerçekleştirilen Devrimin sonrasında oluşturulan yeni yönetimin sözcüsü olmuştur. Sedat 1956 yılında Mısır’ın Devlet Bakanlığı’nı yapmasının yanında 1957 ve 1961 senelerinde de Arap Sosyalist Birliği’nin Genel Sekterliği görevinde bulunmuştur. Ayrıca Sedat 1957 ve 1960 yıllarında Millet Meclisi

Başkan Vekilliği görevinin yanı sıra 1960-1969 yılları arasında da Meclis Başkanlığı yapmıştır. 20 Aralık 1969 yılında ise Cumhurbaşkanı Nasır tarafından Başbakan Yardımcılığı'na atanmıştır (Abbasov,2019: 63). Nasır'ın vefatının ardından yerine geçen Enver Sedat, sonrasında yapılan referandumla Cumhurbaşkanı olmuştur. Göreve başlayan Sedat, darbe yapma ihtimali olan kişileri görevden almış ve onların yerine kendisine biat edenleri getirmiştir. Bu amaçla Arap Sosyalist Birliği seçimleri yapılmış ve eski üyelerin çok azı seçilebilmiştir. 1971 yılında ise yeni anayasa kabul edilmiştir. Yeni anayasada, “Devletin dini İslam’dır ve Şeriat da yasamanın ana kaynaklarından birisidir” hükmü yer almıştır. Ayrıca Birleşik Arap Cumhuriyeti ismi Mısır Arap Cumhuriyeti şeklinde revize edilmiştir (Demir, 2020: 53).

Enver Sedat iç politikadaki konumunu sağlamlaştırmak amacıyla Abdülnâsır döneminde hapsedilen Müslüman Kardeşler üyelerini serbest bırakarak İslamcı kanatla ilişkileri düzeltme yoluna gitmiştir. Daha sonra ise dış politikada ABD'den yardım alabilmek amacıyla SSCB ile bağlarını koparmak isteyen Sedat'ın bu tutumuna ABD beklenen karşılığı vermemiştir. Bunun üzerine Enver Sedat İsrail'e karşı “sınırlı savaş” planına yönelmiştir. Bu doğrultuda Sedat, İsrail ile savaşarak soruna kalıcı bir çözüm bulmayı amaçlamıştır. Suriye ve Mısır, aralarında anlaşarak Ekim 1973'te İsrail'e karşı Yom Kippur Savaşı'nı başlatmıştır. İlk başlarda İsrail ordusuna karşı başarı elde edilse de ABD desteğini alan İsrail, toparlanıp karşı saldırı başlatmıştır (Kuduoğlu, 2018: 104-105). 22 Ekim'de BM'nin ateşkesine uymayan İsrail, savaş askeri anlamda kazanarak faaliyetine son vermiştir. Araplar açısından ise Süveyş'i geçmek ve askeri anlamda İsrail'e yetişmiş olmak zafer olarak algılanmıştır (Turan ve Dağ, 2018: 313-314). Ayrıca bu savaş Enver Sedat'ın siyasi konumunu sağlamlaştırmanın yanı sıra uluslararası alanda da saygınlık kazanmasını sağlamıştır (Telci, 2018: 24).

Açık kapı politikası uygulayan Sedat, özel sektöre yer vererek yabancı sermayenin ülkeye girmesini sağlamıştır. Yatırımların sanayi gibi istihdamı artıran alanlara aktarılması yerine inşaat, turizm ve ticaret gibi sektörlere aktarılması ülkede şiddetli bir enflasyonun oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak 1977 yılında temel ihtiyaç maddelerine yapılan yüksek zamlar ise halkı sokağa dökmüştür. Bu arada çok partili hayata geçilerek sağ ve ortayı temsilen Arap Sosyalist Birliği üyeleri arasından üç grubun kurulması planlanmıştır. Bu doğrultuda 1977 yılında

kendi partisini kurmaya karar veren Sedat, Arap Sosyalist Birliği'ni de içine alacak şekilde Ulusal Demokrat Partisi'ni kurmuştur. Her ne kadar bu uygulamalar demokratik bir sistemin göstergesi olsa da çıkarılan yasa ile siyasi partilere katı kurallar getirilerek muhalefetin oluşması engellenmiştir. Ayrıca ABD Başkanı Jimmy Carter'ın aracılığı ile 17 Eylül 1978 tarihinde, Mısır ve İsrail arasında Camp David Barış Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Mısır kaybetmiş olduğu Sina'yı geri alırken, İsrail'i ise resmen tanımak zorunda kalmıştır. Bu tanıma hadisesi Arap lkeleri tarafından hoş karşılanmamış ve Mısır, Arap Birliği yeliğinden çıkarılmıştır. Ayrıca Arap devletleri, Mısır ile diplomatik ilişkilere son vermişlerdir. Bunun yanı sıra Suudi Arabistan ise Mısır'a maddi yardımı kesmiştir (Demir, 2020: 53-54). Uygulanmakta olan açık kapı politikası ve Camp David Anlaşması, Sedat rejimine karşı bir siyasi düşmanlık oluşturmuştur. Açık kapı politikasının bir sonucu olarak meydana gelen enflasyon halkın geçim sıkıntısı çekmesine sebep olmuştur. 1977 yılından sonra Mısır'da tekrar isyanların çıkmasını önlemek isteyen ABD, Mısır'a yardımda bulunmuştur (Marsot, 2007: 135-137). Yaşanan tüm bu olumsuzluklar Müslüman Kardeşler'in güçlenmesini sağlamıştır. Sedat'ın İsrail ile yapmış olduğu barış anlaşması partisiyle görüş ayrılığına düşmesine neden olmuştur. Ayrıca Sedat, 1979 yılında erken seçime giderek Ulusal Demokrasi Partisi'nin mecliste yüzde doksan hkimiyet kurmasını sağlamıştır. 1967'den beri uygulanmakta olan olağanüstü hal uygulaması kaldırıldıktan sonra 1980 yılında yapılan referandum ile anayasada bazı değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklerle beraber çok partili siyasi sistem kabul edilerek, şura Meclisi oluşturulmuş ve şeriat yasamanın ana kaynağı haline getirilmiştir. şeriatın birincil kaynak olması Kıptileri rahatsız etmiş ve bunun uygulanması halinde bağımsız bir devlet kuracaklarını söylemişlerdir. Ülkede yaşanan bu siyasi gerilimle beraber, 1981 yılında Müslüman Kardeşlerle Kıptiler arasında çatışma çıkmıştır. Bunun zerine Sedat, Kıptiler'in ve Müslüman Kardeşler'in de liderlerinin bulunduğu çok sayıda kişiye tutuklamıştır (Demir, 2020: 55).

2.3. Hüsnü Mübarek Dönemi

Düşük gelirli bir ailenin çocuğu olan Hüsnü Mübarek, 4 Mayıs 1928'de Mısır'ın Menufiye bölgesinde doğmuştur (Alkan, 2019: 39). Mısırlı devlet adamı ve asker olan Mübarek, 1949 yılında Mısır Askeri Akademisi'nden ve 1950 yılında ise Havacılık

Akademisi'nden mezun olmuştur. Mısır Hava Kuvvetleri'nde çeşitli görevlerde yer alan Mübarek, 1966 ve 1969 yılları arasında Hava Kuvvetleri Akademisi Başkanlığı görevini yapmıştır. Enver Sedat tarafından 1972 yılında Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na getirilen Mübarek, Yom Kippur Savaşı'nda göstermiş olduğu başarılar neticesinde Mareşal unvanına layık görülmüştür. Ertesi yıl Cumhurbaşkanı Yardımcısı olan Mübarek, UDP'nin kıdemli üyesi olarak siyasi hayata ilk adımlarını atmıştır. 1981'de Enver Sedat'ın suikast sonucu öldürülmesinin ardından Mübarek, 14 Ekim 1981 günü yapılan referandum sonucunda oyların %98,4'ünü alarak (Öztürk, 2016: 47) Mısır'ın 4. Cumhurbaşkanı olmuştur (Tandoğan, 2013: 39). Ayrıca Mübarek, 1984 yılında yapılan seçimlerde Nasır döneminde yasaklanan Vefd Partisi adaylarının seçime katılmasına izin vermiştir. Vefd parlamentonun en büyük muhalefet partisi olsa da yönetim, 1984 yılından sonra sıkı kurallar uygulayarak muhalefete engel olmaya çalışmıştır. Ayrıca Sedat'ın İslami bir grup üyesi tarafından öldürülmesinin ardından, Müslüman Kardeşler gibi İslami muhalefet saf dışı bırakılmaya çalışılarak ülkede olağanüstü hal ilan edilmiştir. Camp David Anlaşması'na bağlılığını ifade eden Mübarek'in, özelleştirme ve liberal politikaları Mısır'ın dışa bağımlılığını artırmıştır. Bunun yanı sıra Dünya Bankası ve IMF'den almış oldukları krediler, ekonominin zamanla kötüleşmesine sebep olmuştur. Mübarek, dış politikada, ABD menfaatlerini korumak ve İsrail'in güvenliğine karşı oluşabilecek tehditleri engellemek gibi bir yol izlemiştir. Muhalefet, ülkenin dış politikada ABD'ye bağımlı olduğunu savunarak bu duruma sert tepki göstermiştir. Ayrıca Mısır ordusu, ABD tarzında yeniden dizayn edilmiş ancak yapılan harcamalar Mısır'ın dış borcunu ve ABD'ye bağımlılığını artırmıştır. Arap ülkeleriyle ilişkilerini düzeltten Mübarek, 1989 yılında Arap Birliği'ne Mısır'ı tekrar sokmayı başarmıştır (Demir, 2020: 57-58).

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, Ortadoğu'da bulunan otoriter rejimlere karşı bir baskı politikası uygulamıştır. Bu amaçla ABD, Mısır'a karşı reform yapması için baskı uygulamış ve bu baskıları 2005 yılında daha da artırmıştır. ABD'nin baskıları sonucunda Mübarek, anayasanın 76. Maddesinde yer alan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini düzenleyen bu maddeyi değiştirerek çok adaylı seçim sürecini başlatmıştır. Mübarek, çok partili seçimlerde de oyların çoğunluğunu almıştır (Yaseen, 2006: 15-16). 2005 yılında gerçekleştirilen seçimlere katılımın sadece %23 olması demokratik sonuçları yansıtmayan bir seçim olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur (Abbasov,

2019: 72). Özetleyecek olursak dış borçların artması ve Mısır'ın bağımlı hale gelmesi, ayrıca Mübarek'in oğlu Cemal'e iktidarı devretme ihtimali halk üzerinde olumsuz bir etki bırakmış ve Mısır halkı bunun üzerine 2011'de ki sürece girmiştir. Mübarek, kendisine karşı yapılan protestoları bastırabilmek için bir sonraki seçimlere girmeyeceğini beyan etse de yaşanacak gerginliğin önüne geçememiştir (Serbest, 2018: 75-77).

ARAP BAHARI VE MISIR

3.1. Arap Baharı'nın Mısır'a Yayılması

Devrim ve Ayaklanma gibi sosyal olaylar, ekonomik ve siyasal şartların gerçekleşmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu şartlar oluşmuş ise, artık küçük bir bahane devrimin ortaya çıkmasına yeterlidir (Öztekin, 2019: 44). Orta Doğu coğrafyasına baktığımız zaman, kurumsal yapıdaki mevcut kırılmalık ve siyasal krizler isyanların meydana gelmesine zemin hazırlamaktadır. Tunus'da başlayan ve Mısır'a kadar yayılan Arap Baharı dalgası adeta bir tsunami etkisiyle tüm Kuzey Afrika'yı etkisi altına aldı. Mısır'ın bu olaylar esnasında, şaşırtıcı bir şekilde istihbarat ve polis teşkilatları sessiz kaldı (Özhan, 2011: 20).

Mısır'da meydana gelen olayları Tunus'ta yaşanan gelişmelerin tetiklediğini belirtebiliriz. Özellikle Sidi Buzid şehrinde geçimini seyyar satıcılık yaparak sağlayan 26 yaşındaki Buazizi, zabıtarlar tarafından seyyar satıcı tezgâhına el konulması üzerine kendisini yakmıştır. Olayın yaşandığı gün ise Sidi Buzid kentinde protestolar yapılmış ve bu eylemler Tunus'tan sonra Mısır, Libya, Suriye, Yemen ve Bahreyn gibi ülkeleri de etkisi altına almıştır. İlk başlarda mağdur bir seyyar satıcı için ayaklanan halklar ise, sonrasında özgürlüklerini ve siyasal haklarını talep etmeye başlamışlardır (Gerges, 2014: 21-22). Tunuslu olan Muhammed Buazizi, etkilerini günümüzde de yaşadığımız Arap Baharı dalgasını başlatan genç olarak hafızalara kazınmıştır (Yavuz ve Erdurmaz, 2012: 41-42). Tunus ve Ortadoğu'da demokrasi umutları beklenmeyen bir şekilde gelişmiştir. Tunus halkı ilk kez bir halk devrimi ile otoriter bir rejime son vermiştir. Netice itibarıyla dünya demokrasi hayatından faydalanamayan bir ülkede, halk devrimi ile demokrasiye geçiş umutları yeşermiştir. Aslında bu isyanın çıkış sebeplerine bakacak olursak; eğitilmiş ancak işsiz ve yoksul bir halkın, baskı karşısında direnmesini gösterebiliriz. Arap Dünyası'na baktığımızda Tunus, laik ve kadın erkek eşitliğine önem veren bir ülkedir. Bu yapısıyla Tunus, demokrasi ve sosyo-kültürel alanlarda değişime daha açık bir ülke konumundadır (Taşpınar, 2011: 15).

Arap Dünyası'nın önemli aktörlerinden Mısır'a baktığımızda ise baskıcı rejimler tarafından yönetilen bir ülke karşımıza çıkmaktadır. Mısır çevresindeki ülkelere farklı bir konuma sahip bir ülke olduğu için isyan hareketi de diğer ülkelere nazaran farklı olmuştur. 30 yıldır ülkeyi yöneten Mübarek isyancılara söz geçiremedi

ve daha önce terk ettiği ülkeye gelen Müslüman Kardeşler lideri, ılımlı İslam sistemi ile halkı sakinleştirmiştir. ABD bunun bütün İslam coğrafyasında olmasını istediği için bu duruma destek verdi. Demokrasi hareketi Arap yarımadasında hızla devam ederken Yemen’de ayrı bir katliam yaşanıyordu. ABD, Güney Avrupa hatta Türkiye’de bu duruma ticari ilişkiler ve devam eden anlaşmalar sebebi ile sessiz kalmıştır. Hatta İtalya Başbakanı Berlusconi Kaddafi’yi kırmızı halıda karşılayarak konuk etmiştir. İtalya halkı, ticari ilişkilere ve devlet yönetiminin Kaddafi’ye gösterdiği ilgiye rağmen bu lidere tepki gösterdi. Olayları katliama dönüştüren Kaddafi ortalıktan kaybolup meydanı oğlu Seyfulislam’a bırakmıştır. Kaddafi’nin oğlu ise medya aracılığı ile halkın direnişte ısrar etmeleri yönünde açıklamalarda bulundu. Ayrıca Seyfulislam, Türkiye ve İtalya’ya ithafen meydanı boş bırakmayacaklarını ifade etmiştir. Bu açıklamalarıyla geçmişte Osmanlı Devleti’nin kendilerini İtalyan smrgecilerden kurtarmak için mücadele ettiklerini unutmuşlardı. Kaddafi medya aracılığı ile yaptığı açıklamada halkı öldürmek pahasına bu direnişi bastıracağını açıkladı. Kendi halkı ve ülkedeki diğer vatandaşlara zor günler yaşatan Kaddafi bunu bir haklılık olarak görüyordu (Ergun, 2011: 14).

Mısır’da iktidarı elinde bulunduran Mübarek 30 yıllık iktidarı boyunca liberalleşme açısından gerekli adımları atamamıştır. Mübarek’in iktidarda olduğu dönemde, parlamento uzun bir süre varlığını korumuştur. Ayrıca bu dönem savaşların yaşanmadığı, kendinden önceki dönemlere kıyasla daha istikrarlı bir dönem olmuştur. Ancak SSCB’nin dağılması sonrası oluşan demokratik havanın tüm dünyaya yayıldığı bir dönemde, Mısır’da gereken demokratik reformlar yapılamamıştır. Mübarek, kendinden önceki liderlerden Nasır kadar baskıcı olmamıştır Ancak Mübarek, Sedat kadar da serbest bir anlayışa sahip olmamıştır (Yavuz ve Erdurmaz, 2012: 41-42).

2011 yılında meydana gelen büyük çaplı ayaklanmaların temelleri, aslında 2000’li yıllarda yaşanan bazı gelişmelerle atılmıştır (Gerges, 2014: 34). Örneğin; Arap Dünyası’nda ABD’nin bölgedeki politikalarına karşı çıkan ve Filistin mücadelesini destekleyen gösterilere sıkça rastlanmaktadır. Mısır’da 2000 yılında, Filistin direnişini desteklemek amacıyla pek çok gösteri düzenlenmiştir. ABD’nin Irak’a karşı gerçekleştirmiş olduğu saldırılar sonrasında, bu gösteri hareketleri Kefaye (Yeter) hareketi olarak adlandırılmaya başlamıştır. Başlangıçta İsrail ve ABD politikalarına karşı yapılan gösteriler daha sonra Mübarek karşıtı bir duruma dönüşmüştür. Mısır’da,

kendilerine ödenmesi için söz verilen ikramiyelerin ödenmemesi üzerine, sayıları yaklaşık 24 bin ile 28 bin arasında değişen tekstil işçileri eylem yapmıştır. Aralık 2006 yılında başlatmış oldukları gösterilerin sonucunda ise işçiler haklarını almayı başarmıştır. İşçilerin bu mücadelesi aslında 2011 yılındaki olayların zeminini oluşturmuştur (Öztekin, 2019: 45-46). Mısır'da Müslüman Kardeşler'in iktidara gelme olasılığı, İslamcı grupların güçlenmesi ve Ortadoğu'daki dengelerin değişmesi anlamına gelecektir (Dilek, 2011: 9). Mısır'da Mübarek karşıtı eylemler, yerine kim geçecek sorusunu sormamıza sebep olmaktadır. Enver Sedat, Nasır'ın yardımcısıydı. Hüsnü Mübarek ise Enver Sedat'ın yardımcılığını yapıyordu. Bu durum Mısır'da Başkan Yardımcıları'nın potansiyel Cumhurbaşkanı adayı olmalarını sağlamıştır. Bu nedenle Ömer Süleyman, Cumhurbaşkanlığı için öne çıkan en önemli adaydır (Ilıcak, 2011: 25).

Mısır'da Mübarek'in yerine oğlu Cemal'in geçme hazırlığında olması tepki ile karşılandı ve Cemal ülkeden kaçmak zorunda kaldı. Nobel Barış Ödülü sahibi Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu eski başkanı olan Muhammed el Baradei, sokak gösterilerine katılmasının ardından evinde göz hapsine alınmıştır. Baradei, Mübarek'in yerine geçebilecek adaylardan biridir (Acar, 2011: 12).

Ülkede meydana gelen gösterileri destekleyen Mısırlı gençlerin yoğun çalışmaları sonucunda 6 Nisan Gençlik Hareketi kurulmuştur. İnternet üzerinden örgütlenen 6 Nisan Gençlik Hareketi 2011 yılında Tahrir Meydanı'nda gerçekleştirilen protestoların alt yapısını kurmuştur (Öztekin, 2019: 46). Yoksulluğun yoğun bir şekilde yaşandığı Mısır'da, villalar, beş yıldızlı oteller ve tarihi piramitler iç içedir. Ayrıca çan seslerinin ezan seslerine karıştığı Mısır'da artık hükümet karşıtı protesto gösterileri yapılmaktadır. Tüm bu olaylarda ordu ise göstericilere karşı sıcak bir tutum içerisindeydi. Mübarek karşıtı eylemlerde, ABD şimdilik temkinli davranıyor ve başından beri desteklediği Mübarek'e Mısır'da demokratikleşme adımları atmasını istiyordu. Ayrıca Mübarek'in ABD ve İsrail politikalarına yakın olduğu da bilinmektedir (Çetinkaya, 2011: 5).

Hüsnü Mübarek, ülkede diktatör olarak bilinen ve istihbaratın başında bulunan bir ismi başkan yardımcısı yaparak aslında halkın karşısında bir tutum sergilemiştir. Mübarek'in bu şekilde bir yol seçmesi, meşruiyetinin halk tarafından sorgulanmasına sebep olmuştur. Şu anda Mısır'da İslami anlamda öne çıkan tek etkin ve organize grup

Müslüman Kardeşler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kahraman, 2011: 23). Ayrıca Mısır'da halkın yönetime karşı başkaldırması beklenen bir durum değildi, ancak halk yönetime duyduğu nefret ve bıkkınlıktan dolayı sokaklara dökülmüştür. ABD için önemli bir ülke olan Mısır, 1973 yılından itibaren İsrail ile Camp David anlaşması ile barışmış ve İsrail içinde önemli bir ülke konumuna gelmiştir. 25 milyonluk nüfusuyla Arap Dünyası'nda önemli bir yere sahip olan Mısır, bölgesinin ekonomik, siyasi ve kültürel diplomatik başkenti konumundadır. Bu yüzden Mısır'da meydana gelecek bir değişim tüm bölgeyi etkileyecektir. Bunun farkında olan ABD ise ekonomik anlamda Mısır'a hatırı sayılır bir ekonomik yardımda bulunmaktadır. ABD, İsrail'den sonra en fazla Mısır'a yardımda bulunmuştur. Bu durum Mısır'ın ABD için vazgeçilmez bir ülke konumunda olduğunu bizlere göstermektedir. Mübarek yönetimi, ABD için bölgesel güç dengelerinin korunmasında ve İsrail'in güvenliğinin sağlanmasında önemli bir müttefiktir. Mısır'da etkili ve organize bir hareket olan Müslüman Kardeşler, ABD için İsrail karşıtı İslami ve radikal bir gruptur. Mübarek'in gitme ihtimali bu grubun iktidara gelmesi demektir, bu ise ABD ve İsrail açısından sakıncalı bir durumdur. Bu yüzden ABD Mübarek'e destek vermiştir. Mısır'da başlayan halk hareketleri karşısında ABD'nin tavrı, "göstericilere karşı şiddet kullanmayın, insan haklarına saygı duyun ve hemen siyasi reformlara başlayın." olmuştur. Obama'nın dış politikayı ilgilendiren bir meselede Amerikan televizyonlarında ulusa seslenmesi, Mısır politikasının önemine işaret eden bir detaydır (Taşpınar, 2011: 15).

Mübarek, Müslüman Kardeşler'i zayıflatmak amacıyla Cemiyetin liderlerini tutuklatmıştır. Mübarek, özellikle İslamcı korkusunun solcular ve diğer muhalif gruplar üzerinde bölünmelere yol açması için çalışmıştır. Halid Said'in İskenderiye'de bir kafede polis tarafından öldürülmesinin ardından morgdaki resminin "Hepimiz Halid Said'iz" adlı sitede yayınlanmasının sonrasında, 6 Nisan Gençlik Hareketi ve genel anlamda Mısır direnişi artmıştır (Öztekin, 2019: 46). Mısır'da meydana gelen halk hareketlerinde etkili olan grupları şöyle sıralayabiliriz:

- Ulusal Değişim Derneği: Farklı eğilimlere sahip olan oluşumların çatı örgütüdür.
- GAD(Yarın): Amerikancı liberal demokrasi cephesi.

- Kifaye (Yeter): Anayasa değişikliği için 1 milyon imza toplayan hareket, çeşitli görüşlere sahip şahsiyet ve oluşumlardan meydana gelmektedir. Batı yanlısı bir organizasyondur.

- Mşlman Kardeşler (İhvan): Ülkenin en köklü ve kitlesel İslami hareketi.
- WAFD: Rejim yanlısı köklü liberal muhafazakâr parti.
- El Kerame (Onur): Demokrat sivil toplum oluşumu.
- Bağımsız niversiteler İçin 9 Mart Hareketi: Üniversite gençliği platformu.

- Nacırcılar: Arap ulusalcı hareketi.
- 6 Nisan Hareketi: Gösterilerde n planda olan bu hareket, sosyal paylaşım ağı Facebook'tan faydalanarak, Mahalle isimli sanayi bölgesinde bulunan işçileri organize ederek greve hazırlamıştır. Liberal bir demokrat olan Muhammed el Barade'y'i desteklemişlerdir. Bu hareketlerden Mşlman Kardeşler, WAFD ve Nacırcılar dışındaki organizasyonlara ABD tarafından yaklaşık 66-75 milyon dolar civarında bir yardım yapılmıştır. Mısır'da yaşanan olaylar her kesimden ve düşünceden insanın, ekonomik sıkıntı başta olmak üzere siyasi sorunlar temelinde birleştikleri bir isyan hareketidir. Mısırlılar milli ve dini önderleri bu dönemde daha çok okumuşlardır. Amerikan Foreign Policy dergisi, Mısır'da yaşanan olayların, ABD çıkarlarına karşı bir grubun iktidara gelmesine sebep olacağını yazmıştır. Iraklı İsam el Hafaci, Mısır'da rantyecilerin toplumu böldüğünü, zengin ile fakir arasındaki uçurumun arttığını ifade etmiştir. Ayrıca Hafaci, cuma hutbelerinin bile camilere göre farklılık gösterdiğini ve ülkede sahte ve gerçek olmak üzere iki Mısır'ın ortaya çıktığını analiz etmiştir. Halkın yüzde 60'ı 2 dolar ile geçinmeye çalışırken Cemal Mübarek gibi bir avuç azınlık, ülke kaynaklarından fazlasıyla yararlanmıştır (Cumhuriyet, 3 şubat 2011: 9). İngiliz The Guardian Gazetesi'nin iddiasına göre, Mübarek'in 53,5 milyar dolar mal varlığı bulunmaktadır. Mübarek bu mal varlığı ile Meksikalı telekomünikasyon devi Carlos Slim Helu ile 53 milyar dolarla ikinci olan Microsoft'un kurucusu Bill Gates'i geçtiği görülüyor. İngiliz akademisyen Christopher Davidson, Mübarek'in zenginliğini ülkedeki yabancı ortaklı girişimlerden elde ettiğini iddia etmektedir. Hüsnü Mübarek'in oğulları Cemal ve Alaa'nın Hyundai, Skoda ve Vodafone gibi şirketler ile ülkedeki lüks otel zincirlerinde hisseleri bulunmaktadır (Kömür, 2011: 26).

Mısır'da muhalif gruplara baktığımızda Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerinden örgütlendikleri görülmektedir. Ancak sadece sosyal medyadan örgütlenme olmamış, gençler camilerden ezan okuyarak, fabrikalardan siren çalarak da aralarında bir şekilde parola oluşturarak örgütlenmeye çalışmışlardır. Hatta hükümet bu organizasyonları engelleyebilmek için cep telefonlarına kısıtlama getirmiştir (Cumhuriyet, 3 Şubat 2011: 9). Mısır da bu gelişmeler yaşanırken, 25 Ocak 1952 tarihinde silahlarını karakola teslim etmeyi reddeden 50 polis memuru İngilizler tarafından öldürülmüştü. Mübarek, 25 Ocak 2009'da bu günü Ulusal Polis Günü ilan ederek aslında halkın gözünde polisi iyi bir konuma çıkarmaya çalışmıştır. İki yıl sonra ise 25 Ocak tarihi Mübarek'in istifasıyla sonuçlanacak olayların başladığı tarih olmuştur (Öztekin, 2019: 46).

Petrol fiyatları bir yandan yükselirken bir yandan da Kredi derecelendirme kuruluşu Fitch, yaşanan olayları bahane olarak göstererek ülkenin kredi notunu eksiye çevirdi. Ayrıca Fitch, hükümetin tansiyonu düşürmesi ve ekonomik reformlar yapması halinde not görünümünün durağana dönebileceği yönünde bir açıklama yapmıştır. Fitch'in yapmış olduğu bu açıklamaları, Mısır'da yaşanan olayların yatırımcıların ülkeye bakış açılarının değiştiğinin bir göstergesi olarak kabul edebiliriz. Mısır, büyük bir petrol üreticisi olmasa da, yaşanan olayların Suudi Arabistan gibi büyük üreticilere sıçrama ihtimali piyasaları etkilemiştir (Cumhuriyet, 30 Ocak 2011: 13). Ayrıca Mısır'da başlayan bu olaylar dünya petrol fiyatlarının da artmasına sebep olmuştur (Sabah, 29 Ocak 2011: 12).

ABD Başkanı Obama, Mübarek'e Eylül ayını beklemeden çekilmesi gerektiğini söylemiştir. Mübarek, yerine oğlu Cemal'i düşünüyordu ancak ülkede etkin konumda olan ordu buna karşıydı. Cemal'in telkinleriyle bazı kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, ekonomiyi tekeline almış olan orduyu rahatsız ediyordu (Şafak, 2011: 5). ABD ve İsrail ile uzlaşarak Enver Sedat çizgisinde bir politika izleyen Mübarek, halktan kopmuştur. Buna ek olarak ekonominin kötü bir durumda olması, yolsuzluk ve halkın üzerindeki baskı Mısırlıları isyana zorlamıştır. Böyle bir ortamda, İslami referanslarla ve sosyal yardımlarla Müslüman Kardeşler Cemiyet'i halkın karşısına çıkarak geniş bir kitleye sahip olmuştur. Siyasete girip girmeme konusunda kararsız olan Müslüman Kardeşler, şehirlerdeki örgütlü yapısı ve yaptığı

sosyal yardımlarla halka kolayca etki edebiliyordu. Ancak Müslüman Kardeşler'in bir yönetim tecrübesi yoktu (Ilıcak, 2011: 23).

Yerli ve yabancı birçok gözlemci, Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine rol model olması gerektiğini ifade ederken, bir takım yerli yazar ve siyasetçi de Türkiye Hükümeti'nin Arap Dünyası'ndaki protestolardan ders çıkarmasını önermiştir. Türkiye ile Arap ülkeleri arasında bazı benzerlikler olsa da şüphesiz farklılar çok daha fazladır. Bu farklılıklar siyasal sistemin iktidar bileşenleri, toplumsal pratikler ve tarihsel tecrübelerden kaynaklanmaktadır (Ete, 2011: 19).

Mısır asıllı ABD'li gazeteci Ayman Mohyeldin, olayların sürdüğü dönemde, rejimin saldırgan bir tutum sergilediğini, sinyallerini keserek ve çanak antenlerini sökerek bürolarının kapatıldığını ifade etmiştir. Tüm bu yaşananlara ek olarak devlet kanallarında da hükümetin yürüttüğü bir tahrik kampanyası başlatılmıştı. Emmy ödülüne aday gösterilen ve kendisini 2006 yılındaki Gazze savaşında tanıtan gazeteci ve Google temsilcisi Wael Ghonim'in serbest kaldıktan sonra göstericilere duygusal bir konuşma yapmış ve kitleleri tekrar hareketlendirmiştir (Vıdınlı, 2011: 21). Kefaye, Wael Ghonim, Devrimci Sosyalistler ve 6 Nisan Gençlik Hareketinin sözcülüğünü yapmakta olan muhalifler halka toplanma çağrısında bulunmuşlardır. Bu çağrıya on binlerce Mısırlı katılmış ve adını "Öfke Günü" koydukları rejim karşıtı gösteriler düzenlemişlerdir. Binlerce gösterici Kahire merkezden başlayarak UDP, Dışişleri Bakanlığı ve devlet televizyonuna yürümüştür. Bunun üzerine polisle göstericiler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Polis ise basınçlı su ve göz yaşartıcı gaz kullanmak suretiyle göstericilere müdahale etmiştir. Bu 25 Ocak gösterilerinin ardından, üç gün sonrasına yeni bir gösteri çağrısı yapılmıştır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun eski başkanı Muhammed el Baradei göstericilere destek vermek amacıyla 27 Ocak 2011'de Mısır'a gitmiştir (Öztekin, 2019: 46-47).

Mısır'da yaşananlar Facebook ve Twitter'in bir zaferi olarak değerlendirilmektedir. Yoksul ve demokrasi isteyen halk sosyal ağlar üzerinden örgütlenerek harekete geçmiştir. Bu isyan, yolsuzluk ve baskılardan dolayı canından bezmiş olan genç kuşağın isyanıdır. Yaşananlar, dijital çağın oluşturduğu post modern öfke patlamalarıdır. Türkiye'nin demokrasi serüvenini büyük oranda gerçekleştirmesi, Türkiye'yi bölge için rol model yapmaktadır. İHH Yöneticisi Atalay, "Türkiye'nin tarihsel bir şans yakaladığını ve Neo Osmanlı rüzgârının Arap dünyasında etkili

olacağını ifade etmiştir. Ancak Arap Baharı'nın Türkiye'ye sıçrama ihtimali de göz ardı edilmemelidir.” demek suretiyle Türkiye'nin bölgedeki önemine dikkat çekmiştir (Övür, 2011: 16).

Tarihler 28 Ocak 2011'i gösterdiğinde rejim, bu sefer de göstericilerin cuma namazı sonrasında organize olmalarını engellemek amacıyla internet ve cep telefonu mesajlaşmalarını kesmiştir. Yapılan gösteriler sonucunda ülke genelinde toplam 1.030 kişi yaralanırken 11 sivilde hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine Mübarek, hükümeti feshettiğini açıklamış ancak bu halkın gösterilerini gece boyunca sürdürmesini engelleyememiştir. Ayrıca Twitter ve Facebook gibi sosyal medya alanlarına yasak getirilmiştir (Öztekin, 2019: 47).

Mısır'da başlayan isyan üzerine Obama ile telefonla görüşen Mübarek, halka 11 dakikalık bir sesleniş yapmıştır. Mübarek, halka yeni bir hükümet kuracağını sözünü verse de halkın sokaklara inmesini engelleyememiştir. Halk Kahire, İskenderiye ve Süveyş'te sokaklara dökülmüştür. Ekmek ve özgürlük sloganlarıyla sokakları dolduran halk, Mübarek'in istifasını istemiştir. İstifa etmeye niyetli olmayan Mübarek, Başkan Yardımcılığı'na da istihbaratın başında bulunan Ömer Süleyman'ı getirmiştir. Ardından da eski Sivil Havacılık Bakanı Ahmet Şefik'i Başbakan olarak atamıştır. Tıpkı Ömer Süleyman gibi ABD ve İsrail yanlısı olan Ahmet Şefik'in Başbakan olarak atanması halkın eylemlerini engellememiştir. Sokaklarda toplanan Mısırlılar Mübarek'in istifasını istiyorlardı. Eylemleri engellemeye çalışan Mübarek, göstericilerin organize olmasını ve hükümet karşıtı propagandayı engellemek amacıyla sosyal iletişim ağlarını kesmiş ve Facebook, Twitter gibi ağları engellemiştir. Bununla da yetinmeyen Mübarek, cep telefonu şebekelerini de kapatmıştır. Ancak tüm bu yasaklar göstericileri engelleyememiştir. Farklı yöntemlerle haberleşen göstericiler eylemlerinden vazgeçmemiştir. Haberciler tüm engellere rağmen uydu telefonlarıyla haberleri dünyaya ulaştırmışlardır. Bu arada Mısır'da yağmalamalar başlamıştır. Bankalar, müzeler, marketler, evler ve devlet televizyonu yağmalanmıştır. ABD ve AB ülkeleri gelişmeleri kaygıyla takip ediyordu. Çünkü Mübarek'in devrilmesiyle iktidara Müslüman Kardeşler'in gelme ihtimali vardı. Mısır'ın Arap coğrafyasındaki konumu gereği eğer Mübarek iktidarı bırakırsa bu diğer Arap ülkelerine de sıçrayabilirdi (Çetinkaya, 2011: 5).

Büyük gösteri öncesinde ordu halka destek vermiştir. Gösterilere 1 milyon kişi çağırıldı ve Mübarek karşıtı binlerce kişi başkent Kahire’de gösteriler düzenlemişlerdir. Gösterilere karşı polis göreve çağırılmış ve sokağa çıkma yasağı genişletilmiştir. Yeni hükümeti kuran Mübarek’e Müslüman Kardeşler karşı çıkmıştır. Muhalefet ise “bir milyonluk protesto“ ve süresiz grev çağrısı yapmıştı. Mısır’da bu gelişmeler yaşanırken ordu da eylem öncesinde halkın taleplerinin meşru olduğu yönünde bir açıklama yaparak göstericilere güç kullanmayacağına dair güvence vermiştir. Mısır’da oluşan bu atmosferden kaygılanan yabancılar ise havaalanında uzun kuyruklar oluşturmuşlardır. Muhalifler, Mübarek yanlılarının yağma olayları düzenleyerek protestocuları yağmacı olarak göstermeye çalıştıklarını iddia etmişlerdir. Muhalefet, Mübarek’e cuma gününe kadar iktidarı bırakması için süre tanıdığını açıklamıştır. Kifaye Hareketi, 6 Nisan Hareketi, Wafd Partisi ve Gad Partisi bir açıklama yaparak Mübarek’e iktidarı bırakması için ültimatom vermiştir. Merkezi Katar’da bulunan El Cezire televizyonunun İngilizce yayın servisinde görevli Avustralya, Portekiz ve İngiltere vatandaşı olan 6 muhabir, kaldıkları otelde gözaltına alınmıştır. Kameralarına el konulan muhabirler kısa bir süre sonra serbest bırakılmıştır. El Cezire televizyonunun Mısır’da ki bütün faaliyetleri önceki gün yasaklanmıştı. Ülkede bu olaylar yaşanırken yeni hükümette açıklanmıştır. Açıklanan hükümete baktığımızda Dışişleri ve Savunma Bakanlığı gibi önemli bakanlıklarda değişim olmamıştır. Ayrıca yapılan açıklamada devlet televizyonunda da herhangi bir değişiklik olmamıştır. İçişleri Bakanlığı’na emekli bir polis olan Mahmud Vagdi getirilirken, Savunma Bakanı Muhammed Hüseyin Tantavi, bu görevin yanı sıra Başbakan Yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Dışişleri Bakanı Ahmed Ebul Geyt ise yerini korumuştur. Eski istihbarat başkanı olan Ömer Süleyman Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak atanmış ve onun yerine Kuzey Sina Valisi olarak Murat Muvafi atanmıştır. Mübarek, Yeni Başbakan olarak atanan Ahmet Şefik’i muhalefetle diyalog kurmak ve ekonomide güveni sağlamak için görevlendirdiğini açıklamıştır. Gösterilerin 7. gününde yazılı bir açıklama yapan Müslüman Kardeşler, yeni hükümeti tanımadığını bildirmiştir. Tahrir Meydanı’nda toplanan göstericiler kefen giyerek iktidarı devirmek için ölüme hazır olduklarını söylemişlerdir. Bu arada Tahrir Meydanı’nda göstericiler, sivil polis olduğundan şüphelendikleri kişileri tartaklamışlardır. İsrail Dışişleri Bakanlığı, Mısır olayları ile ilgili olarak

diplomatlarına Hüsnü Mübarek'e yönelik eleştirileri engellemeleri talimatını vermiştir. Ayrıca İsrail'de yayımlanan Haaretz gazetesine dayandırılan bir haberde üst düzey İsraili yetkililerin ABD, Kanada, Çin, Rusya ve bazı AB elçiliklerine Mısır'da istikrarın sağlanmasıyla ilgili yazılar gönderildiği ifade edilmiştir. İsrail'in bu tutumunun, Mübarek sonrası Mısır'da Müslüman Kardeşler'e karşı duyulan kaygının bir sonucu olduğu söylenebiliriz. Eski Kahire Büyükelçisi Korkmaz Haktanır; Müslüman Kardeşler'in radikal bir kanadının olduğunu ancak bunun yanı sıra ılımlı bir kanadın da var olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Haktanır, Mısır'da Müslüman Kardeşler'in paralel bir toplum oluşturduklarını belirtmiştir. Bu bağlamda, Müslüman Kardeşler'in, hastaneleri, okulları, sosyal yardım kuruluşları gibi alanlarda devlette etkili olduklarını, diğer muhalefet mensuplarının bu derece etkili olamadıklarını ifade etmiştir (Dilek, 2011: 13).

1 Şubat 2011 tarihinde Mısır'da 3 milyonluk bir protesto gösterisi düzenlenmiştir. Seçimlere kadar iktidarı bırakmayacağını açıklayan Hüsnü Mübarek, bu zamana kadar hep Mısır için savaştığını ve burada öleceğini söylemiştir. Mübarek'in bu açıklamaları ise muhalefeti tatmin etmemiştir. Göstericiler pankartlarında “ya gidersin ya da seni asarız.” cümleleriyle Mübarek'e uyarıda bulunmuşlardır. Bu olayların ardından 30 yıldır ülkeyi yöneten 82 yaşındaki Mübarek, önümüzdeki seçimlerde aday olmayacağını açıklamıştır. Yediden yetmişe insanın katıldığı gösterilere Kahire'den 2 milyon, İskenderiye'den 1 milyon, Süveyş ve Mansura'dan 500 bine yakın gösterici katılmıştır. Meydanları dolduran ve temsili darağacı kuran göstericiler, Mübarek yargılansın sloganları atmışlardır. Mübarek karşıtı kalabalığın 12 kilometre olduğu ve saraya kadar uzandığı görülmüştür. Ayrıca bu gösteriler 100'ü aşkın televizyon kanalı tarafından canlı olarak yayınlanmıştır. CNN'nin haberine göre ABD Başkanı Obama, Mübarek'e seçimlerde aday olmaması yönünde haber göndermiş, Mübarek ise kısa bir süre sonra aday olmayacağı yönünde beyanat vermiştir. Mübarek beyanatında, iktidarı meşru yollara devredeceğini, Eylül ayındaki seçimleri öne çekeceğini söylemiştir. Bu gelişmeler sonrasında Obama ise Mısır'da barışçıl bir geçiş sürecinin yaşanması gerektiğini, Mısırlıların buna ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Muhalif lider Muhammed el Baradei ise, Mübarek'in canını kurtarmak istiyorsa ülkeyi terk etmesi gerektiğini açıklamış ve Mübarek'in hileye başvurduğunu belirtmiştir. BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Navi Pillay, Mısır'da

suistimallere yol açan sistemin değişmesi gerektiğini ifade ederek göstericileri övmüştür. ABD eski büyükelçisi Frank Wisner ise Mısır'daki büyük gösteri öncesi Mübarek ile görüşmüştür. Bu arada bir İngiliz düşünce kuruluşu olan Chatham House'de Mısır uzmanı olan Nadim Shedadi ise Türkiye'nin bölgedeki ülkelere örnek teşkil ettiğini ifade etmiştir. Danimarka Başbakanı Lars Lökke Rasmussen ise gösterileri cesur bir hareket olarak tanımlamıştır. Çin ise Mısır'da meydana gelen bu olayların oluşturduğu kaotik durumun yeniden toplumsal istikrara dönmesini arzuladıklarını açıklamıştır. Financial Times gazetesi, bu olaylardan İran'ın kazançlı çıkacağını ve bu duruma çok sevineceğini yazmıştır. Mısır'da yaşanan olaylar sebebiyle 600 Amerikan vatandaşı İstanbul'a getirilirken şimdiye kadar toplam 2 bin 297 Türk vatandaşı da tahliye edilmiştir. Sekiz gündür süren protesto gösterileri sonucunda Mısır'da fabrikalar kapanmış ve bankamatiklerde para kalmadığı açıklanmıştır. Ayrıca gıda ve yakıt konusunda sıkıntı yaşanma ihtimali de bulunuyordu. 1 Şubat itibarıyla Mısır'daki son aktif internet servis sağlayıcısı da engellendi ve Mısır'ın dünya ile ilişkisi kesilmiştir (Sabah, 2 Şubat 2011: 26).

Başbakan Erdoğan, günümüz dünyasında özgürlüklerin ertelenemeyeceğini söyleyerek halkın taleplerine kulak verilmesi çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Başbakan Erdoğan, halkın taleplerine ve isteklerine cevap vermeyen yönetimlerin uzun ömürlü olmayacağını da belirtmiştir. Mısır'ın etkili muhalefet yapılanması Müslüman Kardeşler ise Mübarek gitmeden görüşme masasına oturmayacaklarını açıklamıştır. Başbakan Erdoğan, Mısır halkının silahtan uzak durmasını da sözlerine eklemiştir. Ayrıca Başbakan Erdoğan, TBMM Grup toplantısındaki konuşmasında Mısır konusuna da değindi ve Mübarek yönetiminin halkın huzuru ve ülkenin istikrarıyla ilgili ilk adımı atması gerektiğini belirtti. El Cezire gibi Arap dünyasında etkili olan kanallarda geniş yer alan ve insan haklarının ön plana çıkarıldığı bu açıklamalar diğer liderlerin yapmış olduğu açıklamalardan farklı olarak ön plana çıkmıştır. Başbakan Erdoğan, grup toplantısında Mübarek'e ithafen, "insanı yaşat ki devlet yaşasın, biz kendimiz için ne istiyorsak dostlarımız için de aynısını istiyoruz." demiştir. Sözlerine devam eden Başbakan, "bir Müslüman olarak hepimizin gireceği yer 2 metre küp çukurdur. Baki olan gök kubbe altında hoş bir seda bırakmaktır." diyerek Mübarek'e tavsiyelerde bulunmuştur. Ayrıca Mısır üzerinde karanlık emelleri olanlara fırsat vermeden gereken adımların atılması gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Konuşmasında göstericilere de seslenen Başbakan Erdoğan, demokrasinin bir ulufe olmadığını, insani bir hak olduğunu bu hakkın meşru yollarla alınması gerektiğini ifade etmiştir. Hoşgörü ve uzlaşa ile demokrasiye geçileceğini ve sorunların çözüleceğini belirten Erdoğan, demokrasiden hiçbir zaman kaosu çıkmadığını söylemiştir (Sabah, 2 Şubat 2011: 22).

Mısır'da El Cezire televizyonuna görüşlerini açıklayan Mustafa adlı bir protestocu, Mübarek'e müdahale etmediği için ABD yönetimini eleştirmiş ve Mübarek'in istifa etmesi gerektiğini söylemiştir. Müslüman Kardeşler'e yakın Yusuf adlı bir gösterici ise Müslüman Kardeşler'in parlamentoda temsil edilmesini ve ülkedeki faaliyetlerine ise izin verilmesi gerektiğini söylemiştir. Protestolarda Tahrir Meydanı'nda sabahlayan ve kendilerine mikrofon uzatılan pek çok Mısırlı ise bu görüşleri tekrarlamışlardır (Cumhuriyet, 2 Şubat 2011: 11). Tahrir'de gerçekleştirilen gösterilerin başarıya ulaşmasının ardından Mübarek, güvenlik güçlerine gerçek mermi kullanılması yönünde emir vermiştir. Ancak bu talimat İçişleri Bakan Yardımcısı tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine Mübarek, orduyu göreve çağırmıştır. 29 Ocak 2011 tarihinde Tahrir Meydanı'na giren ordu, halk tarafından çiçekler ve tezahüratlarla karşılanmıştır (Öztekin, 2019: 47).

Mısır'da meydana gelen toplumsal olaylar, halkın siyasi iktidara karşı ve kendi gücü hakkındaki algısında köklü değişiklikler oluşturmuştur. Yeni sistemin gerçek manada oluşabilmesi için yapılan bu ayaklanmaların toplumun her kademesinde görülmesi ve işleyişini tamamlaması gerekmektedir. Yapılan bu değişim köklü bir şekilde olmadığı sürece gerçek bir devrim niteliğini taşımayacaktır. Tunus ve Mısır devrimleri sadece halkın öfkesini bastırmak ve bir nevi göz boyamak üzere yapılan eylemlerden ibarettir. Tunus ve Mısır'ı değerlendirdiğimizde jeopolitik konumu, nüfusu ve sahip olduğu kaynaklar açısından Mısır çok daha farklı bir yapıya sahiptir. Mısır'ın farklı özelliklerinden biri de toplumda önemli bir role sahip olan Müslüman Kardeşler Cemiyeti'dir. Müslüman Kardeşler faktörü 1980'lerden bu yana Mısır'da etkin bir güçtür. Müslüman Kardeşler, Mısır'da toplumun en etkin kurumlarında söz sahibiydiler ve Mübarek rejiminin düşmesini istiyorlardı. Kendi güçlerine katkı sağlayacağını düşündükleri için zayıf bir çevresi olan el Baradei'nin Devlet Başkanı olmasını istiyorlardı. Baradei, Müslüman Kardeşler desteği ile kazanacak, Müslüman Kardeşler de kendi seçtiği Başkan döneminde daha rahat bir şekilde halka nüfuz

edecekti. Mısır devrimi hiç beklemediği bir anda Müslüman Kardeşler'i ikiye böldü ve devletin yönetimini devralma durumunda bıraktı. Müslüman Kardeşler bir anda kendini yıkılmak üzere olan rejimin sırtında buldu. Müslüman Kardeşler'in bu durumu için Bareley'in adaylığı Mısır burjuvasisine rahatlık veriyordu. Devrimi gerçekleştirmek isteyen ordu ise ilerleyişini sürdürüyordu. Halk ise Mısır'da hala sokaklardaydı (Yıldızoğlu, 2011: 4). Mısır'da meydana gelen halk ayaklanması başsız ve ideolojiden uzak bir şekilde ordunun kontrolüne girmektedir. Mısır, Türkiye'deki örneğe benzer bir şekilde ordu kontrolünde demokratikleşme modelini uzunca bir süre deneyeceği anlaşılmaktadır. Mısır'da ordu, halkın destekçisi gibi görüntü veriyor ancak amacı her şeyi perde arkasından yönetmektir (Kahraman, 2011: 22). Yaşanan bu gelişmeler sonrasında Mübarek, kabineyi görevden almış ve iktidardan çekilmeyeceğini açıklamıştır. Ardından Mübarek, Mısır istihbaratının başında bulunan Ömer Süleyman'ı Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak atamıştır. 1 Şubat günü televizyonda konuşma yapan Mübarek, gelecek seçimlerde aday olmayacağını ve bazı reformlar yapacağını ifade ederek, görevi yine bırakmayacağını açıklamıştır. Mübarek'in yapmış olduğu bu konuşma göstericileri daha da öfkeliendirmiştir. Göstericileri dağıtmak isteyen Mübarek, paralı yağmacılardan faydalanmıştır. 2 Şubat 2011 tarihinde rejim destekçileri ve para ile tutulan develi baltacılar göstericilerle çatışmıştır (Öztekin, 2019: 48). Mısır'da Mübarek yanlılarıyla muhalifler arasında çıkan çatışmalarda 3 kişi hayatını kaybederken yüzlerce kişi de yaralanmıştır. Kahire'de Tahrir Meydanı'nda Mübarek yanlısı bir grup at ve develerle muhaliflerin üzerine saldırmıştır. Yaşanan bu olaylarda muhalifler bu atlı develi grubun sivil polis olduğunu iddia etmiştir. Hatta muhalifler, bu atlı develi grubun provokasyon yaptığını ve bu grubun günde 68 dolar aldığını iddia etmişlerdir. Ülkede meydana gelen olaylarda silah sesleri meydanlarda yankılanmaya başlamış ve pek çok kişi de yaralanmıştır. Bu saldırılardan ülkede bulunan yerli ve yabancı basın mensupları da etkilenmiş ve CNN muhabiri kafasından yaralanmıştır. Ayrıca El Masri el Yum ve El Şuruk gazetesi binaları saldırıya uğramıştır. Ordu birlikleri ise göstericilere, mesajın alındığını ancak artık normal yaşantıya dönülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Mısır'da en büyük ve organize muhalif hareket olan Müslüman Kardeşler Cemiyeti ise Devlet Başkanlığı'na aday olmayacaklarını açıklamıştır. Müslüman Kardeşler, seçimlerin yapılacağı Eylül ayına kadar işbaşında kalacağını açıklayan Hüsnü Mübarek'in Eylül

ayına kadar yönetimde kalmasını kabul etmediklerini açıklamışlardır. Uluslararası toplum, Mısır'da geçiş döneminin bir an önce başlatılması gerektiği yönünde çağrıda bulunmuştur. Mısır Dışişleri Bakanlığı ise bu çağrıları ülkedeki durumu alevlendirmeye yönelik bir çağrı olarak değerlendirmiştir. Arap Birliği Başkanı Mısırlı diplomat olan Amr Musa ise, Devlet Başkanlığı ile ilgili aday olmayı ciddi olarak düşündüğünü açıklamıştır. Muhalif liderlerden eski Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu Başkanı Muhammed el Baradei ise Mübarek yönetimini korkutma taktikleri uygulamakla suçladı. El Baradei, özellikle çatışmalardan dolayı endişe duyduğunu ve olayları polisin çıkardığını iddia etmiştir. Bütün ülkede 5 gündür kesik olan internet bağlantısı ise başkent Kahire ve İskenderiye kentlerinde yeniden açılmaya başlamıştır. Kahire'de artan çatışmalara ise ordunun müdahale etmediği görülmüştür. Yaşanan olaylarda Kahire'de haber yapmakta olan Fox TV muhabiri Erol Candabakoğlu ile Mısırlı kameramanı ve şoförü kaçırılmıştır. Polis ekiplerinin yapmış olduğu çalışma sonucu kaçırılan habercilere ulaşılmış ve haberciler Türkiye'nin Kahire Büyükelçiliği'ne teslim edilmişlerdir (Cumhuriyet İzmir, 3 Şubat 2011: 10).

Kalabalığın öfkesini dindirmek isteyen Mübarek, çalışan ve emeklilere % 15 zam yaptığını duyurmuş ancak bu bile göstericileri durduramamıştır. 7 Şubat 2011'de Hepimiz Halid Said'iz sitesinin kurucusu Wael Ghonim, tepkiler sonucunda bir buçuk hafta kaldığı cezaevinden salıverilmiştir. 9 Şubat 2011'de ise sendikaların da katılımıyla Mısır'da genel bir grev ilan edilmiştir. Daha fazla reform yapacağını söyleyen Mübarek ise yine istifa etmemiştir (Öztekin, 2019: 48).

Mübarek'in çekilmesini isteyen gruplar önemli bölgelerde gösteri ve eylem yapıyor. Mübarek ise bütün bu karmaşanın içinde görevinin başında olduğunu ifade ediyordu. Müslüman Kardeşler lideri de görevden çekilmesi hususunda Mübarek'e uyarıda bulunmuştur. Göstericiler, Mübarek rejimi sona erinceye kadar direnişe devam edeceklerini net bir şekilde belirtmişlerdir. Muhalif lider el Baradei medyaya yaptığı açıklamada cuma gününe kadar Mübarek'in yönetimi bırakmasını istedi aynı isteği Müslüman Kardeşler sözcüsü Essam el Erian da dile getirmiştir. Hatta Erian, Mübarek görevi bırakmazsa parlamentoya yürüyeceklerini de belirtmiştir. Mısır'da bulunan İnsan Hakları Örgütü üyeleri, Mübarek iktidardan çekilsin ülke kan gölüne dönmessin demeçlerinde bulunmuştur. ABD Kahire Büyükelçisi ve Kahire sefresi, el Baradei ile görüşmüştür. ABD Başkanı Obama, CNN'de yaptığı konuşmada Mübarek'in

seçimlerde aday olmaması gerektiği konusunda 11 kez haber gönderdiğini ifade etmiştir. Protestoların hedefindeki Mübarek ise seçimlerde zaten aday olmayacağını devleti gerektiği gibi yasal süreç içinde teslim etmek istediğini ve seçim çalışmalarına hız verdiklerini belirtmiştir. Mısır’da meydanlara tanklar yerleştirilirken direniş hızlanarak devam ediyordu. Ülkede bu olaylar yaşanırken Mübarek’in eşi ve çocukları ise İngiltere’ye kaçmıştır (Cumhuriyet, 2 Şubat 2011: 10).

Ankara ise Mübarek’in bir an önce çekilmesini ve halkın talebini karşılmasını istemiştir. Ankara, Mısır’daki gelişmeleri yakından takip ediyor ve Mübarek’in görevden çekilmesi gerektiğini ifade ediyordu. Başbakan Erdoğan, Mübarek’in halkı dikkate alması gerektiğini fiziksel ve siyasi ömrünü doldurduğunu belirtiyor ve olayların ancak o zaman biteceğini ifade ediyordu. Direniş halkını gençler oluşturuyor ve bu yeni nesil kendisinden çok ayrı bir rejim istemiyordu. Özellikle bu nesil kendi içine kapanık bir yönetim istemiyordu (Dilek, 2011: 10).

Mısır’da olaylar öyle bir hale geldi ki Mübarek için gitmekten başka are kalmamıştır. Bölgede yaşanan olaylarla ilgili olarak ABD, durumu her zamanki gibi kendi çıkarları doğrultusunda değerlendirmektedir. Çıkarları neyi gerektiriyorsa o yönde hareket eden ABD, İsrail üzerinden politikalarını yürütüyordu. Erdoğan’ın “one minute” çıkışı ile Türkiye’nin Ortadoğu’daki hâkimiyeti büyümüştür. Ayrıca direnişçilerin de bölgede hâkim güç olarak Türkiye’yi örnek aldığı görülmüştür (Kahraman, 2011: 21). Mübarek sonrası Mısır’a odaklanan Ankara ise, bölgeye yönelik değişik senaryoları masaya yatırmıştır. Yapılan analizlerde Müslüman Kardeşler’in demokratikleşmesi halinde halkın isteklerine cevap verebileceği belirtilmiştir. Ayrıca Muhalif lider Muhammed el Baredey’in ise ancak geçiş döneminde yeni bir anayasa hazırlanmasında etkili olabileceği açıklanmıştır (Güvenç, 2011: 24).

Devlet Başkanı Yardımcısı Ömer Süleyman’ın ya diyalog ya da darbe restine karşı muhalifler, sanal kahraman Gonim’in de teşvikleriyle parlamento binasını kuşatarak karşılık vermişlerdir. Göstericiler, Mübarek istifa etmeden uzlaşmaya varmayacaklarını beyan etmişlerdir. Başkan Yardımcısı Süleyman, Mısır’da yayın yapan bazı gazetelerin editörleriyle bir araya geldi ve göstericilerin taleplerinin karşılanmayacağını ve Mübarek’in istifa etmeyeceğini söylemiştir. Açıklamalarına devam eden Süleyman sorunları polis aracılığıyla çözmek istemediğini de sözlerine

eklemiştir. Süleyman, diyalog sürecinin başarılı olmaması durumunda tek alternatifin darbe olduğunu bunun da Mısır için iyi bir seçenek olmayacağını açıklamıştır. Süleyman'ın bu açıklamalarına 6 gençlik grubunun sözcüsü Abdurrahman Samir, bizi güç kullanımıyla tehdit ediyorlar ancak 70 milyon Mısırlı ile baş edemezler açıklamasında bulunmuştur. Hüsnü Mübarek'e rakip olan muhalif lider Eymen Nur ise, Süleyman'ın diyalog çağrısının mümkün olmadığını ve tek seçeneğin darbe olduğunu beyan etmiştir. Göstericilerle beraber sokaklarda bulunan Mısır'ın milli futbolcusu Nader el Sayed'de omuzlarda taşınmıştır. Tahrir Meydanı'nın girişine, gösterilerde daha önceden hayatını kaybeden muhaliflerin resimleri asıldı. Dünyanın farklı ülkelerinden de muhaliflere destek geldi. Ukrayna'nın muhalif grubu Femen'de Kiev'de Mısırlı göstericilere destek olmuştur. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ise, mevkidaşı Ahmet Ebul Geyt'in mektubuna yanıt vererek, Mısır halkının meşru taleplerinin karşılanarak bu süreçten daha güçlü çıkacağını ifade etmiştir. Mısır'ın batısında bulunan Yeni Vadi'de çıkan çatışmalarda 1 gösterici hayatını kaybederken, bin kişi de yaralanmıştır. Güneydeki El Harga'da ise 5 gösterici hayatını kaybetmiştir. Ayrıca bu gösterilerde 100 kişi de yaralanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-moon, Mısır halkının meşru taleplerine kulak verilmesi gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca 1 Şubat'ta sansürlenен El Cezire televizyonunun yayınına ise izin verilmiştir. ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, Mısırlı mevkidaşı Ömer Süleyman ile görüşerek, 30 yıldır yürürlükte olan olağanüstü hal yasalarının kaldırılması çağrısında bulunmuştur. Hükümetin, göstericilerin Tahrir Meydanı haricinde bir yerde gösteri yapılamaz kararına sinirlenen protestocular, parlamento binasını ablukaya alarak kapısına zincir vurmuşlardır. Müslüman Kardeşler Cemiyeti ise, kaleleri konumunda olan İskenderiye'de eylem çağrısında bulunmuş ve bu çağrıya bayanlardan yoğun destek gelmiştir (Sabah, 10 Şubat 2011: 16). Mısır'da gösterilerin 15'inci gününe gelindiğinde Mübarek, anayasaya değişikliği için bir komisyon kurulması talimatını vermiştir. Ancak göstericiler başkent Kahire'de bulunan Tahrir Meydanı'ndan ayrılmayacaklarını açıklamışlardır. Meclis ve İçişleri Bakanlığı'nı kuşatan göstericiler, Mübarek'in görevi bırakmasını talep etmişlerdir. Mısır'da iktidarı barışçıl yollarla devretmek için bir yol haritası olduğunu söyleyen Süleyman, Mübarek'in bu yol haritasını ve uzlaşmayı memnuniyetle karşıladığını bildirmiştir. Tahrir Meydanı ise ordu tarafından daraltılmaya başlanmıştır. Meydanda vinçler, barikat olarak kullanılan

yanmış arabalar kaldırılarak, kent merkezi trafiği yeniden açılmıştır. Kahire’de birçok banka ve işyeri ise haftalar sonra ilk kez hizmete açılmıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü Mısır’da, 25 Ocak’tan bu yana devam eden olaylarda 300’e yakın kişinin hayatını kaybettiğini açıklamıştır. Google’nin Ortadoğu ve Afrika Pazarlama Müdürü olan Vael Gonim, özel Dream 2 kanalına yaptığı açıklamada 12 gün boyunca gözlerinin bantlı bir şekilde alıkonulduğunu anlatmıştır. Ayrıca Gonim, Kahraman olmadığını asıl kahramanın Mısır halkı olduğunu sözlerine eklemiştir. Tahrir Meydanı’nda toplanan göstericiler, mal varlığı 100 milyar dolar olduğu söylenen Mübarek’in tüm varlıklarına el konulmasını içeren pankartlar açmışlardır (Sabah, 9 Şubat 2011: 26). Yaşanan krizi polis marifetiyle çözmek istemediğini söyleyen Süleyman, Mübarek’in şu an için görevde kalacağını açıklamıştır. Mısır Dışişleri Bakanı Ahmet Abdul Geyt, karmaşa durumunda ordunun devreye girebileceğini açıklamıştır. Bu açıklamalara muhalefetten sert tepki gelmiştir. Bazı kaynaklar hükümet binası önünde göstericilerin toplanması sonucunda binanın boşaltıldığını ifade etmiştir. Eski Devlet Başkanı adaylarından Eyman Nur ise olaylarla ilgili olarak, Süleyman’ın tek seçenek olarak darbeyi ortaya koyduğunu açıkladı. Kahire’nin 400 km güneyinde bulunan El Harga kentinde polis ve göstericiler arasında çıkan olaylarda 5 kişinin hayatını kaybettiği bildirildi. Ülkenin Batısında bulunan Yeni Vadi’de ise 3 bin kişinin düzenlemiş olduğu gösterilerde 1 kişinin hayatını kaybettiği açıklandı (Cumhuriyet, 10 Şubat 2011: 1).

New York Times gazetesinin yapmış olduğu haberde ABD yönetimi, Mısırlı yetkilerle Mübarek’in istifası üzerine görüşüklerini bildirmiştir. Ayrıca haberde, Mübarek’in istifa edip yetkilerini Ömer Süleyman’a devretmesi ve Süleyman’ında geçici bir hükümete başkanlık yapması konuşulmaktaydı. Amerikan Senatosu da Mısır’da geçiş sürecinin bir an önce başlaması çağrısı yapan bir karar tasarısını kabul etmiştir. ABD’li demokrat senatör John Kerry ile Cumhuriyetçi senatör John McCain tarafından hazırlanan karar tasarısında, Mübarek’in demokratik ve siyasi bir sisteme düzenli ve barışçıl bir şekilde geçişinin başlatılması gerektiği belirtilmiştir (Poyrazlar, 2011: 10). Protestoların 18. gününe gelindiğinde ise Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevini yapmakta olan Ömer Süleyman, Mübarek’in istifa ettiğini açıklamıştır. Ayrıca Süleyman, televizyon ekranlarından yapmış olduğu bu konuşmada, Yüksek

Askeri Konsey'in Mısır'ın yönetiminden sorumlu olduğunu açıklamıştır. Böylece 30 yıl boyunca devam eden Mübarek dönemi sona ermiştir (Öztekin, 2019: 45-48).

Kahire'de 2 Şubat tarihli gösteriler ve çıkan olaylar Mısır'da iç çatışma ihtimalini artırmaktadır. Göstericilerin "Mübarek gitsin" sloganlarının yerini artık meydanlarda "Cellat Mübarek yargılanmalı" sloganları almıştır. Olayların kendi ülkesine sıçramasından endişelenen Suudi Arabistan ise, Mısır'ın güvenlik ve istikrarıyla oynanamaz diyerek Mübarek'e destek olmuştur. Hükümet yanlısı El Eham gazetesini, ABD'nin amacının bölgedeki çıkarlarını korumak olduğunu belirtmiştir. Gazete, ABD'nin Mısır'a 30 yılda toplam 90 milyar dolar yardım yaptığı ve ABD'nin bu olaylar karşısında şaşkınlık içerisinde olduğunu söylemiştir. İsrail Başbakanı Netanyahu, ABD'nin Mübarek'ten vazgeçmesinden yakındı ve uluslararası güçlerin Mısır-İsrail anlaşmalarını korumalarını istemiştir. Netanyahu, bu durum olmazsa Gazze-Mısır sınırının yeniden işgal edilebileceğini belirtmiştir. ABD basını yeni bir demokratik ortamdan en fazla İslamcılarını faydalanacağı konusunda hemfikirlerdir. Bu ihtimal ise İsrail'i ve Batı'yı ürkütmektedir (Bulut, 2011: 9).

3.2. Ak Parti İktidarı'nın Müslüman Kardeşler'e Rol Model Olması

ABD, Mısır'daki değişim rüzgârının fırtınaya dönüşmesini gördükten sonra daha net bir pozisyon aldı. Aynı net tavrı Ankara da gösterdi ve Mısır konusunda bu yönde mesajlar verilmeye başlandı. ABD'li uzmanlar "Mısır, Türkiye gibi olabilir." derken, Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin, Ak Parti'den esinlenerek ılımlı bir yapıya evrilmesiyle Mısır için model olabileceğini söylemektedirler (Taşpınar, 2011: 24). Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin kurucusu Hasan el-Benna'nın torunu Tarık Ramadan, Şariatçı olmadıklarını ve Türkiye'deki AK Parti'yi örnek aldıklarını belirtmiştir (Kırıkanat, 2011: 17). Bu gelişmeler gösteriyor ki Ortadoğu'da diktatörlerin dönemi sona ermektedir (Meleki, 2011: 10).

Mısır'da iktidar ile başını Müslüman Kardeşler'in çektiği muhalif gruplar arasında görüşmeler başlatılmıştır. Görüşmeye katılan taraflar, anayasa değişikliği ile ilgili olarak mart ayında bir komitenin kurulmasıyla ilgili olarak anlaşmışlardır. Ayrıca anayasaya dayalı ve barışçıl bir geçiş hükümeti ile iktidarın devri konusunda anlaşmaya varılmıştır. Nato Savunma Koleji'nde hazırlanan bir raporda, Türkiye modeli tavsiye edildi. Özellikle bu raporda, Türk modelinden ilham alarak İslam'a

bakan ve Batıya açık ve Kıpti Hristiyanlar gibi dini gruplara saygılı bir rejim oluşturulması gerektiği yer aldı. Muhaliflerle mevcut rejim arasında başlayan müzakere sürecini yöneten Başkan Yardımcısı Ömer Süleyman, tüm siyasi güçleri bu müzakereye davet etmiştir. Müzakerede, Müslüman Kardeşler, Liberal Vefd Partisi, sol görüşlü Tegammu temsilcileri ve isyan hareketini başlatan demokrasi yanlısı göstericilerin yanı sıra bağımsız siyasetçiler ve Necip Seviris gibi işadamları yer almıştır. Hükümet sözcüsü Magdi, müzakereler sonucunda anayasaya dayalı barışçı bir geçiş süreciyle iktidarın devri konusunda anlaştıklarını duyurmuştur. Taraflar, siyasi mahkûmlarla ilgili şikâyetleri dinlemek amacıyla bir büro oluşturulması, medya ve iletişim alanlarındaki kısıtlamaların kaldırılması ve Mısır'a dış müdahalenin reddedilmesi konularında mutabakata varmışlardır. Müslüman Kardeşler'in temsilcisi Abdülmanem Abdulfatuh'da Ömer Süleyman'ın tutumunun olumlu olduğunu ancak köklü değişiklik taleplerine olumlu yaklaşmadığını belirtmiştir. Muhalif lider Muhammed el Baradei ise görüşmelere davet edilmediğini ancak gelişmeleri yakından takip ettiğini açıklamıştır. ABD'li gözlemciler, Amerikan yönetiminin, Müslüman Kardeşler'in iktidara gelmesi halinde Mısır'da İslamcı hareketin yükselişinden endişe edildiğini belirtmişlerdir. Polisin bazı bölgelerde göreve başlamasıyla döviz büroları ve petrol istasyonları hizmet vermeye başlamıştır. Bankaların hizmet vermeye başlamasıyla beraber halk bankaların önünde uzun kuyruklar oluşturmuştur. Gazete dağıtımında yaşanan sorunlardan dolayı halk olayları televizyondan takip ederken, ordu güçlerinin Tahrir Meydanı yakınında bulunan 6 Ekim köprüsünde mevzilendiği bildirilmiştir. Başkan Yardımcısı Ömer Süleyman ile muhalifler arasında yapılan görüşmede muhalifler, Ömer Süleyman'dan Mübarek'in yetkilerini devralmasını istediği ancak Süleyman'ın bu teklifi kabul etmediği bildirilmiştir. Başbakan Erdoğan, Hatay'a hareket etmeden önce Sabiha Gökçen Uluslararası Hava Limanı'nda düzenlemiş olduğu basın toplantısında, Obama ile Mısır konusunda herhangi bir görüş ayrılıklarının olmadığını açıklamıştır. Ayrıca Başbakan Erdoğan, "Mısır'ın geleceğine Mısır halkı demokratik yollarla karar verecektir. Biz sadece bunun takipçisi olabiliriz." açıklamasıyla Mısır halkına mesajlarını iletmiştir. Ayrıca Tahrir Meydanı'nda Müslüman ve Hristiyan göstericiler birlikte Mübarek karşıtı sloganlar atmışlardır (Poyrazlar, 2011: 11).

Mısır'da meydana gelen olaylarda Clinton, Mübarek rejimi giderse Mısır'da istikrar biter ve kargaşa çıkar, mesajına Müslüman Kardeşler, İstikrarın Mübarek'in gitmesine bağlı olduğunu ifade etmeleriyle karşılık vermişlerdir. Ankara Hükümeti'nin Mısır hakkındaki açıklamaları Mübarek yönetimini rahatsız etmiş ve rejim Mısır'ın Ankara Büyükelçisi Hüseyin Avni Botsalı'yı, Mısır Dışişleri Bakanlığı'na çağırıştır. Ardından da Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'na bir mektup göndererek rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik, Mısır'da yaşanan olaylarla ilgili olarak düzenlemiş olduğu basın toplantısında, "Esasen oralarda olan şeyler jakoben, dayatmacı devlet anlayışına karşı halkın isyanıdır, başkaldırmasıdır. Mısır halkı baskıcı yönetimle hesaplaşıyor. Türkiye bunu demokratik yollarla yapıyor." açıklamasında bulunmuştur. Mısır'da yaşanan gösterilerde Tahrir Meydanı adeta bağımsız bir bölge konumuna geldi. Tahrir Meydanı'nda bulunan göstericilere kimse müdahale edemiyordu. Göstericiler tüm zamanlarını barikatlarla çevrilmiş durumda olan meydanda geçirdiler. Göstericiler tankların önüne yatarak askerin meydana girmesine engel olmaya çalıştılar. Meydanın girişine göstericiler "özgürlüğe hoş geldiniz." yazılarını yazdılar. Tahrir Meydanı'ndaki gösterilerde açılan ateş sonucu öldürülen ilk gazeteci olan, El Taavun Gazetesi muhabiri Mısırlı Ahmet Muhammed Mahmud'un cenazesi kaldırıldı. Mahmud'un cenazesine katılan binlerce kişi Mübarek karşıtı sloganlar attılar. Mısır'da tüm bu gelişmeler yaşanırken hükümet asker ve memur maaşlarına yüzde 15 dolayında zam yapmıştır. Mısır resmi televizyonu ERTU-1'in haberine göre, Mısır Ekonomi Bakanı Samir Rıdvan, Mısır'da ilk defa emekli maaşlarına yüzde 15 zam yapıldığını açıklamıştır. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un, Mısır'da bulunan muhalif liderlerle temasta olmasına vurgu yapan Amerikan The New York Times gazetesi, Mısır'daki geçiş süreci için yapılan çalışmalara Türkiye'nin de katılması gerektiğini belirtmiştir. Gösterilerin 14. Gününde Mısır sokaklarında yaralanan ve hastaneye gitmeyi reddeden göstericilere Tahrir Meydanı'nda gereken sağlık müdahalesi yapılmıştır. Müslüman Kardeşler'in ikinci ismi Mahmud Ezzat, Mübarek istifa etmedikçe masaya dönmeyeceklerini ve gösterilerin süreceğini belirtmiştir. Muhalefet ile hükümet arasında önceki gün yapılan müzakerelerde, medya üzerindeki sansür ile olağanüstü halin kaldırılması ve tutuklu göstericilerin bırakılmasına karar verilmişti (Kömür, 2011: 26).

Hasan El-Benna'nın torunu, Oxford Üniversitesi Profesörlerinden Tarık Ramazan, Cemiyette Türkiye'de ki Milli Görüş örneğindeki gibi kırılmaların yaşandığını ve birçok kişinin kökünü inkâr etmeden, laiklik ve demokrasiyi kabul etmekten yana olduğunu belirtmiştir (Ilıcak, 2011: 25). Müslüman Kardeşler hareketi, Ak Parti modeline yakın duruyor ancak kemalizm ve laikliğe mesafeliydiler (Sirmen, 2011: 4). Mısır, medeni hukuku Şeriata dayalı, kısmen seküler hayatın benimsendiği Hristiyan Kiptilerle Müslümanların bir arada yaşadığı bir ülkedir (Ilıcak, 2011: 29). ABD ve AB başta olmak üzere Mısır için Türkiye rol model olarak sunulmaktadır. Ancak Türkiye'nin laik yapısı ve demokrasi serüvenine baktığımızda bunun mümkün olmadığı ortadadır (Kavukçuoğlu, 2011: 16).

Mısır'daki bütün siyasi gruplar, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e, Türkiye'yi rol model olarak gördükleri mesajını iletmışlerdir. Cumhurbaşkanı Gül, geçiş yönetimine demokrasi ve siyasi partilerin örgütlenmesine zaman tanınması mesajını vermiştir. Cumhurbaşkanı Gül, Mareşal Hüseyin Tantavi'nin yanı sıra, Muhammed el Baradei, Muhammed Badi, El-Ghad Partisi Başkanı Ayman Nur, Wafd Partisi lideri El-Sayid el-Badavi, Kefaya Grubu Başkanı George Tshak, Bağımsız Solcu Parti Başkanı Ahmed Baha el-Din Shaban ve Vasat Partisi yetkilileri ile de bir araya gelmiştir. Tantavi ile gerçekleştirilen görüşmelerde Gül, anayasal demokrasinin önemine vurgu yapmıştır. Daha sonra Cumhurbaşkanı Gül, Kifaye Hareketi temsilcisi İshak ve Mısırlı aydınlarla da bir araya gelmiştir. Bu görüşmede Mısırlı aydınlar, "Türkiye, Müslüman, demokratik, laik ve modern bir ülke. Biz, Türkiye deneyimini, yerinde incelemek istiyoruz." demişlerdir (Dilek, 2011: 17).

CIA'nın eski 2 numarası Graham Fuller, Başbakan Erdoğan'ın Mısır'da yapmış olduğu laiklik çıkışının tepki çektiğini ifade etmiştir. Başbakan Erdoğan, laiklik anlayışıyla İslam Dünyasında büyük bir tartışmayı başlatmıştır. Fuller, Mısır'da Müslüman Kardeşler'in demokrasiye uyumunun mümkün olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Fuller, Müslüman Kardeşler'in İslam'ın gerçek çözüm olduğu yönündeki düşünceleri ve İslami sloganları kullanıyor olmalarının halkı şimdilik tatmin ettiğini belirtmiştir. Ancak belli bir zaman sonra Müslüman Kardeşler'in, yoksulluk ve eğitim sorunlarıyla karşı karşıya kalacaklarını ve çözemezlerse de gitmek zorunda kalacaklarını ifade etmiştir (Batur, 2011: 14). ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Arap dünyasında ABD karşıtı öfkeli bir gençliğin oluştuğunu açıklamıştır. Mısır devlet

yönetimi, ilk aşamada olmasa da sonradan İsrail ile olan barış anlaşmasına karşı olduğunu beyan etmiş olması, Müslüman Kardeşler yönetimindeki Mısır'da bir darbe olasılığını gündeme getirmektedir (Cumhuriyet, 7 Şubat 2011: 13). Obama yönetimine yakın çevreler Mısır'da bir ayaklanma çıkması halinde Müslüman Kardeşler'in ülkeye tek güç olarak hâkim olabileceği öngörüsünde bulunmaktadır. ABD yönetimi, Mısır yönetiminin siyasi ve ekonomik reformlar yapması gerektiği, aksi halde Mısır'da sosyal patlamaların olabileceği ve Müslüman Kardeşler'in bu durumdan yararlanarak yönetime talip olacağını ifade etmiştir. Örnek olarak Hüsnü Mübarek, yerine oğlu Cemal'i getirme fikri çok tepki çekmiş ancak Mübarek bu fikirden vazgeçmemiştir. Mısır'da son iki haftadır halk, değişim, demokrasi, özgürlük ve yolsuzluklara saplanmış totaliter rejim aleyhine ayaklanmış durumdadır. Özellikle bu ayaklanmalarda birbirine zıt ve bir araya gelmesi mümkün olmayan muhalif gruplar bir araya gelmiştir. Muhalif gruplara ise ordu müdahalede bulunmaktan kaçınmıştır. Bu ayaklanmalarda dikkat edilmesi gereken bir diğer detay ise muhalif grupların Twitter, Facebook gibi internet sosyal paylaşım siteleri üzerinden haberleşip organize olmalarıdır. Bu bağlamda Mısır'ın en organize ve güçlü örgütü olan Müslüman Kardeşler de gösterilerin ilk günlerinde, eylemleri kimin organize ettiğini anlayamamışlardır. Bu yüzden Müslüman Kardeşler gösterilere geç katılım sağlamışlardır. Sosyal internet sitelerinin eylemlerde aktif olarak kullanıldığının ortaya çıkmasıyla Mübarek yönetimi, Mısır'da internet erişimine yasak getirmiştir (Taşdelen, 2011: 2).

Filistin'in Ankara Büyükelçisi Nebil Maaruf ve tarihçi Bernard Lewis, Kuzey Afrika'da yaşanan olaylarla ilgili olarak bölgenin yeniden şekillendirildiği ve bölge ülkelerinde mezhepsel çatışma ihtimali üzerinde görüş beyan etmişlerdir (Tavşanoğlu, 2011: 16). ABD Başkanı Barack Obama, Kuzey Virginia'da yapmış olduğu açıklamada, 2013 yılı için Mısır'a 3.8 trilyon dolarlık bütçe ayrılacağını belirtmiştir. Ayrıca Obama, Mısır'a daha önceki yıllarda yapılan 1.3 milyar dolarlık yardımın da aynen korunmasını istemiştir (Sabah, 15 Şubat 2012: 28). ABD'li siyaset bilimci Mearsheimer, Arap Baharı konusunda İsrail'in tutumu hakkında; "Müslüman Kardeşler'in iktidara gelmesi İsrail'in güvenliğini tehlikeye düşürebilir ve İsrail karşıtlığının artmasına sebep olabilir." açıklamasında bulunmuştur (Esen, 2012: 12). Ayrıca Müslüman Kardeşler'in temsilcileri ABD'de kongre üyeleri, ABD Ulusal

Güvenlik Konseyi ve diğer ABD’li milletvekilleri ile bir araya gelmişlerdir. Ulusal Güvenlik Konseyi sözcüsü Tommy Victor yapılan görüşmeler hakkında, demokrasi ilkelerine saygı gösteren her parti ile görüşebileceklerini ifade etmiştir (Sabah, 6 Nisan 2012: 23).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Hüsnü Mübarek’e yapmış olduğu çağrı dünyada yankı bulmuştur. Financial Times, Başbakan Erdoğan’ın Mısır Cumhurbaşkanı Mübarek’e yönelik çağrısını “Bu çağrı bölgede bir lider tarafından şimdiye kadar yapılan en kuvvetli girişimlerden biridir.” şeklinde değerlendirmiştir. Gazete Başbakan Erdoğan’ın, “...bölgesel diplomaside aktif bir rol oynamayı, Türkiye’yi Müslüman dünyanın potansiyel lideri olarak konuşturmayı istediğini...” belirtmiştir (Sabah, 3 Şubat 2011: 24). Mısır’da ordu etkili bir konumdadır ve ordunun etkinliğini kırarak ve demokrasiyi hâkim kılacak bir lidere ihtiyaç vardır (Erduran, 2011: 7). Türkiye’nin Arap Dünyası için rol model olduğu konusunda ilgili Times Gazetesi’nden Profesör Norman Stone imzalı bir yazıda, Türkiye’nin farklı demokrasi serüvenlerinden geçtiğini belirtmiştir. Ayrıca Stone, Türkiye’nin iki yüzyıl boyunca Batılılaştığını ve bunun da otoriter bir şekilde yapıldığını ifade etmiştir. Stone, “Bu haliyle Türkiye’nin Mısır’a rol model olması mümkün değildir.” açıklamasında bulunmuştur (Cumhuriyet, 6 Nisan 2011: 11).

Kuzey Afrika gezisi kapsamında Mısır’a giden Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Mısırlılar tarafından coşkuyla karşılandı (Sabah, 13 Eylül 2011: 1). Ayrıca Başbakan Erdoğan’ın Kuzey Afrika turu dünya basınında geniş yer buldu. İngiliz Guardian gazetesi, bu gezinin İsrail’i bölgede daha da yalnızlaştıracağını yazmıştır (Sabah, 13 Eylül 2011: 21). Mısır’da konuşan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Mısır’da yapılacak olan seçimlerle ilgili olarak, zamanlı ve sağlıklı bir şekilde yapılması ve halkın güçlü bir katılımının olması gerektiğini söylemiştir. Konuşmalarına devam eden Başbakan Erdoğan, Mısırlılara Fatih Sultan Mehmet örneğini verdi. Bu kapsamda Fatih Sultan Mehmet’in genç bir delikanlı olduğunu ve karanlık bir çağı kapatıp, aydınlık bir çağı açtığını ifade etmiştir. Ayrıca Başbakan, Mısır’da şu anda böyle bir gençliği görüyorum diyerek Mısır gençlerine hitap etmiştir (Sabah, 14 Eylül 2011: 24).

İstanbul Conrad Otel’de düzenlenen Türk-Arap Medya Forumu “Değişim ve Süreklilik Ekseninde Medya, Yeni İmkanlar ve Fırsatlar” konulu toplantının açılış

konusmasını yapan Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, “Mısır’da Türkiye’nin rol model olma gibi bir hevesi ve iddiası yoktur.” açıklamasında bulunmuştur. Sözlerine devam eden Arınç, “Bizim bütün derdimiz kardeşlik hukuku temelinde dost ve kardeş ülkelere yardımcı olmaktır.” şeklinde konuşmuştur. Ayrıca Arınç, Mısır’da yaşanacak olan değişimin, adalet istikametinde huzur ve barış ortamında gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamıştır. Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin önündeki en büyük sorunun fitne olduğunu belirten Arınç, mezhepsel ve her türlü ayrılığa düşülmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca İsam Ayyad (Lübnanlı Gazeteci), “İslamcıların Arap Baharı’nı yaşayan ülkelerde iktidara gelmesi olası bir durumdur. Zaten Arap ülkelerinde seçim olduğu taktirde İslamcıların seçilme olasılığı yüksektir.” beyanında bulunmuştur. Ahmed Ashur (Katarlı Gazeteci), “Başbakan Erdoğan’a karşı Arap coğrafyasında halk düzeyinde ciddi bir sempati var.” diyerek Başbakan Erdoğan’a karşı bölgedeki desteği ifade etmiştir (Esen ve Erdemol, 2011: 12). Türkiye’den yapılan bu açıklamaları “Osmanlıya özlem” olarak değerlendirenler de vardı. Ayrıca Türkiye’nin “Arap Baharı” konusunda yaptığı diplomasiyi o ülkelerin iç işlerine müdahale olarak görenler de vardır (Sabah, 13 Mayıs 2012: 27).

Tahrir’deki ilk gösterilere 17 gün boyunca bizzat katılan Mısırlı Profesör İbrahim Ghanem, “Ne Batı sömürgesi ne de Osmanlı eyaleti olmak istiyoruz.” cümlesini sarf etmiştir. Bu söz Arap coğrafyasında bulunan ülkelerin Türkiye’ye bakış açılarını özetlemesi açısından önemlidir. Abant Platformu ve Zirve Üniversitesi’nin gerçekleştirdiği konferansta konuşan, Cumhurbaşkanlığı Ortadoğu Danışmanı Erşat Hürmüzlü, Türkiye’nin Arap coğrafyasında rol kapma gibi bir derdi olmadığını ve kimseye model ihraç etmediğini söylemiştir (Akkuş, 2011: 28). 3 Mart’ta Mısır’a günü birlik ziyarette bulunan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, ülkedeki siyasi kesimlerle görüşerek bu yeni süreçte Mısır’ın gerçekleştireceği siyasi ve ekonomik reformlara destek olacağını açıklamıştır (Küçükkeleş, 2011: 31). Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden Doç. Dr. Ali Faik Demir:

“Türkiye’nin Sünni Arap Dünyası’nın lideri olması mümkün görünmemektedir. Ortadoğu coğrafyası Türkiye gibi bir lidere muhtaç ve böyle bir lider istiyor ancak bu lider Türkiye değil. Arap coğrafyası Türkiye gibi ekonomisi güçlü, muhafazakâr, kimliğini koruyabilmiş ancak modern değerlere sahip, sanayileşmiş bir lider istiyor. Mısır’da toplumsal

memnuniyetsizliklerin İslami parti söylemini daha otoriter bir yola kaydırabileceğini düşünüyor. Mısırlılar sokaklara çıkarak sonuç aldıklarını gördükçe, sokak eylemlerine devam edebilirler ve bu durum iş sonunda demokrasinin istismarına yol açabilir.” Açıklamasında bulunmuştur (Ulusoy, 2012: 12).

Mısır'ın TOBB'u sayılan Mısır Sanayi Odası'nın Başkanı Ahmed M. el Wakil, Mısır'ın ekonomisinin şu an kötü durumda olduğunu ancak Mursi'nin planlarının hazır olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mısır'ın ekonomik alanlarda Türkiye gibi ülkelerle önemli işbirlikleri yapacağını da sözlerine eklemiştir. Arab Academy for Science Dekanı Prof. Dr. Khaled M. Hanafy, “Mısır'da girişimcilik uzun yıllar boyunca yasaklanmıştı. Müslüman Kardeşler ise ahlaki konularda muhafazakâr olabilirler ancak ekonomik görüşleri liberaldir.” İfadelerini kullanmıştır. Mısır'ın Kalkınma ve Proje Geliştirmeden Sorumlu ismi Prof. Galal K. Al Adem ise Mısır'da değişimin önünde kimsenin duramayacağını ve bu süreçlerin sonucunda bölgedeki ülkelerin birbirine bağlanacağını belirtmiştir (Can, 2012: 8).

Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin siyasi kanadı Hürriyet ve Adalet Partisi temsilcileri, ABD'ye ilk resmi ziyaretlerini gerçekleştirmişlerdir. Müslüman Kardeşler Cemiyeti Dış ilişkiler Koordinatörü Halid el Kazzaz, Mısırlıların son 5-10 yılda Türkiye modelinden etkilendiğini belirtmiştir. Özellikle Mısır halkının endüstrileşmiş ve bölgesinde etkili olan bir Türkiye'den etkilendiğini belirtmiştir. El Kazaz, Mısır'da önceliklerinin ekonomiyi güçlendirmek ve demokratik reformlar yapmak olduğunu ifade etmiştir (Erbay, 2012: 28).

3.3. Mısır Devriminde Etkili Olan Unsurlar

Kaos içerisinde bulunan Mısır'da iki etkili güç vardır. Bu güçlerden ilki ve en güçlüsü ordudur. Ordu bu kaos ortamında iç ve dış dengelere bakarak kararsız bir tutum sergilemektedir. Özellikle ordu ABD'den aldığı milyarlarca dolar yardım ile kendisinden beklentilerin olduğu bir kurumdur ve herkesin gözü ondadır. Ayrıca Mısır ordusu ekonomik bir güç olarak partiler üstü sosyo-politik bir konumda bulunmaktadır. Diğer güç ise Müslüman Kardeşler Cemiyeti'dir. Mısır'da göstericiler geçiş aşamasında orduya sıcak bakmaktadırlar. Mısırlı aydınlar da meşruluğu bitmiş Mübarek rejimine karşı ordunun, halkın tarafında olması gerektiği yönünde görüş

bildirmişlerdir. Bazı görgü tanıkları ise bazı ordu mensubu subay ve askerin göstericilerin sloganlarını tekrar ettiklerini görmüşlerdir. Olaylar esnasında ordu birlikleriyle göstericiler ortaklaşa asayiş ve düzeni korumuşlardır. Hüsnü Mübarek, göstericilere karşı özellikle halka seslenişinin ikinci konuşmasında, bazı vaatlerde bulunarak yeni hükümeti görevlendirmiştir. 2 Şubat'ta ise Mübarek güçleri göstericilerin üzerine ateş açmıştır. Mübarek'in bu halkı oyalama ve karşı saldırı taktiği, kamuoyunda tepki ile karşılanmıştır. Mısır'ın en büyük gazetelerinden El Eham'ın eski yöneticisi Muhammed Haseneyn Heykel, ülkede yaşananlarla ilgili olarak, siyasal yapı içerisinde boşlukların olduğunu ve bu boşluklardan faydalanan entrikacı ve faydacı bir kesimin bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Heykel, mevcut sistemin siyasal bir rejimden ziyade sermaye sahibi ordu ve polis gücüne dayalı bir oligarşik yapı olduğunu sözlerine eklemiştir. Mısır'da diyalog sürecinin uzaması halinde bunun halka ve ülkeye maliyetinin ağır olacağını belirtmiştir. Mısır'da artık korku duvarının çoktan aşıldığını söyleyen Heykel, Mübarek rejiminin artık halkın gözünde bittiğini söylemiştir. Toplum ile devlet, halk ile gençler ve ordu ile göstericiler arasında eski ilişkilerin yerine yeni bir ilişki başlamıştır. Parti ve aile desteğini kaybeden Mübarek, ABD ve İsrail'e güveniyor ve iktidardan çekilmek istemiyordu. Ömer Süleyman, asker üzerindeki etkisi ve istihbaratçılığından gelen olayları şiddetli bastırma özelliğinden dolayı Mübarek tarafından Başkan Yardımcılığı'na atanmıştı. Aslında Mübarek'in yerinde gözü olduğu düşünülen Süleyman bu iki sebepten dolayı yardımcı yapılmıştır. Amerikalı kimi yorumculara göre Mübarek, halkı değil orduyu memnun etmek için bu atamayı yapmıştır. Müslüman Kardeşler'in önde gelen ismi Dr. İsam El Ariyan, halktan kopuk davranmayacaklarını ve halkın taleplerine açık bir siyaset izleyeceklerini belirtmiştir. ABD Dış ilişkiler Komisyonu Başkanı Richard Haass'a ise şiddete başvurmadıkları ve halkla ters düşmedikleri sürece Müslüman Kardeşlerle diyaloga geçmeye hazır olduklarını belirtmiştir. Economist dergisinde, Arap liberallerin İslamcı korkularından dolayı sıkı bir yönetim istedikleri dile getirilmekteydi. Mısır'da büyük bir güç durumunda bulunan Müslüman Kardeşler, daha önceden yediği darbelerin etkisiyle temkinli davranmaktaydı. Siyasal projeleri yetersiz olan Müslüman Kardeşler, özellikle adaletsiz yönetim, iktidar hataları ve mağduriyetler üzerinde bir siyasal plan uygulamaktadır (Bulut, 2011: 9).

İşsizlik ve kötü ekonomik göstergeler halk üzerinde olumsuz bir etki oluşturmuştur (Gerges, 2014: 23). Gösterilerin organize edilmesinde ve kitlelerin harekete geçirilmesinde, üniversite mezunu olan Mısır'ın orta sınıfı önemli bir rol üstlenmiştir (Öztekin, 2019: 56). 25 Ocak 2011 Ayaklanmasının öncesinde organizasyonu yapan ve sonrasında siyasi yapının şekillenmesinde etkili olan unsurlara baktığımızda, siyasi unsurlar, sivil toplum ve orduyu söyleyebiliriz.

Mısır siyasi hayatına baktığımızda, 1976 yılında çıkarılan kanunlarla sayısı 24'ü bulan muhalefet partilerinin sadece dörtte biri faaliyet gösterebilmiştir. Ayrıca siyasi partilerin kuruluşuna onay veren Partiler Kurulu, iktidarda bulunan partiye rakip çıkmasını engellemek amacıyla, başka bir partinin kurulmasına izin vermemiştir (Abdulcelil, 2012: 95-96). Devrim öncesinde siyasi yapıda iktidar partisinin etkin olduğu bir yapıdan söz edilebilir. Mübarek'in görevden ayrılmasıyla birlikte değiştirilen kanunlarla, yasaklı durumunda olan siyasi partiler tekrar siyasete girebilmişlerdir. Siyasi alandaki bu çeşitlilik, hızla alınan seçim kararı ile birlikte Müslüman Kardeşler'in Hürriyet ve Adalet Partisi gibi partilerin avantaj sağlamasına yol açmıştır. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Mısır'da Arap Baharı sonrası politik düzende sağ/sol kesimli iki yapı ortaya çıkmıştır. Devrim öncesinde İslamcıların tek etkin unsur olduğu düşünülse de, gösterilerde aktif bir rol oynayamamışlardır. Bu anlamda İslamcılar yeni sosyal unsurların gerisinde kalmıştır. Mısır'da bulunan bu İslamcı yapı, Müslüman Kardeşler ve onlara bağlı bulunan Hürriyet ve Adalet Partisi ile Selefiler ve onlara bağlı Nur Partisi'dir (Öztekin, 2019: 56-57).

Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin liderleri arasında sayılan Dr.Ashraf Abdelgaffar, Mübarek'in kalbim attığı sürece Mısır'a hükmetmek istiyorum sözüne atıfla, "Artık bir kere olsun ölmeden önce koltuğunu bırakacak bir başkan istiyoruz." demiştir (Sabah, 9 Şubat 2011: 26).

Mübarek'in istifasının ardından Selefiler söylemleri ile laik ve liberal çoğunluğu korkutmuştur. İslamcı yapıların güçlendiğini gören birçok liberal genç, Müslüman Kardeşler'e karşı liberal değerleri korumak için ordu ile anlaşılması gerektiğini savunmuşlardır. İyi bir sivil toplum yapısına sahip olan Mısır'da ise siyasal toplum yapısı çok gelişmemiştir. Bu nedenle devrimde ortak tavır gösteren yapılar, devrim sonrasında ortak paydada buluşamamıştır. Mübarek'in istifasından 4 ay sonra, laik liberaller ile İslamcı Müslüman Kardeşler'in bir araya gelememesi bunun en güzel

örneğidir. Oğlu Cemal'in Devlet Başkanı olmasını isteyen Mübarek, bu amaçla anayasada bazı değişiklikler yapmak istemiştir. Bu ise Kefaye (Yeter) Hareketinin doğmasını sağlamıştır. Yapılan protestolara katılan halka baktığımızda liberaller, sosyalistler, Müslüman Kardeşler ve seküler grupların beraber hareket ettiğini görmekteyiz. Kefaye Hareketi'nin kapatılacak bir şubesinin olmaması onu güvenlik güçleri karşısında avantajlı bir duruma getirmiştir. Farklı grupları bünyesinde örgütlemeyi başarabilen Kefaye Hareketi'nin çalışmaları sonucunda, 6 Nisan Gençlik Hareketi'nin de önü açılmıştır. 6 Nisan Gençlik Hareketi, şimdiye kadar yetişkinlerin yönlendirmiş olduğu siyasi aktivizm alanına gençleri sokması açısından önemlidir (Öztekin, 2019: 57-59). Bu gençlik hareketi ve fabrika çalışanları duyurularını Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformlarından yapmışlardır (Cole, 2014: 98-99). Ancak bu hareket Kasım 2012'de Mursi'nin seçim sürecinde verdiği sözleri tutmadığı gerekçesiyle muhalif olmuştur (Telci, 2013: 334-336). Bir başka sivil örgütlenme ise 19 Temmuz 2010 tarihinde kurulan Hepimiz Halid Said'iz internet sitesi etrafında toplanan gruptur. Grubun üyeleri, 25 Ocak 2011'de Kahire başta olmak üzere pek çok gösteriye katılmışlardır. Mısır'da protestolarda kendini gösteren bir diğer grup ise Devrimci Sosyalistlerdir. 1995 yılında sosyalist gençleri bir araya toplamaya çalışan Troçkist Öğrenci Grupları, Devrimci Sosyalistlerin temelini oluşturmuştur. Bu grup Kefaye ve 6 Nisan Gençlik Hareketi tarafından da desteklenmiştir. Bu grup daha sonra Sosyalist Halk Birliği Partisi'ni kuracak ve ayrıca bu grup, Mursi karşıtı eylemlerde de yer alacaktır (Telci, 2013: 91-97). BBC, 2011 yılında yapmış olduğu bir haberde, Mısırlı 6 Nisan Hareketi'nin liderlerinden birinin New York'ta bir seminere katıldığı ve orada barışçıl protesto yöntemleri hakkında bilgiler verildiğini yazmıştır. Bu seminerin finansörlüğünü ABD yönetimi üstlenmiştir. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Jim Glassman, Arap Baharı'nı ateşleyen göstericileri ABD'nin eğittiğini ve iletişim kurmak içinde değişik bir metot geliştirdiklerini ifade etmiştir. Glassman, buna biz kamu diplomasisi "2.0" diyoruz açıklamasında bulunmuştur (Kansu, 2012: 15).

Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun başkanlığını yapan ve görevi 2010 yılında sona eren Muhammed el Baradei'nin liderliğini yaptığı Değişim İçin Ulusal Birlik (NAC) hareketi de Mübarek'e karşı gerçekleştirilen eylemlerde yer almıştır. 1 milyon imzalı bir kampanya başlatan NAC, bilgilendirme amaçlı hazırladığı broşür ve

materyalleri Mısır'da kasaba ve köylere kadar ulaştırmıştır. NAC hareketi de 30 Haziran 2013 tarihinde ülke çapında gerçekleştirilen eylemlerde yer almıştır. Mısır'da bir diğer etkili unsur ise menfaatlerini kaybetmek istemeyen ve çıkarları için çalışan ordudur. Bu nedenle Tahrir Meydanı'nda yapılan protestolarda Hüseyin Tantavi'nin komutasındaki subaylar, ekonomik ayrıcalıklarını korumak amacıyla bir taraftan Cumhurbaşkanı Mübarek'i istifaya zorlarken diğer taraftan da Mübarek'in yetkilerini Yüksek Askeri Konseye devretmesi için baskı yapmıştır (Öztekin, 2019: 60-61). CIA şefi, CNN kanalında Mübarek'in çekileceğini beyan etmiştir ancak Mübarek, çekilmeyeceğini açıklamıştır. Netice itibariyle gelen baskılara dayanamayan Mübarek, çekilmek zorunda kalmıştır (Erduran, 2011: 7).

3.4. Devrim Sonrası Yüksek Askeri Konsey'in Mısır'ı Yönetmesi

Mübarek döneminde çeşitli yasaklara maruz kalan Müslüman Kardeşler, Mübarek'in istifası ardından siyasi anlamda bir fırsat yakalamışlardır. Mısır'da yaşanan sokak çatışmaları ve eylemlerin sonucunda askerin olaylara müdahale etmesi halkı memnun etmiştir. Çünkü halk, askerin bir geçiş süreci oluşturacağını ve demokratik bir düzene geçileceğini düşünmektedir (Manisalı, 2011: 10). Mübarek'in istifa etmesinden sonra yönetime gelen Yüksek Askeri Konsey yayınlamış olduğu bildiride, 6 ay boyunca veya seçimler yapılana kadar ülkeyi yöneteceğini duyurmuştur (Koçak, 2013: 34-35). Mübarek'in yönetimi bırakıp yetkilerini Başkan Yardımcısı Ömer Süleyman'a devretmesi Mısır anayasasının 84. Maddesi ile çelişmektedir. Bu maddeye göre, Devlet Başkanlığı makamı boşaldığında ya da Devlet Başkanı iş göremez hale geldiğinde Başkanın yetkilerinin, Halk Meclisi Başkanı'na geçmesi gerekiyordu. Ancak bunun da bir koşulu bulunmaktadır. Ne Meclis Başkanı ne de Anayasa Mahkemesi Başkanı, Başkanlık için aday olamamaktadır. Mübarek'in anayasanın hükmüne rağmen yetkilerini Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ne devretmesi, Başkanın çekilmeye zorlanmış olduğu şüphelerini akıllara getirmiştir (Şafak, 2011: 5). Konseyin başında Savunma Bakanı Mareşal Muhammed Hüseyin Tantavi bulunmaktadır. Konseyin ikinci kilit ismi Genelkurmay Başkanı General Sami Enan, rejimin üçüncü adamı ise Başkan Yardımcısı Ömer Süleyman'dır. Mısır'da devrimi gençlerin yapmasına rağmen Tunus'ta olduğu gibi iktidara yaşlılar el koymuştur. Mısır'da Yüksek Askeri Konsey yönetimi ülkeyi bildirilerle

yönetmektedir. Yönetime el koyan Konsey meydanlarda hak arama mücadelesini yapmış ve kazanmış olan halkın isteklerini görmezden gelmektedir. Hatta devrik lider Mübarek'in son talimatlarını geçerli sayıp uygulamaya devam etmektedirler. Bu tablo ise Mısır'da devrim mi yoksa darbe mi oldu sorusunu akıllara getirmektedir. Mısır'da 83 milyon nüfusun en az yarısı okuma-yazma bilmiyor ve günde 2 dolar kazanarak hayatlarını idame etmeye çalışmaktadırlar. Ordu ise Mısır'da sadece iç ve dış güvenlikle ilgilenmekle kalmıyor ekonominin her alanında etkili bir konumda bulunuyordu. Sıradan bir vatandaş ayda 60 dolarla geçinirken, subaylar dolgun maaşlarla, vergi muafiyetleriyle ve özel imtiyazlı sağlık hizmetleriyle halktan kopuk bir dünyada yaşıyorlardı. Bunun yanı sıra ABD'nin her yıl düzenli olarak yaptığı 1.5 milyar dolarlık yardımda ordunun kasasına aktarılıyordu (Şafak, 2011: 5).

Yüksek Askeri Konsey Başkanı Mareşal Muhammed Hüseyin Tantavi, daha önce devrim liderlerinden Google'ın Mısır temsilcisi Vail Gonim'in de aralarında bulunduğu devrim temsilcilerine vermiş olduğu sözü tutmuştur. Ayrıca anayasaya değişikliği komisyonunun çalışmalarını 10 gün içerisinde tamamlamasını öngören kararnameyi de yayımlamıştır. Kararnameye göre yeni anayasa taslağı 2 ay içinde referanduma sunulacaktı. Yüksek Askeri Konsey Başkanı Mareşal Muhammed Hüseyin Tantavi, Anayasa Komisyonunun Başkanlığına emekli hâkim Tarık el Bişri'yi atamıştır. Komisyon üyesi ve hukuk uzmanı olan ayrıca Müslüman Kardeşler Cemiyeti üyesi Suphi Salih, yaptığı açıklamada, hazırlanan metnin geçici olacağını, radikal değişiklikler planlanmadığını ve özgürlüklere yönelik kısıtlamaların kaldırılacağını ve yönetimi 6 ay içerisinde sivil yöneticilere devredeceğini bildirmiştir. Resmi MENA ajansı da bu haberleri doğrulamıştır. Konsey açıklamalarında iktidar peşinde olmadığını da bildirmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Mübarek'in istifasının ardından yönetimi devralan YAK'ın tavrının memnuniyet verici olduğunu ifade etmiştir. Müslüman Kardeşler ise sınırlamalar kaldırıldığında bir siyasi parti kurmayı planladıklarını açıklamıştır. Mısır'da 25 Ocak'ta başlayan ve 18 gün süren olaylarda hayatını kaybeden 300'ü aşkın gösterici için Tahrir Meydanı'nda anıt yapılması talep edilmiştir. Yönetim ise bu talebe sıcak baktığını açıklamıştır. Merkezi Londra'da bulunan Suudi sermayeli Eşşark El Avsat gazetesi, 82 yaşındaki Hüsnü Mübarek'in sağlık durumunun kötüleştiğini ve tedaviyi reddettiğini ileri sürmüştür. Atina basınından Stelyo Berberakis ise Hüsnü Mübarek'in 17 milyar dolarlık servetini

oğulları üzerinden yönettiğini belirtmiştir. Mübarek'in Küçük oğlu Cemal, 17 Ekim 2005'te Güney Kıbrıs'ta kurduğu "Hores Food AgriBusiness" adlı şirketi üzerinden gıda maddeleri üretiyor ve Avrupa ülkelerine satıyordu. Serveti 8 milyar dolara ulaştığı belirtilen büyük oğul Alaa'nın da Güney Kıbrıs'ta ve 5 Nisan 2001'de kurduğu borsa şirketi "International Security Fund" ve "Billion Company Ltd" aracılığıyla milyarlarını Kıbrıs ve İspanya arasında hareket ettiriyordu (Sabah, 16 Şubat 2011: 26).

Mısırlı muhalif lider el Baradei ülkenin Mübarek sonrasında artık özgür olduğunu söylemiştir. Müslüman Kardeşler ise devrimin en önemli hedefine ulaşıldığını açıklamıştır. ABD Başkanı Obama ise Mısır'da yaşananları Berlin Duvarı'nın yıkılmasına ve Gandhi eylemlerine benzetmiştir. Mübarek'in istifası ise İsrail tarafından endişeyle karşılanmıştır. AB ise Mısır hakkında tarihi bir değişimin yaşandığını açıklamıştır. Başbakan Erdoğan ve çok sayıda lider de ordunun en kısa zamanda yönetimi sivillere devretmesi gerektiği çağrısında bulunmuştur. Başbakanlık Basın Merkezinin yapmış olduğu açıklamada, Türkiye'nin başından beri kardeş Mısır halkının yanında olduğu belirtildi. Ayrıca Başbakanlıktan yapılan açıklamada ülkede çoğulcu, katılımcı ve insan haklarına dayalı bir düzene barış içerisinde geçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ise, Mübarek'in istifasının tüm dünyada sevinçle karşılandığı ve ordunun yönetimi bir an önce sivillere devretmesi gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca Davutoğlu, dost ve kardeş Mısır halkı için bu gelişmenin tarihi bir öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Mübarek'in istifası ardından AB Dışişleri Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton, Mübarek'in bu kararını saygı ile karşıladıklarını bildirmiştir. Almanya Başbakanı Angela Merkel, Mübarek'in istifasını tarihi bir değişim olarak değerlendirerek Mısır halkının sevincini paylaştığını açıklamıştır. Ayrıca Merkel, Mısır'ın İsrail ile yapmış olduğu barış anlaşmasına uyması çağrısında bulunmuştur. Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Mübarek'in cesur ve gerekli bir karar aldığını söyleyerek, Mısır'da özgür seçimlerin yapılması gerektiğini istemiştir. Sarkozy, Mısır halkına seslenerek özgürlük yürüyüşünden vazgeçmeyin çağrısında bulunmuştur. İngiltere Başbakanı David Cameron, Mısır'ın sivil ve demokratik bir yönetime geçmesinin gerekli olduğunu açıklamıştır. İspanya Dışişleri Bakanı Trinidad Jimenez ise hızlı, düzenli ve barışçıl bir biçimde Mısır'ın demokratik bir yönetime geçmesi gerektiğini ifade etmiştir. NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen, Mübarek'in istifasını memnuniyetle karşıladığını

söylemiştir. Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa da değişimi “Beyaz Devrim” olarak niteleyerek “Ulusal bir uzlaşmanın oluşturulmasını sabırsızlıkla bekliyorum.” demiştir. Lübnan’daki Hizbullah, ise “Mısırlıları tarihi ve onurlu zafer için kutluyoruz.” açıklaması yapmıştır. Katar, Mısır’la ilgili olarak yönetimin Mübarek’ten YAK’a geçişini olumlu bir adım olarak değerlendirmiştir. Ürdün’de bulunan Müslüman Kardeşler Cemiyeti, Mısır’da yaşananların diğer Arap coğrafyalarına da örnek olması gerektiğini ifade etmiştir (Cumhuriyet, 12 Şubat 2011: 10).

Bununla birlikte Mübarek’in istifası sonrasında siyasal yaşamda yer alabilmek için Müslüman Kardeşler de orduyla birlikte protestoculara eylemlerini sonlandırmaları yönünde çağrıda bulunmuştur. Kahire’de “Özde değil sözde kalan Arap reformları” uğruna meydanlara inen göstericilerden 18 kadın gösterici, Mübarek sonrası yönetimi devralan Yüksek Askeri Konsey tarafından tutuklanmış ve işkenceden geçirilmiştir. Uluslararası İnsan Hakları derneklerinin devreye girmesiyle işkenceye ve bekâret testi yaptırılmaya zorlandığı anlaşılan kadınlar serbest bırakılmıştır. Bekâret testi iddialarını ilk başlarda reddeden Konsey daha sonra bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Konsey adına açıklamada bulunan general ise onların zaten kadın oldukları ve bunu tespit etmek amacıyla bunu yaptıkları ayrıca o tutuklanan kadınların bizim kızlarımız gibi değillerdi gibi bir açıklamada bulunmuştur. CNN’de haberin çıkması üzerine konu dünyada geniş yankı bulmuştur (Cerrahoğlu, 2011: 11). Bu kapsamda yasaklara uymayanlar için 1 yıl hapis cezası öngören bir yasa çıkarılarak protestolar bastırılmıştır (Demirtaş, 2017: 169). YAK tarafından atanan Başbakan Ahmet Şefik’in görevine devam edeceği yönünde yaptığı açıklama halkta büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle Mısır halkının eski rejimle bağlantılı politikacıların görevde olmasını istememesi üzerine YAK, 3 Mart 2011’de Başbakan Ahmet Şefik’i istifa ettirerek yerine İsam Şeref’i getirmiştir (Karaatlı, 2018: 235-236). Ayrıca YAK, Anayasa Değişikliği Komitesi meydana getirerek, demokratik hak ve özgürlükler ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerini de içeren dokuz maddenin değişmesiyle ilgili bir çalışma yapmıştır. Bu süreçte Müslüman Kardeşler orduya destek vererek, anayasa değişikliği referandumunda halkı evet oyu vermeye ikna etmiştir. 19 Mart’ta gerçekleştirilen ve halkın % 41’nin katıldığı referandumda değişiklikler %77,2 oyla kabul edilmiştir. Mübarek’in istifası sonrası halk anayasadaki 9 maddenin değişmesiyle ilgili sandığa gitmiştir. Yapılacak olan halk oylamasından “evet” çıkması

halinde ülkede bu yıl içinde parlamento ve Devlet Başkanlığı seçimleri yapılmasının önü açılacaktı. Bu arada halkoylamasında oy kullanmaya giden Muhammed el Baradeý'in aracına, gençlerden oluşan bir grup tarafından "seni istemiyoruz" sloganları atılarak saldırı düzenlenmiştir. Referanduma baktığımızda Devlet Başkanlığı görev süresinin iki dönemle sınırlandırılması ve 6 yıldan 4 yıla indirilmesi gibi değişiklikler bulunmaktadır (Cumhuriyet, 20 Mart 2011: 11).

Müslüman Kardeşler, Mübarek dönemi anayasasında ufak düzenlemelerle tekrar kabul edilmesine "yetmez ama evet" oyu kullanmıştır. Anayasa oylaması öncesinde Mısır'da üç farklı tutum ortaya çıkmıştır. Birincisi Mübarek rejiminin partisi olan Ulusal Demokrat Parti "evet" oyu vereceğini açıklamıştır. İkincisi ülkenin en organize muhalefet yapılanması olan Müslüman Kardeşler, değişiklikleri yetersiz bulmakla birlikte "evet" oyu kullanacaklarını açıklamışlardır. Üçüncü tutum ise, Arap Ligi Başkanlığı'ndan ayrılarak Başkanlığa aday olmaya hazırlanan Emir Musa ve Muhammed el Baradeý, referanduma "hayır" oyu vereceklerini açıklamışlardır. Müslüman Kardeşler'in bir an önce seçime girme çabalarının altında yatan sebebi diğer muhalefet yapılarına göre organize ve olası bir seçime daha hazır olmalarını söyleyebiliriz. Ayrıca "hayır" oyu kullanacağını ifade eden "Devrimci Hareket", eski rejimin kendilerine örgütlenme fırsatı tanımamasından dolayı hemen yapılacak bir seçime hazırlanamama ve iktidarı Müslüman Kardeşler'e kaptırmasından dolayı "hayır" oyu kullandığı bilinmektedir. "Devrimci Hareket" in "hayır" oyu kullanmasındaki ikinci sebebi ise yapılacak olan anayasa değişikliklerinin, beklentilerini karşılamamasından dolayıdır. Özellikle yapılacak olan değişiklik sonrasında Devlet Başkanı'nın hala olağanüstü hal ilan yetkisi, parlamentoda senato üyelerinin üçte birini, meclis üyelerinin onda birini atama yetkisi, ulusal güvenlik konseyinin ve polisin başı olmaya devam ediyor olması hayır oyu kullanılmasında etkili olmuştur. Müslüman Kardeşler, seçim propagandası olarak askerin ne yapacağı belli olmaz, vesayet sisteminden kurtulmak için "evet" oyu kullanılmalı şeklinde bir yol izlemiştir. Ayrıca Müslüman Kardeşler, yoksul ve dindar bölgelerde, "evet" oyu kullanmanın İslam'ın gereği olduğu yönünde propaganda yapmışlardır. Hatta bazı bölgelerde sandık başlarındaki oy sıralarına imamlar giderek bu propagandayı yapmışlardır. AI-Masri AI-Youm gazetesinin yorumuna göre, Müslüman Kardeşler'in

bu seçim stratejisi Hristiyan seçmeni korkutmuş ve onları “hayır” oyuna yöneltmiştir (Yıldızoğlu, 2011: 4).

Mübarek sonrası Mısır’da artık eskisi gibi korku ve ümitsizlik hâkim değildi. Halkta ümitli bir beklenti havası vardı. Ancak Mısır’da ekonomik yapı çökme noktasına gelmiş bulunmaktadır. Özellikle seçimlerden sonra iktidarı devralacak olan lider doğru politikalar üretemezse yeni yönetimi toplumsal bir kriz beklemektedir (Özkan, 2011: 25). Credit Agricole’un hesaplarına göre devrimin Mısır ekonomisine maliyeti günde yaklaşık 380 milyon dolardır. Bu arada 700 milyon dolarlıkta sermaye kaçıışı olmuştur. Ayrıca ekonomide önemli bir yere sahip olan ve istihdamın yüzde 10’nunu oluşturan turizm sektörü de bu olaylardan olumsuz etkilenmiştir (Yıldızoğlu, 2011: 4).

YAK, yapılan anayasa değişikliğine rağmen 30 Mart 2011’de geçici Anayasa ilan ederek yasama yetkilerini Halk ve Şura Meclisi seçimlerinden sonra, yürütme yetkilerini ise Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra devredeceğini duyurmuştur (Demir, 2020: 91-92). Ayrıca YAK, halkın taleplerini göz ardı etmeyeceğini ve bu doğrultuda çalışacağını duyurmuştur (Koçak, 2013: 34-35). General Tantavi’ye yakınlığıyla bilinen Eski İstihbarat Başkanı General Sameh Seif el Yazal, devrim gününü şu şekilde anlatmıştır; “O sabah Nil nehrine bakan otelimin balkonundaydım ve köprülerin üzerinden yoğun bir kalabalık seli akıyordu. Gözler General Tantavi’ye çevrilmiş durumdaydı ancak korkulan olmadı ve ordu göstericilere müdahale etmedi. Ordu İslamcılarla liberallerin çatışmasını Müslüman Kardeşlerle anlaşılarak önledi.” General Hüseyin Tantavi, Yüksek Askeri Konsey’in Başkanı ve 1973 savaşlarında İsrail’e karşı savaşan 76 yaşında bir komutandır. Mısır’da 20 yıldır Savunma ve Genelkurmay Başkanlığı yapmaktadır. Eğer 1995 yılında Mübarek’e yapılan suikast girişimi başarılı olsaydı, Mısır’ın belki de Devlet Başkanı Tantavi olacaktı. Mısır halkı General Hüseyin Tantavi’yi seviyordu. Çünkü Tantavi gösteriler esnasında halkın karşısına orduyu çıkarmamıştır (Batur, 2011: 23).

Müslüman Kardeşler’in siyasi partisi olan Hürriyet ve Adalet Partisi lideri olan Muhammed Mursi, Mısır halkının hiç demokrasiyi yaşamadığını hedeflerinin halka bu demokrasiyi yaşatmak olduğunu belirtmiştir. Mısır’ın yakın tarihinde 80 yıl boyunca organize olan ve büyüyen bir yapı olan Müslüman Kardeşler’in, Mübarek döneminde siyasi parti kurmasına izin verilmemişti. Müslüman Kardeşler üyesi adaylar bağımsız

bir şekilde seçimlere girerek parlamentoda 88 sandalye elde etmeyi başarmışlardır. Mübarek'in istifa etmesiyle 6 Haziran'da Hürriyet ve Adalet Partisi'ni kuran Müslüman Kardeşler siyaset sahnesine çıkmışlardır. Muhammed Mursi, tüm Mısır halkını kucaklayacaklarını ve kadın hakları konusunda da kimsenin tereddütü olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Mursi "9000 kurucu üyemizin 100'ü Hristiyan, 1000'i de kadınlardan oluşmaktadır." diyerek Müslüman Kardeşler'in sanıldığı gibi marjinal bir yapı olmadığını söylemiştir. Mübarek'in yargılanması ile ilgili olarak da Mursi, devrimin son günlerinde Kahire'de iki büyük yangının çıktığını bu yangınların Ulusal Demokrasi Partisi binasında, İçişleri Bakanlığı'nda meydana geldiğini ifade etmiştir. Ayrıca Mursi, bu yangınlarda pek çok arşiv belgesinin yanmış olabileceğini belirtmiştir. Şeriat ile ilgili açıklamalarda bulunan Mursi, anayasanın 2. Maddesinde zaten şeriata atıf yapıldığını ve kendilerinin gerçek şeriata uygulayacaklarını söylemiştir. Şeriata Selefi gruplar gibi katı bakmadıklarını ifade eden Mursi, akılcı ve kapsayıcı olacaklarını ve Müslüman Kardeşler'in merkeze doğru kaydığını ve yumuşadığını belirtmiştir. Müslüman Kardeşler'in iki numaralı ismi ve aslen Ziraat Mühendisi olan Prof. Mahmud Glozlan, sürekli hapisanelere girip çıkmış ve işkencelere maruz kalmış biridir. Glozlan, hedeflerinin parlamentoda çoğunluk elde etmek olmadığını yüzde 25 oranında parlamentoda sandalye hedeflediklerini ifade etmiştir. Sözlerine devam eden Glozlan, Mübarek'in Müslüman Kardeşler'i halkı ve dünyayı korkutmak amacıyla kullandığını ancak kendilerinin bu algıyı ortadan kaldıracıklarını söylemiştir. Glozlan, koalisyon hedeflediklerini ve ülkeyi diğer muhalif gruplarla birlikte yönetmek istediklerini ve her şeyin yavaş yavaş değişeceğini ifade etmiştir. Ayrıca Glozlan, siyaseti dürüst ve şeffaf yapacaklarını, insan haklarına saygılı bir yönetim anlayışı getireceklerini ve yolsuzlukla mücadele edeceklerini açıklamıştır (Batur, 2011: 21).

Nisan ayında YAK, UDP'yi kapatarak Mübarek'in Ağustos ayında yargılanacağını duyurmuştur. Bu bile halkın isteklerini karşılamaya yetmemiş ve protestolar yeniden başlamıştır (Karaatlı, 2018: 236). Halk yapmış olduğu protestolarda YAK'ın yönetimi bir an önce sivillere devretmesi ve olağanüstü hal yasasının kaldırılmasını talep etmiştir. Devam eden protesto gösterilerine asker ve polis müdahale etmiştir. Bu müdahale esnasında 70 kişi yaralanmıştır. Ayrıca bazı göstericiler de yasağa uymadıkları için askeri mahkemeye sevk edilmiştir (Güçtürk,

2016: 37). Bu süreçte Müslüman Kardeşler, parti başvurusunun onaylanmasını garanti altına almak için Yüksek Askeri Konsey'in göstericilere uyguladığı şiddete sessiz kalmıştır. Bunun neticesinde 30 Nisan 2011'de Hürriyet ve Adalet Partisi kurulmuştur (Demir, 2020: 92).

Dinmek bilmeyen gösteriler sonucunda Başbakan İsam Şerif, 22 Kasım'da istifa etmek zorunda kalmıştır. Şerif'in yerine ise Kemal Genzuri atanmıştır. Mübarek döneminde Başbakanlık yapan Genzuri'nin yeniden Başbakan olarak atanması protestocuları kızdırmış ve gösteriler devam etmiştir. Yönetimi devralan Yüksek Askeri Konsey'in yönetimi sivil bir yönetime devretmek istemesi ve göstericilere karşı aşırı şiddetten kaçınan tavrı ABD yönetimi tarafından da övgüyle karşılanmıştı. Ancak Mısır polisinin göstericilere karşı sert tavrından dolayı ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland, Mısır yönetiminin muhaliflere daha hoşgörülü davranması ve polisi de kontrol altında tutması gerektiğini açıklamıştır (Sabah, 24 Kasım 2011: 19). Yüksek Askeri Konsey'in yönetimi ele almasıyla birlikte, parlamento ve senato seçimlerine doğru giden Mısır'da başta Müslüman Kardeşler olmak üzere diğer muhalif gruplar da 18 Kasım 2011'de Tahrir Meydanı'nda demokrasiyi koruma mitingi düzenlemişlerdir. Gösterilerde polisin sert tutumu ve Kıpti işadamları ve Özgür Mısırlılar Partisi Başkanı Necib Savirs'in sahip olduğu GSM şirketinin imkânlarını kullanarak günler öncesinden "Geleceğin ve çocuklarının yarını için Müslüman Kardeşlere ve diğer İslamcı partilere oy verme!" şeklinde milyonlarca mesajı cep telefonlarına göndermesi tansiyonu yükseltmiştir (Yıldırım, 2011: 24). Bunun üzerine açıklama yapan Genzuri, halkın her kesimini kapsayan bir kabine kuracağını söyleyerek öfkeli halkı yatıştırmaya çalışmıştır (Karaatlı, 2018: 237-238).

Mısır'da ikinci öfke günü olarak ifade edilen cuma günü protestolarına Tahrir Meydanı'nda Kifaye (Yeter) Hareketi, Gençlik Koalisyonu gibi gençlik örgütleri katılırken Müslüman Kardeşler ve Selefiler gösterilere destek vermemiştir (Sabah, 28 Mayıs 2011: 36). Mübarek sonrası yönetimi ele alan Yüksek Askeri Konsey'in reform ve geçiş sürecini ağırdan aldığını iddia eden on binlerce kişi cuma namazının ardından Tahrir Meydanı'nı doldurmuştur. Müslüman Kardeşler'in de son dakika katılma kararı aldığı gösterilerde devrimimiz devam ediyor afişleri açılmıştır. Gösteriler esnasında eski rejim yanlısı olduğu iddia edilen bir kişinin havaya ateş açmasıyla Tahrir Meydanı'nda kısa süreli bir panik yaşanmıştır. Gösteriler sadece Kahire ile sınırlı

kalmamış İskenderiye ve Süveyş'te de gösteriler düzenlenmiştir. Mısır'ın Şarm el Şeyh kentinde Mübarek'in tedavi gördüğü hastanenin önünde toplanan bir grup gösterici Mübarek'in kentten gönderilmesini istemişlerdir (Cumhuriyet, 9 Temmuz 2011: 11).

Binlerce Mısırlı Ramazan Bayramı'nda, Mübarek rejiminin sona ermesini Tahrir Meydanı'nda kutlamıştır. Bayram namazı öncesinde bir Mısırlı meydan bizim ülke bizim diyerek slogan atmıştır. Gösterilerin sembol imamlarından Şeyh Mazhar Şahin ise "Herkes biliyor ki, Mısır 25 Ocak'tan önceki Mısır olmayacak. Bundan sonra Başkan seleflerinden ders almalı çünkü Mısır halkı adaletsizliği bir daha kabul etmeyecek." demek suretiyle halka seslenmiştir. Meydanda toplanan 6 Nisan ve Kifaye Hareketi üyesi 500 kadar genç özgür bir bayram kutladıklarını dile getirerek polisler aleyhinde slogan atarak İsrail Büyükelçiliği önüne kadar yürümüşlerdir (Cumhuriyet, 31 Ağustos 2011: 12). Kahire'de İsrail Büyükelçiliği önünde toplanan bir grup, elçiliğin önüne yaptırılan üç metrelik duvarı yıkmışlardır. Yaşanan olaylarda duvarın yıkılması sonucu üç kişi de yaralanmıştır. Sayıları gitgide artan göstericilere güvenlik güçleri elçiliğe girilmeme konusunda uyarılarda bulunmuşlardır (Sabah, 10 Eylül 2011: 26). Mübarek'e karşı yapılan gösterilerde kimi zaman, kontrolsüz anlar da yaşanmıştır. Özellikle Tahrir Meydanı'nda iki kadın gazeteciye tecavüz edildiği haberleri basına sızmıştır (Baş, 2011: 7).

3.5. Recep Tayyip Erdoğan'dan Müslüman Kardeşler'e Laiklik Tavsiyesi

Arap Baharı turu kapsamında Mısır'ı ziyaret eden Başbakan Erdoğan, Amr Musa, Baradei, Müslüman Kardeşler'in temsilcileri ve gösterilere katılan gençlerle görüşmüştür. Gençlere Fatih Sultan Mehmet örneğini veren Başbakan Erdoğan, "Sizler tarihin seyrini değiştirecek bir adıma öncülük ettiniz. Bu adımınız bizi adeta 1453'e götürdü." demiştir. Gençlerle sohbet eden Erdoğan, burada karanlık bir dönemin kapandığını ve yeni bir dönemin başlamak üzere olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Erdoğan, Kasım 2011'de yapılacak olan seçimlerin önemine işaret ederek demokrasinin temel taşlarını siz gençler döşeyeceksiniz demiştir. Sözlerine devam eden Erdoğan, demokrasiye geçişin sancılı olabileceğini ve bu süreçte sabırlı olunması gerektiğini de ifade etmiştir. Kahire'de Müslüman Kardeşler'in temsilcileriyle bir

araya gelen Başbakan Erdoğan, ardından Cumhurbaşkanlığı için adaylığını açıklayan Amr Musa ve Arap Ligi eski Genel Sekreteri ile de bir görüşme yapmıştır. Mısır'daki temaslarına devam eden Başbakan Erdoğan Muhammed el Baradei ve Kıpti Cemaati lideri Papa Shenouda ile de bazı temaslarda bulunmuştur. Başbakan Erdoğan, Papa ile yaptığı görüşmede Mısır'da birlik ve beraberliğin önemine vurgu yapmıştır. Ayrıca Mısır'ın zor bir süreçten geçtiğini ve din savaşlarından da uzak durulması gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Başbakan Erdoğan, Papaya medeniyetler arası ittifak girişiminden örnekler vermiştir. Mısır ziyaretinde laiklik tavsiyesinde bulunan Başbakan Erdoğan'a ülkeden çeşitli itirazlar gelmiştir. Özellikle laikliğin din karşıtlığı olmadığını savunan Erdoğan'a Müslüman Kardeşler'in sözcüsü Mahmud Guzman'dan itiraz gelmiştir. Guzman, Başbakan Erdoğan'ı Mısır'ın iç işlerine karışmakla suçlamıştır. Guzman, "Başka ülkelerdeki deneyimler, Mısır'a kopyalanamaz. Türkiye'de laik bir devletin kurulmasına neden olan koşullar, Mısır'daki koşullardan farklıdır." ifadelerini kullanmıştır. Dream TV kanalına demeç veren Başbakan Erdoğan, Mısır'da demokratik değişimden mutlu ve umutlu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Erdoğan, "Laiklik, din karşıtlığı değildir. Müslümanlar iktidarda olduğunda, Hristiyanlar, Yahudiler ve Ateistlere de eşit yurttaşlar olarak saygı gösterilmelidir. Laiklikten korkunuz olmasın." diyerek Mısır halkına laiklik tavsiyesinde bulunmuştur (Bostan, 2011: 26). Başbakan Erdoğan, sözlerinin tercümeden kaynaklı olarak yanlış anlaşıldığını ifade etmiştir. Erdoğan laikliğin Arapça'da tam karşılığının olmadığını ve bu bağlamda kullanılan "Armaniye" terimi, "Ladini" (din dışı) anlamına geliyor, bu yüzden yanlış anlaşıldığını sözlerine eklemiştir. Doğru telaffuzun "siyasa medeniyet" olması gerektiğini söyleyen Erdoğan, bu laiklik çıkışının Mısırlı entelektüeller tarafından tartışılacağını umduğunu belirtmiştir (Şafak, 2011: 28). Müslüman Kardeşler'in siyasi kolu Hürriyet ve Adalet Partisi Başkan Yardımcısı olan Essam El Erian, Başbakan Erdoğan'ın laiklik çıkışı ile ilgili olarak, Arap devletlerinin dış projelere ihtiyacı olmadığını ve Türkiye'nin de bölgede liderlik yapamayacağını ifade etmiştir (Coşkun, 2011: 2). Mısır'da Müslüman Kardeşler adına tepki veren Mahmud Gozlan, "Türkiye'de eğer bir erkek bir kadını yatakta bir başka erkekle yakalarsa onu yasalara göre cezalandıramaz, çünkü buna orada izin vardır. Bu açıdan Türkiye, İslam şeriatını ihlal etmektedir." demiştir. Gozlan, El Ahram Gazetesi'ne yaptığı açıklamada da "Başka ülkelerin deneyimleri Mısır'da taklit edilemez.

Türkiye’de laik devleti empoze eden şartlar, Mısır’daki mevcut şartlardan farklıdır.” diye konuşmuştur. Mübarek döneminde hapse atılan Müslüman Kardeşler’in kurduğu Hürriyet ve Adalet Partisi’nin Başkan Yardımcısı İssam El Eryan ise “Türkiye’yi ve Erdoğan’ı saygın liderler olarak hoş karşılıyoruz, fakat onun veya ülkesinin tek başına bölgeye önderlik edip geleceği şekillendirebileceğini düşünmüyoruz. Arap devletlerinin dışarıdan projelere ihtiyacı yok. Değişim devrimlerden sonra demokratik olarak içten gerçekleşmeli.” demiştir (Kongar, 2011: 3).

Mübarek, kendi adını taşıyan Polis Akademisi’nin salonunda oğulları ile beraber yargılanmıştır. Özellikle bizzat kendisinin adalet sistemine soktuğu demir kafes içinde yargılanmıştır. Yargılama işlemini sivil mahkemeler yerine Yüksek Askeri Konsey’in Devrim Mahkemesi yapmaktadır (Babaoğlu, 2011: 4). Mübarek, sedye üzerinde 83 yaşında demir parmaklıklar arkasında yargılanmıştır (Cerrahoğlu, 2011: 12). Fotoğraf kareleri önemli dönemeç noktalarını simgelemek için kullanılan bir metottur. Bu bağlamda Mısır’da diktatörlüğün yıkılışını simgeleyen önemli bir fotoğraf karesi de Mübarek’in demir parmaklıklar ardında yargılandığı karedir. Mübarek, muhalifleri demir parmaklıklar ardında yargılattığı için simgesel olarak da Mübarek aynı muamele ile yargılanmaktadır. Ancak Mübarek üzerinden mesaj verme adına İnsan hakları ve demokratik yargılama hakkının ayaklar altına alınması tasvip edilen bir davranış olmamıştır (Soner, 2011: 11).

3.6. Halk Meclisi ve Şura Meclis Seçimleri

Enver Sedat döneminde Mısır’da çok partili sisteme geçiş yapılmıştır. Ancak ülkede siyasete devlet tarafından müdahale edilmesinden dolayı çok fazla siyasi parti kurulamamıştır. Mısır’ın çok partili sisteme gerçek manada geçişi devrim sonrasında olmuştur (Kazak, 2018: 86-87). Bu doğrultuda Mısır’da Müslüman Kardeşler, Hürriyet ve Adalet Partisi’ni, Selefiler ise Nur Partisi’ni kurmuşlardır. Ayrıca Ebu’l Ala Madi tarafından Yeni Vasat Partisi ve üç sol partinin birleşmesinden ise Mısır Bloğu kurulmuştur (Karaatlı, 2018: 238-239).

Mübarek döneminde yasaklı olan Müslüman Kardeşler, Hürriyet ve Adalet Partisi’nin kurulması için resmi olarak başvuruda bulunmuştur. Müslüman

Kardeşler'in 978'i kadın 93'ü Hristiyan toplamda 8 bin 821 üye ile parti başvurusu yapmıştır. Yüksek Askeri Konsey ise Mübarek için af çıkarılacağı haberlerini yalanlamıştır (Sabah, 19 Mayıs 2011: 23). Mısır'da kurulmak istenen Hürriyet ve Adalet Partisi'nin Türkiye'deki Adalet ve Kalkınma Partisi'nden esinlendiği Müslüman Kardeşler üyesi Halid El Zafarani tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca Müslüman Kardeşler'den ayrılan bir grubun kurmuş olduğu Vasat Partisi'de Ak Parti'den esinlenmiştir. Konuyla ilgili olarak açıklama yapan Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Salih Kapusuz, Ak Parti'nin yakalamış olduğu bu başarının çevre ülkeler tarafından örnek alınmasını sevindirici bir gelişme olarak değerlendirmiştir. Sözlerine devam eden Kapusuz, parti ismi ve programıyla partimizi örnek alan kardeşlerimizin yolu açık olsun açıklamasını yapmıştır (Cumhuriyet, 14 Ağustos 2011: 7).

Mübarek döneminde yasaklı durumda olan Müslüman Kardeşler, Cemiyet'in finansörü Hayrat El Satır'ı Cumhurbaşkanı adayı olarak açıklamıştır. Daha önce Cumhurbaşkanlığına aday olmayacaklarını açıklayan Müslüman Kardeşler ülkedeki etkilerini artırmak için Satır'ı aday olarak göstermişlerdir. Adaylığa gerekçe olarak Müslüman Kardeşler, demokrasinin yerleşmesi için elimizi taşın altına koyuyoruz açıklamasında bulunmuştur (Sabah, 2 Nisan 2012: 24). Ayrıca daha önce seçimlere girmeyeceğini beyan eden Müslüman Kardeşler, ordu ve Mübarek'in partisinden geri kalanlarla görüşerek, diğer muhalif grupların seçim için örgütlenmesine fırsat vermeyerek seçimlerin yapılmasını sağlamıştır. Seçimlerde başarılı olan Müslüman Kardeşler, mecliste kimseyse özellikle Selefî Nur Partisiyle ittifak yapmayacaklarını açıklamıştır. Müslüman Kardeşler mecliste sandalye sayısının yüzde 30'undan fazlasına talip olmayacaklarını ve iktidarı tekellerine almayacaklarını belirtmişlerdi. Ancak Müslüman Kardeşler belki de değişen siyasi iklimden dolayı bu sözünü tutamamıştır (Yıldızoğlu, 2012: 10). El Şatır'ın Müslüman Kardeşler'in adayı olarak açıklanması Cemiyet içerisinde bazı itirazların çıkmasına neden olmuştur. Cemiyet'in üst düzey isimlerinden ve eski sözcülerinden Kemal el Helbavi, Dream TV'de çıktığı canlı yayın sırasında istifa ettiğini duyurmuştur. El Helbavi, hayal kırıklığına uğrayan Cemiyet'in genç kadroları adına üzüntü duyduğunu ifade ettikten sonra, "Artık, üst düzey mensuplarının yalanları nedeniyle bu teşkilât içinde kalamayacağım. Müslüman Kardeşler, Mübarek'in partisi gibi hareket ediyor." demiştir (Sabah, 3 Nisan 2012: 17).

Mısır'da iki yapılı bir meclis bulunmaktadır. Bunlar danışma görevini yürüten Şura Meclisi ve diğeri de yasa yapımından sorumlu olan Halk Meclisi'dir. Halk Meclisi 5 yıllığına seçilir ve 508 üyeden oluşmaktadır. Ayrıca Halk Meclisi'nin 10 üyesi Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktaydı. Şura Meclisi ise 270 üyeden oluşmakta ve üyeler 6 yıllığına seçilmekteydi. Şura Meclisi'nin 90 üyesi Cumhurbaşkanı tarafından atanırken diğer üyeleri ise halk oylamasıyla seçiliyordu (Demir, 2020: 93). Mübarek istifa ettikten sonra Halk Meclisi seçimleri üç aşamalı olarak yapılmaya başlamıştır (Koçak, 2013: 37).

Mısır'da okuryazarlık oranının düşük olmasından dolayı siyasi partiler dış fırçasından pet şişeye kadar ilginç amblemler kullanıyordu. Mısır'da Cemal Abdülnâsır döneminde kabul edilen seçim sistemine göre, parlamenterlerin yarısı siyasetçilerden, diğer yarısı ise işçi ve köylülerden oluşacaktı. 498 üyeli Halk Meclisi'nin üçte ikisi partilerin adayları arasından, üçte biri de bağımsızlardan seçilecekti. Üç tur olarak yapılacak olan ve 10 Ocak'ta sona erecek olan Halk Meclisi seçimlerini, 270 üyeli Şura Meclisi'nin seçimi izleyecekti. Şura Meclisi seçimleri ise 20 Ocak'ta başlayacak, 11 Mart'ta bitecekti. Seçimlerin birinci turunda Kahire, İskenderiye ve Luksor halkı; ikinci turda Gize, İsmailiye, Süveyş ve Asvan halkı; üçüncü turda da Minye, Sina ve Şarkiye halkı oy kullanacaktı. Mısır halkı, yoğun gösterilerin ve askeri yönetimin gölgesi altında parlamento üyelerini seçmek için sandığa gitmiştir. Seçime katılım oldukça yüksekti. Sabahın erken saatlerinden başlayan oy kullanma işlemi, akşam saatlerinde sona ermiştir. Ülkedeki okuryazarlık oranının düşüklüğü nedeniyle, seçmenlerin karşısına çıkan 50 siyasi parti piyanodan futbol topuna, pet şişeden trafik ışığına, dış fırçasından çamaşır makinesine kadar türlü amblemler belirlemişlerdir. Oy kullanmayanların ise 500 Cüneyh para cezası ödeyeceği açıklanmıştır. Öte yandan Tahrir Meydanı'nda seçim günü de eylem yapılmıştır. Sayıları binleri bulan göstericiler, seçimlerin askerin gölgesinde yapıldığını iddia etmişlerdir. Askerlerin siyasetten tamamen uzaklaşmasını isteyen Mısırlılar, seçimlerde oy kullanmayanlara ceza verilmesini de eleştirmişlerdir. Ayrıca Müslüman Kardeşler'in desteklediği Hürriyet ve Adalet Partisi'nin tanıtım filminin AK Parti'nin 10'uncu yıl filmine olan benzerliği de gözlerden kaçmamıştır (Sabah, 29 Kasım 2011: 24).

Mısır’da Halk Meclisi üyelerinin seçiminin birinci aşamasında oy verme işlemi devam ederken, Kafru Şeyh kentinde Müslüman Kardeşler’in partisi Hürriyet ve Adalet üyeleri ile bağımsız aday Yasir Münir’in destekçileri arasında çatışma çıkmıştır. Tahrir Haber adlı internet sitesinin haberine göre, çok sayıda kişi yaralanmıştır (Sabah, 30 Kasım 2011: 29). Yapılan seçimlerin sonucunda Müslüman Kardeşler’in kurduğu Hürriyet ve Adalet Partisi 235 Milletvekili ile birinci olurken, Selefi grubun kurduğu Nur Partisi ikinci olmuştur (Kazak, 2018: 89).

Tablo 1.1. Halk Meclisi Seçim Sonuçları (28 Kasım 2011- 11 Ocak 2012) (Koçak, 2013: 37).

Siyasi Partiler	Vekil Sayısı	Oy Oranı (%)
Hürriyet ve Adalet Partisi	235	37,5
Nur Partisi	123	27,8
Yeni Vefd Partisi	38	9,2
Mısır Bloğu	34	8,8
Bağımsızlar	23	-
Vasat Partisi	10	3,7
Diğer Partiler	35	-
TOPLAM	498	100

Aralık ve Ocak ayında yapılacak seçimin ikinci ve üçüncü turu ile beraber 498 sandalyeli parlamento ortaya çıkacaktı. Müslüman Kardeşler resmi olmayan sonuçlara göre ilk turda seçimi yüzde 40 ile birinci olarak tamamlamıştır (Sabah, 1 Aralık 2011: 24). İktidara gelen Müslüman Kardeşler, ilk yıllarda asker ile iyi geçinip daha sonra ise vesayete karşı kararlı adımlar atmıştır (Kongar, 2012: 3).

18 Kasım 2011 tarihinde Mısır’da Tahrir Meydanı’nda 41 siyasi parti ve değişim örgütü tarafından organize edilen mitingde gerginlik yaşanmıştır. Polis Mübarek döneminden kalma sert tutumunu burada da sergilemiş ve meydanda göstericilerle polis arasında arbede yaşanmıştır. Özellikle polisin göstericileri meydandan çıkarma şekli ve hayatını kaybeden bir göstericinin cansız bedeninin çöplerin içine sürüklenmesi ile bir bayan göstericinin saçlarından tutularak sürüklenmesi tansiyonu artırmıştır. Meydanda yaşanan olaylar sonrasında pek çok gösterici Tahrir Meydanı’na akın etmiştir. Çıkan olaylara hükümet, devlet ve devrim için tehlikeli gelişmeler olarak açıklama yapmıştır. Müslüman Kardeşler’in partisi olan Hürriyet ve Adalet Partisi ise bu son gelişmeleri seçim sürecini engelleme girişimi olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Müslüman Kardeşler yaptığı açıklama ile

tarafhtarlarına bu olaylara katılmama yönünde çağrıda bulunmuştur. Hürriyet ve Adalet Partisi Müsteşarı Muhammed Ebu Bereke, ülkede İslami grupların (İhvan ve Selefiler) katılımıyla gerçekleştirilen 18 Kasım Cuma günü “Demokrasiyi Koruma Mitingi” ile sonrasında meydana gelen olayları birbirinden ayırmak gerektiğini söz konusu olayların seçimleri engellemek amacıyla yapıldığını ifade etmiştir. Cemaatül İslamiye tarafından kurulmuş olan, Bina ve Kalkınma Partisi resmi sözcüsü Safvet Abdulgani’de Müslüman Kardeşler ile aynı görüşte olduğunu beyan etmiş ve olayları demokrasiyi baltalamak için yapılmış bir provokasyon olarak değerlendirmiştir. YAK sokakları boşaltarak geçiş sürecinin bir an önce ve sağlıklı bir şekilde olmasını hedeflemişti ancak meydana gelen olaylar askeri vesayete karşı devrim kazanımlarını koruma mitingine dönüşmüştür. Tahrir Meydanı’ndaki eylemler 25 Ocak Devrimi’ni ateşleyen 6 Nisan, Kifaye ve el Baradei tarafından kurulan Milli Değişim Hareketi’ne bağlı liberal, milliyetçi (Naşiri), solcu ve devrimci gençlerden oluşmaktaydı. Tahrir Meydanı’nda ki olaylarda göstericilerin belirli bir hedefi olmadığı ve emir komuta ve organizasyon konusunda sorunlar yaşadıkları gözlemleniyordu. Bu durum ise göstericilerin, seçimi provoke etmek isteyen grupların maşası haline gelme olasılığını ortaya çıkarıyordu. Muhalif lider Muhammed el Baradei ise devrim sonrası geçiş sürecinin 2 yıl olması gerektiği ve partilerin gereken hazırlığı yaparak kendilerini halka tanıtmak istediklerini ifade etmiştir. Müslüman Kardeşler, 25 Ocak Devrimi’nden sonra ülkede oluşan otorite boşluğu ve istikrarsızlıktan dolayı YAK’a yakın durmayı tercih etmiştir. Ancak Müslüman Kardeşler, askere geniş yetkiler veren “Anayasa üstü prensipler” konusunda askeri otoriteye karşı yapılan 18 Kasım protestolarını desteklemiştir. Mısır’da seçim öncesi yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen seçimlerin ilk ayağı 28-29 Kasım 2011 tarihinde yapılmıştır. Kahire, İskenderiye, Port Said, Dumyat, Kafr eş Şeyh, Feyyum, Asyot, Luksor, Kızıldeniz vilayetlerinde 17.5 milyon seçmen 3307 seçim bölgesinde oy kullanmıştır. Mısır dışında yaşayan 355 bin seçmen ise 163 ülkede oylarını kullanmıştır (Kalabalık, 2011: 23).

Mısır’da yapılan iki turlu parlamento seçimlerinin ilk turunda İslamcı partiler birbirlerine düşmüşlerdir. Özellikle Assiut eyaletinde Cemaat-i İslami Partisi taraftarları, Müslüman Kardeşler üyeleri tarafından saldırıya uğramışlardır (Cumhuriyet, 6 Aralık 2011: 12). Ayrıca Port Said kentinde bir futbol maçında

meydana gelen olaylarda ise 74 kişi hayatını kaybetmiştir. Olaylara asker ve polisin müdahale etmemesi üzerine halk protesto için sokaklara dökülmüştür. Protesto gösterilerine Türkiye’de de futbol oynayan Ahmet Hassan da katılmıştır. YAK Başkanı Mareşal Hüseyin Tantavi ise hayatını kaybedenler için başsağlığı dilemiş ve ulusal yasın cumartesiye kadar süreceğini açıklamıştır. Müslüman Kardeşler ise olaylardan müdahalede bulunmayan ve seyirci kalmakla suçlanan asker ve polisi sorumlu tutmuştur. Örgütün resmi sözcüsü Dr. Mahmud Gazlan, “Ülkede ciddi bir güvenlik sorunu var. Maç sonrası yaşanan olaylar, tamamen organize ve planlı eylemlerdir. Mübarek döneminden kalma üst düzey polis yetkilileri ve askerler, devrimi yapan halkı cezalandırıyor.” açıklamasında bulunmuştur. Eski Arap Birliği Genel Sekreteri ve Cumhurbaşkanı adaylarından Amr Musa da olaylarda müdahalede bulunmayan asker ve polisi sorumlu tutmuştur. Mısır Başbakanı Kemal el Ganzuri ise yaşanan olaylar sonrasında, futbol federasyonu başkanı ve yönetim kurulunu görevden almıştır. Ayrıca Port Said Valisi de istifasını sunmuş ve görevden ayrılmıştır. Kahire’nin Sfenks Meydanı’nda toplanan binlerce gösterici olaylardan sorumlu tuttıkları YAK’ı protesto etmişlerdir (Cumhuriyet, 3 Şubat 2012: 13).

Mısır’da devrimin birinci yıldönümünde muhalifler, “genel grev ve sivil itaatsizlik çağrısı” yaparken katılımın beklenilenin altında olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ülkedeki siyasi hareketler arasında da derin fikir ayrılıklarının yaşandığı gözlemlenirken, Müslüman Kardeşler’in partisi Hürriyet ve Adalet Partisi’nin yanı sıra, Selefi Nur Partisi ile Vefd ve Vasat partileri de eylemlere katılmayacaklarını açıklamışlardır (Sabah, 11 Şubat 2012: 26). Yapılan seçimlerden sonra YAK yetkilerini meclise devretmiştir. Nur Partisi ile Hürriyet ve Adalet Partisi’nin çoğunlukta olduğu parlamento, Anayasa Komisyonu’nu kurmuştur. 26 Şubat 2012 tarihinde kurulan bu komisyon yeni anayasayı hazırlamakla görevlendirilmiştir. Bu durumdan rahatsız olan muhalefet ise komisyondan ayrılmış ve konuyu Mısır İdari Mahkemesine götürerek, komisyonun fesih edilmesi için başvuruda bulunmuşlardır (Koçak, 2013: 38-39). Başvuru üzerine mahkeme 10 Nisan 2012’de anayasa komisyonunu askıya almıştır. Muhalefeti memnun eden bu karar Hürriyet ve Adalet Partisi ile Nur Partisi’ni huzursuz etmiştir. Mahkeme tarafından verilen kararla komisyonun askıya alınması üzerine, YAK tarafından geçici anayasanın süresi 30 Mart’a kadar uzatılmıştır (Demir, 2020: 95). Ayrıca İsrail Savunma Bakanı Ehud

Barak, Mısır’da yapılan seçim sonuçlarının çok rahatsız edici olduğunu belirtmiştir. İsrail, Mısır’la yapılan 1979 yılında imzalanan barış anlaşmasına ve uluslararası anlaşmalara sadık olunması gerektiğini açıklamıştır (Cumhuriyet, 5 Aralık 2011: 9).

3.6.1. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Mübarek sonrası seçimler demokratik bir tartışma ortamının oluşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda ilk kez başkan adayları canlı yayında seçimle ilgili konuşmuşlardır. Eski Dışişleri Bakanı ve Arap Ligi lideri Amr Musa ile ılımlı İslamcı bağımsız aday Abdulmunim Ebul Futuh, Mısır’da özel televizyon kanallarında yayınlanan bir tartışma programına çıktılar ve birbirlerini sert sözlerle eleştirdiler. İki saati geçen tartışma programında İslam, şeriat, İsrail, eski rejime yakınlık gibi konular ele alınırken, taraflar birbirlerine karşı suçlamalarda bulunmuştur. Amr Musa, Müslüman Kardeşler’den bir yıl önce ayrılan Ebul Futuh’a “Yalnızca bir grup için çalıştın, Mısır için değil.” suçlaması getirirken 60 yaşındaki Ebul Futuh da rakibinin geçmişine atfen “Eğer sorunun parçasıysan, çözüm getiremezsin.” ifadesini kullanmıştır (Cumhuriyet, 12 Mayıs 2012: 12). Mısır’da Müslüman’dan Hristiyan’a, liberalden laiklere kadar halk sokaklara dökülmüş ve milyonlar “Ekmek, Özgürlük ve Adalet.” sloganında birleşmiştir. Mübarek döneminde zindanlarda çürüyen siyasi tutuklular ise serbest kalmıştır. Yeni dönemde Mısır’ı ekonomi başta olmak üzere anayasa ve demokratikleşme gibi sorunlar bekliyordu (Batur, 2012: 21).

Daha önce devlet başkanlığı seçimlerine aday göstermeyeceğini açıklayan Müslüman Kardeşler, değişen şartlardan dolayı ilk etapta Hayret Al Şatır’ı aday gösterdiğini açıklamıştır. Ancak seçim komisyonunun Şatır’ın adaylığını engelleme ihtimaline karşı Muhammed Mursi, Müslüman Kardeşler’in yedek aday olarak seçim komisyonuna bildirmiştir (Sabah, 9 Nisan 2012: 20). Mübarek’in istihbarat şefi olan daha sonra ise Devlet Başkanlığına adaylığını açıklayan Ömer Süleyman’a karşı protesto gösterileri yapılmıştır. Müslüman Kardeşler Cemiyeti’nin çağrısı ile yapılan protestoya Selefiler de destek vermiştir. Meydanı dolduran halk, Askeri Konsey ve eski rejim aleyhine sloganlar atmıştır. Mısır Parlamentosu ise Mübarek’e yakın isimlere 10 yıl siyasi yasak getiren tasarıyı kabul etmiştir (Sabah, 14 Nisan 2012: 30). Yüksek Seçim Kurulu beklenmedik bir adım atarak, aralarında seçimin favori adaylarından Ömer Süleyman, Hayrat El Şatır ve Hazim Ebu İsmail’in de bulunduğu

10 ismin adaylıklarını iptal etmiştir. Kurulun açıklamasında, Hüsnü Mübarek'in eski istihbarat şefi Süleyman'ın bazı belgelerinin eksik olduğu, Müslüman Kardeşler'in adayı El Şatır'ın hakkında açılmış davaların bulunduğu, Selefi Ebu İsmail'in annesinin ABD vatandaşı olduğunun anlaşıldığı kaydedilmiştir (Sabah, 16 Nisan 2012: 19). Mısır yasalarında belirtildiğine göre adaylar, 48 saat içerisinde kararı temyize götürebiliyordu. Mısır kanunlarında ayrıca adayların ve yakınlarının başka ülke vatandaşı olmaları yasaktı. Yüksek Seçim Komisyonu, 13 kişinin adaylığını onaylamıştır. Adaylıkları onaylananların arasında Arap Birliği eski genel sekreteri Amr Musa ve eski Başbakan Ahmet Şefik dikkati çeken isimlerdi (Cumhuriyet, 16 Nisan 2012: 9).

Yüksek Askeri Konsey'in yönetimi sivillere devretmesini isteyen yüz binlerce gösterici başkent Tahrir Meydanı'nda gösteri düzenlemiştir. Selefiler, Liberaller ve Müslüman Kardeşler'in desteklemiş olduğu gösteride Yüksek Askeri Konsey ve Amr Musa aleyhinde sloganlar atılmıştı (Sabah, 21 Nisan 2012: 23). Ömer Süleyman'ın aday olmasına başta Müslüman Kardeşler olmak üzere parlamentoda bulunan hemen hemen tüm siyasi partiler karşı çıkmıştır (Cumhuriyet, 25 Nisan 2012: 12).

Cumhurbaşkanlığı için aday olacağını açıklayan Abdulmunim Ebulfutuh, Müslüman Kardeşler'den ihraç edilmiştir. İhraç edilen Abdulmunim Ebu'l Futuh'u Selefiler destekleyeceklerini açıklamışlardır. Alınan bu kararın Amr Musa'nın siyasi olarak önünü kesmek amacıyla yapıldığı yorumları yapılmaktaydı (Sabah, 30 Nisan 2012: 26). Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin eski bir üyesi olan ılımlı İslamcı Abdülmunim Ebu'l Futuh'a Cumhurbaşkanlığı seçimleri için, İslamcı Selefi Nur Partisi'nden destek açıklaması gelmiştir. Mısır'da yüzde 20 oranında bir oy potansiyeline sahip olan Nur Partisi'nin adayı Hazım Ebu İsmail, Seçim Komisyonu tarafından veto edilmişti. Selefi aday Hazım Ebu İsmail'in Seçim Komisyonu tarafından veto edilmesinin ardından Selefiler oturma eylemi yapmışlardır. Yapılan oturma eyleminin sonucunda Selefi grup ile semt sakinleri arasında çatışma çıkmıştır. Yaşanan olaylarda 91 kişinin yaralandığı çıkan haberler arasındadır (Cumhuriyet, 30 Nisan 2012: 8). Daha önce Selefilerin destek açıklaması yaptığı Ebu'l Futuh'a Mısırlı bir aktivist olan Wael Ghonim'in liderliğini yaptığı Devrimci Gençlik Koalisyonu'ndan destek açıklaması yapılmıştır (Sabah, 2 Mayıs 2012: 26).

Mübarek döneminde Dışışleri Bakanlığı görevini yürüten Amr Musa, İsrail'e karşı meydan okuyan tavrı ile Mısır halkı tarafından sevilen ve saygı duyulan bir devlet adamıydı. Amr Musa'nın halk tarafından sevilmesi ve popüler olması Hüsnü Mübarek'i rahatsız etmiştir. Amr Musa'nın bu popülerliğinden rahatsız olan Mübarek, Musa'yı görevinden almıştır. Daha sonraki süreçte Amr Musa ile Mübarek'in arası açılmaya başlamış ve Amr Musa, Mübarek'e eleştiriler yöneltmeye başlamıştır. Amr Musa, Dışışleri Bakanlığı yaptığı dönemde Saddam Hüseyin'den Yaser Arafat'a, George Bush'tan Bill Clinton'a kadar pek çok devlet adamıyla görüşmeler yapmış deneyimli bir isimdi. Cumhurbaşkanlığı için aday olacağını açıklayan Amr Musa, Mısır diplomasisi üzerindeki etkisi ve tecrübesinden dolayı önemli bir adaydır. Ayrıca halk tarafından sevilmesi de adaylık konusunda Musa'yı diğer liderlerden avantajlı konuma getirmektedir (Batur, 2012: 21).

Mısır'da Hüsnü Mübarek sonrasında yapılan ilk Cumhurbaşkanlığı seçimlerine halkın ilgisi ve katılımının yüksek olduğu gözlenmiştir. Müslüman Kardeşler'in Hürriyet ve Adalet Partisi'nden Muhammed Mursi, eski Hava Kuvvetleri Komutanı Ahmet Şevik, eski Dışışleri Bakanı ve Arap Ligi Başkanı Amr Musa ile bağımsız İslamcı aday Abdulmunim Ebu'l Futuh seçimlerin favori adaylarındandı. Seçimlerde basın mensuplarına karşı bazı zorluklar çıkarılmıştı. Özellikle bazı bölgelerde uluslararası gözlemciler gözaltına alınmıştır. Ayrıca Mısırlı gözlemcilerin seçim salonuna girmeleri engellenmiştir (Cumhuriyet, 24 Mayıs 2012: 12). Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin adayı olan Muhammed Mursi'nin seçim kampanyası kapsamında İskenderiye'den Kahire'ye oradan da güneyde bulunan Mısır kentlerine uzanan 760 kilometreyi bulan insan zinciri oluşturulmuştur (Sabah, 19 Mayıs 2012: 23). Mısır'da seçimlerin ikinci gününde 24 milyon kadın, 51 milyon seçmen, seçim merkezlerinde oy kullanmak için uzun kuyruklar oluşturmuşlardır. Oy kullanan Mısırlıların parmakları boyanmıştır. Seçime giren 13 aday arasında Müslüman Kardeşler'in desteklediği Hürriyet ve Adalet Partisi'nin adayı Muhammed Mursi ile eski Müslüman Kardeşler yöneticisi olan Ebu'l Futuh favori adaylar olarak görülmektedir. Seçim sonucunda adaylardan hiçbirisi oyların yüzde 50'sini alamazsa seçimler ikinci tura kalacaktı (Cumhuriyet, 25 Mayıs 2012: 12). Mısır'da Halk ve Şura Meclisi seçimleri sonrası yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimleri 23-24 Mayıs 2012 tarihinde yapılacaktı (Karaatlı, 2018: 242).

Tablo 1.2. Mısır Cumhurbaşkanlığı İlk Tur Seçim Sonuçları (23-24 Mayıs 2012)
(Kazak, 2018: 111)

ADAYLAR	PARTİ	OY ORANI (%)
Muhammed Mursi	Hürriyet ve Adalet Partisi	24,7
Ahmet Şefik	Bağımsız Aday	23,6
Hamdin Sabbahi	Onur Partisi	20,7
Abdulgünim Ebu'l Fütuh	Bağımsız Aday	17,5
Amr Musa	Bağımsız Aday	11,1

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere, yapılan seçimlerde Müslüman Kardeşler'in adayı Muhammed Mursi oyların %24,7'sini almıştır. Mübarek döneminin Başbakanlarından Ahmet Şefik %23,6 oy alarak seçimler ikinci tura kalmıştır (Demir, 2020: 96).

Müslüman Kardeşler'in eski yönetici olan ve Cemiyetten ayrılan Abudulgünim Ebu'l Futuh ile Amr Musa arasında televizyonlarda yayınlanan tartışma programının her iki adayında oylarını düşürdüğü yorumları yapılmaktaydı. Özellikle liderlerin birbirlerine karşı yöneltmiş oldukları eleştiri ve suçlamalar adayların imajına olumsuz bir etki yapmıştır (Cumhuriyet, 26 Mayıs 2012: 12).

Seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından Ahmet Şefik, Müslüman Kardeşler'in İslam İmparatorluğu kuracakları yönünde propaganda yaparken, Müslüman Kardeşler ise Ahmet Şefik'in Mübarek rejimi yanlısı olduğu yönünde propaganda yapmıştır (Kazak, 2018: 111-112). Mısır'da yapılan seçimler, İslamcıların parlamentoda yüzde 80 oranında temsiliyet kazanmalarıyla sonuçlanmıştır. Ancak İslamcılar bu temsil oranına göre anayasa komisyonunda temsil edilmiyorlardı (Özhan, 2012: 32).

Mısır Seçim Bürosu'nun yapmış olduğu açıklamada Ahmet Şefik'in en yüksek ikinci oyu alan aday olduğu açıklanmıştır. Seçim Bürosu'nun yapmış olduğu açıklamalar sonrasında, seçim sonuçlarından rahatsız olan halk sokaklara dökülmüştür. Tahrir Meydanı'nda gösteri yapan kalabalık grup Müslüman Kardeşler'in adayı Muhammed Mursi ve Ahmet Şefik karşıtı sloganlar atmıştır. Meydanda toplanan öfkeli kalabalık Mübarek'i kendilerinin devirdiğini ve "Mübarek rejimini de İslamcılar da istemiyoruz." sloganları atmışlardır. Ayrıca gösterici grup

sandıklarda hile yapıldığını da iddia etmiştir. Olaylar sonrasında açıklama yapan, Mısır'ın en önemli dini otoritesi olarak kabul edilen El-Ezher Kurumu ise halka seçim sonuçlarına karşı saygılı olunması gerektiğini açıklamıştır (Sabah, 30 Mayıs 2012: 16).

Ahmed Bassiyuni, seçim sonuçları ile ilgili olarak baskıcı otokratik bir devlet ile dinci bir devlet arasında seçim yapmamız beklenemez açıklamasıyla seçim sonuçlarına tepki göstermiştir. Tahrir Meydanı'nda gösteri yapan kalabalık grup "Mübarek neyse Şefik de o, ne döküntüler ne ihvan, işte devrim işte meydan." sloganları atarak seçim sonuçlarını protesto etmişlerdir. Seçim sonuçlarına sadece halk tepki göstermemiş, seçimde dördüncü olan bağımsız aday Abdulmunim Ebu'l-Futuh da seçim sonuçlarını kabul etmediğini açıklamıştır. Ayrıca İskenderiye kentinde kalabalık bir grup seçim sonuçlarını kabul etmediklerini ve seçimlere hile karıştırıldığını iddia ederek gösteri yapmıştır. Seçimlerden birinci olarak çıkan Müslüman Kardeşler'in desteklediği Hürriyet ve Adalet Partisi'nin adayı Muhammed Mursi ise seçim sonrası açıklama yapmıştır. Mursi, yapmış olduğu açıklamada Hristiyan azınlığı, vatanın ortak sahipleri olarak ifade etmiş ve Müslümanlarla Hristiyanların eşit haklara sahip olacaklarını, Hristiyanların herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmayacağını belirtmiştir (Cumhuriyet, 30 Mayıs 2012: 12).

30 yıldır Mısır halkını baskı altında tutan, fakirleştiren, cahilleştiren ve devrim esnasında pek çok insanın ölümünden sorumlu olan Mübarek rejiminin temsilcisi Ahmed Şefik'in seçilmelere katılması ve kazanma ihtimali Mısır halkını korkutan bir gelişme olmuştur. Halk ve Şura Meclisi seçimlerinde yüzde 50'ye yakın oy alan Müslüman Kardeşler, Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde karalama kampanyalarına maruz kalmıştır. Meclis seçimleri ile Cumhurbaşkanlığı seçimleri arasında geçen süre zarfında Mısır'da çok ciddi krizler yaşanmıştır. Özellikle parlamento ve hükümet, Yüksek Askeri Konsey ile Yüksek Seçim Kurulu arasında ciddi krizler çıkmıştır. Yaşanan birinci kriz Cumhurbaşkanlığı seçimlerine iki ay kala yaşanmıştır. Ülkede meydana gelen bu kriz, meclisin yüzde 47'sini elinde bulunduran Hürriyet ve Adalet Partisi'nin hükümeti düşürmek amacıyla gensoru önergesi verme teşebbüsü ile çıkmıştır. Bütün girişimlere rağmen geri adım atmayan Parlamento Başkanı Saad el Katatni'yi Genel Kurmay Başkanı Sami Anan arayarak, Anayasa Mahkemesinin "...seçimlerin anayasaya aykırı yapıldığı..." şeklindeki kararını hatırlatmıştır. Bu durum parlamentonun feshedilebileceği anlamına geliyordu.

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda parlamentonun feshedilebilme ve ülkenin tekrar kaos ortamına sürüklenme ihtimali endişeleri iyice artırmıştır. Yüksek Askeri Konsey ve Kemal Genzuri hükümetinin, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine hile karıştırıldığı şeklindeki iddialarına karşı Müslüman Kardeşler böyle bir girişimde bulunmuşlardır. Yaşanan ikinci kriz ise Anayasa Komisyonu ile ilgiliydi. Müslüman Kardeşler'in Anayasa Komisyonu'nun yüzde 50'sinin milletvekillerinden oluşmasını talep etmeleri, diğer siyasi partiler tarafından, Komisyon'da İslamcıların etkili olacağı endişesini ortaya çıkarmıştır. Müslüman Kardeşler'in bu çıkışı parlamentoda bulunan diğer siyasi partiler tarafından tepki ile karşılanmıştır. Komisyon'da yer alan laik, liberal ve solcu kesimin temsilcileri bu duruma tepki göstererek, Komisyon'dan ayrılmıştır. Üçüncü ve önemli bir kriz de Cumhurbaşkanlığı seçimlerine 20 gün kala Yüksek Seçim Kurulu ve parlamento arasında yaşanmıştır. Devrim sonrasında halk tarafından kabul edilen geçici anayasanın 28. Maddesinde yer alan, Yüksek Seçim Kurulu'nun kararlarına itiraz hakkını ortadan kaldıran bir hüküm bulunmaktaydı. Parlamento bu hükmün kaldırılması amacıyla harekete geçmiştir. Yüksek Seçim Kurulu bu gelişmelerin ardından bir açıklama yaparak, seçim çalışmalarının durdurulduğunu kamuoyuna bildirmiştir. Parlamentoda bulunan milletvekillerinin, Yüksek Seçim Kurulu hakkındaki söylemlerinin, kurumun itibarını ve güvenilirliğini sarstığı, kurum tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu, YAK'ı müdahaleye çağırmıştır. Ancak YAK Başkanı Hüseyin Tantavi'nin girişimleriyle kriz aşılmıştır. Bütün bu yaşanan krizlere ek olarak, Selefiler tarafından, kadınlarla ilgili bazı kanun tekliflerinin parlamento gündemine getirilmesi ve Mübarek döneminde, boşanma davalarıyla ilgili yapılan düzenlemenin tekrar eski haline getirilmesi tartışmaları kadın seçmenleri endişelendirmiştir. Müslüman Kardeşler ilk başlarda seçimlerde aday göstermeyeceklerini açıklamışlardı. Ancak değişen siyasi konjonktür gereği Müslüman Kardeşler seçimlere katılmıştır. Bu çelişkili tavır, Cemiyet'e karşı medya tarafından karalama kampanyalarında aktif olarak kullanılmıştır. Müslüman Kardeşler'in eski mürşidi olan Muhammed Mehdi Akif'e göre, Mısır medyası Cemiyet'e insafsızca saldırmıştı. Ancak Cemiyet'te onları anlamak için herhangi bir çaba sarf etmemişti. Sonuç itibarıyla Müslüman Kardeşler 6 ay içerisinde oylarının yüzde 50'sini kaybetmişlerdi. Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili olarak iki kâbustan birini seçmeye zorlandıklarını ifade eden değişim hareketleri ve devrimci gruplara

mensup gençler, iki zarardan hafif olanı seçerek yani Müslüman Kardeşler ile çıkış yolu aradıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda ülkede bulunan değişim hareketleri ve siyasi partilerin temsilcileri, Muhammed Mursi ile bir araya gelmiştir. Seçimlerde en fazla oyu alan üçüncü aday Hamdi Sabahi ve dördüncü sırada yer alan Ebu'l Futuh da kendi aralarında, basına kapalı bir toplantı düzenleyerek, olası çözüm yollarını masaya yatırmıştır. Ayrıca Müslüman Kardeşler ile Sabahi, Ebu'l Futuh ve Kıptiler arasında, uzlaşma ve ittifaka yönelik görüşmeler yapılmıştır (Kalabalık, 2012: 34).

İsrail istihbaratına yakınlığı ile bilinen DEPKA File internet sitesi, haberde, ABD'nin Mısır'da gizli olarak üç anket çalışması yaptırdığını iddia etmiştir. Ayrıca sitede yer alan haberde, Müslüman Kardeşler'in adayı olan Muhammed Mursi'nin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden yüzde 70'lik bir oy oranıyla birinci olarak galip ayrılacağını yazmıştır (Sabah, 16 Haziran 2012: 30).

Hüsnü Mübarek'e verilen müebbet hapis cezasını ve oğullarının serbest bırakılmasını protesto eden muhalifler Kahire'de bulunan Tahrir Meydanı'nda gösteri düzenlemişlerdir. Tahrir Meydanı'nda gerçekleştirilen gösterilere, muhalif liderler Hamdin Sabbahi, Halid Ali, Eymen Nur ve Abudulmunim Ebu'l Futuh'da katılarak eyleme destek vermişlerdir. Mısır'da yaşanan olumsuz gelişmelerden YAK'ı sorumlu tutan muhalifler, tekrar devrim yapacaklarına dair söz vermişlerdir. Müslüman Kardeşler de bu gösterilere katılma kararı almışlardır. Ayrıca Cemiyet'in destek verdiği Hürriyet ve Adalet Partisi'nin adayı olan Muhammed Mursi ise katiller dışarıda dolaşırken adaletten bahsetmenin mümkün olmadığını ve Mısır halkını devrimi tamamlamaya çağırdığını söylemiştir. Mursi, Cumhurbaşkanı seçilmesi durumunda suçların araştırılması ile ilgili bir komisyon kuracağını ve suçluların cezalandırılacağını açıklamıştır. Mısır kanunlarına göre müebbet hapis cezasının karşılığı ise 25 yıldır (Cumhuriyet, 4 Haziran 2012: 12). Mübarek yönetimi ABD'den yıllık 1,5 milyar dolar yardım almış ve bu parayı nerede kullandığı ile ilgili yargılanmaktadır (Kösebalaban, 2012: 16).

Siyasi gücünü YAK'tan alan yargı elitleri gerek Türkiye'deki Danıştay'a benzeyen Devlet Meclisi, gerekse Anayasa Mahkemesi üzerinden Mısır'ın siyasi hayatına yön vermeye başlamışlardı. Bakanlıkların özelleştirme kararlarından icra kararlarına kadar pek çok alanda etkili duruma gelen Devlet Meclisi, istisnai bir iktidar odağı haline gelmiştir. Daha önce seçimle oluşturulan parlamentonun atamış olduğu

100 kişilik Anayasa Yapım Konseyi'ni lağveden Devlet Meclisi, vermiş olduğu bu kararların siyasi olmasına rağmen Müslüman Kardeşler'i uzlaşya yönelttiği için meşru olarak görülmüştü. Cemiyet ise buna mukabil olarak Kıptilere ve temsil gücü bakımından zayıf olanlara yeni alan açan bir Kurucu Konsey'i kabul ederek Devlet Meclisi'ne mesajını aldığını göstermiştir. Ancak Devlet Meclisi'nin son dönemde almış olduğu kararların keyfi hale geldiğini söyleyebiliriz (Yılmaz, 2012: 36). Anayasa Mahkemesi'nin İslamcıların çoğunlukta olduğu parlamentoyu fesheden ve Hüsnü Mübarek'in eski Başbakan'ının Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılacak olmasına sıcak bakan tavrına Müslüman Kardeşler tepki göstermiştir. Anayasa Mahkemesi'nin almış olduğu bu kararlar, Müslüman Kardeşler tarafından demokratik kazanımların tehlikeye düşmesi anlamına gelmektedir. Mısır'da yapılan ilk demokratik seçimlerde İslamcıların ağırlıkta olduğu bir parlamento ortaya çıkmıştı. Ancak Anayasa Mahkemesi almış olduğu kararlarla, parlamentoyu yok saymıştır. Ayrıca ülkede Mübarek'ten görevi devralan generallerin de ellerinde bulunan güç artmıştır. Hürriyet ve Adalet Partisi Başkan Yardımcısı olan Muhammed el Belgati, Facebook sayfasında yapmış olduğu açıklamada bu durumu darbe hazırlığı olarak değerlendirmiştir. Muhammed Mursi ise konuyla ilgili yapmış olduğu açıklamada Belgati'den ayrı olarak bu durumun askeri darbe anlamına gelmediğini ifade etmiştir. Bazı aktivistler ise tüm yönetim gücünü elinde bulunduran YAK'ı protesto etmişlerdir. Müslüman Kardeşler, yayımlamış oldukları bir bildiride ülkenin içinde bulunduğu durumun Mübarek yönetiminin son günlerinde olduğundan daha tehlikeli olduğunu belirtmişlerdir. Mahkemenin vermiş olduğu kararların, asker, polis ve istihbarat görevlilerinin yetkilerinin artırılmasının 1 gün sonrasında alınmış olması dikkatlerden kaçmamıştır. Ayrıca eylemler sonucu Mübarek'i çekilmeye zorlayan kesim ise askerin niyetinin iktidarda kalmak olduğunu iddia etmişlerdir (Cumhuriyet, 16 Haziran 2012: 11).

Yüksek Askeri Konsey, 17 Haziran'da yayınladığı bir bildiri ile 30 Mart tarihli geçici anayasanın bazı maddelerini değiştirerek kendi yetkilerini genişletmiş ve seçilecek Cumhurbaşkanının yetkilerini kısıtlamıştır.

Konseyin bildirisine ek olarak şu hususlar düzenlenmiştir;

1. Kurulan Anayasa Komisyonu görevini verilen süre zarfında bitiremediği takdirde yeni bir komisyon kurulacak, bu komisyon üç ayda yeni bir anayasa hazırlayacak ve 15 gün içerisinde halk oylamasına gidilecek,

2. YAK, yeni Meclis kurulana kadar yasama erkini eline alacak,

3. YAK onaylamadan Cumhurbaşkanı savaş kararı alamayacak,

4. Yeni anayasa oluşturuluncaya kadar, orduyu ilgilendiren tüm yetkiler Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı'na ait olacaktır (Koçak, 2013: 39-40).

Yaşanan bu olayların gölgesinde, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turu 16-17 Haziran 2012 tarihinde gerçekleşmiştir. Mısır halkının %51,8'inin katılım gösterdiği seçimlerde Mursi %51,7 oy alarak birinci olmuştur. En yakın rakibi Ahmet Şefik ise %48,3 oy almıştır (Demir, 2020: 96-97). Mısır'dan gelen haberlerde bazı sandık başlarında, Müslüman Kardeşler yanlısı kişilerin, Şefik'in adaylığını protesto ettikleri ve bu amaçla oy pusulalarını yaktıkları yer almaktadır (Cumhuriyet, 18 Haziran 2012: 1).

Muhammed Mursi ile Ahmet Şefik'in oy oranlarının birbirine yakın olmasının sebepleri şunlardır:

1. 25 Ocak Devriminin başarıya ulaşmasının ardından devrimci kitlelerin arasındaki dayanışmanın sona ermesi,

2. Müslüman Kardeşler'in, diğer devrimci grupları sürecin dışında bıraktığı yönünde bir algısının oluşması,

3. Mübarek sonrası Mısır'da istikrar ve güvenliğin sağlanamaması,

4. Zor durumda olan Mısır ekonomisinde herhangi bir değişikliğin olmaması,

5. Geçiş sürecinin uzaması ve buna bağlı olarak ta halkın umutsuzluğa kapılması,

6. Mübarek taraftarlarının yeniden birleşmesidir.

Mübarek sonrası İslami eğilimli yönetimlere karşı şüpheyle yaklaşmanın yanı sıra Mübarek rejiminin kalıntıları ile de uğraşmak zorunda kalınmıştır. Bu sebeple Mısır halkı seçimlere şüpheyle yaklaşmış ve bu şüphe oy oranlarına yansımıştır (Kazak, 2018: 119).

Tablo 1.3. Mısır Cumhurbaşkanlığı İkinci Tur Seçim Sonuçları (16-17 Haziran 2012)
(Kazak, 2018: 114).

ADAYLAR	PARTİ	OY ORANI (%)
Muhammed Mursi	Hürriyet ve Adalet Partisi	51,7
Ahmet Şefik	Bağımsız Aday	48,3

Sonuç olarak, Mısır halkının demokratik yollarla seçilen ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi olmuştur. Cumhurbaşkanlığı ikinci tur seçimlerinde ortaya çıkan tabloya baktığımızda, Muhammed Mursi'nin, Cumhurbaşkanlığı onaylansa bile, anayasası ve anayasa yapma yetkisi olmayan, yetkilerinin büyük bir kısmı elinden alınmış, parlamentosu olmayan, ancak askerler ve yargıçlar önünde yemin ederek görevine başlayacak bir lider durumunda kalmıştır (Özhan, 2012: 16).

Müslüman Kardeşler'in tüm toplumsal desteğine ve örgütlü yapısına rağmen gelinen son aşamada eski rejim yanlıları ile kesin bir hesaplaşma içerisine girdiği görülmüştür. Hesaplaşmanın yanı sıra bu süreçte Müslüman Kardeşler, toplumun güvenini ve kendilerine olan halk desteğini de kaybetmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Mursi ile Şefik arasında bu denli bir rekabetin yaşanması Müslüman Kardeşler'in halk üzerindeki etkisinin azaldığını göstermektedir. Mısır Devlet yapılanmasına baktığımızda, bu yapı içerisinde ordu, Mısır ekonomisinin yüzde 40'ına sahipti. Ayrıca ordu, devlet mülkiyeti üzerinde, özellikle uluslararası sermaye ile bağlantıları olan ve bu sermaye ile yakın ilişki içerisinde şekillenmiş bir yapıdır. Tüm bunların yanı sıra kadın hakları konusunda da seküler damarı olan güçlü ve etkili bir yapıdır (Yıldızoğlu, 2012: 11).

Ahmet Şefik'in almış olduğu oy oranı, Mübarek'in ülkede hala geniş bir tabana ve etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ülkede, yatırımlara ve geniş bir ekonomik etkinliğe sahip olan ordu, Mısır siyasetinin her aşamasında kendisini hissettirmektedir. Özellikle YAK, Cumhurbaşkanlığından önce yapılan, yasama seçimleriyle oluşan ve çoğunluğu Müslüman Kardeşler ağırlıklı parlamentoyu da feshetmişti. Bu durum Mısır'da ordunun yönetimdeki etkisinin devam edeceğini bize göstermektedir (Sirmen, 2012: 4).

7 Haziran 2012'de yeniden Anayasa Komisyonu oluşturulmuştur. Ancak seçimlere hile karıştırıldığını öne süren Anayasa Mahkemesi, 14 Haziran'da seçimleri feshetmiştir. Bu gelişme Mübarek sonrası Mısır'da başlayan demokratikleşme

adımlarına büyük bir darbeydi. Anayasa Mahkemesi aynı gün Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce parlamento tarafından çıkarılan Mübarek döneminin son 10 yılında yüksek mevkilerde görev yapanlara 10 yıl siyaset yasağı getiren kanunu da anayasaya aykırı ilan etmiştir. Bu kararın anlamı, Mübarek rejiminin temsilcisi olan Ahmet Şefik'in seçim sürecine devam etmesiydi. Anayasa Mahkemesi'nin almış olduğu bu kararlardan ilki Müslüman Kardeşler'e ve devrim hareketine vurulan bir darbeyken ikinci karar ise Ahmet Şefik'e destek olarak anlaşılabilir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde Cemiyet'e Mısır'da, ülkenin farklı noktalarına baltacı olarak adlandırılan suç gruplarının, seçim bölgelerinde kargaşa ve anarşi ortamı oluşturarak seçimlerin iptal edilmesine sebep olabilecekleri yönünde duyurular gelmekteydi. Bu endişe verici olayların yaşanması halinde Mısır'da seçimler iptal edilebilirdi. Tüm bu olumsuz şartlara rağmen Müslüman Kardeşler'in desteklediği ve Yüksek Seçim Kurulu'nun rakamlarına göre 50 milyon seçmenin yüzde 51.7'sinin oyunu alan Muhammed Mursi, en yakın rakibi Ahmet Şefik'i geride bırakmış ve Mısır'ın ilk sivil Cumhurbaşkanı olmuştur. Seçimle Meşru bir şekilde Cumhurbaşkanı olan Mursi, 60 yıllık askeri vesayetin uygulamış olduğu politikalara rağmen vadettiği, ekmek, özgürlük, saygınlık ve toplumsal adaleti sağlamak zorundaydı. Özellikle Mursi bunları yapmak için asker ve polis kökenli bürokratlarla çalışmak zorunda kalmıştır. Mursi, işe başladığında Mübarek hükümetlerinin özellikle son 10 yılda ciddi anlamda yatırım yapmadığı 85 milyonluk bir ülke devralacaktı. Ayrıca eski rejim tarafından onlarca yıldır yasaklı ve illegal olarak görülen Müslüman Kardeşlerle, eski rejim bürokratlarının nasıl bir uyumla çalışacağı insanların zihnindeki en büyük soru işaretlerindendi. Yıllardır yatırım yapılmayan, yoksul ve cahil bırakılan Mısırlılar aslında yapılacak olan yatırımlarla memnun edilebilirdi. Ancak bu yatırımlar eski rejim bürokratları tarafından engellenecekti (Kalabalık, 2012: 14).

İsrail İstihbarat Teşkilatı MOSSAD'ın eski Başkanı Danny Yatom, Arap Baharı'nın artık bir bahar olmadığını, bölgeyi radikalleştirerek İslamcıları iktidara taşıdığını söylemiştir. Telaviv'de bulunan bürosundan Anadolu Ajansı'na açıklamalar yapan Yatom, Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte çok fazla insanın hayatını kaybettiğini bu yüzden bu sürece Bahar demenin doğru olmadığını belirtmiştir (Cumhuriyet, 8 Ağustos 2012: 8). Mübarek döneminde Mısırda stratejik ilişkiler içerisinde bulunan Suudi Arabistan yönetimi, son seçimlerden sonra Müslüman

Kardeşler'in adayı olan Mursi'nin Cumhurbaşkanı olmasıyla kaygılanmaya başlamıştır. Özellikle İslami referanslarla bilinen Mursi'nin muhtemel İran politikaları Suudi Arabistan'ı endişelendirmiştir (Kalabalık, 2012: 15).

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra Muhammed Mursi ile Ahmet Şefik arasında seçimlerin kazananı ile ilgili bir belirsizlik yaşanmıştır. Ahmet Şefik seçimi kendisinin kazandığını iddia etmiştir. El Ahram gazetesine açıklamada bulunan Şefik'in sözcüsü, "Adayımızın önde olduğuna kuşku yok." açıklamasında bulunmuştur. Ayrıca sözcü Müslüman Kardeşler'i sahte zafer haberleri yaymakla suçlamıştır. Yarın Partisi lideri Eymen Nur ise resmi sonuçlar ortaya çıkmadan galibiyet açıklaması yapmanın doğru olmayacağını ifade etmiştir. Ayrıca Nur, Mursi'yi seçimlerin resmi sonuçları açıklanmadan hareket etmemesi konusunda uyarmıştır. Açıklamalarına devam eden Nur, 2005 yılında yapılan seçimleri hatırlatarak gayri resmi sonuçlara göre kendisinin yüzde 24 oy aldığını ancak resmi sonuçlar açıklandığında bu oy oranının yüzde 8 olduğunu ifade etmiştir. Resmi sonuçlar açıklandıktan sonra galibiyetini ilan eden Mursi'ye, Filistinli gruplar Hamas, Fetih ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi, Mursi'nin Filistin davasına destek vermesini beklediklerini açıklamışlardır. Ülkeyi yöneten YAK'ın anayasaya ek maddeler getirmesine ise Müslüman Kardeşler, sokak eylemleriyle karşılık vermiştir (Cumhuriyet, 20 Haziran 2012: 12).

Seçim Komisyonu üyesi Hatem Bicato, düzenlemiş olduğu basın toplantısında, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci tur sonuçlarının açıklanmasının ertelendiğini duyurdu. Bicato, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine yönelik gelen itirazlardan dolayı sonuçların açıklanmasının belirsiz bir tarihe ertelendiğini duyurmuştur (Cumhuriyet, 22 Haziran 2012: 12). Ancak sonrasında Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonucu 24 Haziran saat 17.00 itibarıyla açıklanmıştır. Seçim Kurulu, 82 milyonluk Mısır'ın yeni Cumhurbaşkanı'nın Muhammed Mursi olduğunu açıklamıştır. Mursi'nin Cumhurbaşkanı olmasının açıklanmasının ardından Türkiye, ABD ve İsrail'de Mursi'nin seçim zaferini kutlamıştır. Ayrıca YAK'ta Cumhurbaşkanı seçilen Mursi'yi tebrik etmiştir. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı olan Faruk Sultan, seçimlerle ilgili yapmış olduğu açıklamalarda Cumhurbaşkanlığı seçimlerine toplam katılımın 51.58 olduğunu, Muhammed Mursi'nin ise oyların yüzde 52'sini alarak seçimi kazandığını açıklamıştır. Ayrıca Ahmet Şefik'in ise yüzde 48 oy

aldığını bildirmiştir. Seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından Müslüman Kardeşler Tahrir Meydanı'nı doldurarak seçim zaferini kutlamışlardır. Tahrir'deki seçim kutlamaları bayram havasında geçmiştir. YAK ise bir açıklama yaparak olay çıkması halinde sert bir şekilde müdahale edileceğini duyurmuştur. Ayrıca YAK, tüm güvenlik birimlerini taşkınlık çıkması ihtimaline karşı alarma geçirmiştir. Cumhurbaşkanı seçilen Muhammed Mursi ise devlet televizyonuna yapmış olduğu ilk konuşmasında “Bizler savaş için gelmedik, barış için geldik. Mısır'ın tüm uluslararası anlaşmalarına saygılıyız.” açıklamasında bulunmuştur. Sözlerine devam eden Mursi, devrimin kazanımlarının korunacağı yönünde Mısır halkına güvence vererek “Sizin önünüzde Başkan olarak duruyorum hâlbuki en hayırlınız ben değilim. Allah'ın ipine sıkıca sarılın. Düşüncelerimiz farklı olsa da hepimiz bu devrime karşı vefakâruz.” demiştir (Sabah, 25 Haziran 2012: 26). Mursi, İsrail ile yapılan 1979 Camp David Barış Anlaşması'nın devam ettirileceğini ve Mısır'ın tüm uluslararası barış anlaşmalarını sürdüreceğini açıklamıştır (Sabah, 26 Haziran 2012: 15).

Cumhurbaşkanı seçilen Mursi'nin Fars Haber Ajansı'na yaptığı açıklamalarda bölgede stratejik dengenin kurulacağını ifade etmiştir. Ayrıca Mursi, İran ile stratejik ilişki kapsamında daha fazla ilişki kurulacağını da söylemiştir. Mursi'nin İran ile ilgili bu sözleri İsrail'i rahatsız etmiştir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, Mursi'yi seçim zaferinden dolayı kutlamıştır. Mısır Kıpti Ortodoks Patriği görevini vekâleten yürüten Piskopos 8.Pachomius da “Mursi'nin Kıptilere verdiği sözde duracağına inanıyoruz.” demiştir. Müslüman Kardeşler, Tahrir Meydanı'nda seçim zaferini kutlarken Yemen, Bahreyn ve Gazze'de kutlamalar yapılmıştır. Yemenli gençler Sana sokaklarında şükür namazı kılmışlardır. Mursi lehine sevinç gösterileri düzenleyen Mısırlılar, “Başını dik tut sen Mısırlısın.” pankartları taşımışlardır (Cumhuriyet, 26 Haziran 2012: 12).

ASKERİ DARBEYE GİDEN SÜREÇ VE DARBE

4.1. Muhammed Mursi'nin İktidarı ve Müslüman Kardeşler Cemiyeti'ne Karşı Hareket

Müslüman Kardeşler'in Mısır'da seçimi kazanmasıyla birlikte, ilk yönetim deneyimlerini ordu vesayeti altında zorluklar içerisinde yaşamıştır (Güvenilir, 2016: 144). 29 yıl 120 gün süren Hüsnü Mübarek döneminin ardından 5. Cumhurbaşkanı olan, Muhammed Mursi Mısır'ın ilk sivil Cumhurbaşkanı olmuştur. Müslüman Kardeşler'in siyasi tecrübesizlikleri, Mısır'da bürokratik krizlerin meydana gelmesine sebep olmuştur. Muhammed Mursi, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra kamuya ait tüm binalarda fotoğraflarının konmasını yasaklamıştır. Yaptıkları eylemlerle Hüsnü Mübarek'e görevi bırakmaya zorlayan genç aktivistler, Mursi'nin ilk 100 günlük faaliyetlerini gerçekleştirmesini izlemek üzere “mursimetre.com” adlı bir internet sitesi kurmuşlardır (Sabah, 27 Haziran 2012: 16).

Darbeye giden sürecin temelleri 25 Ocak devriminin ardından atılmıştır. Devrim sonrası, ordunun vesayeti altında geçmiş ve bu dönemde muhalif gruplar arasında sert çekişmeler yaşanmıştır. Devrim sonrasında muhaliflerle gerçekleştirilen görüşmelerde, Müslüman Kardeşler'in parlamento seçimlerine katılacağı ancak başkanlık yarışında olmayacağı vurgulanmıştır. Ancak parlamento seçimleri sonrasında Yüksek Askeri Konsey'in almış olduğu kısıtlayıcı kararlar doğrultusunda Müslüman Kardeşler sürecin aleyhlerine işlediğini düşünerek Mursi ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerine girme kararı almıştır. Diğer devrimci gruplar ise Müslüman Kardeşlerin almış olduğu bu karara tepki göstermişlerdir (Güvenilir, 2016: 144).

Müslüman Kardeşler'in Cumhurbaşkanlığı seçimlerine girecekleri yönünde almış oldukları kararın doğruluğunu destekleyen bazı gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle Mursi göreve gelmeden iki ay önce Anayasa Mahkemesinin, parlamentoyu ve anayasa yazımını sürdüren komiteyi feshetmesi Müslüman Kardeşler'i haklı çıkarmıştır. Müslüman Kardeşler ise demokrasinin yerleşmesi ve sivillerin siyasette ön plana çıkması amacıyla sivil anayasanın önemine vurgu yapmıştır (Telci, 2014: 10-12).

Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde kapatılan Mısır parlamentosu, Mursi'nin çağrısı üzerine toplanmıştır. Mursi'nin çağrısı üzerine toplanan parlamento Hürriyet ve Adalet Partisi'nin yanı sıra birçok İslamcı parti katılmıştır. Ancak sol eğilimli partiler Mursi'nin toplanma çağrısını boykot edip parlamento oturumuna katılmamışlardır. Yaşanan bu gelişmeler Mursi ile ordu arasındaki ilk sürtüşme olarak değerlendirilmiştir. Daha öne parlamento fesih kararı veren Anayasa Mahkemesi üyeleri de Saad el Katatni başkanlığında mahkemenin verdiği fesih kararının nasıl yürürlüğe konacağını görüşmek üzere parlamentoda hazır bulunmuşlardır. Parlamento açılışında konuşma yapan el Katatni, parlamento gelmelerinin fesih kararıyla çelişmediğini, aksine Yüksek Mahkeme olarak verilen kararın uygulanmasına ilişkin yöntemin ne olması gerektiğini incelemek için oturuma katıldıklarını söylemiştir. Mısırlı milletvekilleri el Katatni'nin Anayasa Mahkemesi'nin kararının uygulanmasına yasal yollar aramak için yüksek mahkemeye danışılması önerisini onaylamışlardır (Cumhuriyet, 11 Temmuz 2012: 12). Ancak yeniden oluşturulan anayasa komisyonunda, Mübarek yanlısı kanat ve İslamcı karşıtı muhalifler süreci baltalamaya çalışmışlardır (Telci, 2014: 12).

Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin feshedilen parlamento toplaması vesayet odaklarını rahatsız etmiştir. Yaşanan bu gelişmenin ardından YAK harekete geçerek acil bir toplantı yapmıştır. Ancak yapılan toplantıda YAK bir açıklama yapmamıştır. Anayasa Mahkemesi ise parlamentonun feshedilmesiyle ilgili kararın kesin olduğunu duyurmuştur. Mısır'da yaşanan bu gergin ortam Mursi'yi zor bir sürecin beklediğini göstermektedir (Sabah, 10 Temmuz 2012: 14). Asker ve Mursi arasında parlamento feshi ile ilgili gerginliğe tepkiler farklı olmuştur. Sol eğilimli Al Tagammu Partisi lideri Rifat el Said, Mursi'nin mahkeme kararından hoşlansın ya da hoşlanmasın verilen karara saygı göstermesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Said, birkaç partinin parlamento oturumlarını boykot edeceğini de bildirmiştir. Cumhurbaşkanı Mursi ise bu fesih kararının iptali için idari ceza mahkemesine dava açmıştır. Mursi'nin bu hamlesine Anayasa Mahkemesi ise Mursi'nin Parlamentonun açılmasıyla ilgili yapmış olduğu çağrının doğru olmadığını ve fesih kararının kesin ve değiştirilemez olduğunu açıklamıştır (Cumhuriyet, 10 Temmuz 2012: 12).

El Fecr Gazetesinin haberine göre, Mursi'nin parlamentonun toplanma çağrısına karşın Anayasa Mahkemesi bu kararın geçersiz olduğunu duyurmuştu.

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı sonrasında, Müslüman Kardeşler Tahrir Meydanı'nda protesto gösterisi düzenlemişlerdir. Müslüman Kardeşler yapılan gösterilerde yargıyı ve bazı yayın kuruluşlarını anti-İslamcı olmakla eleştirerek kahrolsun ordu sloganları atmışlardır (Cumhuriyet, 12 Temmuz 2012: 12).

ABD Dışışleri Bakanı Hillary Clinton, YAK ve Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Muhammed Mursi'yi ziyaret etmek için Kahire'ye gitmiştir. Ayrıca Clinton, YAK Başkanı Hüseyin Tantavi ile görüşerek Mısır'ın demokrasi serüvenine katkı sunulması gerektiğini ifade etmiştir. Mısır ziyareti kapsamında Mursi ile de görüşen Clinton, ekonomik konularla ilgili görüşmüştür. Mısır'da ABD ile diplomatik temaslar sürerken Ahmet Şefik yanlısı bir grup, ABD'nin Müslüman Kardeşler'i desteklediği gerekçesiyle Clinton'u protesto etmiştir (Sabah, 16 Temmuz 2012: 15).

Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi, 1993'te ABD'nin Kuzey Carolina Üniversitesinde sulama konusu ile doktora unvanını alan Su Bakanı Hişam Kandil'e hükümeti kurma görevini vermiştir. Mursi'nin sözcüsü konu hakkında yaptığı açıklamalarda, Müslüman Kardeşler'e yakınlığı ile bilinen Hişam Kandil'in vatansever bir bürokrat olduğunu ifade etmiştir (Sabah, 25 Temmuz 2012: 26). Mursi tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilen Hişam Kandil, yeni Bakanlar Kurulu'nu açıklamıştır. Hişam Kandil konuyla ilgili yapmış olduğu açıklamalarda Dışışleri, Savunma, Maliye ve devlet televizyonu dâhil önceki kabinede görev almış olan 5 bakana yeni kabinede de görev verdiklerini belirtmiştir. Ayrıca Kandil, eski İçişleri Bakan Yardımcısı olan Ahmed Cemal el Din'i de İçişleri Bakanı olarak atamıştır. Savunma Bakanlığı görevini 20 yıldır sürdüren Hüseyin Tantavi ise görevine devam etmiştir. Eski bir teknokrat olan Kandil, daha önce yapmış olduğu açıklamada, kabineyi siyasi saiklerle değil nitelikler üzerinden kuracağını bildirmişti. Oluşturulan 24 kişilik ka

binede, toplantılara katılacak olan birkaç danışman bakanlığın da bulunduğu bildirilmiştir (Sabah, 2 Ağustos 2012: 26).

Çoğunluğu Müslüman Kardeşler'den oluşan Şura Meclisi, devlet kontrolünde bulunan medya kuruluşlarına Mursi yanlısı 50 editör atamıştır. Şura Meclisi'nin bu ataması ülke içerisinde tartışmalara neden olmuştur. Şura Meclisi'nin atama yaptığı medya kuruluşları arasında ülkenin tanınmış resmi gazeteleri El Ahram ve El Cumhuriye'nin genel yayın yönetmenliği ve editörlüğü de vardır. AP Ajansı'nın haberine göre, basında yapılan atamalarda, medya kuruluşlarının başına getirilen editörlerin İslamcı görüşleriyle ülkede tanındıkları belirtilmektedir. Müslüman Kardeşler'in etkisinde yapılan bu atamalardan rahatsız olan bazı köşe yazarları protesto amacıyla köşelerini boş bırakmışlardır. Müslüman Kardeşler de yapmış oldukları açıklamada bu durumdan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Şura Meclisi'nin almış olduğu karardan rahatsız olan Mısır Gazeteciler Sendikası ise Şura Meclisi'nin gazetelerden elini çekmesini isteyerek grev başlatmıştır. El Vatan, El Masri, El Yum ve El Tahrir gazetelerinin başyazılarının yeri de boş bırakılmıştır (Cumhuriyet, 10 Ağustos 2012: 13).

Eski rejimin simge isimlerinden olan Savunma Bakanı Muhammed Hüseyin Tantavi ve Genelkurmay Başkanı Sami Anan'ın, Cumhurbaşkanı Mursi'ye yönelik bir darbe planladığı istihbaratı üzerine görevden alındıkları ifade edilmiştir. İsrail gazetesi olan Haaretz'in haberine göre, Mursi'ye karşı bir darbe planlandığı, İstihbarat eski Başkanı General Murad Muvafi'nin de bu durumdan haberdar olduğu iddia edilmiştir. Mursi ise bu darbe planının ortaya çıkmasının ardından Muvafi ile beraber üst düzey görevlileri emekliye sevk etmiştir (Sabah, 16 Ağustos 2012: 26).

Mursi, Mısır'da yaşanan değişimin güçlenerek devam etmesini sağlamıştır. Mursi öncesi Mısır'da demir yumrukla yönetilen bir halk vardı. Mübarek'in istifa etmesi ve sonrasında yapılan seçimlerde, Hürriyet ve Adalet Partisi ile Nur Partisi meclisteki ezici çoğunluğa sahip oldu. Askeri vesayetin bu duruma serinkanlı bir yaklaşım sergilediğini söyleyebiliriz. Ancak vesayet odakları meclis çoğunluğunu dikkate almıyordu, özellikle Mısır için Başkanlık seçimleri çok önemliydi. Bundan dolayı Başkanlık seçimleri öncesinde vesayet odakları, bir İdare Mahkemesi kararıyla, Anayasa Komisyonu'nu feshetmiştir. Sonrasında ise alınan kararlarla parlamento feshedildi. Cumhurbaşkanı'nın yetkileri azaltıldı. Başkanlık seçimlerini kazanan

Muhammed Mursi ise radikal adımlar atmıştır. Bu bağlamda Mursi, askeri vesayeti sonlandırmak için Tantavi'yi ve İstihbarat Başkanı Murad Muvafi'yi görevden almıştır. Mursi'nin atmış olduğu bu adımlar Mısır için tarihi niteliktedir. Mursi'nin bu kararlı adımları ve Mısır siyasetine hızla girmesi beklentileri artırmıştır. Ancak Mısır'da her alanda etkili olan vesayet odakları sadece şimdilik Mursi'nin atmış olduğu adımları takip ediyorlardı. Mübarek sonrası Mısır ile Türkiye ilişkileri ileri bir safhadaydı (Özhan, 2012: 34).

Mursi'nin yetkilerini genişletme ile ilgili kararlarına karşı protestolar yapılırken aynı zamanda yüksek hâkimler de Mursi'nin bu kararlarını daha önce benzeri görülmemiş bir saldırı olarak değerlendirmişlerdir. Muhammed Mursi, Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini artıran kararlar hakkında, Mısır halkının iyiliği gözetilerek bu kararların alındığını açıklamıştır. Mursi'nin kabul ettiği kararlarda, Cumhurbaşkanı'nın aldığı kararların temyiz edilemeyeceğini ve anayasayı hazırlayan kurucu meclisin hiçbir mahkeme tarafından feshedilemeyeceğini de içermektedir. Yüksek Yargı Konseyi konuya ilişkin yapmış olduğu açıklamalarda durumu yargının bağımsızlığına ve onun kararlarına karşı eşi benzeri görülmemiş bir saldırı olarak belirtmiştir. Ayrıca Yüksek Yargı Konseyi bu kararların geri alınması gerektiğini bildirmiştir. Mısır'ın ikinci büyük kenti olan İskenderiye'de yargıçlar ve savcılar bu kararları protesto etmek amacıyla ve kararlar geri alınana kadar greve gideceklerini açıklamışlardır. Yargıda yaşanan bu krizin ardından Mısır Adalet Bakanı Ahmed Mekki ise “Yargının çekincelerine katılıyorum ancak Cumhurbaşkanı'na güveniyorum.” açıklaması yaparak gergin ortamı yumuşatmaya çalışmıştır. Muhammed Mursi'nin yetkilerini artırmasına ve kararlarının yargı denetiminden çıkarılması ile ilgili bir grup Tahrir Meydanı çevresindeki yollarda toplanarak gösteri yapmıştır. Meydana girmeye çalışan göstericilerle polis arasında çatışma yaşanmıştır. Gösterici gruba sert müdahalede bulunan polise, göstericiler taşlarla saldırmıştır. Gösterici gruba polis, göz yaşartıcı gaz kullanarak müdahale etmiştir. Ayrıca Tahrir Meydanı'nda başka bir grup oturma eylemi yaparak çadır kurmuşlardır. Ülkede Müslüman Kardeşler'e yönelik çeşitli saldırılar düzenlenmiştir. Mısırlı bir avukat ise Muhammed Mursi'nin almış olduğu kararların iptali için İdare Mahkemesi'ne başvurmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland, Mursi'nin yeni

düzenlemelerinin birçok Mısırlı ve uluslararası toplum için endişeleri artırdığını belirtmiştir (Cumhuriyet, 25 Kasım 2012: 13).

Muhammed el Barabey, Hamdin Sabbahi, Musa Amr ve Muhalefet partilerinin liderleri bir araya gelerek, “Mısır’ı Kurtarma Cephesi” adlı bir birlik kurmuşlardır. Ülkede yaşanan olaylarda güvenlik güçlerinin göz yaşartıcı bombalarla müdahalesi sonucu bazı göstericilerin hastaneye kaldırıldığı, 650 göstericinin de gözaltına alındığı basında yer almıştır. Hâkim ve Savcılar Federasyonu’nun grev çağrısına bazı mahkemeler iştirak etmiştir. Ülkede gerilimin tırmanmasının ardından Adalet Bakanı Ahmed Mekki arabuluculuk için Mursi, partiler ve yargı temsilcilerine diyalog çağrısında bulunmuştur. Müslüman Kardeşler’in üst düzey isimlerinden de Mursi’ye tepkiler gelmiştir. Müslüman Kardeşler’in üst düzey isimlerinden Muhammed Abdülkuddüs, “Cumhurbaşkanı’nın kararına katılmıyorum. Bu doğru bir adım olmadı.” derken, Şura Meclisi Başkanı Ahmed Fehmi “Mursi’nin, değişiklikleri referanduma götürmesini dilerdik.” ifadelerini kullanmıştır. Mısır basını ise ülkede yaşanan bu süreci, Türkiye’deki 28 Şubat sürecine benzetmiştir (Sabah, 26 Kasım 2012: 26). Ülkede yaşanan olayların üzerine, 2. Kıpti Patriği Tovadros’un Müslüman Kardeşler Cemiyet’i Başkanı Muhammed Bedii ile olan randevusunu iptal ettiği bildirilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği ise Mübarek’in ülke dışına çıkardığı paraların Mısır’a iade edileceğini açıklamıştır (Sabah, 28 Kasım 2012: 26).

Mursi taraftarları ile muhalifler arasında Kahire ve İskenderiye’de taşlı sopalı çatışmalar meydana gelmiştir. Çıkan olaylarda 174 kişinin yaralandığı açıklanmıştır. Mursi yönetimine kızgın olan göstericiler, Port Said ve Süveyş kentlerinde Müslüman Kardeşler’e ait ofisleri ateşe vermiştir. Gösteriler esnasında protestocu grup Cumhurbaşkanı’nı firavuna benzeten pankartlar açarken, polis Tahrir Meydanı’nda toplanan binlerce muhalifi zor kullanarak dağıtmıştır. Yaşanan olaylar sonrası Mursi, Cumhurbaşkanlığı Sarayı önünde toplanan kalabalığa konuşma yaparak söz konusu anayasa değişikliğinin ülkenin yararına olduğunu ifade etmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victorio Nuland yeni yasal düzenlemelerle ilgili birçok Mısırlı ve uluslararası toplum için endişeleri artırmaktadır açıklamasında bulunmuştur. AB ve BM’de Mursi’ye demokratik taahhütlerin uygulanması uyarısında bulunmuştur (Sabah, 24 Kasım 2012: 30). El Baradei ise süreçle ilgili olarak Twitter hesabından

“Mursi bugün kendisini Mısır’ın yeni firavunu tayin etmiştir, bu devrime ciddi bir darbedir.” paylaşımı yapmıştır (Cumhuriyet, 24 Kasım 2012: 13).

Anayasa Komisyonu taslak çalışmasını tamamlamıştır. Mursi’yi protesto eden liberal ve Hristiyan 24 üyenin katılmadığı komisyonda anayasanın maddeleri kabul edilmiştir. Şeriat’ın yasamanın temel kaynağı olduğu ile ilgili madde oy birliği ile kabul edilmiş ve taslak Mursi’nin onayına sunulmuştur. Mevcut taslağın Cumhurbaşkanı’nın onayından sonra 15 gün içinde referanduma götürüleceği bildirilmiştir. Müslüman Kardeşler Cemiyeti’nin yapmış olduğu açıklamada, önümüzdeki yılın ilk aylarında düzenlenecek seçimin ardından yeni meclis toplandığında bütün geçmiş değişikliklerin rafa kaldırılacağı vurgulanmıştır (Sabah, 30 Kasım 2012: 26). Mursi’nin yapmış olduğu anayasa değişikliğine destek verenler ile karşıt görüşte olan bir grup arasında Kahire’de olaylar yaşanmıştır. Tahrir Meydanı’nın da 200 bin kişilik bir muhalif grup gösteri düzenlemiştir. Liberal, sol ve laiklerden oluşan bir grup Mursi’nin anayasal değişiklikten dönmedikçe sokakları terk etmeyeceklerini açıklamıştır. Vasat Partisi, Selefi Nur Partisi, Ehli Sünnet Âlimleri Birliği, Müslüman Kardeşler, Hürriyet ve Adalet Partisi ve diğer Selefi gruplar da Mursi’ye destek için sokaklara çıkmışlardır. Ayrıca Kahire Üniversitesi önünde bulunan Nahda Meydanı’nda toplanan Mursi yandaşları halk anayasal çözüm istiyor sloganları atmıştır (Sabah, 2 Aralık 2012: 26).

The National Interest’ten bir analist yapmış olduğu değerlendirmede Tahrir’de bulunan göstericilerle Mursi taraftarlarının kaderini belirleyen iki faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden ilki ordunun tavrı diğeri ise sokakların sergileyeceği tavidir. Analist yaptığı değerlendirmede, ordunun duruma sessiz kalması halinde, Müslüman Kardeşler ile muhalifler kanlı çarpışmalara girişmezse Cemiyet istediğini alacaktır. Ancak muhaliflerle Mursi taraftarları çatışmaya başlar ordu müdahale etmeye kalkar, sokaklarda kan akmaya başlarsa, ülkenin bir iç savaşa sürüklenebileceğini ifade etmiştir. Ülkede yaşanan bu kaotik durumdan Mursi taraftarları da endişelenmektedir (Yıldızoğlu, 2012: 11).

Cumhurbaşkanı Mursi’nin, 15 Aralık’ta yeni anayasa taslağını referanduma sunacak olması bir grup tarafından protesto edilmiştir. Mursi’nin protestocularla diyalog çağrısı da göstericileri ikna edememiştir. Binlerce gösterici Cumhurbaşkanlığı Köşkü önünde eylem yapmıştır. El Azhar Cami’sindeki çatışmalarda hayatını

kaybeden, Müslüman Kardeşler üyesinin cenazesinde, muhalefet karşıtı sloganlar atılmıştır. Olaylarla ilgili olarak ABD Başkanı Barack Obama da Mursi'yi telefonla arayarak, 6 kişinin hayatını kaybettiği bu olaylardan kaygı duyduklarını ifade etmiştir (Sabah, 8 Aralık 2012: 32). Cumhurbaşkanı Mursi'nin son anayasal düzenlemeyi referanduma sunma kararına karşı ordu bir açıklama yaparak, tarafların yükselen siyasi gerilimi azaltmak için diyalog yapmaları gerektiğini açıklamıştır. Aksi yaklaşımların ülkeyi karanlık bir tünele sokacağını ifade eden ordu yetkilileri, böyle bir duruma asla izin vermeyeceklerini açıklamışlardır. Ayrıca bir askeri sözcü, Mursi'nin ismini vermeden siyasi krizin çözümünün demokrasi ile çelişmemekten geçtiğini belirtmiştir. Bir askeri kaynağın Reuters'e verdiği demeçte, ordunun yapmış olduğu açıklamaların, siyasete yeşil ışık yakma olarak algılanmaması gerektiğini ifade etmiştir. Müslüman Kardeşler'in üst düzey bir yetkilisi, ordunun diyalog çağrısının ülkedeki siyasi gerilimi azaltacağı ve bu çağrının memnuniyet verici olduğunu açıklamıştır. Müslüman Kardeşler Cemiyeti Rehberlik Konseyi Başkanı Muhammed Bedii ise bütün siyasi tarafların şiddetten uzak durarak sorunlarını çözmeye davet etmiştir. Başbakan Erdoğan ise Mısır'da yaşanan gelişmelerle ilgili yapmış olduğu açıklamada, Mursi'ye diyalog çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Erdoğan, Türkiye'nin süreci yakından takip ettiğini ve Mısır'ın köklü tecrübesiyle bu sorunları aşabileceğini vurgulamıştır (Cumhuriyet, 9 Aralık 2012: 14). Mursi'nin referandum kararına tepkili olan muhalefetin, Mursi'nin bu karardan dönmemesi halinde halktan “hayır” oyu vermeleri için propaganda yapacağı gelen haberler arasındadır. Kaosa izin vermeyeceğini kesin bir dille ifade eden ve taraflara diyalog çağrısı yapan ordu ise başkent Kahire semalarında F-16 savaş uçaklarını uçurmuştur. Ordunun bu tavrı Mısır'da darbe ihtimallerini aklara getirmiştir (Sabah, 10 Aralık 2012: 14). Mısır 1. İdare Mahkemesi, referandumun oylamasının iptaline yönelik dava başvurusu üzerinde görüşmelere başladığını bildirmiştir. BBC'nin haberine göre, Mursi'yi destekleyenlerle muhalifler, Cumhurbaşkanlığı sarayı yakınlarında karşı karşıya gelmişlerdir. Grupların çatışmasını engellemek amacıyla asker barikat kurmuştur (Cumhuriyet, 12 Aralık 2012: 16).

15-22 Aralık 2012 tarihinde kabul edilen anayasa, tüm baskılara ve yargının engellemelerine rağmen referanduma götürülerek kabul edilmiş ve Mübarek sonrası Mısır'ın ilk sivil anayasası olmuştur (Telci, 2014: 12). Tartışmalara sebep olan ve hızlı

bir şekilde referanduma sunulan anayasa taslağı, yüzde 30'un biraz üstünde bir katılımı, yüzde 60'ın biraz üzerinde bir "evet" oyuyla kabul edilmiştir (Yıldızoğlu, 2012: 4). Sol, liberal ve laik kesimlerin yanı sıra Kıptiler de sonuçtan rahatsız olmuştur. AB'den konuya ilişkin yapılan açıklamada söz konusu referanduma katılımın düşük olduğu ve tarafların ortak bir noktaya ulaşacak şekilde diyalogu sürdürmesi gerektiği istenmiştir. Ulusal Kurtuluş Cephesi lideri ve eski Cumhurbaşkanı adaylarından ve Mısır siyasetinin liberal ve sol kesimlerini bir araya getiren Hamdin Sabbahi, anayasa referandumunda geniş çaplı hilelerin yapıldığını savunarak düşüncelerini "Ulusal uzlaşma üzerine kurulu olmayan bir anayasanın, ülkenin istikrarına yönelik tehlikeli yansımaları olacaktır." şeklinde ifade etmiştir. Sabbahi, kabul edilen anayasanın iptali için çalışacaklarını söylemiştir. Konuya ilişkin Sabbahi, "Müslüman Kardeşler, gücüne güvenerek çoğunluk oldukları düşüncesine kapıldı. Onlara şunu söylüyorum; hepimiz sayı bakımından farklı derecelerde azınlıyız, çoğunluksa halk topluluklarıdır. Bu durumda en az sorumlu olan muhalefettir." açıklamasında bulunmuştur. Müslüman Kardeşler'in ülkedeki eski etkisini yitirdiğini ifade eden Sabbahi, ülkede sosyal patlamaların olabileceği yönünde uyarılarda bulunmuştur (Cumhuriyet, 27 Aralık 2012: 13).

Anayasa yazım süreci ve sonrasında, menfaatlerine aykırı bu anayasaya karşı olan ordu ve muhalif gruplar, Müslüman Kardeşler'in ve Mursi'nin ülkeyi radikal İslamcı bir devlete dönüştüreceğini iddia etmişlerdir. Muhaliflerin eleştirilerine maruz kalan Mursi ise Mısır için demokratik bir anayasa hazırlamıştır. Ordunun Eski rejimin merkezi olduğunun bilincinde olan Mursi, ordu ile ilişkilerini belirli bir hassasiyetle kurmaya çalışmıştır. Özellikle Genelkurmayda görevli olan kimi subayların yerlerini onların onurunu incitmeden değiştirmeye çalışmıştır. Bu nedenle Mursi, Süveyş Kanalı'nın yönetimine Donanma Komutanı'nı getirmiştir. Ayrıca sanayi kompleksinin başına da Hava Savunma Komutanı'nı atamıştır. Silahlı Kuvvetler Yüksek Şurası liderlerinden Muhammed el-Asar ise Savunma Bakanlığı'na getirilmiştir. Gerçekleştirilen atamalarla hükümet ile ordu arasındaki güç dengesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Abdülfettah Sisi'nin anti-İslamcı gösterilerde arabuluculuk yapmasıyla, hükümet ile ordunun arası bozulmuştur (Kandil, 2014: 123-124). Mübarek döneminden itibaren devam etmekte olan ekonomik sorunların, faili meçhul cinayetlerin ve yolsuzlukların sorumluluğunu Mursi'ye yüklemeye çalışan muhalifler

Ulusal Kurtuluş Cephesi adı altında birleşmişlerdir. 30 Haziran’a giden süreçte medya, önemli bir aktör olmuştur. Özellikle Süveyş Kanalı’nın ve piramitlerin satılacağı yönündeki asılsız haberlerle yönetim yıpratılmaya çalışılmıştır. Tüm bu karalama kampanyalarına karşı ise Mursi, sadece günü kurtarmak adına bazı yüzeysel adımlar atmıştır. Tüm bu süreçlerin yaşandığı bir ortamda, Kahire stadyumunda gerçekleştirilen Suriye’ye destek konferansında, Mursi’yi destekleyen Selefi Şeyh Muhammed Abdül Maksut’un muhalefete “kâfir” imasında bulunması, Mursi’yi zor durumda bırakmıştır (Güvenilir, 2016: 145-146).

4.2. Mısır’da Darbeye Giden Süreç

Mursi’nin iktidara gelmesinin ardından yargı, ordu ve muhaliflerden oluşan bir cephe, ilk andan itibaren Müslüman Kardeşler’e karşı bir tutum sergilemişlerdir. Mısır’da yaşanan ekonomik sorunlar ve siyasi krizler, kısa sürede Müslüman Kardeşler karşıtı bir protestoya dönüşmüştür (Bozbaş, 2016: 317). Muhalifler, Kahire’de Cumhurbaşkanlığı sarayı önünde gösteri yaparak, Mursi’nin sarayı terk etmesine yol açmışlardır. Ertesi gün ise Mursi yanlısı bir grup Cumhurbaşkanı’na destek için saray önünde toplanmıştır. Muhaliflerin kurmuş oldukları çadırlar güvenlik güçlerinin müdahalesiyle kaldırılırken, saray önünde iki grup arasında çatışma çıkmıştır. İki kişinin hayatını kaybettiği çatışmalarda, güvenlik güçlerinin olaylara müdahale etmemesi dikkat çekmiştir. Mısır’da, oluşan gergin siyasi atmosfer sonucu Mursi taraftarları ile muhalifler, başkent Kahire’nin farklı meydanlarında gösteri düzenlemişlerdir. Mursi’ye karşı yapılan protestolar devam ederken, Cumhurbaşkanı’nın dört danışmanı da istifa etmiştir. Mursi’nin siyasi danışmanı Seyf Abdulfettah, televizyonda yaptığı açıklamada “Devrimi koruyan gençlerin ölmesini kabul edemiyorum.” demiştir. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Mısır’da oluşan gergin ortamdan dolayı taraflara diyalog çağrısında bulunmuştur (Sabah, 6 Aralık 2012: 26). Özellikle 25 Ocak devrimi sonrası yaşanan güvenlik problemleri ve ekonomik çalkantılar muhaliflerin Mursi’ye karşı kullandıkları ana argümanlar olmuştur. Mübarek döneminden kalma vesayetçi yargı mensuplarına karşı önlem almak isteyen Mursi bu konuda bazı adımlar atmıştır. Bu adımların başında Mısır başsavcısını emekliye ayırmaya çalışması gelmektedir (Bozbaş, 2016: 317).

Muhammed Mursi tarafından atanan Başsavcı Talat İbrahim Abdullah, tepkiler sonrası Yüksek Yargı Konseyi'ne istifasını sunmuştur. Abdullah'ın istifası, Mursi'ye ağır bir darbe olarak değerlendirilmiştir (Sabah, 19 Aralık 2012: 28).

Muhammed Mursi'nin iktidara gelişinin birinci yıldönümünde, Tahrir Meydanı'nda protesto gösterileri düzenlenmiştir. Daha önce Mübarek için düzenlenen gösterilerin sembolik adresi olan Tahrir Meydanı, bu sefer Mursi karşıtı gösterilere sahne olmaktadır. Elllerinde kırmızı kart ve bayrak taşıyan göstericiler Mursi istifa sloganları atmıştır. Mursi karşıtı göstericiler, Mübarek'in devrilmesinin ardından, Müslüman Kardeşler'in iktidarı ele geçirdiğini ve iktidarı kendi tekellerine aldıklarını iddia etmişlerdir. Muhalifler, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra tüm Mısırlıların Cumhurbaşkanı olacağını söyleyen Mursi'nin bu sözünü tutmadığını ve "Mısır'ın kurtuluşu bir kez daha Tahrir'den çıkacaktır." açıklamasında bulunmuşlardır. Muhammed Mursi'nin istifasını istemek ve erken seçim yapılmasını sağlamak amacıyla muhalifler, 22 milyon imza toplamışlardır. Ayrıca muhalifler sokaklarda Müslüman Kardeşler'e geçit yok sloganları atmışlardır. Nasr kentinde binlerce kişi Mursi'ye destek için gösteri düzenlemiştir. Destek gösterilerinde seçilmiş Cumhurbaşkanı'nı devirme çabasının demokratik bir yol olmadığı vurgulanmıştır. Konuyla ilgili Muhammed el Baradei de yayımladığı mesajda, "Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi seçen bizleriz. Şimdi de erken seçim istiyoruz, bu hakkımız. Mursi'ye ülkeyi yönetme ehliyeti verdik ve o yönetemedi." açıklamasında bulunmuştur. Mısır'da yaşanan şiddet olaylarının ardından, çoğunluğunu yabancıların oluşturduğu 60 bine yakın kişinin ülkeyi terkettiği açıklanmıştır. Ayrıca Mısır Havayolları Genel Müdürü Tefik el Asi, ayrılan yabancıların arasında çok sayıda diplomatın bulunduğunu da açıklamıştır (Cumhuriyet, 1 Temmuz 2013: 16:).

Mursi yanlıları Rabia Adeviye Meydanı'nda gösteri yaparken, muhalifler de Tahrir Meydanı'nda Mursi'yi protesto ediyorlardı. Yaşanan olaylarda Müslüman Kardeşler'e ait çok sayıda ofis saldırıya uğrarken, Beni Süveyf kentinde meydana gelen çatışmalarda en az 40 kişinin yaralandığı açıklanmıştır. Ayrıca ülkenin çeşitli kentlerinde meydana gelen olaylarda, 5 kişinin hayatını kaybettiği, 174 kişinin de yaralandığı açıklanmıştır. Dünya Müslüman Âlimler Birliği Başkanı Karadavi, Mısır halkına hitap ederek "Mübarek rejimine 30 yıl sabrettik de Mursi yönetimine neden 1 yıl sabretemiyoruz." diyerek Mursi'ye destek açıklamasında bulunmuştur. Çıkan

olaylar sonucu Mursi, diyalog çağrısında bulunmuştur. Ordu ise yapmış olduğu açıklamalarla tarafları sükûnete davet etmiştir. Ayrıca ordu, olayların iç savaşa dönüşmesine müsaade etmeyeceğini açıklamıştır. Bu gelişmelerin ardından ordu, Tahrir Meydanı'nda helikopter uçuşu yapmıştır (Sabah, 1 Temmuz 2013: 1).

Mursi'ye karşı sadece ülke içerisinde bir cephe açılmamış ayrıca bölgesel ve küresel platformlarda da saf dışı bırakılmaya çalışılmıştır. Muhammed Mursi'nin dış politikada atmış olduğu adımlar özellikle Filistin meselesi kapsamında Refah sınır kapısını açması, İsrail başta olmak üzere Batı tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bu tepkinin bir sonucu olarak ta Mursi'ye karşı yapılan darbenin finansörlüğünü bu güçler üstlenmiştir (Güvenilir, 2016: 147). Ayrıca içerde muhalefetin, dışarda ise Batı ve ABD'nin başını çektiği güç odaklarının Siyasal İslam'ın başarılı olmaması gerektiği yönündeki düşünce ve faaliyetleri Mursi yönetimine çokta şans tanımamıştır. Dolayısıyla Müslüman Kardeşler karşıtı iç ve dış cephe 2013 ortalarına doğru hükümeti düşürmek için orduyu darbeye kışkırtmıştır. Tüm bu yaşananlar sonucu, ordunun da etkisiyle kamusal kargaşa ve hoşnutsuzluklar sonucu Mursi karşıtı gösteriler başlamıştır (Fuller, 2016: 287-288).

4.3. Mısır'da Askeri Darbe ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Batı ve ABD'nin desteklediği, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi bölgesel aktörlerin de fonlamalarıyla Nisan ayında Mursi karşıtı "Temerrud" (isyan) hareketi başlamıştır. Nisan ayından itibaren imza toplayan muhalefet, sağlık, temizlik, trafik, elektrik, su, doğalgaz gibi alanlarda taleplere cevap veremeyen ve meydana gelen sorunların çözümünde yetersiz kalan iktidarı suçlamıştır. Ayrıca bu gruplar yüksek bürokratik alanlarda kadrolaşma olduğu yönünde kışkırtıcı suçlamalarda da bulunmuşlardır. Tüm bu karalama kampanyaları işe yaramış ve Kifaye, Ulusal Kurtuluş Cephesi ve 6 Nisan Gençlik Hareketi'nin başını çektiği muhalifler 30 Haziran 2013'te halkı sokaklara dökmeyi başarmıştır (Güvenilir, 2016: 147). Diğer yandan devrimde Müslüman Kardeşlerle beraber hareket eden Selefi gruplar ise Mursi'nin ülkeyi İslamlaştıramadığı gerekçesiyle muhalefete katılmış ve "Temerrud" protestolarını desteklemişlerdir (Akgün, 2013: 10). Tüm bu kışkırtmalar ve protesto gösterileri ile bir sonuç alamayacağını gören Batı ve ABD destekli ordu, kendi işini kendisi yapmıştır. Abdulfettah Sisi, Mursi'nin muhalefetle anlaşarak bu

olaylara son vermesi için 48 saat süre tanımıştır. Abdulfettah Sisi'nin hükümete vermiş olduğu sürenin dolmasının ardından, ordu olağanüstü hal ilan ederek darbe ile yönetime el koymuştur (Can, 2013: 33). Bu süreçte Müslüman Kardeşler kendi içlerinde kenetlenerek muhalefete karşı dik bir duruş sergilemeye çalışmıştır. Selefiler ise bu durum karşısında ikiye bölünmüştür. Bir kısım Selefiler, Muhammed Mursi'yi desteklerken bir diğer kısmı ise ya sessiz kalmayı ya da hükümet karşıtı gösterilere katılmayı tercih etmişlerdir (Güvenilir, 2016: 148).

Müslüman Kardeşler'in devlet tarafından sürekli baskı altında tutulması Cemiyetin faaliyetlerini yeraltında sürdürmesine sebep olmuştur. Bu baskılanma Müslüman Kardeşler'in iyi organize olamamalarına neden olmuş ve bu gelişmeler muhalefet ve ordunun işini kolaylaştırmıştır. Tüm bu gelişmelerin neticesinde Muhammed Mursi iktidarı 3 Temmuz 2013'de askeri darbe ile sona ermiştir. Mursi'nin darbe ile yönetimden uzaklaştırılmasına Türkiye, Almanya, Afrika Birliği Ülkeleri, İran, Yemen, İsviçre gibi ülkeler açık bir şekilde karşı çıkarken, ABD ve BM başta olmak üzere bazı Batılı devletler Mısır'da yaşananları darbe olarak tanımlamamıştır (Can, 2013: 34). Mursi'nin iktidarı süresince ülkede yaşanan sorunlara kayıtsız kalan ABD, IMF, birçok Avrupa ülkesi, bölgesel olarak Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, darbe sonrası Mısır'ın sorunlarıyla yakından ilgilenmiş ve milyon dolarlık yardım sözleri vermişlerdir. Batı karşısında yalnız kalan Müslüman Kardeşler, el Sisi'nin 3 Temmuz akşamında yaptığı açıklamada arkasında El-Ezher Şeyhi, Kıpti Kilisesi Başpiskoposu, Selefi Nur Partisi lideri ve Muhammed el Baradei gibi muhalifleri gördüğünde ülke içerisinde nasıl yalnızlaştırıldığını anlamıştır (Güvenilir, 2016: 149-150). Müslüman Kardeşler ise bu darbe karşısında şiddet içermeyen sayıları milyonu bulan miting ve gösteriler yapmışlardır. Özellikle sivil itaatsizlik eylemleri ile direnen Cemiyet, Adeviyye Meydanı'nı kendilerine üs olarak seçmiştir (Can, 2013: 33). Müslüman Kardeşler'in mürşidi olan Muhammed Bedii ise bu süreçte "Bizim barışçıl çağrımız sizin kurşunlarınız ve tanklarınızdan daha güçlüdür. Özgürlüğümüz şehitlerin kanıyla yeşerecektir. Özgürlüğümüzü meydanlarda bekleyeceğiz." diyerek darbecilere karşı mücadele etmiştir (Türkmen, 2013: 50). Müslüman Kardeşler'den gelen bir diğer açıklama ise Cemiyette yönetici olan Dr. Eşref Abdulgaffar tarafından yapılmıştır. Abdulgaffar, darbenin genel olmadığını ve muhalif kanat tarafından yapıldığını ayrıca şiddetten uzak durarak

haklarını arayacaklarını ifade etmiştir (Kök, 2013: 10). Ancak Sisi'nin emriyle, Müslüman Kardeşler'e yönelik tutuklamalar ile Cemiyetin büro ve televizyonları kapatılmıştır (Güvenilir, 2016: 150).

Demokratik şekilde haklarını savunan Müslüman Kardeşler üyelerine karşı ordu, şiddet kullanmış ve çıkan olaylarda açılan ateş sonucu 52 kişi hayatını kaybetmiştir. Ordunun bu sert müdahalesine rağmen meydanlardan ayrılmayan göstericilere 26 Temmuz'da yeniden ateş açılmış ve 200 kişi hayatını kaybederken 5 bin kişi de yaralanmıştır (Akgün, 2013: 11). Ordunun cuma gününe kadar eylemlerine son verin çağrısı yaptığı Mursi taraftarları, meydanları terketmemiştir. Rabia El Adaviye Meydanı'nda oturma eylemi yapan Mursi taraftarları, darbeyi tanımadıklarını ifade ederek darbeyi devireceğiz sloganları atmışlardır. Kahire'nin kuzeyinde Şubra bölgesinde, cuma namazı sonrası çıkan darbe karşıtı gösterilere baltacı olarak adlandırılan suç grupları saldırı düzenlemişlerdir. Baltacılarla Mursi taraftarları arasında yaşanan çatışmalarda çok sayıda yaralının olduğu bildirilmiştir. Ayrıca İskenderiye kentinde Mursi taraftarları ile darbe destekçisi bir grup arasında çıkan çatışmada ise 5 kişi hayatını kaybederken 146 kişi de yaralanmıştır. Sina bölgesinde meydana gelen olaylarda ise askeri kontrol noktasına saldırı düzenlenmiştir. Saldırı sonucunda 2 sivilin hayatını kaybettiği ve 3 asker yaralandığı açıklanmıştır (Sabah, 27 Temmuz 2013: 16). Kahire'de 8 Temmuz ve 27 Temmuz'da düzenlenen iki ayrı katliamda toplam 250'den fazla insanın hayatını kaybetmesi, Mısır ordusunun bundan sonra da benzer katliamlara girişebileceği korkularını da beraberinde getirmiştir (Sabah, 27 Temmuz 2013: 18).

Ordunun 3 Temmuz 2013'te Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye gerçekleştirdiği darbe sonrasında ilk resmi tutuklama kararı çıkmıştır. Ülkede düşmanca eylemler yürütmek, Hamas için casusluk yapmak ve Hüsnü Mübarek'i deviren olaylar sırasında 14 gardiyanın ölümüyle sonuçlanan hapishaneden kaçmak suçlamasıyla 15 gün hapis cezasına çarptırılan Mursi'nin nerede tutulduğu açıklanmamaktadır. Ayrıca Mursi'nin soruşturmasına gizlilik kararı konulmuştur. Müslüman Kardeşler ise Mursi'ye verilen hapis cezasına Mübarek rejimine dönüşün göstergesi olarak değerlendirmiştir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, Mursi'nin ve Müslüman Kardeşler yöneticilerinin serbest bırakılmasını ve yargılamaların adil yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Sabah, 27 Temmuz 2013: 16). Başbakan Erdoğan,

Mısır’da yaşananlarla ilgili olarak ülkede bir darbenin yaşandığını ve yolsuzlukların üstünün kapatılmaya çalışıldığını açıklamıştır (Cumhuriyet, 27 Temmuz 2013: 5).

Mursi’nin nerede tutulduğu yönünde herhangi bir bilgi vermeyen, Mısır’ın resmi haber ajansı MENA, Mursi hakkında devlet karşıtı eylemler, polis karakollarına, subaylara saldırı, hapishanelere baskınlar düzenleme, bir hapishanenin ateşe verilmesi ve mahkûmların kaçışına imkân verilmesi ile subay, asker ve mahkûmların öldürülmesi ile ilgili suçlamaların bulunduğunu bildirmiştir (Cumhuriyet, 27 Temmuz 2013: 1). Mursi, Ülkede düşmanca eylemler yürütmek ve Hamas’la casusluk çalışması yapmak gerekçesiyle 15 gün hapse mahkûm edilmiştir. Mursi’nin soruşturmasına ayrıca gizlilik kararı konulmuştur. Müslüman Kardeşler, Mursi’ye verilen hapis cezasını Mübarek rejimine dönüşün göstergesi olarak nitelendirmiştir (Sabah, 27 Temmuz 2013: 16).

İstanbul’da TÜMSİAD’ın iftarında konuşan Başbakan Erdoğan, “Bu katliama sessiz kalan bu vahşetin ortağıdır. Biz bu vahşetin ortağı olmayacağız. Herkes sussa biz susmayacağız,” demiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Mısır’da yaşanan katliamla ilgili, “Hani nerede Avrupa? Hani nerede Avrupa Birliği, hani nerede Avrupa değerleri? Türkiye’de, polisin son derece haklı, son derece meşru şekilde kullandığı su ve biber gazı için yaygara koparanlar, Mısır’daki darbe karşısında, Mısır’daki katliam karşısında neredeler?” diye sormuştur. Erdoğan, Mısır’da 200’de fazla insanın hayatını kaybettiğini, seçilmiş hükümetin yok sayıldığını ve milli iradenin tekrar tesis edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Başbakan Erdoğan, Mısır halkının darbeye karşı onurlu bir direniş sergilediğini ve hiçbir suretle şiddete başvurmadığını ifade etmiştir. Konuyla ilgili olarak yabancı basın yayın kuruluşlarını da eleştiren Erdoğan, dünyanın bu olaylara seyirci kaldığını söylemiştir (Sabah, 28 Temmuz 2013: 23).

Sisi’nin terörizme karşı cuma günü sokağa çıkın çağrısına destek verenler Tahrir Meydanı’nda toplanmıştır. Sisi’nin posterlerinin açıldığı ve halkın adamı sloganlarının atıldığı eylemlerde beklenen ilgi sağlanamamıştır. 27 Temmuz’da şiddet ve terörle mücadele etmek için güç kullanacağı uyarısı yapan ordunun Tahrir çevresini kuşattığı görülmüştür. Tahrir Meydanı’na çıkan sokaklar tanklar tarafından tutulurken askeri helikopterler gün boyu Kahire’nin üstünde uçmuştur. Ordudan yapılan cuma gününe kadar gösterilerinize son verin ultimatoma rağmen Mursi

destekçileri yine meydanları doldurmuştur. Darbe gününden bu yana başkentteki Rabiatal El Adaviye Meydanı'nda oturma eylemi yapan Mursi destekçileri darbeyi devireceğiz sloganları atmıştır. Mursi hakkında çıkarılan 15 günlük tutuklama kararı da darbe karşıtlarının öfkesini artırmıştır. Cuma namazı sonrası Kahire'nin kuzeyindeki Şubra bölgesinde gösteri yapan darbe karşıtlarına Baltacı denilen suç gruplarının saldırdığı ve yaralananların olduğu belirtilmiştir (Sabah, 27 Temmuz 2013: 16).

Muhammed Mursi'nin serbest bırakılması ve demokrasi talebiyle yüzlerce kişi Adeviyye Meydanı'nda gösteri düzenlemiştir. Yapılan gösteriye güvenlik güçleri hedef gözeterek ateş etmişlerdir. Baltacı olarak bilinen suç grupları ise göstericilere av tüfekleriyle saldırmıştır. Yaşanan olaylarda 200 kişinin hayatını kaybettiği ve 5 bine yakın insanın yaralandığı bildirilmiştir. Yaşanan olaylar sonrasında morglarda yer kalmadığı yerel basın tarafından ifade edilmektedir. Darbe sonucu yönetimi ele geçiren General Sisi ise daha önce yapmış olduğu bir açıklamada Mısır ordusunu terörizme karşı savaşta cesaretlendirmek için halkı sokaklara davet etmişti. General Sisi'nin sokağa çıkın çağrısına uyan pek çok Mısırlı Kahire ve İskenderiye başta olmak üzere ülkenin birçok noktasında sokaklara çıkmıştır. Sisi'nin sokağa çıkın çağrısı üzerine Mursi taraftarları ise Kahire'nin Rabiatal Adeviyye ve Nahda Meydanlarında gösteri düzenlemişlerdir. Mısır'da yaşanan olaylarla ilgili olarak Türkiye, yüzlerce insanın hayatını kaybettiği ve binlerce insanın yaralandığı olaylardan dolayı büyük üzüntü duyduğunu açıklamıştır. Ayrıca Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada "Kesinlikle kabul ve tasvip edilemeyecek olan bu vahim hadiseyi şiddetle kınıyoruz." denilmiştir. Mısır'da yaşanan ölümlere karşı İngiltere Dışişleri Bakanı William Hague, Mısır'ın güvenlik güçlerini sorumlu tutmuş ve kınamıştır. Hague, "Mısırlı yetkililere, barışçıl gösterilere saygı göstermeleri çağrısında bulunuyorum." demiştir. Avrupa Birliği Dışişleri Yüksek Komiseri Catherine Ashton ise yapmış olduğu açıklamada her iki tarafa da sükûnet çağrısında bulunmuştur. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, yaptığı açıklamada derin kaygılarını dile getirerek "Bu aşırı kırılgan ortamda Mısırlı yetkililerin barışçıl toplanma hakkı ve ifade özgürlüğüne saygı gösterme yönünde ahlaki ve hukuki yükümlülüğü bulunmaktadır." demiştir. Ayrıca Kerry şunları eklemiştir, "Olaylarla ilgili bağımsız ve tarafsız bir soruşturma yapılması ve tüm liderlerin ülkeyi uçurumun kenarından döndürmeye yardım etmek için derhal

harekete geçmesi çağrısı yapıyoruz.” açıklamasında bulunmuştur. TRT Türk Kahire temsilcisi olan Mehmet Akif Ersoy, “Meydanda cenaze kalmamıştı. Hastanelere taşınmıştı. Olay tam olarak Enver Sedat suikastının olduğu yerde, 6 Ekim Köprüsü’nün önünde başladı. Ordu bu zamana kadar kesinlikle barışçıl gösterilere müdahale etmeyeceğini söylemişti ancak bu kez hiçbir şey yokken müdahale edilmiş oldu.” ifadelerini kullanmıştır. Mısır’da yaşanan olaylarla ilgili olarak Türk siyasetçiler ise şu açıklamalarda bulundular; CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Mısır’a bir an önce özgürlüğün gelmesi ve akan kanın durması gerektiğini ifade etmiştir. Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, “Böylesi bir vahşet karşısında bütün uluslararası toplumun, bütün medeni toplumların, insan hakları ve demokrasiden yana olan herkesin tavır koyması ve Mısır’da olup bitene karşı dur demesi lazımdır.” demiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik, “Mısır’da katliam yapan darbeciler, insanlık suçu işleyerek, demokrasiyi ve sivil hükümeti, masum insanların kanıyla boğmaya çalışmaktadırlar. Buna isim koyamayanlar ve 'dur' diyemeyenler, tarih önünde aynı oranda suçlu olacaktır.” açıklamasında bulunmuştur. Ayrıca MHP Grup Başkanvekili Oktay Vural, “Mısır’da darbeci yönetimin, demokratik ve barışçıl toplantılara bu şekilde kanlı müdahale etmesini kınıyorum.” ifadelerini kullanmıştır. Mursi ve darbeden bu yana Tora’da tutuklu bulunan Hürriyet ve Adalet Partisi’nin Genel Başkanı Saad el Katatni ile İnsan Hakları Örgütleri üyelerinden oluşan bir heyet görüşmek istemiş ancak bu talepleri kabul edilmemiştir (Sabah, 28 Temmuz 2013: 20).

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, taraflara diyalog çağrısında bulunarak, olayların yatışması gerektiğini ifade etmiştir. Mısır olayları dünya basınında farklı şekilde yorumlanmıştır. Özellikle bazı basın kuruluşları meşru Cumhurbaşkanı’nın yönetimden indirilmesine darbe yerine müdahale, çıkan olaylarda meydana gelen ölümlere ise katliam yerine iki taraf arasında çatışma olarak duyurmuştur. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), Kahire’de yaşanan olaylarla ilgili bir rapor hazırlamıştır. Hazırlanan raporda, oturma eylemi yapan Müslüman Kardeşler’in ateş açılması sonucunda başlarından ve göğüslerinden vurularak öldürüldüğü belirtilmiştir. Görgü tanıklarının ifadelerine de yer verilen raporda, Mısır yönetimi kınanmıştır. Darbenin destekçisi olarak görülen, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Muhammed el Baradei, yaşanan olaylardan dolayı üzgün olduğunu ifade etmiş ve aşırı güç kullanan güvenlik güçlerini kınamıştır. Darbeyi destekleyen diğer bir isim ise Ezher Şeyhi

Ahmed Tayyib'dir. Tayyib, olaylarda hayatını kaybedenler için başsağlığı dilemiştir. CNN'in yaptığı habere göre, darbe sonrası Mısır'da siyasi kutuplaşmaların daha da derinleştiği ifade edilmiştir. Bir başka Amerikalı yayın kuruluşu Fox TV ise darbe hükümetinin açıklamalarına yer verirken, Mursi yanlısı haberlere yer vermemiştir. Ayrıca Fox TV yaptığı haberlerde olaylarda hayatını kaybedenlerin kimliği ve faileri hakkında bilgi vermemiştir. ABD'nin New York Daily News gazetesi yapmış olduğu haberlerde, Mısır'da çıkan olaylarda çok sayıda insanın hayatını kaybettiğini ve çıkan olayların 2011'de yaşanan olaylardan daha vahim olduğunu belirtmiştir. Rus devlet televizyonu RT, çatışma ifadesini kullanmadan Mısır'da meydana gelen olaylarda güvenlik güçlerinin Mursi destekçilerine ateş açtığını duyurmuştur. Ayrıca ölü sayısı ile ilgili haberlerde kaynak olarak Sağlık Bakanlığı verileri esas alınmıştır. Mısır'da yaşanan olaylara ilişkin ABD'de yayımlanan New York Times'ta çıkan haberlerde katliam kelimesini kullanarak haberlerini vermiştir. Gazete yapmış olduğu haberde güvenlik güçlerinin protestoculara vahşi bir saldırı düzenlediğini duyurmuştur. ABD merkezli uluslararası haber ajansı Associated Press (AP) Ajansı, ülkede yaşananlarla ilgili olarak, Mursi yandaşları ile güvenlik güçleri arasında karşılıklı çatışmaların yaşandığını duyurmuştur. Konuya ilişkin olarak ABD basını da Associated Press'in haberlerini aynen aktarmıştır. İngiliz Reuters Haber Ajansı ise yapmış olduğu haberlerde, Savunma Bakanı Sisi'nin halkı sokağa çağırdığını ve sonrasında çıkan olaylarda Mursi taraftarlarının güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğünü belirtmiştir. Yaşanan olaylarda dış basının tavrını eleştiren Anadolu Ajansı muhabiri Mehmet Kemal Firik, ABD ve Körfez ülkelerinin medya kuruluşlarının olayları sansürlediğini ifade etmiştir. Ayrıca Firik, "Tarafsız bir şekilde haber yapmak çok mu zor. Şurada şu olay oldu, şu kadar insan öldü bile diyemiyorlar. Bilinçli bir karartma uygulanıyor. Bu tavrıyla Mısır'da basının sadece kulak tıkadığını değil, zulme ortak olduğunu düşünüyorum." demiştir (Sabah, 29 Temmuz 2013: 18). TBMM Başkanı Cemil Çiçek ise Mısır halkına karşı yapılan katliamları kınamış ve ulusları toplumun olaylara kayıtsız kaldığını ifade etmiştir (Sabah, 29 Temmuz 2013: 21). Cumhurbaşkanı Abdullah Gül yapmış olduğu açıklamada, Mısır'da demokrasinin en kısa sürede rayına oturması ve siyasi aktörlerin dışlanmaması gerektiğini vurgulamıştır (Cumhuriyet, 30 Temmuz 2013: 13).

Mısır'da meydana gelen darbe sonrasında tepkisini açık bir şekilde ortaya koyan Türkiye ise bazı yaptırımlar uygulamıştır. Özellikle insansız hava aracı ANKA'nın satışı şimdilik durdurulurken, ulaşım, eğitim ve sağlık alanlarında Mısır'la yapılan 27 anlaşmadan bazıları askıya alınmıştır. Ayrıca Türkiye ile Mısır arasında İskenderun ve Port-Said hattından gerçekleştirilen deniz seferleri de durdurulmuştur (Sabah, 30 Temmuz 2013: 18).

Avrupa Birliği Dış İlişkiler Yüksek Komiseri Catherine Ashton, devrik Cumhurbaşkanı Mursi'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretin yeri ve konusu açıklanmazken Ashton, "Gerçekten dostça, açık ve samimi bir görüşme gerçekleştirdik. Etraflı bir şekilde konuşma imkânı bulduk." açıklamasında bulunmuştur. Darbe sonrası Mursi'yi ziyaret eden ilk resmi yetkili olan Ashton, Mursi'nin durumunun iyi olduğunu ve olayları televizyon ve gazeteler yoluyla takip ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Ashton, konuya ilişkin daha fazla detay vermesinin mümkün olmadığını da sözlerine eklemiştir. Anadolu Ajansı ise kendi kaynaklarına dayanarak yapmış olduğu haberde Ashton'un, Mursi'ye gösterilerin sona erdirilmesi karşılığında kendisinin ve gözaltında bulunan Müslüman Kardeşler yetkililerinin serbest bırakılmasını önerdiğini duyurmuştur. Mısır Cumhurbaşkanı Yardımcısı Muhammed el Baradei ise Mursi'nin yönetime geldikten sonra ciddi hatalar yaptığını ancak Müslüman Kardeşler'in Mısır siyasi hayatında rol oynamaya devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir. ABD Savunma Bakanı Chuck Hagel'de Mısır Savunma Bakanı Abdulfettah es Sisi ile görüşerek devam eden protestolarla ilgili olarak güvenlik güçlerini itidale davet etmiştir (Sabah, 31 Temmuz 2013: 31).

Özlem Yüzakın'ın Mursi'nin Düşüşü'nü konu alan yazısında Mursi toplumda bütün iktidar odaklarını denetimine almaya, demokratikleşmeyi geliştireceğine baskılamaya yöneldiğini ifade etmiştir. Ayrıca Yüzakın, Mısır'da laikleri korkutan uygulamaların ortaya çıktığını ve kadın hakları ihlallerinin görüldüğünü, işsizliğin ve cinayetlerin arttığını yazmıştır (Bursalı, 2013: 6). Sisi, Washington Post gazetesine verdiği röportajda ABD'nin Mısır'ın yanında durmadığını ve sırtını döndüğünü bunun ise asla unutulmayacağını ifade etmiştir. Sözlerine devam eden Sisi, Mursi'nin seçilmesinin Mısır halkı için umut kaynağı olduğunu ancak Mursi'nin bu fırsatı değerlendiremediğini ve ülkeyi iyi yönetemediğini söylemiştir. Ayrıca Sisi, "Milyonlarca Mısırlının Tahrir'de değişim için çağrı yaptığını görmediniz mi?

Mısırlıları terk ettiniz, onlara arkanızı döndünüz ve onlar bunu unutmayacaklar.” diye sormuştur. Mursi’nin yönetimi boyunca da ABD’nin söz verdiği maddi desteği vermediğini söyleyen Sisi, sivil yönetimi desteklediğini belirtmiştir (Sabah, 5 Ağustos 2013: 27). Ordu yapmış olduğu illegal darbeyi meşrulaştırmak amacıyla, ordu yanlısı olarak bilinen, Nile ve El Meyadin televizyonlarından, Müslüman Kardeşler’e ait olduğu iddia edilen silah kasaları görüntülerini servis etmiştir. Sisi’nin, Mursi’yi devirmesine darbe diyemeyen Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkeler yüzlerce kişinin hayatını kaybettiği olaylar sonrasında sadece sükûnet çağrısında bulunmuşlardır. Almanya Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle ise, Mısır’da yaşananlar, şiddetin çok tehlikeli şekilde tırmanması olarak değerlendirmiştir. Konuya ilişkin dünya basını ise barışçıl gösteri düzenleyen Mursi taraftarlarına ordunun müdahale ettiğini ve sokakların kan gölüne döndüğünü yazmıştır. Mısır’da meydana gelen olaylarla ilgili olarak France24, “Kahire’de kan banyosu” derken CNN “Duman, silah sesi, feryat”, Washington Post “Mısır güçleri Mursi yanlılarının kamplarını bastı”, Deutsche Welle “Kahire’de kanlı müdahale” demiştir. Meydana gelen çatışmalarda bir kameramanı öldürülen Sky News televizyonu ise yaşananları “katliam” olarak değerlendirmiştir (Sabah, 15 Ağustos 2013: 24).

Darbe sonrasında Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığına getirilen el Baradei, uzlaşi için siyasi alternatif yolların açık olduğu halde güvenlik güçlerinin darbe karşıtı göstericilere müdahale etmesini protesto etmek için görevinden istifa ettiğini açıklamıştır. Baradei istifası ile ilgili yapmış olduğu açıklamada, “Ben ulusal uzlaşi ve gösterilerin bastırılması için alternatif barışçıl çözümler olduğunu görüyorum. Barış ve uzlaşi, nihayetinde gelecektir. Geçmiş tecrübelerimiz bunu gösteriyor.” demiştir. Mısır’da yaşanan olayların ardından başta ABD olmak üzere bazı ülkelerin elçilikleri, konsolosluk işlemlerini durdurma kararı aldıklarını açıklamışlardır (Sabah, 15 Ağustos 2013: 24).

Avrupa Birliği Dış ilişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton’un sözcüsü Michael Maun yaptığı açıklamada, “Şiddetin herhangi bir çözüm getirmeyeceği yönündeki AB pozisyonunu tekrarlıyoruz ve güvenlik güçlerine azami itidal çağrısı yapıyoruz.” demiştir. İsveç Dışişleri Bakanı Cari Bildt, Mısır’da yaşananlardan rejimi sorumlu tutarak siyasi sürecin iyileştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İngiltere Dışişleri Bakanı Willam Hague, Mısır’da darbe karşıtı

göstericilere uygulanan şiddeti kınamıştır. Kanada Dışışleri Bakanı John Baird, olaylardan endişe duyduklarını ve sorunun diyalog yoluyla çözölmesi gerektiğini ifade etmiştir. Katar Dışışleri Bakanlığından yapılan açıklamada “Masum insanların öldürölmesi kabul edilemez.” denilmiştir. İran, yaşanan olayları katliam olarak değeriendirdiğini ve sorumlularını kınadığını açıklamıştır. Tunus Cumhurbaşkanı Muhammed el Munsif el Marzuki de Mursi yanlılarına yönelik müdahaleyi tehlikeli bir gelişme olarak nitelendirmiştir (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2013: 9).

Suudi Arabistan ve Katar Dışışleri Bakanlarıyla birer görüşme yapan Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Mısır’da yaşanan olayların bir an evvel durdurulması gerektiğini ifade etmiştir. Daha sonra Almanya Dışışleri Bakanı Westerwelle ile telefonla görüşen Davutoğlu, şiddetin durdurulmasının önemine değinmiştir. Temaslarına devam eden Davutoğlu, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, Birleşik Arap Emirlikleri ve Fransa Dışışleri Bakanları ile de telefonla görüşmüştür (Sabah, 15 Ağustos 2013: 25).

Ordu, Rabiâtöl Adeviyye ve Nahda Meydanları’nda silah dolu sandıklar yakaladığını açıklamıştır. Ordunun bu hamlesi, katliamı meşrulaştırma çabaları olarak yorumlanmıştır (Sabah, 15 Ağustos 2013: 24).

Prof. Dr. Sema Kalaycıoğlu, Batı’nın Mısır’a yardım yapmasının sebebini, İsrail ile olan barış anlaşmasını devam ettirmesi olarak değeriendirmiştir. Kalaycıoğlu, “Mısır halkı darbeyi kendi kendine yaptı. Tahrir tetikledi, Adeviye ayrıştırdı. Sonunda da Sisi yönetime el koydu.” ifadelerini kullanarak, Selefilerle Müslüman Kardeşler arasında çok güçlü bir kamplaşma olduğunu da sözlerine eklemiştir. 80 milyonluk nüfusunun 20 milyonu yoksulluk içinde yaşayan ve okuma yazma oranı düşük olan Mısır’da iktidara gelen Mursi, vaatleriyle halkı umutlandırmıştı. Ancak sonrasında yaşanan süreçte yaşanan olumsuzluklar ülkeyi kaosa sürüklemiştir. Diğer ülkelerdeki Müslüman Kardeşler’e kıyasla Mısır’daki Cemiyet daha ılımlı olarak bilinirdi. Müslüman Kardeşler’in Cumhurbaşkanlığı için birinci adayını Mursi değildi. Ancak sonrasında aday olarak gösterilen ve iktidara gelen Mursi, radikalleşme eğilimine girmiştir (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2013: 8).

Müdahalede Müslüman Kardeşler’in önde gelen liderlerinden Dr. Muhammed Baltacı’nın 17 yaşındaki kızı Esmâ Baltacı’nın da hayatını kaybettiği bildirilmiştir. 2010 yılında İsrail’in operasyon düzenlediği ve dokuz Türk’ün hayatını yitirdiği Mavi

Marmara filosuna da katılan Muhammed Baltacı yaptığı açıklamada, gözaltına alındığı yolundaki haberleri de yalanlamıştır. Mursi'nin danışmanlarından Ahmed Abdulaziz'in kızı, Habibe'nin de müdahale sırasında öldüğü, Abdülaziz'in iki çocuğunun da yaralandığı iddia edilirken Nahda Meydanı'ndaki müdahale sırasında çıkan yangında bazı protestocuların yanarak can verdikleri iddia edilmiştir. Mısır İçişleri Bakanlığı ise yapmış olduğu açıklamada eylemcilere güvenlik güçlerinin ateş açmadığı, kamplarda bulunan teröristlerin saldırdığını açıklamıştır. Bazı görgü kaynakları ise güvenlik güçlerinin zırhlı araçlar ve iş makineleri ile Adeviye ve Nahda'daki göstericilere müdahale ettiklerini ve güvenlik güçlerinin rastgele ateş açtığını bildirmişlerdir. Saldırılarda kızını kaybeden Müslüman Kardeşler liderlerinden Muhammed Baltacı, tüm Mısırlıları sokağa çıkmaya ve eylem yapmaya davet etmiştir. Baltacı, "Uçaklardan ve tanklardan insanların kalplerini ve beyinlerini hedef almak için açılan ateş kesilmedi. Ambulansların meydanlara girmesine izin verilmiyor. Sahra hastanesinin ilaçlarının bulunduğu depo yakıldı." demiştir. Dile getirilen iddialara göre Müslüman Kardeşler'in ise Kıpti Hristiyanlara ait yedi kiliseyi ateşe verdikleri bildirilmiştir (Cumhuriyet, 15 Ağustos 2013: 8).

Darbe sürecinde ordu yanında yer alarak büyük tepki toplayan El Ezher Üniversitesi, sonraki süreçte arabuluculuk girişiminde bulunmuştur. El Ezher Üniversitesinin bu tavrı Müslüman Kardeşler tarafından olumlu karşılık bulmuştur. Müslüman Kardeşler'in sözcüsü Cihad Haddad, taleplerinin dikkate alınması ve müzakere sürecinin doğru yönetilmesi halinde diyalog girişimine destek verebileceklerini açıklamıştır. Ayrıca Haddad, "Bütün müzakereler, anayasal meşruiyetin yeniden sağlanması üzerine bina edilmelidir. Bu şartla, masaya oturmaya hazırız." demiştir. El Ezher Şeyhi Ahmed Tayyib'in liderliğinde yürütülen diyalog süreci, şeffaf ve kamuya açık bir şekilde yürütülmek suretiyle barışçıl bir şekilde çözüme kavuşturulmak istenmektedir. Kahire'de sokaklarda eylem yapan göstericiler Muhammed Mursi, görevine iade edilmedikçe sokaklardan çekilmeyeceklerini açıklamışlardır. Hürriyet ve Adalet Partisi yetkililerinden Hilmi el Cezzar, İhvan'a yakınlığıyla bilinen eski milletvekili Muhammed el Umde ve İhvan'ın avukatlarından Abdulmuhim Abdülmaksud, Raye Partisi Genel Başkanı Hazım Salah Ebu İsmail'in tutukluluk süreleri savcılık tarafından uzatılmıştır (Sabah, 14 Ağustos 2013: 19).

Muhammed Mursi yanlıları 16 Ağustos 2013 günü, sokaklara dökülmüştür. Öfke Cuması olarak adlandırılan bu gösterilerde güvenlik güçleri göstericilerin üzerine gerçek mermilerle ateş açmışlardır. Olaylarda sadece Kahire’de 81 kişinin hayatını kaybettiği açıklanırken, Müslüman Kardeşler bu olayı dini, hukuki ve insani değerler çerçevesinde bir felaket şeklinde değerlendirmişlerdir. Ülkede yaşanan olaylarda İsmailiye kentinde 8 kişi yaşamını yitirirken, Kahire’de bir kontrol noktasına silahlı kişilerin saldırması sonucu 1 polis hayatını kaybetmiştir. Bu gelişmeler sonrasında Kahire’ye çeşitli bölgelerden zırhlı araç ve tank sevkiyatı yapılmıştır. Tahrir Meydanı ve çevresi zırhlı araç ve tanklarla çevrilirken, başta asker ve polis tesisleri olmak üzere kamu binaları ve büyükelçiliklerin etrafı güvenlik çemberine alınmıştır. Tanta kentinde ise polisin göstericilerin üzerine ateş açması sonucu 8 kişi hayatını kaybetmiştir. Dimyat şehrinde çıkan çatışmalarda 7 gösterici yaşamını yitirirken, çatışmalardaki ölü sayıları Feyyum’da 7, İskenderiye’de 6, Kahire’nin Giza bölgesinde 4, Mühendisin bölgesinde 1, Sohag’ta 2, Port Said’de 3, Kuzey Sina’da da 2 olarak açıklanmıştır. Olaylarda, 377 kişi de yaralanmıştır. Öte yandan gösterilere katılan Mısırlıların, hayatlarını kaybetmeleri halinde kimlikleri tespit edilebilsin diye kollarını isimlerini yazdıkları gözlenmiştir. Güvenlik güçleri birçok kentte aralarında eski milletvekilleri ve valilerin de bulunduğu çok sayıda Müslüman Kardeşler yöneticisinin ev ve ofislerine baskınlar düzenledi ve liderler gözaltına alınmıştır. 16 Ağustos günü sabaha karşı da El Ariş kentinde düzenlenen bir saldırıda 1 polis hayatını kaybetmiştir. El Ariş defterdarlık binası da sabaha karşı molotofkokteyli saldırı sonucu kullanılamaz hale gelmiştir (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2013: 12).

Londra Merkezli Noah Capital Markets stratejisti Emad Mostaque 12 trilyon dolar tutarındaki desteğin Mısır’a bir yıl için yeterli olacağını ifade ederek, dış yardımın Mısır ekonomisinin iyileşmesi için önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mostaque, “Ülke ekonomisinin yeni iş yaratma imkânı olmayacak, dış borç çok hızlı bir şekilde yüksek seviyelere ulaşacak.” açıklamasında bulunmuştur. GSYH’si 2012 itibariyle 255 milyar dolar olan Mısır’da ordu bu payın kimi kaynaklara göre yüzde 25’ini kimi kaynaklara göreyse yüzde 40’ını elinde bulundurmaktadır. Bu ordunun Mısır’da iktisadi iktidarını gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Ancak bu konuyla ilgili net bir veri elde etmek çok zordur. Çünkü işletmeler denetimden muaf ve herhangi bir bilanço veya bütçeleme kamuya açık değildir. Ayrıca ordu halen

gayrimenkul satın alma ve kiralama, temizlik hizmetleri, kafeteryalar, benzin istasyonları, tarım ve hayvancılık, gıda ürünleri, oteller, yazlık evler, turistik tesisler hatta domates konservesi, plastik masa üretimi ve düğün salonu sahipliğine kadar her alanda faaliyetine kesintisiz devam etmektedir. Üstelik bu faaliyetler gizli saklı değildir. Mısır'da en karlı faaliyet inşaat sektörüdür. Ülkede ulusal savunma gerekçesiyle arazileri kamulaştırma yetkisi veren yasa sayesinde ülke topraklarının yüzde 80'ine yakını ordu tarafından kontrol edilmektedir. Bu altyapıyı karlı bir ticarete çevirmek için Silahlı Kuvvetler arsa projeleri ofisi kurarak projeler yürütmektedir (Cumhuriyet 17 Ağustos 2013: 11).

Kahire'deki 6 Ekim Köprüsü üzerinde yürüyüş yapan göstericilere, güvenlik güçlerinin ateş açması üzerine kaçacak yer bulamayan göstericiler kendilerini köprüden aşağı atmıştır. Gösteriler sonucu yaşamını yitirenlerin ailelerine yetkililerce, ölüm nedeni olarak intihar ya da gazdan etkilenmenin gösterildiği resmi belgeleri imzalamaya zorlandıkları bildirilmiştir. Reuters Ajansı'nın haberine göre, olaylar sonucu çok sayıda insanın hayatını kaybettiği ve cenazeleri koymak için morgların yetersiz kaldığı bildirilmiştir. Ayrıca bazı cenazelerin camilerde bekletildiği gelen haberler arasındadır. Kahire'nin en büyük morgu Zaynhom'a önceki gün yüzlerce kişinin, yakınlarının cenazelerini almaya gittiklerini ancak birçoğunun gerekli belgeleri imzalayacak yetkili bulamadıkları gerekçesiyle elleri boş döndükleri belirtilmiştir. Yaşananlara tepki gösteren cenaze sahipleri, onlarca cenazenin açıkta, sokaklarda üzerlerinde battaniye, gazete örtülü halde tutulduklarını ifade ederek yaşananlara tepki göstermiştir. Reuters'ın haberine göre, rapor imzalamayan ailelere yakınlarının naaşı teslim edilmemektedir. Morg raporları ile hastane raporlarının örtüşmediği yönündeki kimi Mısırlının şikâyetine de işaret edilen haberde, raporlarda biber gazından boğuldu ya da intihar etti gibi gerekçeler yazmaktadır. Ayrıca evrakları imzalamayan ailelere yakınlarının cenazeleri gösterilmemektedir (Cumhuriyet, 17 Ağustos 2013: 12).

Sokaklarda yaşanan çatışmalarda güvenlik güçlerinin halka ateş açması sonucunda bir gencin keskin nişancılar tarafından vurulma görüntüsü haberlere yansımıştır. 30 Haziran'dan 18 Ağustos tarihine kadar ülkede ölenlerin sayısının 3 bin 533, yaralı sayısının ise 11 bin 520 olduğu bildirilmiştir. Ayrıca Kahire'de bir camiye sığınan 400 kişiye, 24 saatlik kuşatmanın ardından müdahale edilmiş, baltacılar olarak

bilinen suç grupları ise dışarı çıkanlara saldırmıştır. Mısır Sağlık Bakanlığı, Öfke Cuması'ndaki gösterilerde 95'i Kahire'de olmak üzere 173 kişinin hayatını kaybettiğini ve bin 330 kişinin de yaralandığını açıklamıştır. Müslüman Kardeşler'e göre ise bu rakam çok daha fazladır. Müslüman Kardeşler'e yakın kaynaklar, Öfke Cuması'nda ölen insan sayısının en az 231 olduğunu açıklamıştır. Mısır Bakanlar Kurulu Sözcüsü Şerif Şevki, Müslüman Kardeşler'e tamamen yasak getirilmesi için kanuni hazırlık yapıldığını doğrulamıştır. Şerif, Başbakan Hazim Biblavi'nin bu konuda seçenekler üzerinde çalışılması talimatını verdiğini açıklamıştır. Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin kurucusu Hasan el-Benna'nın torunu Halid Fernas el-Benna ile Müslüman Kardeşler Genel Mürşidi Muhammed Bedii'nin oğlunun olaylarda hayatını kaybettiği bildirilmiştir. Suikaste kurban giden Müslüman Kardeşler'in kurucusu Hasan el-Benna'nın torunu Halid Fernas el-Benna'nın, 1949'da dedesinin vurularak öldürüldüğü noktaya çok yakın bir yerde kurşunlanarak hayatını kaybettiği açıklanmıştır. Ünlü İslam düşünürü ve akademisyen Tarık Ramazan'ın kuzeni olan, 30 yaşındaki Halid Fernas el-Benna'nın, Ramses Meydanı'ndaki göstericiler arasında yer aldığı, polisin açtığı ateş sonucu hayatını kaybettiği bildirilmiştir (Sabah, 18 Ağustos 2013: 24).

Ordu tarafından desteklenen geçici hükümetin başına getirilen Adil Mansur ile başlayan olağanüstü hal 13 Kasım'a kadar devam etmiş ve bu süreç Müslüman Kardeşler için büyük bir yıkım olmuştur. Gösterilerde 2 bin'den fazla Mursi destekçisi gözaltına alınırken, Müslüman Kardeşler'in tüm medya kuruluşları kapatılmıştır. Ayrıca Müslüman Kardeşler'e yakın 55 bin imamın lisansları ellerinden alınmıştır. Bunun yanı sıra 23 Eylül 2013 tarihinde Sisi tarafından, Müslüman Kardeşler'in tüm bürolarının ve faaliyet gösterdiği STK bürolarının mahkeme kararı ile varlıklarına el konularak kapatılmaları sağlanmıştır. Cemiyetin birçok üyesi Cumhurbaşkanı ve Müslüman Kardeşler genel mürşidinin de aralarında bulunduğu grup idamla yargılanmaya başlamıştır (Sabah, 29 Aralık 2013: 16).

Mansuriye kentinde bir karakola bombalı saldırı düzenlenmesi sonucu 16 kişi yaşamını yitirmişti. Darbe hükümeti bu olaydan Müslüman Kardeşler'i sorumlu tutmuş ve aldığı bir kararla Cemiyeti resmen terörist ilan etmiştir. Karşıt görüşlü bir grup tarafından Müslüman Kardeşler taraftarı kişilerin evlerine, arabalarına ve işyerlerine saldırı düzenlenmiştir. Ayrıca karakol saldırısını Sina'da faaliyet gösteren

El Kaide bağlantılı bir örgüt olan Ensar Beyt El Makdis'in üstlenmiş olmasına rağmen, bu olayda Müslüman Kardeşler hedef alınmıştır. Saldırıda hayatını kaybedenlerin cenazesine binlerce kişi katılmıştır. Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi döneminde Başbakanlık yapan Hişam Kandil'in Giza'da adresi açıklanmayan bir yerde tutulduğu ve darp edildiği gelen haberler arasındadır (Sabah, 26 Aralık 2013: 16).

Mısır'da 15 Ağustos'ta çıkan olaylarda hayatını kaybedenlerin sayısının 525 olduğu açıklanmıştır. Çok sayıda kentte sokağa çıkma yasağı uygulanırken yasağa uymayan Müslüman Kardeşlerle güvenlik güçleri arasında çatışmalar yaşanmıştır. Mısır'da yaşananlarla ilgili olarak Türkiye'nin tavrına Mısır Hükümeti, sınırı aştı değerlendirmesinde bulunmuştur. İsmailiye kentinde güvenlik güçlerinin göstericilere müdahalesi sonucu 11 gösterici ile 7 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiş, yüzlerce de yaralı olduğu bildirilmiştir. Rabiatul Adeviye Meydanı'ndaki İman Camisi'nin imamı Muhammed Nasr ise "Meydandan camiye sabaha kadar Ölü ve yaralı İnsanlar getirildi. Getirilen ölülerin sayısının 310 olduğunu tespit ettik." demiştir. BM Güvenlik Konseyi 15 Ağustos günü gece saatlerinde toplanarak Mısır'daki olayları değerlendirmiştir. 15 Ağustos'tan bu yana 10 ilde 31 polis karakoluna saldırı düzenlendiği iddia edilirken Minye kentinde polis karakoluna saldıran bir grubun tutukluları kaçırdığı bildirilmiştir. Assuan'da, Enba Musa Kilisesi'nin de ateşe verildiği bildirilmiştir. Mısır Geçici Başbakanı Hazım el Biblavi'nin, kiliselere düzenlenen saldırılara ilişkin olarak Kıpti Ortodoks Patriği 2. Tavadros ile telefon görüşmesi yaptığı, görüşmede Biblavi'nin, 2. Tavadros'a "Hükümet, Kıpti kardeşlerimize ve ibadethanelerine yönelik bütün saldırılara karşı mücadele edecektir. Müslümanıyla ve Hristiyanıyla bu halkın birliği kırmızı çizgimizdir. Karanlık ve terörist güçler, bu birliği zayıflatamayacaktır" demiştir. Ayrıca gelen haberlerde, Mursi'nin gözetli süresi 30 gün daha uzatılmıştır (Cumhuriyet, 16 Ağustos 2013: 9).

El Baradei, 18 Ağustos sabah erken saatlerde ülkeyi terk ederek Viyana'ya gitmiştir. Abdüfettah Sisi "Siyasi çekişmenin ülkeyi karanlık bir tünele sokacağı ve karşılıklı ölümlere yol açacağı noktasında uyarılarda bulunmuştuk." demiştir. Ayrıca Mursi destekçilerine çağrıda bulunan Sisi, "Mısır'da herkese yer var" diye konuşmuştur. Sisi, "Devleti korumak ordunun, polisin ve Mısır halkının boynunun borcudur." değerlendirmesinde de bulunmuştur. New York Times gazetesine göre İsrail makamları, ABD yardımlarının kesilmemesini sağlayacakları konusunda

Kahire’yi ikna etmiştir. ABD’li senatör John McCain ise Mısır’a yapılan askeri ve ekonomik yardımların kesilmesini istemiştir. Almanya Başbakanı Angela Merkel, Mısır’a ilişkin durumu tümüyle yeniden değerlendireceklerini ifade ederek, “Mısır’daki durum endişe verici. Şiddetin durması için elden gelenin yapılması gerekiyor.” açıklamasında bulunmuştur. Fransa Cumhurbaşkanı Hollande ise “Mısır’daki şiddet kabul edilemez.” demiştir (Sabah, 19 Ağustos 2013: 19).

Mısır Dışişleri Bakanı Nebil Fehmi, “Türkiye hem açıklamalarıyla hem de uluslararası hamlelerle düşmanca bir tavır sergiledi.” demiştir. Mısır Dışişleri Bakanı, Avrupa Birliği’nin Mısır olaylarına yaklaşımını değerlendirirken de “Bazı AB ülkeleri uzun demokrasi tecrübesine sahip. Bu nedenle standartları var ancak bunlar kısa zamanda başarılamıyor.” diye konuşmuştur. Mısır’la ilgili kimsenin içişlerine karışmasına müsaade etmeyeceklerini söyleyen Fehmi, “Katar’dan gelen açıklamalardan üzüntü duydum. Bunlar, konuyu uluslararası bağlamda politize ediyor ve tek tarafı destekliyor. Katar, bir Arap ülkesi umarız ki Mısır’la ilgili duruşunu gözden geçirir.” demiştir. Mısır’ın ABD konusunda bulunduğu pozisyondan geri çekilmeyeceğini de belirten Fehmi, ABD’nin tavrının kafa karıştırıcı olduğunu ileri sürerek “ABD, Mursi’nin performansının tatmin edici olmadığını gayet iyi biliyordu.” dedi. Fehmi, “ABD, Arap dünyasının kamuoyunu göz ardı etmeye alışkın. Gerginliği düzeltmek iki ülkenin de yararına.” demiştir. Ayrıca Fehmi, “Mısır Dışişleri, uluslararası kamuoyunun Mısır’daki olaylara gösterdiği ilgiden rahatsız değildir, ancak Mısırlıların tek başına aldıkları kararları perdelemelerine ve yabancı bir müdahaleye de izin verilemez.” diyerek dış yardımların önemini inkâr etmediklerini, ancak bu yardımların kesileceği yönündeki tehditleri de reddettiklerini belirtmiştir. Anadolu Ajansı’nın güvenlik kaynaklarına dayandırdığı haberine göre, kimliği henüz belirlenemeyen silahlı kişiler, Kahire emniyet müdürlüğüne ait araçlara saldırı düzenlemişlerdir. Çıkan olayda çok sayıda kişi de yaralanmıştır. Rusya’nın Sesi radyosunun El Mars el Yum gazetesine dayandırdığı haberine göre, Mısır hükümeti camilerin göstericiler için sığınağa dönüşmesini önlemek amacıyla her bir namazın ardından kapatılması talimatı vermiştir. Bu arada 18 Ağustos sabah El Buhayra’daki Kefr ed Devvar kentinde, Müslüman Kardeşler Cemiyeti Şura Meclisi üyesi Zekeriya el Ceneyine ve Cemiyet’in liderlerinden Tarık Süleyman’ın yanı sıra Kefr ed Devvar Öğretmenler Sendikası Başkanı’nın oğlu Ebu’l Futuh gözaltına alınmıştır. Ayrıca

Süveyş'te de El Cemaatu'l İslamiyye liderlerinden Fevzi el Kurdi silahlı liderler arasında yer aldığı gerekçesiyle gözaltına alınmıştır. AB, son gelişmelerin ardından Mısır ile ilişkilerini acilen gözden geçireceğini duyurmuştur. AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ile AB Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy, Mısır'da ordu ve geçici hükümetin şiddete son vermekle sorumlu olduğunu belirtmişlerdir. Barroso ve Van Rompuy, demokrasinin korunması amacıyla yapılan çağrıların göz ardı edilemeyeceğini de söylemişlerdir (Cumhuriyet, 19 Ağustos 2013: 9).

Muhammed Mursi'nin tutukluluk süresi 15 gün uzatılırken Mursi'nin mahkemede bazı soruları cevap vermeyi reddettiği bildirilmiştir. Özellikle Mursi'nin, 5 Aralık 2012'de Cumhurbaşkanlığı Sarayı önünde yaşanan olaylarda protestocuların öldürülmesiyle ilgili sorulara cevap vermediği görülmüştür. Mısır ordusu göstericilerin sokağa çıkmasını engellemek amacıyla meydanların girişini tel örgüyle kapatmıştır. 600 mahkûmdan oluşan konvoyla yapılan saldırı ile ilgili olarak Ulusal İttifak soruşturma yapılmasını talep etmiştir. Bu saldırıda Ulusal İttifak'a göre 52, orduya göre ise 36 kişi hayatını kaybetmiştir. Saldırıda hayatını kaybedenlerin başlarından vuruldukları ve bazı cesetlerde ise işkence izleri olduğu öne sürülmüştür. Ayrıca 19 Ağustos sabahı Refah sınır kapısı yakınlarında polisler karşı bir saldırı gerçekleşmiştir. Bu saldırıda 24 polis hayatını kaybetmiştir. Yaşanan saldırıyla ilgili olarak El Feth Camisi İmamı Şeyh Abdulhafız Celal ve 359 kişi şiddete teşvik suçlamasıyla tutuklanmıştır. Öte yandan askıya alınan 2012 anayasasının yeniden yazımını üstlenen komisyon, Şura Meclisi'nin feshedilmesi ve yasama yetkilerinin tamamının millet meclisine devredilmesi yönünde karar vermiştir (Sabah, 20 Ağustos 2013: 26).

Muhammed Mursi, Tora Cezaevi'nde tutulurken aynı cezaevinde yatan Hüsnü Mübarek ise Ahram gazetesi yöneticilerinden hediye alma suçlamasıyla tutuklu yargılandığı son davadan da beraat etmiştir. Güvenlik gerekçesiyle Kahire'nin güneyindeki Tora Cezaevi'nde görülen davasında Mübarek, 2006-2011 yılları arasında milyonlarca Mısır cüneyhi değerinde hediye almakla suçlanıyordu. Hâkim, "Bu son karardır ve savcılık bu kararı bir üst mahkemeye götüremez." derken, Tora Cezaevi yetkilisi, Mübarek'in başka bir davayla ilgili olarak aranmaması halinde cezaevinden bırakılacağını söylemiştir. Geçici hükümetin Başbakanı Hazim el Biblavi ise Mübarek'in ev hapsinde tutulmasına karar vermiştir. Mübarek'in, 25 Ocak Devrimi

sırasında düzenlenen gösterilerde silahsız göstericilerin üzerine ateş açılarak öldürülmesi emrini verdiği suçlamasıyla yargılandığı davaysa sürmektedir. Ceza mahkemesi, Mübarek'in yasaların izin verdiği azami iki yıllık geçici tutukluluk süresinin tamamlandığını belirterek, silahsız göstericilere ateş açılması ile ilgili davadan tutuksuz yargılanabileceğini açıklamıştı (Sabah, 22 Ağustos 2013: 18). Hüsnü Mübarek, hakkında verilen tahliye kararı üzerine tutuklu bulunduğu Tora Hapishanesinden helikopterle askeri hastaneye nakledilmiştir. Sisi hükümeti ise, Mübarek'in göz hapsinde tutulacağını açıklamıştır. Mısır İçişleri Bakanlığı, darbe karşıtı gösterilere katılan Müslüman Kardeşler liderlerinden Hasan el Bernes ile Hürriyet ve Adalet Partisi milletvekillerinden Fethi Şihab'ın gözaltına alındığını açıklamıştır. Öte yandan Darbeyi Ret ve Meşruiyete Destek İçin Ulusal İttifak Hareketi, Kahire ve Giza'da 28 merkezde bugün "Şehitler Cuması" adı altında gösteri çağrısı yapmıştır (Sabah, 23 Ağustos 2013: 17).

Mısır Anayasasını Değiştirme Hukuk Komisyonu, Mısır ordusunun 3 Temmuz'da gerçekleştirdiği darbe sonrası askıya alınan 2012 anayasasının, aralarında 2. Maddesindeki şariat kelimesini açıklayan 219. Maddesinin de bulunduğu toplam 32 maddesini iptal etmiştir. Ayrıca Müslüman Kardeşler Basın Sözcüsü Ahmed Arif'in 22 Ağustos günü gözaltına alındığı bildirilmiştir. Muhammed Ed Desuki, Bekir Fevzi Faris, Muhammed el Helvacı, Eş Şafii Burhan, eski milletvekili Hamdi Taha ve eski Asyut Valisi Yahya Keşk'in de örgüte yönelik operasyonlar çerçevesinde gözaltına alındıkları kaydedilmiştir (Cumhuriyet, 23 Ağustos 2013: 13).

Müslüman Kardeşler'in gerçekleştirmiş oldukları eylemler, halkın iradesi ve söylemlerini dillendirmenin meşru platformu haline gelmiştir. Özellikle Müslüman Kardeşler'in üyesi Muhammed Bedii'nin açıklamış olduğu bizim silahımız silahsız oluşumuzdur tavrı Cemiyet'in bu pozisyonunu güçlendirmiştir (Sabah, 24 Ağustos 2013: 14).

Mısır'da başta Kahire olmak üzere birçok kentte darbe karşıtları halk devrimini geri kazanıyor adı altında gösteriler düzenlemişlerdir. Yapılan gösterilere restorasyon çalışmaları ve güvenlik sebep gösterilerek, Kahire'de bulunan, Rabiätül Adeviye, El İman, El Fetih camileri ve meydanları halka kapatılmıştır. Ayrıca Darbe karşıtı bir grupta Cumhurbaşkanlığı sarayı önünde Mursi'nin tekrar yönetime gelmesi için eylem

yapmıştır. Yakın zamanda yapılan bu eylemlerde 1 polis ve 4 sivil hayatını kaybederken, 65 kişi de yaralanmıştır (Sabah, 31 Ağustos 2013: 17).

Mursi, 2012 yılında Cumhurbaşkanlığı sarayı önünde yaşanan olaylarla ilgili olarak göstericileri öldürmeye kışkırtmak suçlamasıyla mahkemeye sevk edilmiştir. Bu sevk işleminden bir gün sonra ise darbe karşıtlarına karşı bir dizi kararlar alınmıştır. Kahire’de bulunan askeri mahkeme darbe sonrasında kiliselerin yakılması ve ordu birliklerine saldırı suçlamasıyla 11 darbe karşıtına 25 yıl hapis cezası vermiştir. Ayrıca idari mahkeme, El-Cezire Mübaşir Mısır’ın yanı sıra Müslüman Kardeşler’e yakınlığı ile bilinen Ahrar 25, Yermuk ve Kudüs gibi televizyon kanallarına da ceza vererek yayınlarını durdurmuştur (Sabah, 4 Eylül 2013: 26). Ayrıca Mursi’nin Menufiye iline atamış olduğu vali Ahmed eş-Şa’ravi’inde içinde bulunduğu toplam 11 Cemiyet üyesi 15 Eylül’de tutuklanmıştır. Tutuklu Cemiyet üyelerinin şiddete teşvik ve arbede çıkarmakla suçlandığı bildirilmiştir (Sabah, 16 Eylül 2013: 14).

CNN’e konuşan Obama, Mısır’da yaşanan darbe ile ilgili olarak bazı kararları almanın eşiğinde olduğunu ve Mısır ordusuna uzlaşi konusunda bazı tavsiyeler verdiğini söylemiştir. Obama Mısır ile ilişkilerinin eskisi gibi olmayacağını da belirtmiştir (Sabah, 24 Ağustos 2013: 16). ABD yönetimi, darbe sonrasında almış olduğu bir kararla Mısır’a yaptığı askeri yardımlarda kesintiye karar vermiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı yapmış olduğu açıklamada teslimatı durdurulan yardımların F-16 savaş uçaklarının yanı sıra M1A1 tank teçhizatları, Harpoon füzeleri ve Apaçi helikopterleri gibi sistemleri kapsadığı belirtilmiştir (Sabah, 11 Ekim 2013: 16). Avrupa Parlamentosu, Muhammed Mursi’nin ve diğer siyasi tutukluların serbest bırakılması ve ülkedeki olağanüstü halin kaldırılması için çağrıda bulunmuştur. Darbe sonrasında göreve getirilen geçici Cumhurbaşkanı Adli Mansur ise ülke genelinde olağanüstü halin 2 ay daha uzatıldığını açıklamıştır. Ancak olağanüstü hale rağmen darbe karşıtı gruplar ülke genelinde protestolarını sürdürmüşlerdir (Sabah, 13 Eylül 2013: 19).

Mursi destekçileriyle darbe yanlısı gruplar Tahrir Meydanı’nda çatışmıştır. Yaşanan çatışmalarda Mursi taraftarı bir göstericinin vurulduğu ve kaldırıldığı hastanede hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Yüzlerce kişiden oluşan Mursi taraftarı grup, rabia işareti bulunan bayraklarla darbe yanlısı grupla çatışmıştır. Çıkan olaylarda polis ise Mursi taraftarlarına göz yaşartıcı gazlarla müdahale etmiştir. Ayrıca polis ve

ordu birlikleri ise meydana çıkan sokakları tank ve tel örgüyle kapatarak göstericilerin meydana girişini engellemeye çalışmıştır (Sabah, 5 Ekim 2013: 17). 6 Ekim 1973 yılında Mısır ve İsrail arasında olan Yom Kippur Savaşı'nın 40. Yıldönümünde binlerce Mısırlı Tahrir Meydanı'ndaki kutlamalara katılmıştır. Tahrir'de yapılan kutlamalarda ordu halkın üzerine ateş açmıştır. Müslüman Kardeşler Cemiyeti yapmış olduğu bir açıklamada, Tahrir yakınlarındaki Ramses Meydanı'na ulaşan göstericilere ordunun ateş açtığını ve açılan ateş sonucu 11 göstericinin hayatını kaybettiğini, 100'den fazla göstericinin de yaralandığını bildirmiştir. Tahrir yakınlarında bulunan Dokki bölgesinde ise çıkan olaylarda 3 kişi hayatını kaybetmiştir. Mısır Sağlık Bakanlığı'na bağlı Yoğun Bakım ve Acil Durum İdaresi Başkanı Halid el-Hatib, 25'i Kahire'de, 15'i Giza ve çevre semtlerde, 3'ü Beni Suveyf, 1'i El-Minye'de olmak üzere 44 kişinin hayatını kaybettiğini, 246 kişinin de yaralandığını kaydetmiştir. Davayı Ret ve Meşruiyete Destek için Ulusal İttifak Hareketi liderlerinden Mısır İşçi Partisi lideri Mecdi Ahmed Hüseyin 51 kişinin öldüğünü açıklamıştır. Hürriyet ve Adalet Partisi çıkan olaylardan ve ölümlerden Savunma Bakanı Abdulfettah es Sisi ve İçişleri Bakanı Muhammed İbrahim'i sorumlu tutmuştur. Mısır İçişleri Bakan Yardımcısı Seyyid Şefik, 423 kişinin gözaltına alındığını belirtmiştir. Ayrıca Şefik, "Gözaltına alınanlar arasında 6 Ekim kutlamalarına gölge düşürmek için Tahrir Meydanı'na girmeye çalışanlar da bulunuyor." ifadesini kullanmıştır. 6 Ekim kutlamalarına Bahreyn, Irak, Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin aralarında bulunduğu Mısır dışından üst düzey misafirler de katılmıştır (Sabah, 7 Ekim 2013: 16).

Darbe sonrası basına ilk kez açıklamalarda bulunan Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı Abdulfettah Sisi, ülkenin iç savaşa sürüklenmemesi için yönetime el koymak zorunda kaldıklarını savunmuştur. Sisi, "Müdahale etmeseydik, Mısır iki ay içinde iç savaşa sürüklenecekti. Eski Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye bizzat uyarıda bulunarak, halkın taleplerine cevap vermesi gerektiğini söyledim." demiştir. Darbe sonrası faaliyetlerine son verilen Müslüman Kardeşler ise bu kararı temyiz'e götürmüştür (Sabah, 8 Ekim 2013: 20). Mısır'ın eski müftüsü Ali Cuma, General Sisi ve diğer komutanların bulunduğu bir toplantıda şöyle demiştir: "Elinden geldiğince sert vur. Sakın askerlerinin bu hariciler için ölmesine izin verme. Korkma, din seninledir, Allah seninledir, Resulü seninledir, müminler ve halk seninledir. Cennet onları öldürenler içindir." Mısır'da müftülük gibi bir pozisyona

yükselmiş bir din adamının bu derece sert konuşması ülkede büyük tepki toplamıştır (Aköz, 2013: 6).

Darbenin 100'üncü yıl dönümünde sokaklar yine karışmıştır. Darbe karşıtları başta Kahire olmak üzere toplam 26 kentte cuma namazı sonrası Darbeden sonra 100 gün isimli gösteriler düzenlemişlerdir. Kan dökülmemesi ve olay çıkmaması amacıyla Tahrir ve Rabia Meydanı'ndan uzak duran göstericiler İskenderiye'de eylem yapmışlardır. İskenderiye'de meydana gelen olaylarda ise polis göstericilere biber gazı ile müdahale etmiştir (Sabah, 12 Ekim 2013: 19). Mursi'nin oğlu Usame Mursi, babasının asla geri adım atmayacağını ve demokrasiden vazgeçmeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca Mursi, meydanlardaki mücadelenin sürmesinin gerekliliğine vurgu yaparak, halkın geleceğine sahip çıkması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Ülkede tutuklu bulunan 14 İhvan lideriyle 4 Kasım'da yargılanmaya başlanacak Mursi'nin tutukluluk hali ise 30 gün uzatılmıştır. Bu arada, Mısır'da sokağa çıkma yasağına uymadığı için tutuklanan 55 yaşındaki ABD vatandaşı James Henry'nin, hapishanede asılmış olarak bulunduğu açıklanmıştır (Sabah, 14 Ekim 2013: 22).

Kahire'de bir Kıpti kilisesine düzenlenen saldırıda, aralarında 8 yaşında bir kız çocuğu ve bir kadının da bulunduğu 4 kişi hayatını kaybederken, 4'ü ağır 17 kişi de yaralanmıştır. Ayrıca 21 Ekim tarihinde El Varank semtinde, motosikletli bir kişi kilisede yapılan düğün törenine saldırı düzenlemiştir. Başbakan Hazım Biblavi, saldırıyı alçakça diye niteleyerek kınarken, bu tür saldırıların Müslüman ve Hristiyanları ayırmayı başaramayacağını belirtmiştir. El Ezher Üniversitesi, İslami Cemaat, Müslüman Kardeşler paralelindeki Hürriyet ve Adalet Partisi liderlerinden Amr Derrac ve Nur Partisi de saldırıyı kınayanlar arasındadır. Uluslararası Af Örgütü, 9 Ekim'de açıkladığı raporla, Kahire'de Mursi taraftarlarına karşı 14 Ağustos'ta düzenlenen baskının ardından, ülke çapında Hristiyan hedeflerine 200'den fazla saldırı düzenlendiğini, 43 kilisenin ağır hasar gördüğünü duyurmuştur (Cumhuriyet, 22 Ekim 2013: 12).

İskenderiye kentinde yapılan eylemlerde darbe karşıtlarına güvenlik güçleri müdahalede bulunmuştur. Yapılan müdahale sonucunda çoğunluğu üniversite öğrencisi ve genç kız 37 kişi gözaltına alınmıştır. İskenderiye Emniyet Müdürlüğü göstericilerin trafiği aksattığını iddia ederken, Darbeyi Ret ve Meşruiyete Destek İçin

Ulusal İttifak Hareketi, polisin gösteriyi zorla dağıtmak istediğini belirterek kadınların gözaltına alınmasına tepki göstermiştir (Sabah, 1 Kasım 2013: 19).

Mursi'nin yargılanmasına bir gün kala, Mısır'ı ziyaret eden ABD Dışışleri Bakanı John Kerry, Dışışleri Bakanı Nebil Fehmi ile basın toplantısı düzenlemiştir. Samimi tavırları dikkatlerden kaçmayan iki bakan, ülkelerinin ortak çalışma iradelerini tekrarlamıştır. Kerry, "Mısır'ın mevcut hükümetiyle işbirliğimiz devam ediyor. ABD, Mısır halkının dostudur. Aramızdaki ilişki, maddi yardımlarla tanımlanmamalı." ifadelerini kullanmıştır (Sabah, 4 Kasım 2013: 19).

Nerede tutulduğu hakkında bilgi verilmeyen Mursi, helikopterle Kahire'deki Polis Akademisi binasına getirilmiştir. Mahkemenin meşruiyetini kabul etmeyen Mursi, tutuklulara giydirilen beyaz hapisane kıyafetini giymeyi reddetmiştir. Mahkeme heyetinin başkanı Ahmed Sabrı, beyaz elbiseyi giymesi için kendisini uyarınca da Mursi, "Ben Mısır'ın meşru Cumhurbaşkanıyım ve sizin meşruiyetinizi tanımıyorum." diye karşılık vermiştir. Mursi duruşma salonuna girdiğinde kendisi gibi tutuklu bulunan 14 sanığa gülümseyerek selam vermiştir. Duruşmada sanıkların rabia işareti yaparak slogan atmaları üzerine mahkeme heyeti duruşmaya ara vermiştir. Mahkeme, duruşmayı avukatların bütün delillere ulaşp gerekli incelemelerin yapılabilmesi amacıyla 8 Ocak 2014 tarihine ertelenmiştir. Duruşma boyunca soğukkanlı ve metanetli tavrıyla dikkat çeken Mursi, ülkenin meşru Cumhurbaşkanı olarak görevini yerine getirebilmesi için serbest bırakılması gerektiğini ve bu mahkemeyi tanımadığını söyleyerek, Cumhurbaşkanı olduğu için, kendisine hitap eden hâkimin ayağa kalkmasını istemiştir. "Ben Dr. Muhammed Mursi, şu anda darbe nedeniyle burada bulunuyorum. Mısır Cumhuriyeti'nin Başkanı olarak burada zorla tutuluyorum. Bu bir suçtur" ifadelerini kullanan Mursi, kendisine yöneltilen suçlamaları da cevapsız bırakmıştır. Muhammed Mursi'nin, Mahkeme Başkanı Ahmed Sabrı'ye, "Meşru bir Cumhurbaşkanıyı yargılamaya kalkıştığın için seni ceza mahkemesinde yargılayacağım." demesi dikkat çekmiştir. Mursi, Sabrı'ye hitaben, "Yüce Mısır yargısının, kanunlara göre suç teşkil eden, hain ve yıkıcı bir askeri darbeye alet olmasını ona yakıştıramıyorum." demiştir. Yaklaşık bir saat süren ilk duruşmanın ardından, daha önce yeniden Kahire'deki Tora Hapishanesi'ne konulacağı açıklanan Muhammed Mursi, İskenderiye'de bulunan Burç el Arab Hapishanesi'ne nakledilmiştir. Duruşmaya Mursi'nin ailesi ve yakınları katılmamıştır. Mursi'nin oğlu

Usame Muhammed Mursi, mahkemenin meşruiyetini tanımadıkları için duruşmada yer almayacaklarını açıklamıştır. Anadolu Ajansı Mursi'nin salonda bulunanlara, "Özgür Mısır halkına benden selam iletin. Onlara 'Kardeşiniz Mursi direnmeye devam edecek. Davasından vazgeçmeyecek' deyin." şeklinde seslendiğini duyurmuştur. Darbeden sonra Mursi, Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin diğer tutuklu üyeleriyle ilk kez bu salonda konuşmuştur. Mursi ile kızı Esmâ'yı kaybeden Muhammed Biltaci arasında geçen duygusal bir konuşmayı aktaran Anadolu Ajansı'nın haberine göre, Mursi, Esmâ'nın babası Biltaci'ye "Üzülme kardeşim, Esmâ cennette." demiştir. Mahkeme başkanı duruşmayı sona erdirdikten sonra salonu terk etmeyen Mursi, diğer tutuklulara öğle namazını kıldırılmıştır. Duruşma sırasında Muhammed Biltaci ve diğer tutuklular sık sık rabia işareti yaparak, Mursi'nin beraatını talep etmişlerdir. Mursi'nin yargılandığı davadaki suçlamalardan birini oluşturan İttihadiye Sarayı'nın önünde öldürülen göstericilerin yakınları ise defalarca idam diye bağırılmıştır. Ayrıca Mahkeme heyeti, salonu yatıştırmakta zorluk çekmiştir. Mısır İçişleri Bakanlığı, mahkemenin gerçekleştirileceği Polis Akademisi çevresinde yoğun güvenlik önlemleri alırken, bina önündeki protesto gösterileri de polis tarafından dağıtılmıştır. Sabah erkenden başlayan darbe karşıtı gösteriler, başkent Kahire ve ülkenin ikinci büyük kenti İskenderiye başta olmak üzere birçok merkezde saatlerce devam etmiştir (Sabah, 5 Kasım 2013: 18). Ayrıca Kredi derecelendirme kuruluşu Standard and Poor's (S&P) Mısır'daki darbe yönetimine destek vermiştir. Ülkenin yabancı para cinsinden uzun ve kısa vadeli notlarını CCC+/C'den B-/B seviyesine yükselten S&P, "Mısırlı otoriteler ülkenin ihtiyaçlarının karşılanması için yeterli döviz fonu temin etti." demiştir (Sabah, 16 Kasım 2013: 12).

Darbe sonrası 16 Kasım'da Müslüman Kardeşler, mevcut krizi çözmek için tüm devrimci güçler, siyasi partiler ve yurtseverlerin diyaloga girmesi çağrısında bulunmuştur. Tüm darbe karşıtı grupları bir araya getiren koalisyonun yaptığı çağrı, darbeden beri Mursi'nin müzakereler başlamadan önce görevine yeniden atanması koşulunun olmadığı ilk açıklama olmuştur (Sabah, 17 Kasım 2013: 30). Borey, Müslüman Kardeşler'in terörizm ve cinayetle yargılanan üyelerinin geçiş sürecinin bir parçası olamayacağını kabul etmesi gerektiğini söylemiştir. Borey, "Müslüman Kardeşler özür dileyip sokaktaki şiddete son vermeli." demiştir. Müslüman Kardeşler liderlerinden Muhammed Bişr, "Çağrımız, Müslüman Kardeşler'e dâhil olmayan

darbe karşıtı muhafazakâr gruplara yönelikti. Açıklama, ne hükümet ne de askere yönelikti.” demiştir (Sabah, 18 Kasım 2013: 17).

The Daily Beast’in haberine göre Kerry, Rice’ın tüm ısrarlarına rağmen darbeden sonra bu ülkeye yaptığı ilk ziyaretteki tüm özel toplantılarında Mursi’nin adını anmadı ve basına da, “Mısır demokrasi yolunda ilerliyor.” açıklaması yapmıştır. Beyaz Saray kaynakları ABD Başkanı Barack Obama’nın en yakın kurmaylarından olan Rice’ın Kerry’nin davranışından hiç memnun olmadığını ve ikilinin Mısır politikasında temel bakış açısı farklılığı olduğunu söylemiştir. Kasım ayında Washington DC’deki Aspen Enstitüsü’nde konuşan Rice darbe yönetiminin Kahire’de binin üzerinde insanı katlettiğini kaydederek ABD’nin Mısır’da seçilmiş bir hükümeti derhal görmek istediğini vurgulamıştır. Rice, “Bu ölümler varken ikili ilişkilerin normal bir şekilde sürmesi beklenemez.” demiştir. Mısır’da yaşananlara darbe diyemeyen Obama yönetimine ise tepkiler artmaktadır. Obama yönetimi, lobi yaparak Mısır’a bazı askeri yardımların verilmesi için çabalamış fakat Senato’da büyük bir direnişle karşılaşmıştır (Sabah, 19 Kasım 2013: 17). John Kerry, Washington’da iş adamlarına yapmış olduğu bir konuşmada Mübarek sonrası Mısır’da gençlerin ilk kez iş ve eğitim konularında umutlu olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca Kerry, Müslüman Kardeşler’in Mısırlı gençlerin geleceğini çaldığını söylemiştir. Kerry’nin bu çıkışı Rusya’ya yakınlaşan Mısır’ın gönlünü alma olarak yorumlanmıştır. İngiliz The Guardian gazetesinde yayımlanan konuyla ilgili haberde, “Kerry, Müslüman Kardeşler’i eleştirerek Mısır’la yeniden yakınlık kurmaya çalışıyor.” denilmiştir. Kerry’nin Mısır’da yaşanan darbe süreci ile ilgili olarak, darbe yanlısı tutumu ABD yönetiminde de görüş ayrılıklarına neden olmuştur. ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Susan Rice’ın, Kerry ile Mısır konusunda ciddi bir görüş ayrılığı yaşadığı basına yansımıştır (Sabah, 22 Kasım 2013: 21).

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Türkiye ile Mısır’ın dostluğunun kalıcı, krizlerin geçici olduğunu belirterek, “Kimse kusura bakmasın, Mısır halkının iradesine saygı göstermeyene bizim saygı göstermemiz beklenmesin.” demiştir. Türkiye’nin Kahire Büyükelçisi Hüseyin Avni Botsalı’nın Mısır’daki darbe hükümeti tarafından istenmeyen adam ilan edilmesini geçici kriz olarak değerlendiren Davutoğlu, “Türkiye-Mısır dostluğu test edilmiş, asırlardır omuz omuza duran kardeşlerdir. Mısır’da yaşananlara karşı ilkesel tavrımız Mısır halkı ve devleti ile derin

dostluğumuzu etkilemez, aksine görüşümüzün dayandığı temel ilke Mısır halkı iradesine saygıdır.” diye konuşmuştur. Darbe sonrası Türkiye’ye çağrılan Büyükelçi Botsalı’nın Türkiye’nin Mısır halkının yanında olduğunun göstergesi olarak Kahire’ye geri gittiğini aktaran Davutoğlu, “Türk Mısır dostluğu ebedidir bu günler geçer Mısır’da halkın iradesine saygı duyan hükümet gelir ve ilişkiler daha iyi noktaya gelir.” demiştir. Davutoğlu, haberin büyükelçiye tebliğ edilmeden uluslararası medyaya sızdırılmasını ise “Diplomatik teamüllere uymayan davranış. Kriz olsa bile diplomatik teamüle saygılı davranılmalıdır.” şeklinde değerlendirmiştir (Sabah, 24 Kasım 2013: 23). Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, büyükelçi krizine ilişkin Mısır’ın zor bir süreçten geçtiğini ve demokrasinin bir an önce tesis edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Gül, Mısır ile tarihi ilişkilerimizin olduğunu ve bu yaşananların bir an önce son bulması gerektiğini söylemiştir. Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ ise “Türkiye’nin Mısır’da yaşanan darbeye karşı tutumu nettir. Şahıslara dönük bir tutum değildir. Demokrasiden, insan haklarından, milli iradeye verdiği değerden yana, ilkesel bir tutumdur.” Mısır Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Bedir Abdülâti, Kahire’deki basın toplantısında “İki ülke arasında yaşanan gelişmelerin, Türkiye’de yaşayan Mısırlıların hak ve çıkarlarını etkilememesini temenni ediyoruz. Elbette ülkemizde yaşayan Türkleri memnuniyetle karşılıyoruz.” demiştir. Ezher Şeyhi Müsteşarı Abduddayim Nasır da yaptığı açıklamada, üniversitelerinde okuyan Türk öğrencilerin Mısır ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerden etkilenmeyeceğini vurgulamıştır. Kahire ve Ankara karşılıklı büyükelçilerini istenmeyen adam ilan etmiş ve ilişkiler maslahatgüzar düzeyine düşürülmüştür. Başbakan Erdoğan, Rabia olaylarının 100’üncü gününde, Rusya’ya hareketinden önce, “Ben Mursi’nin yargı karşısındaki tutumunu alkışlıyorum, ona saygı duyuyorum. Onu yargılayanlara benim saygım yok.” demiştir. Dışişleri Bakanlığı konuya ilişkin yaptığı açıklamada, “Üzüntü duyduğumuz bu durumun tarih önündeki sorumluluğu, Mısır’da 3 Temmuz darbesinin olağanüstü şartlarında işbaşına gelen geçici yönetime aittir.” demiştir (Sabah, 24 Kasım 2013: 23).

Darbe sonrası Mursi taraftarları ilk kez 1 Aralık 2013’te Tahrir Meydanı’na girerek gösteri yapmışlardır. Kahire Üniversitesi’nde başlayan eylemlere katılımın artmasıyla, çoğunluğunu öğrencilerin ve gençlerin oluşturduğu grup Tahrir’de gösteri yapmıştır. Mursi posterleriyle darbe karşıtı sloganlar atan grup, polisin biber gazlı

müdahalesiyle dağıtılmıştır. Merkezi New York'ta bulunan İnsan Hakları İzleme Örgütü, Mursi'nin gözaltında bulunan beş yardımcısının serbest bırakılması çağrısında bulunmuştur (Sabah, 2 Aralık 2013: 15). Ayrıca Tahrir'de Rabia Meydanı'nda ki gösterileri takip ederken sığındığı El Fetih Camisi'nde tutuklanmış olan TRT muhabiri Metin Turan ve 84 kişinin tahliye edilmesine 5 Aralık'ta karar verilmiştir (Cumhuriyet, 6 Aralık 2013: 14).

Mısır'ın kuzeyindeki Mansura kentinde bulunan Dekahliye Emniyet Müdürlüğü'ne düzenlenen bombalı saldırıda 8'i polis 12 kişi hayatını kaybederken, aralarında emniyet müdürünün de bulunduğu 134 kişi yaralanmıştır. Binanın üst katlarında meydana gelen patlamanın hemen ardından, bomba yüklü bir araç infilak etmiştir. Başbakanı Hazım Biblevi, Müslüman Kardeşler'i suçlayarak terörist örgüt diye nitelendirse de daha sonra geri adım atarak kanıtlar netleşmeden kimseyi suçlamanın doğru olmadığını söylemiştir. Müslüman Kardeşler de saldırıyı şiddetle kınadıklarını ifade etmiştir (Sabah, 25 Aralık 2013: 26). Ayrıca Mısır'ın Mansuriye kentinde 16 kişinin hayatını kaybettiği bombalı saldırı sonrasında Müslüman Kardeşler resmen terörist ilan edilmiştir. Karşıt görüşlü kişiler Müslüman Kardeşler'e ait evlere ve işyerlerine saldırı düzenlemişlerdir (Sabah, 26 Aralık 2013: 26). Polis merkezinde meydana gelen saldırıyı Sina'da konuşlu, Ensar Kudüs olarak da bilinen silahlı grup Ensar Beyt el Makdis üstlenmiştir. Mursi'nin Başbakanlığını yapan Hişam Kandil'in, dağlık bir bölgede Sudan'a kaçmaya çalıştığı sırada kaçakçılarla birlikte yakalandığı bildirilmiştir (Cumhuriyet, 26 Aralık 2013: 16).

Mursi ile Müslüman Kardeşler'in önde gelen 35 ismi, Hamas ve Lübnan Hizbullahıyla suç amaçlı işbirliği yapmak suçlamasıyla mahkemeye sevk edilmiştir. Başsavcılıktan yapılan açıklamada, "Sevki yapılan kişilere Hamas, Lübnan Hizbullah'ı ve diğer radikal gruplarla işbirliği içinde Mısır'da kaos oluşturmak için terörist faaliyetler yapmak, terör faaliyetlerini finanse etmek, askeri eğitim vermek, ülkenin birliğine, bütünlüğüne, bağımsızlığına zarar verecek faaliyetlerde bulunmak suçlamaları yöneltiyor." denilmiştir (Cumhuriyet, 19 Aralık 2013: 14). Mursi, Mısır Başsavcılığı tarafından hazırlanan yeni bir iddianame ile Hamas, Hizbullah ve diğer örgütlerle devlet sırlarını paylaşarak ülkeyi istikrarsızlaştırmak için işbirliği yapmakla suçlanmıştır. Müslüman Kardeşler'in üç liderinin ve 32 kişinin de adının geçtiği

suçlamalarda İran'ın Cumhuriyet Muhafızlarına da devlete ait belgelerin verildiği iddia edilmiştir (Sabah, 19 Aralık 2013: 19).

Kahire yakınlarında bulunan Tora Hapishanesi'nde, aralarında Müslüman Kardeşler'in üst düzey üyelerinin de bulunduğu 463 tutuklu açlık grevine başlamıştır. 14-15 Ocak'ta gerçekleşecek anayasa referandumu dolayısıyla güvenlik önlemlerini artıran yönetim, mahkûmların aileleriyle bile görüşmesini yasaklamıştır. Mahkûmlar, görüşme yasağı, kötü muamele ve hijyene dikkat edilmediği gerekçesiyle açlık grevine başladıklarını duyurmuştur (Sabah, 24 Aralık 2013: 15).

Mısır İçişleri Bakanlığı yapmış olduğu açıklamada 3 yeni ihbar hattı kurduğunu, Müslüman Kardeşler ve terör örgütleri ile ilgili ihbarların bu hatlara yapılması gerektiği bildirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Mısır yönetiminin insan hakları ihlalleri yaptığını ve bunun kabul edilemez olduğunu açıklamıştır. Ayrıca Kerry, Mısır Dışişleri Bakanı Nebil Fehmi ile telefonla görüşerek bu konudaki endişelerini dile getirmiştir (Sabah, 28 Aralık 2013: 32). Nitekim gelinen noktada Mısır'da Müslüman Kardeşler hareketi yasaklanarak sürgün hayatı yaşamaya zorlanmıştır (Güvenilir, 2016: 151).

5. SONUÇ

1952 yılında gerçekleştirilen Hür Subaylar darbesinin ardından yönetimi ele geçiren Cemal Abdülnâsır ülkede tek partili ve otoriter bir yönetim kurmuştur. Medya, yargı ve meclis başta olmak üzere tüm gücü ele geçiren Nasır, ülkeyi baskıcı bir şekilde yönetmeye başlamıştır. Ayrıca ordunun kontrolünü de ele geçiren Nasır, Mısır'ın tek hâkimi konumuna gelmiştir. Hür Subaylar hareketinin içerisinde gelen Enver Sedat, 1970 yılında Nasır'ın ölümü üzerine Cumhurbaşkanı olmuştur. Batı yanlısı olarak bilinen Sedat, uygulamış olduğu açık kapı politikası ile yabancı sermayenin ülkeye girmesini sağlamıştır. 1973 yılında İsrail ile Yom Kippur Savaşı'nı başlatan Sedat, askeri anlamda bir zafer kazanamasa da İsrail'e karşı göstermiş olduğu direnişle siyasi bir zafer elde etmiştir. Ancak bu dönemde yaşanan enflasyon halkın isyan etmesine sebep olmuştur. Müslüman Kardeşler Cemiyeti ise bu ortamdan güçlenerek çıkmıştır.

Sedat'ın 1981 yılında suikast sonucu öldürülmesinin ardından Cumhurbaşkanı olan Hüsnü Mübarek, Müslüman Kardeşler'e karşı sert bir politika izlemiştir. Özellikle Sedat'ın İslami bir grup üyesi tarafından öldürülmesi Mübarek'i Müslüman Kardeşler'e karşı tedbir almak zorunda bırakmıştır. Sedat döneminde İsrail ile yapılan Camp David anlaşmasına sadık kalacağını ifade eden Mübarek, ayrıca özelleştirmeler ve liberal politikalarla Mısır'ı dışa bağımlı hale getirmiştir. Mübarek'in, Dünya Bankası ve IMF'den almış olduğu krediler Mısır'ı daha da yoksullaştırmıştır.

Arap Baharı sonrası yaşanan Mısır Devrimi ile demokrasi adına önemli gelişmeler yaşanmıştır. Devrim sonrasında ülkenin geleceğinde rol oynayan aktörler arasında kısa sürede olsa bir uzlaşma sağlanmıştır. Mübarek yönetimine karşı Müslüman Kardeşler, Hristiyan Kıptiler, Selefiler, liberaller ve solcular birleşerek bir isyan hareketi başlatmışlardır. Göstericilerin üzerine gerçek mermi kullanılması talimatı veren Mübarek'in bu emri İçişleri Bakanı tarafından reddedilmiştir. Yaşanan bu gelişmelerin ardından ise Mübarek, orduyu göreve çağırmıştır. Kabinayı görevinden alan Mübarek, iktidardan çekilmeyeceğini açıklamıştır. 1 Şubat 2011'de televizyonlara konuşma yapan Mübarek, halka reform sözü vermiştir. Ancak halk Mübarek'in istifasında ısrar etmiş ve sokakları terketmemiştir. Ülke geneline yayılan ve büyük bir destek bulan bu isyan hareketi sonucunda Mübarek görevi bırakmak

zorunda kalmıştır. Mısır'da Mübarek karşısında birleşen muhalifler ülkede yeni bir demokratik dönemin başlamasını sağlamışlardır. Mübarek sonrası ülke yönetimini devralan Yüksek Askeri Konsey, ülkeyi seçimlere kadar yönetmiş ve sorunsuz bir geçiş hükümeti görevi üstlenmeye çalışmıştır. Ülkede yapılan demokratik seçimler sonucunda iktidara gelen Müslüman Kardeşler Cemiyeti'nin adayı Muhammed Mursi, Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Hayır ve sosyal konularda ülkede etkin olan Cemiyet, geçmişte maruz kaldığı engellemeler sonucunda siyasi tecrübeden yoksundu. Müslüman Kardeşler'in yönetimdeki bu tecrübesizliği ve Mübarek döneminden kalma vesayet odaklarının propagandaları sonucunda, Mübarek karşısındaki muhalif blok arasındaki uzlaşma bozulmuştur. Muhammed Mursi'nin vesayet odaklarını tasfiye etme çalışmaları ve bürokraside kadrolaşma isteği orduyu ve muhalefeti rahatsız etmiştir. Siyasi olarak tecrübesiz olan Mursi, muhalif basın tarafından da eleştirilmiştir. Mısır halkı tarafından seçilen Mursi gün geçtikçe bu kitleyi kaybetmiş ve karşısındaki muhalif hareket güç kazanmıştır. Tüm bu çalkantılı siyasal iklime ek olarak sosyo-ekonomik sorunların varlığı, Mursi iktidarını zorlamıştır. Yoksullukla mücadele eden Mısır halkı Mursi iktidarıyla refah içerisinde yaşayacağını ve ülkenin huzur içinde olacağını ümit ediyordu. Ancak devrim sonrası Mısır'da kaos ve yoksulluk sona ermemiştir. Ülkede yaşanan ekonomik ve siyasi sıkıntılar halkı sokağa dökmüştür. Gereken siyasi ve bürokratik kadrolara sahip olmayan Mursi ise aldığı sert tedbirlerle ülkede tüm muhalefetin tepkisini çekmiştir. Özellikle Mursi'nin dış politikada yapmaya çalıştığı eksen değişikliği, ABD tarafından hoş karşılanmamıştır. İsrail'in güvenliği ve ABD'nin bölgesel çıkarları karşısında bir politika takip etmesi Mursi'yi zor durumda bırakmıştır. Özellikle ABD yardımları ile ayakta kalan Mısır'da bu dış politika değişikliği, ABD güdümünde olan orduyu rahatsız etmiştir. Pek çok ekonomik gücü elinde bulunduran ordu bu gücü kendi lehine kullanmış ve halkı Mursi'ye karşı kışkırtmıştır.

Yaşanan bu gelişmelerin ardından halk ise sokaklara dökülmüş ve Muhammed Mursi aleyhinde gösteriler düzenlemeye başlamıştır. Mübarek karşısında tek yumruk olan muhalefet ise artık Mursi karşısında birleşmiştir. Muhalefetin organize ettiği gösterilerde ve meydana gelen sokak olaylarında ise pek çok gösterici hayatını kaybederken, pek çok Mısırlı da yaralanmıştır. Ordu ise ülkede yaşanan bu gerginliği fırsata çevirerek kendi menfaatlerini koruma adına 3 Temmuz 2013'te darbe ile

yönetime el koymuştur. Mursi'nin darbe sonucu yönetimden uzaklaştırılmasına Batı, ABD, Suudi Arabistan ve BAE “yumuşak darbe” derken, Türkiye bu olayı en sert dille kınamıştır. Darbe sonrası tutuklanan Müslüman Kardeşler yöneticileri ise hırsızlık ve vatana ihanet gibi suçlardan dolayı idamla yargılanmışlardır.

KAYNAKÇA

- Abbasova, N. (2019). *Arap Baharı*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Abdulcelil, T. (2012). *Mısır'da Devrimin Ayak Sesleri*. İstanbul: Yarın Yayınları, 2012.
- Acar, Ö. (01 Şubat 2011). Tunus: Ekmek, İşsizlik, Yolsuzluk. *Cumhuriyet Gazetesi*, 2.
- Akgün, B. (2013). Obama'nın Mısır'da Demokrasi Sınavı. *Stratejik Düşünce Dergisi*, 7-13.
- Akkuş, A. (6 Aralık 2011). Türkiye model ihraç etmiyor. *Sabah Gazetesi*, 28.
- Aköz, E. (11 Ekim 2013). Öldürün diyen müftü. *Sabah Gazetesi*, 6.
- Alkan, S. (2019). *Hüsnü Mübarek dönemi ve Arap baharında Türkiye Mısır İlişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arı, T. (2015). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. (2.Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Babaoğlu, H. (5 Ağustos 2011). Mübarek'i kim yargılıyor?. *Sabah Gazetesi*, 4.
- Baş, H. (2011). Arap Baharı ya da Kafdağı'nın Ardındaki Serap!. *Cumhuriyet Gazetesi*, 7.
- Batur, N. (9 Kasım 2011). Arap Baharı'nda kazanan ülke Türkiye oldu. *Sabah Gazetesi*, 14.
- Batur, N. (7 Ağustos 2011). Kimse üniformayı çıkarıp başkanlığa oturmayacak. *Sabah Gazetesi*, 23.
- Batur, N. (8 Ağustos 2011). Mısır'da halk iktidarın gerçek sahibi olacak. *Sabah Gazetesi*, 21.
- Batur, N. (24 Mayıs 2012). Askerler Mübarek'siz bir Mübarek rejimi istiyor. *Sabah Gazetesi*, 21.
- Batur, N. (22 Mayıs 2012). Türkiye başardı, biz neden başarmayalım. *Sabah*, 22 Mayıs 2012; s: 21.
- Bostan, Y. (15 Eylül 2011). Sizler Mısır'ın Fatih'lerisiniz. *Sabah Gazetesi*, 26.
- Bozarslan, H. (2018). *Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi. Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonundan el-Kaide'ye* (5. baskı). Çev. A. Berktaş, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozbaş, G. (2016). *Mısır'ın Sosyo-Politik Dönüşümü ve Demokratikleşme Sorunu*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulut, F. (5 Şubat 2011). Ekmekten İsyana. *Cumhuriyet Gazetesi*, 9.
- Bulut, F. (4 Şubat 2011). İktidar sahibini arıyor. *Cumhuriyet Gazetesi*, 9.
- Bursalı, O. (1 Ağustos 2013). Mursi'yi Kim Devirdi?. *Cumhuriyet Gazetesi*, 6.

- Can, B. (2013). Mısır’da Bir Devrim Daha Olacak: Büyük İslâm Devrimi. *Umran Dergisi*, s:228, 32-39.
- Can, M. (20 Temmuz 2012). Arap Bahar’ı AK Parti’yle başladı. *Sabah Gazetesi*, 8.
- Canbegi, Halil İ.(2013). *Mısır’da Müslüman Kardeşler Cemiyeti*. İstanbul: Öteki Adam Yayınları.
- Cerrahoğlu, N. (7 Haziran 2011). Kız mıdır, Kadın mıdır?’ın açılımı. *Cumhuriyet Gazetesi*, 11.
- Cerrahoğlu, N. (6 Ağustos 2011). Şark Usulü Demokrasiye Geçişin Resmi. *Cumhuriyet Gazetesi*, 12.
- Cole, J. (2014). *Mısır’ın Modern Devrimleri ve Mübarek’in Düşüşü*. F. A. Gerges (Ed). Yeni Ortadoğu. İstanbul: Matbuat Yayın Grubu, 2014, 81-101.
- Coşkun, A. (18 Eylül 2011). Erdoğan ve Laiklik. *Cumhuriyet Gazetesi*, 2.
- Cumhuriyet İzmir Gazetesi*, “Atlı develi baskın”, 3 Şubat 2011; s: 10.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Zengin ile fakirin namazı bile ayrı”, 3 Şubat 2011; s: 9.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “6 Yeni firavun Mursi”, 24 Kasım 2012; s: 13.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Arap Baharı aşırı İslamcılar iktidara taşıdı”, 8 Ağustos 2012; s: 8.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Birbirlerine düştüler”, 6 Aralık 2011; s: 12.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Çalkantı bitmez”, 15 Ağustos 2013; s: 8.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Darbe yakıyor”, 15 Ağustos 2013; s: 8.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Darbecilerin yasağını dinleyen yok”, 16 Ağustos 2013; s: 9.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Ekonomiye de darbe”, 17 Ağustos 2013; s: 11.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Geleceklerini oyladılar”, 25 Mayıs 2012; s: 12.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “İhvan 'terör örgütü' ilan edildi”, 26 Aralık 2013; s: 16.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “İkinci devrim dalgası”, 4 Haziran 2012; s: 12.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “İranla yakınlaşacağız”, 26 Haziran 2012; s: 12.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “İstifa baskısı artıyor Mübarek gitmiyor”, 2 Şubat 2011; s: 10.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “İsyanlar Petrolü Patlattı”, 30 Ocak 2011; s: 13.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Kahire’de restleşme”, 10 Temmuz 2012; s: 12.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Kardeşler ikinci turda”, 26 Mayıs 2012; s: 12.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Kerry: Sözlerini tutmadılar”, 15 Ağustos 2013; s: 9.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Kıpti düğününe saldırı”, 22 Ekim 2013; s: 12.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Meydan bizim, ülke bizim”, 31 Ağustos 2011; s: 12.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Mısır ordusundan muhtıra”, 9 Aralık 2012; s: 14.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Mısır seçimlerinde Mübarek sesleri”, 18 Haziran 2012; s: 1.
- Cumhuriyet Gazetesi*, “Mısır’ın Akp’si De Kurulmak Üzere”, 14 Ağustos 2011; s: 7.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısır'da Demokrasiye İlk Adım”, 20 Mart 2011; s: 11.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısır'da 'İkinci devrim' sesleri”, 1 Temmuz 2013; s: 16.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısır'da parlamento satrancı”, 12 Temmuz 2012; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısır'da sürpriz karar”, 16 Nisan 2012; s: 9.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısırdaki yumuşak darbe”, 16 Haziran 2012; s: 11.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısırdaki 'zafer' ortada kaldı”, 20 Haziran 2012; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısır'dan gözlemcilere ret”, 25 Nisan 2012; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısır'ın 'en mübarek' seçimi”, 24 Mayıs 2012; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısırlı adaylar TV'de kapıştı”, 12 Mayıs 2012; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mısırlılar meydanlarda”, 30 Mayıs 2012; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mursi ilk raundu aldı”, 11 Temmuz 2012; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mursi yabancılarla işbirliği ile suçlanıyor”, 19 Aralık 2013; s: 14.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mursi yanlıları 'devam' dedi”, 30 Temmuz 2013; s: 13.

Cumhuriyet Gazetesi, “Mübarek tahliye oldu”, 23 Ağustos 2013; s: 13.

Cumhuriyet Gazetesi, “On binler yine sokaklardaydı”, 9 Temmuz 2011; s: 11.

Cumhuriyet Gazetesi, “Öfke Cuması'nda kan döküldü”, 17 Ağustos 2013; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Seçimlerinden rahatsızsınız”, 5 Aralık 2011; s: 9.

Cumhuriyet Gazetesi, “Seleflerden ılımlı adaya destek”, 30 Nisan 2012; s: 8.

Cumhuriyet Gazetesi, “Sisi kana doymadı”, 17 Ağustos 2013; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Sivil yönetime geçiş vurgusu”, 12 Şubat 2011; s: 10.

Cumhuriyet Gazetesi, “Sonuçların açıklanması ertelendi”, 22 Haziran 2012; s: 12.

Cumhuriyet Gazetesi, “Tahrir intikamı mı?”, 3 Şubat 2012; s: 13.

Cumhuriyet Gazetesi, “Tahrir'e Kurşun”, 12 Aralık 2012; s: 16.

Cumhuriyet Gazetesi, “Tavrınız düşmanca”, 19 Ağustos 2013; s: 9.

Cumhuriyet Gazetesi, “Times: Türkiye model olamaz”, 6 Nisan 2011; s: 11.

Cumhuriyet Gazetesi, “Times'teki ilana kızdı”, 27 Temmuz 2013; s: 5.

Cumhuriyet Gazetesi, “Turan'a tahliye kararı”, 6 Aralık 2013; s: 14.

Cumhuriyet Gazetesi, “Ülke nihayete ruhunu buldu”, 2 Şubat 2011; s: 11.

Cumhuriyet Gazetesi, “Ya diyalog ya darde”, 10 Şubat 2011; s: 11.

Cumhuriyet Gazetesi, “Yandaş medya harekâtı”, 10 Ağustos 2012; s: 13.

Cumhuriyet Gazetesi, “Yargıdan Mursi'ye isyan”, 25 Kasım 2012; s: 13.

Cumhuriyet Gazetesi, “Yeni Ortaadoğu ama Başka Türü...”, 7 Şubat 2011; s: 13.

Cumhuriyet Gazetesi, “Yüzde 30'un anayasası”, 27 Aralık 2012; s: 13.

- Cumhuriyet Gazetesi**, “Mursi ve Hamas gözaltısı”, 27 Temmuz 2013; s: 1.
- Çağlayan, S. (2011). *Müslüman Kardeşler’den Yeni Osmanlılar’a İslamcılık* (İkinci baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Çetinkaya, H. (1 Şubat 2011). Hüsnü Mübarek Gider mi?. **Cumhuriyet Gazetesi**, 15.
- Çetinkaya, H. (30 Ocak 2011). Kahire’de İsyan. **Cumhuriyet Gazetesi**, 5.
- Çetinkaya, Y. D.(2014). *Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm: Kalın Çizgilerle Ortadoğu Tarihinde Direniş ve Toplumsal/Siyasi Hareketler*. Der. (Y. Doğan Çetinkaya), (1. Baskı). İstanbul. İletişim Yayınları.
- Dağ, Ahmet E. (2017). *Çağa İz Bırakan Önderler Hasan el-Benna* (On dördüncü baskı). İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Demir, B. (2020). *Mübarek’ten Sisi’ye Mısır’da Otoriter Rejimin Sürekliliği ve Ordu*, İstanbul: Gelişim Üniversitesi.
- Demirtaş, E. (2017). *Ortadoğu’da Devlet ve İktidar: Otoriter Rejimler Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Dilek, B. S. (2 Şubat 2011). Ankara: Zamanını Doldurdu. **Cumhuriyet Gazetesi**, 10.
- Dilek, B. S. (30 Ocak 2011). Eksen Değişikliği Var. **Cumhuriyet Gazetesi**, 9.
- Dilek, B. S. (1 Şubat 2011). Hedef milyonluk gösteri. **Cumhuriyet Gazetesi**, 13.
- Dilek, B. S. (5 Mart 2011). Türkiye bizim için model. **Cumhuriyet Gazetesi**, 17.
- Ecer, A. V. (1992). *Tarihte ve Günümüzde İhvan’ül-Müslimin Örgütü*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- El-Benna, H. (2017). *Müslüman Kardeşler Teşkilatı* (H. H. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Özgü Yayınları.
- El-Benna, H. (2018). *Hatıralarım (Müslüman Kardeşler)* (Gözden geçirilmiş yeni baskı) (M. B. Eryarsoy ve O. Arpaçukuru, Çev.) İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Erbay, N. Ö. (10 Nisan 2012). Mısırlılar, Türkiye modelinden etkilendi. **Sabah Gazetesi**, 28.
- Erduran, R. (14 Şubat 2011). Bakın görün. **Sabah Gazetesi**, 7.
- Erduran, R. (8 Şubat 2011). Spartaküs ve Erdoğan. **Sabah Gazetesi**, 7.
- Ergun, P. (24 Şubat 2011). Ortadoğu Halkları Ayaklandı. **Cumhuriyet Gazetesi**, 14.
- Erkilet, A. (2004). *Orta Doğuda Modernleşme ve İslami Hareketler*. Ankara: Hece Yayınları.
- Esen, M. (24 Ekim 2012). Toplum mühendisliğine soyunmayın. **Cumhuriyet Gazetesi** 12.
- Esen, M. ve Erdemol, M. K. (1 Aralık 2011). Arınç: Rol model değiliz. **Cumhuriyet Gazetesi**, 12.
- Ete, H. (5 Şubat 2011). Mısır’ın 14 Mayıs’ı mı, 27 Mayıs’ı mı?. **Sabah Gazetesi**, 19.
- Et-Tilmisani, Ö. (1987). *Hasan el-Benna ve Devlet Mektebi*. Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul: Madve Yayınları.

- Fuller, Graham E. (2016). *Türkiye ve Arap Baharı: Ortadoğu'da Liderlik*. (1. Baskı). Çev. (Acar, Mustafa). Ankara: Eksi Kitapları.
- Ganim, İ. el-B. (2015). *Hasan el-Benna'nın Siyasi Düşüncesi* (İkinci baskı). İstanbul. Ekin Yayınları.
- Gerges, F. A. (2014). *Bir kırılma*. F. A. Gerges (Ed). Yeni Ortadoğu. İstanbul: Matbuat Yayın Grubu.
- Güçtürk, Y. (2016). *Devrimden Darbeye: Mısır'da İnsan Hakları Raporu*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Güvenç, D. (4 Şubat 2011). Ankara, Mübarek sonrasına odaklandı. *Sabah Gazetesi*, 24.
- Güvenilir, E. (2016). *Ortadoğu'da Siyasal İslam: Mısır'da Arap Baharı ve Müslüman Kardeşlerin Etkileri*. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi,
- Ilıcak, N. (8 Şubat 2011). Kâğıttan kaplan. *Sabah Gazetesi*, 25.
- Ilıcak, N. (4 Şubat 2011). Mısır'da, ince, uzun bir yol. *Sabah Gazetesi*, 23.
- Ilıcak, N. (12 Şubat 2011). Milli Görüş, Müslüman Kardeşler ve Türkiye modeli. *Sabah Gazetesi*, 29.
- Ilıcak, N. (31 Ocak 2011). Mübarek Gidici... Halefi Kim Olacak?". *Sabah Gazetesi*, 25.
- Kahraman, H. B. (4 Şubat 2011). Mısır Patlağı. *Sabah Gazetesi*, 21.
- Kahraman, H. B. (7 Şubat 2011). Mısır'da '27 Mayıs. *Sabah Gazetesi*, 22.
- Kahraman, H. B. (31 Ocak 2011). Postlar İçinde Mısır. *Sabah Gazetesi*, 23.
- Kalabalık, A. Y. (3 Aralık 2011). Mısır'da yeni dönemin ayak sesleri. *Sabah Gazetesi*, 23.
- Kalabalık, A. Y. (30 Haziran 2012). Arap Baharı'nın Mısır'ın imtihanı başladı. *Sabah Gazetesi*, 14.
- Kalabalık, A. Y. (11 Ağustos 2012). Suud-İran hattında ihvan iktidarı. *Sabah Gazetesi*, 15.
- Kalabalık, A. Y. (2 Haziran 2012). Tahrir Meydanı'nda umut arayışları. *Sabah Gazetesi*, 34.
- Kandil, H (2014). *Mısır'da İki Darbe Arasında Ordu ve 20 Haziran 2013'ün Tahlili Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm*. Der. (Y. Doğan Çetinkaya). (1. Baskı). İstanbul. İletişim Yayınları.
- Kansu, I. (14 Mayıs 2012). Yıldızlar kaymasın. *Cumhuriyet Gazetesi*, 15.
- Karaatlı, B. (2018). *Arap Baharı'nda Farklı Bir Ülke- Tunus (Osmanlı'dan Sömürgecilğe, Sömürgecilikten Arap Baharı'na Tunus Modernleşmesi Üzerine)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karaman, H. (2013). *İslami Hareket Öncüleri*. (2.Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık
- Kavukçuoğlu, D. (13 Şubat 2011). Mısır, Türkiye Olabilir mi?. *Cumhuriyet Gazetesi*, 16.

- Kazak, C. (2018). *Devrimden Darbeye: Müslüman Kardeşler'in İktidar Tecrübesi*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Kırıkkanat, M. G. (6 Şubat 2011). Ilımlı Suda Trit Demokrasi. *Cumhuriyet Gazetesi*, 17
- Koçak, K. A (2013). Mısır: Demokratikleşme Yolunda İki Adım İleri Bir adım Geri. *Yasama Dergisi*, Cilt:23, 2013, 7-53.
- Kongar, E. (27 Eylül 2011). Başbakan Arı Kovanına Çomak Soktu!. *Cumhuriyet Gazetesi*, 3.
- Kongar, E. (2 Şubat 2012). Bir Uzmanın Mısır'a Bakışı. *Cumhuriyet Gazetesi*, 3.
- Kök, S. (2013). Ortadoğu Güncesi 21 Haziran- 20 Temmuz. *Ortadoğu Analiz*, C:5. 56. 10.
- Kömür, R. (8 Şubat 2011). ABD'nin tercihi Mübarek. *Sabah Gazetesi*, 26.
- Köse, F. (2014). *Ortadoğu'da İslamcı Siyasetin Rol modeli İhvan-ı Müslimin*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Kösebalaban, H. (4 Şubat 2012). Mısır'da zor olan: Devrimden istikrara geçiş. *Sabah Gazetesi*, 16.
- Kuduoğlu, A. (2018). Camp David Sonrası ABD-Mısır Yakınlaşması: Askeri Boyut. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt:5, 2018, 101-137.
- Küçükkeleş, M. (12 Mart 2011). Mısır'ın yol ayrımı. *Sabah Gazetesi*, 31.
- Külye, R. (2014). *Ortadoğu'da Din Temelli Bir Sosyal Hareket Olarak Müslüman Kardeşler*. Nida Yayıncılık.
- Lia, B. (2014). *Müslüman Kardeşlerin Doğuşu* (Üçüncü baskı) (İ. Toker, Çev.) İstanbul: Ekin Yayınları.
- Manisalı, E. (14 Şubat 2011). Mübarek Gitti, Herkes Memnun mu?. *Cumhuriyet Gazetesi*, 10.
- Marsot, A. L. Al-S. (2007). *Mısır Tarihi: Arapların Fethinden Bugüne*. Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Meleki, S. (7 Şubat 2011). Mısır'a Türkiye ya da İran modeli. *Cumhuriyet Gazetesi*, 10.
- Mercan, M. H (2019). *Müslüman Kardeşlerin Yükselişi ve Düşüşü*. İstanbul: İlem Yayınları.
- Övür, M. (1 Şubat 2011). Neo Osmanlı rüzgârı mı?. *Sabah Gazetesi*, 16.
- Özcan, M. (2013). Hidaybi Dönemi ve Sonrası İhvan. *Hasan El- Benna ve Müslüman Kardeşler Uluslararası Sempozyum 5-6 Mayıs*. Ankara: İlim Kültür Eğitim ve Dayanışma Derneği (2. Baskı). C.1. İstanbul. Aydınlar Matbaacılık, 2013 387-411.
- Özhan, T. (11 Şubat 2011). Mısır'da Tusunami. *Sabah Gazetesi*, 20.
- Özhan, T. (28 Nisan 2012). Mısır ve vesayet sancıları. *Sabah Gazetesi*, 32.
- Özhan, T. (17 Kasım 2012). Mısır-Türkiye eksenini. *Sabah Gazetesi*, 34.

- Özhan, T. (2012) “Mübarek tıbbi olarak öldü, siyasi olarak hayatta”, *Sabah*,
- Özkan, M. (26 Mart 2011). Mısır'da demokrasi sancıları ağırlaşıyor. ***Sabah Gazetesi***, 25.
- Özkan, M.(2009). Mısır Dış Politikasında Filistin ve Bölgesel Yansımaları. ***Akademik Ortadoğu Dergisi***, cilt 4, sayı 1, 84.
- Öztekin, B. (2019). ***Devrimden Darbeye: Mısır'da Demokrasiye Geçiş Çabalarının Analizi***, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Öztürk, H. (2016). ***Modern Ortadoğu Siyasi Tarihi***. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Poyrazlar, E. (5 Şubat 2011). ABD pazarlık yapıyor. ***Cumhuriyet Gazetesi***, 10
- Poyrazlar, E. (7 Şubat 2011) Mısır'da tarihi anlaşıma. ***Cumhuriyet Gazetesi***, 11.
- Sabah Gazetesi***, “ Mısır'da favori adaylara veto”, 16 Nisan 2012; s: 19.
- Sabah Gazetesi***, “ Obama'dan Arap Baharı'na 800 milyon dolar yardım”, 15 Şubat 2012; s: 28.
- Sabah Gazetesi***, “AB Temsilcisi Ashton'dan gözcüdeki Mursi'ye kirli teklif”, 31 Temmuz 2013; s: 31.
- Sabah Gazetesi***, “ABD anketinden % 70'le Müslüman Kardeşler çıktı”, 16 Haziran 2012; s: 30.
- Sabah Gazetesi***, “ABD Mısır politikasında kararsız”, 16 Temmuz 2012; s: 15.
- Sabah Gazetesi***, “ABD, Mısır'a askeri desteği kesti”, 11 Ekim 2013; s: 16.
- Sabah Gazetesi***, ABD'de Mursi kavgası”, 19 Kasım 2013; s: 17.
- Sabah Gazetesi***, “Aday olmayacağım”, 2 Şubat 2011; s: 26.
- Sabah Gazetesi***, “Anayasa taslağı hazır Tahrir gergin”, 30 Kasım 2012; s: 26.
- Sabah Gazetesi***, “Anayasal süreç başladı”, 9 Şubat 2011; s: 26.
- Sabah Gazetesi***, “AP'den 'Mursi bırakılsın' çağrısı”, 13 Eylül 2013; s: 19.
- Sabah Gazetesi***, “Ben meşruiyetim sen illegalsın”, 5 Kasım 2013; s: 18.
- Sabah Gazetesi***, “Bölgede bir çeşit rock yıldızı haline geldi”, 3 Şubat 2011; s: 24.
- Sabah Gazetesi***, “Cezaevinden hastaneye”, 23 Ağustos 2013; s: 17.
- Sabah Gazetesi***, “Darbe karşıtları meydanlarda”, 5 Ekim 2013; s: 17.
- Sabah Gazetesi***, “Darbe yönetiminde ayrılık: Baradei istifa etti”, 15 Ağustos 2013; s: 24.
- Sabah Gazetesi***, “Darbeci Sisi ipleri kopardı”, 24 Kasım 2013; s: 23.
- Sabah Gazetesi***, “Darbeci Sisi'den bir katliam daha: 51 ölü”, 7 Ekim 2013; s: 16.
- Sabah Gazetesi***, “Darbecilerin halk korkusu”, 20 Ağustos 2013; s: 26.
- Sabah Gazetesi***, “Darbeden Mursi'ye Mısır'da darbeci yönetim”, 27 Temmuz 2013; s: 16.

Sabah Gazetesi, “Darbeden Mursi’ye Mısır’da darbeci yönetim”, 27 Temmuz 2013; s: 16.

Sabah Gazetesi, “Darbenin 100’üncü gününde yine eylem”, 12 Ekim 2013; s: 19.

Sabah Gazetesi, “Davutoğlu'nun telefon diplomasisi”, 15 Ağustos 2013; s: 25.

Sabah Gazetesi, “Devrim gençlere ait”, 22 Kasım 2013; s: 21.

Sabah Gazetesi, “Devrimci gençler de 'Ebulfutuh' dedi”, 2 Mayıs 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Devrimciler Tahrir Meydanında toplandı”, 21 Nisan 2012; s: 23.

Sabah Gazetesi, “El Ezher’e kanlı baskın: 5 ölü”, 26 Aralık 2013; s: 16.

Sabah Gazetesi, “El Ezher’e kanlı baskın: 5 ölü”, 29 Aralık 2013; s: 16.

Sabah Gazetesi, “El Şatır’ın adaylığı Müslüman Kardeşler’i karıştırdı”, 3 Nisan 2012; s: 17.

Sabah Gazetesi, “Elçiliğe, faciayı durduran önlem”, 29 Temmuz 2013; s: 21.

Sabah Gazetesi, “Elçilik duvarını yıktılar”, 10 Eylül 2011; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Erdoğan’dan Mübarek’e, değişim isteğine direnme”, 2 Şubat 2011; s: 22

Sabah Gazetesi, “Erdoğan’ın ziyareti dünyanın dilinde”, 13 Eylül 2011; s: 21.

Sabah Gazetesi, “Firavun serbest Başkan içeride”, 22 Ağustos 2013; s: 18.

Sabah Gazetesi, “Gelecekte Ortadoğu’nun lider ülkesi Türkiye olur”, 13 Mayıs 2012; s: 27.

Sabah Gazetesi, “Haber”, 27 Temmuz 2013; s: 16.

Sabah Gazetesi, “Haber”, 27 Temmuz 2013; s: 16.

Sabah Gazetesi, “Halk devrimini geri kazanıyor”, 31 Ağustos 2013; s: 17.

Sabah Gazetesi, “Hedef Gözeterek Öldürdüler”, 28 Temmuz 2013; s: 20.

Sabah Gazetesi, “Kahire’de meydan savaşları”, 2 Aralık 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Kahire’deki tarihi opera binasından dünyaya mesaj”, 14 Eylül 2011; s: 24.

Sabah Gazetesi, “Kalbim Gazze’de Sesim Tahrir’de”, 13 Eylül 2011; s: 1.

Sabah Gazetesi, “Katliama Kutlama”, 8 Ekim 2013; s: 20.

Sabah Gazetesi, “Kriz geçici, Mısır dostluğu kalıcı”, 24 Kasım 2013; s: 23.

Sabah Gazetesi, “Mareşal sözünün eri çıktı”, 16 Şubat 2011; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mısır Devrimi’nde ikinci raund”, 24 Kasım 2011; s: 19.

Sabah Gazetesi, “Mısır diken üstünde”, 6 Aralık 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mısır Karıştı Petrol Fiyatı 4 Dolar Arttı”, 29 Ocak 2011; s: 12.

Sabah Gazetesi, “Mısır’da ordudan sonra yargı darbesi”, 4 Eylül 2013; s: 26

Sabah Gazetesi, “Mısır’ın yeni reisi Mursi”, 25 Haziran 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mısır'a ilk yaptırım: Anlaşmalar askıda”, 27 Temmuz 2013; s: 18.

Sabah Gazetesi, “Mısır'a ilk yaptırım: Anlaşmalar askıda”, 30 Temmuz 2013; s: 18.

Sabah Gazetesi, “Mısırdaki 2'nci Öfke Günü başladı”, 28 Mayıs 2011; s: 36.

Sabah Gazetesi, “Mısır'da darbe karşıtı gösterilerde 37 gözaltı”, 1 Kasım 2013; s: 19.

Sabah Gazetesi, “Mısır'da darbe karşıtları i ilk kez Tahrir Meydanı'nda”, 2 Aralık 2013; s: 15.

Sabah Gazetesi, “Mısır'da devrimin birinci yıl dönümü”, 11 Şubat 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mısır'da dış fırçalı-pet şişeli seçime ilgi büyük oldu”, 29 Kasım 2011; s: 24.

Sabah Gazetesi, “Mısır'da kanlı saldırı”, 25 Aralık 2013; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mısır'da Mursi'ye anayasa öfkesi”, 24 Kasım 2012; s: 30.

Sabah Gazetesi, “Mısır'da tutuklamalar sürüyor”, 16 Eylül 2013; s: 14.

Sabah Gazetesi, “Mısır'da yeni kabine kuruldu”, 2 Ağustos 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mısır'daki cuntaya S&P desteği geldi”, 16 Kasım 2013; s: 12.

Sabah Gazetesi, “Mısır'daki darbenin demokrasiye çıkardığı fatura”, 24 Ağustos 2013; s: 14.

Sabah Gazetesi, “Mısır'daki Vahşet Batı'nın Sinsi Yüzünü Gösterdi”, 29 Temmuz 2013; s: 18.

Sabah Gazetesi, “Mursi darbeyi haber aldı generalleri emekli etti”, 16 Ağustos 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mursi ikna edemedi muhalefet yine sokakta”, 8 Aralık 2012; s: 32.

Sabah Gazetesi, “Mursi, hükümeti kurma görevini teknokrata verdi”, 25 Temmuz 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mursi, orduyu geçti mahkemeye takıldı”, 10 Temmuz 2012; s: 14.

Sabah Gazetesi, “Mursi: Uzlaşma ve müzakere yok, asla pes etmeyeceğim”, 14 Ekim 2013; s: 22.

Sabah Gazetesi, “Mursi'ye öfke büyüyor”, 26 Kasım 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Mursimetre ile vaatler takip edilecek”, 27 Haziran 2012; s: 16.

Sabah Gazetesi, “Mursi'ye casusluk suçlaması”, 19 Aralık 2013; s: 19.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler'den, Mursi'siz" müzakere teklifi”, 17 Kasım 2013; s: 30.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler açlık grevinde”, 24 Aralık 2013; s: 15.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler ilk turda zirvede”, 1 Aralık 2011; s: 24.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler resmen parti kuruyor”, 19 Mayıs 2011; s: 23.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler t için ihbar hattı kuruldu”, 28 Aralık 2013; s: 32.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler’e Kongre’de üst düzey karşılama”, 6 Nisan 2012; s: 23

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler’e koşul: Önce rejimi tanımanız şart”, 18 Kasım 2013; s: 18.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler'den 760 kilometrelik insan zinciri”, 19 Mayıs 2012; s: 23.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşler'den milyoner aday”, 2 Nisan 2012; s: 24.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşlerden müzakereye yeşil ışık. . .”, 14 Ağustos 2013; s: 19.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşlerden yedek aday”, 9 Nisan 2012; s: 20.

Sabah Gazetesi, “Müslüman Kardeşleri terörist ilan ettiler”, 26 Aralık 2013; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Ölmeden önce koltuğunu bırakan bir başkan istiyoruz”, 9 Şubat 2011; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Seçilmiş Başkan Mursi Darbe Mahkemesinde”, 4 Kasım 2013; s: 19.

Sabah Gazetesi, “Seçilmiş ilk lider Mursi Anayasa Mahkemesi'nde yemin edecek”, 26 Haziran 2012; s: 15.

Sabah Gazetesi, “Seçim günü çatışma çıktı”, 30 Kasım 2011; s: 29.

Sabah Gazetesi, “Seçim itirazı: Mübarek'in kalıntılarını istemiyoruz”, 30 Mayıs 2012; s: 16.

Sabah Gazetesi, “Selefiler'den Ebulfutuh'a sürpriz seçim desteği”, 30 Nisan 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Sisi'den ABD'ye: Mısır'a sırtınızı döndünüz”, 5 Ağustos 2013; s: 27.

Sabah Gazetesi, “Son Sisi katliamında Müslüman Kardeşler Örgütü'nün lideri Bedii'nin oğlu ile Benna'nın torunu da hayatını kaybetti”, 18 Ağustos 2013; s: 24.

Sabah Gazetesi, “Susan vahşetin ortağıdır”, 28 Temmuz 2013; s: 23.

Sabah Gazetesi, “Süleyman'ın restine rest”, 10 Şubat 2011; s: 16.

Sabah Gazetesi, “Şehir yanıyor millet sefada”, 19 Ağustos 2013; s: 19.

Sabah Gazetesi, “Şehitler Cuması'nı a tanklar kuşattı”, 24 Ağustos 2013; s: 16.

Sabah Gazetesi, “Tahrir Meydanı'nda devrimi koruma mitingi”, 14 Nisan 2012; s: 30.

Sabah Gazetesi, “Tahrir savaş meydanı gibi”, 28 Kasım 2012; s: 26.

Sabah Gazetesi, “Tahrir’de sürekli eylem”, 1 Temmuz 2013; s: 1.

Sabah Gazetesi, “Tahrir'den F-16'lar geçti”, 10 Aralık 2012; s: 14.

Sabah Gazetesi, “Utandıran sessizlik”, 15 Ağustos 2013; s: 24.

Sabah Gazetesi, “Utandıran Sessizlik”, 15 Ağustos 2013; s: 24.

Sabah Gazetesi, “Mursi'nin atadığı başsavcı istifa etti”, 19 Aralık 2012; s: 28.

- Serbest, Hazım, 2018. ABD Gölgesinde Arap Baharı ve Mısır, Parana Yayınları, İstanbul.
- Sirmen, A. (11 Şubat 2011). Kim Kimin Geleceği – 3. **Cumhuriyet Gazetesi**, 4.
- Sirmen, A. (28 Haziran 2012). Yeni Mısır Yalanı. **Cumhuriyet Gazetesi**, 4.
- Soner, Ş. (4 Ağustos 2011). Fotoğraf Karesi Demokrasisi. **Cumhuriyet Gazetesi**, 11.
- Şafak, E. (16 Eylül 2011). Akdeniz üstünde. **Sabah Gazetesi**, 28.
- Şafak, E. (13 Şubat 2011). Kahire yap-boz'u", **Sabah Gazetesi**, 5.
- Şafak, E. (3 Mart 2011). Piramitin arka yüzü", Sabah, 3 Mart 2011; s: 5.
- Şafak, E. (3 Şubat 2011). Sokak mı, Saray mı?. **Sabah Gazetesi**, 5.
- Tandoğan, A. (2013). **Arap Baharı Sürecinde Mısır**. (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taşdelen, A. (8 Şubat 2011). Ortadoğu' daki Yeni Dünya. . .", **Cumhuriyet Gazetesi**, 2.
- Taşpınar Ö. (7 Şubat 2011). Mısır, ABD ve Türkiye modeli. **Sabah Gazetesi**, 7 Şubat 24.
- Taşpınar, Ö. (31 Ocak 2011). Mısır'da Tarih Yazılıyor. **Sabah Gazetesi**, 15.
- Taşpınar, Ö. (17 Ocak 2011). Tunus ve Ortadoğu'da Demokrasi Umudu. **Sabah Gazetesi**, 15.
- Tavşanoğlu, L. (10 Nisan 2011). Bölge yeniden tasarlanıyor. **Cumhuriyet Gazetesi**, 16.
- Telci, İ. N. (2013). **Mısır Devrimi Sözlüğü**. İstanbul: Açılım kitap.
- Telci, İ. N. (2014). **Mısır'da Askeri Darbe Sonrası Süreç ve Yeni Anayasa**. Ankara: Seta Analiz, SETA, 86.
- Telci, İ.N.(2018). Mısır Dış Politikası: Tarihsel Bir Analiz. İsmail Numan Telci, (ed.), **Devrim Sonrası Mısır Dış Politikası: Dönüşüm Arayışından Mesruiyet Çıkmazına**, SETA Yayınları, İstanbul, 2018
- Turan, M. ve Dağ, M. H.(2018). Mısır Tarihinde Enver Sedat Dönemi. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 306-323.
- Türkmen, H (2013). Mısır Darbesi Mısır Halkına Mı Dayanıyor?. **Umran Dergisi**, S: 228, 2013, 50-55.
- Ugan, A. A (2020). **Mısır'daki Askeri Darbeler ve Arap Baharı'nın Müslüman Kardeşler ve Demokrasi Üzerine Etkileri**. (Doktora Tezi), Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulusoy, Ö. (14 Ocak 2012). Türkiye Sünni Arap dünyasının lideri olamaz. **Cumhuriyet Gazetesi**, 12.
- Ülger, İ. K. (2014). Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın İdeolojisi. Ed.(Çomak, Hasret ve Sancaktar, Caner). **Ortadoğu Analizi: İki Kutub lu Sistem Sonrası Ortadoğu ve "Arap Baharı"**(1.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları, 157-171.
- Vıdınlı, S. (24 Şubat 2011). Hem korkuyu hem mutluluğu tattım. **Sabah Gazetesi**, 21.

- Yaseen, S. (2006). *Mısır Arap Cumhuriyeti Raporu*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Yavuz, C. ve Erdurmaz, S. (2012). *Arap Baharı ve Türkiye: Orta Doğu'da Kırılan Fay Hatları*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yeken, F. (2001). *Çağdaş Davet Önderleri*. İstanbul: Ravza Yayınları.
- Yıldırım, R. (26 Kasım 2011). Mısır'da vesayet rejimi direniyor. *Sabah Gazetesi*, 24.
- Yıldızoğlu, E. (23 Mart 2011). İhanetin pis kokusu: Yetmez ama evet. *Cumhuriyet Gazetesi*, 4.
- Yıldızoğlu, E. (2 Şubat 2011). Mısır Devriminde Dönüm Noktası. 4.
- Yıldızoğlu, E. (16 Şubat 2011). Mısır'da Tek Yol Sürekli Devrim. *Cumhuriyet Gazetesi*, 4.
- Yıldızoğlu, E. (9 Nisan 2012). ABD'nin yeni aşkı. *Cumhuriyet Gazetesi*, 10.
- Yıldızoğlu, E. (3 Aralık 2012). Bir teokrasinin eşiğinde Mısır. *Cumhuriyet Gazetesi*, 11.
- Yıldızoğlu, E. (26 Aralık 2012). Mısır'da Şimdi Ne Oldu?. 4.
- Yıldızoğlu, E. (25 Haziran 2012). Yeniden Tahrir Meydanı ama. *Cumhuriyet Gazetesi*, 11.
- Yılmaz, N. (9 Haziran 2012). Mısır'da yargı iktidarı. *Sabah Gazetesi*, 36.

'Meydan bizim, ülke bizim'

Dış Haberler Servisi - Binlerce Mısırlı, Şeker Bayramı'nı, 30 yıllık Mübarek rejiminin sona erdiren protestoların merkezi Tahrir Meydanı'nda kutladı. Bir Mısırlı bayram namazını kıldırmadan önce "Meydan bizim, ülke bizim" sloganı atarken İsyanın sembol imamı Seyh Mazhar Şahin
"Herkes biliyor ki, Mısır 25 Ocak'tan önceki Mısır olmayacak. Bundan sonra başkan seleflerinden ders almalı çünkü Mısır halkı adaletsizliği bir daha kabul etmeyecek" diye konuştu. Şahin, Suriye ve Yemen'deki protestocular için de dua etti. Önceki bayramlarda devlet

televizyonu Hüsnü Mübarek ve devlet erkânının katıldığı törenleri yayımlarken bu kez iktidardaki generallerin katıldığı resmi törenlerin yanı sıra Tahrir Meydanı'ndaki kalabalığın görüntülerine de yer verdi. Kamaval havasında geçen bayram sırasında aktivistler, çocukları gösterilerde ödürlülen 680 annenin ismini vererek bayramda onların

unutulmaması çağrısı yaptı. Meydanda toplanan 6 Nisan ve Kifaye hareketi üyesi 500 kadar genç, Mısır'da özgür bir bayram kutladıkları için mutlu olduklarını söyledi. Meydanın güvenliğini sağlayan polisler aleyhine slogan atan muhalifler, gösterilerine İsrail Büyükelçiliği önünde devam etti. Güvenlik güçlerinin muhaliflerin Tahrir Meydanı'nı tekrar işgal etme ihtimaline karşı geniş önlemler aldıkları gözlemlendi. Kahire'nin El Muhendisin semtinde yaklaşık 20 bin kişi bayram namazını beraber kıldı. Müslüman Kardeşler ise belirli bölgelerde halka bayram ikramında bulundu.

(Fotoğraf: AP)

EKLER

EK-1: Cumhuriyet, "Meydan bizim, ülke bizim", 31 Ağustos 2011; s 2

EK-3: Cumhuriyet, “Sivil yönetime geçiş vurgusu”, 12 Şubat 2011; s 10.

Mısır'da yönetilm karşıtı eylemler ikinci haftasını doldurken Mübarek, anayasa değişikliğini görüşmek üzere bir komisyon kurulmasını öngören kararnameyi yayımladı. Kahire'de Tahrir Meydanı'ndaki eylemciler ise imne yitirmeme gayretli çındı.....

Parathyroid hormone analogs are potent osteoclast stimulators that have been shown to be effective against the bone loss associated with both postmenopausal osteoporosis and osteoporosis of chronic renal insufficiency. The bisphosphonates, which are potent inhibitors of osteoclast function, are also effective against the bone loss associated with both postmenopausal osteoporosis and osteoporosis of chronic renal insufficiency. The combination of a bisphosphonate and a parathyroid hormone analog may be more effective than either agent alone in the treatment of osteoporosis. The combination of a bisphosphonate and a parathyroid hormone analog may also be effective in the treatment of osteoporosis of chronic renal insufficiency.

It further states the planktonic zooplankton were mostly small crustaceans, mainly Siphonocera, Mithracella, Onychocera, and other small crustaceans. The zooplankton were collected from the same vegetation as the leafhoppers and were found to be very similar to those found in the vegetation of the same area.

[illegible][illegible][illegible]

Blackburne's native dead Tahiti's Maydennida lie co-
cally. Kama kama but mudiatti, mudiatti pantiatti
to mudiatti mudiatti mudiatti in mudiatti mudiatti
mudiatti mudiatti. Pantiatti mudiatti mudiatti mudiatti
mudiatti mudiatti mudiatti mudiatti mudiatti mudiatti

[illegible]

EK-5: Sabah, “Tahrir savaş meydanı gibi”,28 Kasım 2012; s 26.

EK-6: Sabah, “Mursi darbeyi haber aldı generalleri emekli etti.”, 16 Ağustos 2012; s 26.

SABAH

16.08.2012

MURSI DARBİYİ HABER ALDI GENERALLERİ EMEKLİ ETTİ

Tiraj: 330290

Sayfa No: 26

St x Cm: 36

Mursi darbeyi haber aldı generalleri emekli etti

MISIR Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin eski rejimin simge ismi Savunma Bakanı Muhammed Hüseyin Tantavi ve Genelkurmay Başkanı Sami Anan'ı kendisine yönelik

darbe planlandığı istihbaratı üzerine görevden aldığı ortaya çıktı.

İsrail gazetesi Haaretz'in iddiasına göre, orduda bu ay sonuna doğru Mursi

yönetimine darbe yapılması planlandı. İstihbarat eski Başkanı General Murad Muvafi'nin de darbe planından haberdar olduğu kaydedildi. Ancak Mursi istihbaratı almasının ardından Muvafi ile beraber üst düze görevlileri emekliye sevk etti. Mursi ise “Mısır halkının çıkarı” için görevden aldığını söylediği Tantavi ve Anan'a önceki gün onur ödülü verdi.

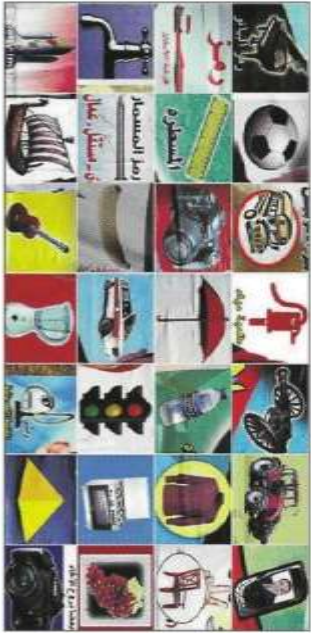
H. Tantavi

M. Mursi

EK-7: Sabah, “Mısır’da dış fırçalı-pet şişeli seçime ilgi büyük oldu”, 29 Kasım 2011; s 24.

Mısır’da dış fırçalı-pet şişeli seçime ilgi büyük oldu

Okur yazar-
lık oranının
düşüklüğün-
den dola-
yı seçimlere
katılan siyasi
partilerin birbiri-
nden liging
ambienler
kullanıyor.

Karmaşık bir seçim sistemi var

MISIR’DA Cemal Abdunnasır döneminde kabul edilen seçim sistemine göre, parlamentoların yarısı siyasetçilerden, diğer yarısı ise işçi ve köylülerden oluşacak. 498 üyeli Halk Meclisi’nin üçte ikisi partilerin adayları arasından, üçte biri de bağımsızlardan seçilecek. Dün başlayan ve üç tur olarak 10 Ocak’ta sona erecek

olan Halk Meclisi seçimlerini, 270 üyeli Şura Meclisi’nin seçimi izleyecek. Şura Meclisi seçimleri ise 20 Ocak’ta başlayacak. 11 Mart’ta bilecek. Seçimlerin birinci turunda Kahire, İskenderiye ve Lüksor halkı; ikinci turda Gize, İsmailiye, Siveyş ve Asvan halkı; üçüncü turda da Minye, Sina ve Şartiyeh halkı oy kullanacak.

Mısır’ın Kardeşler’in desteklediği Hürriyet ve Adalet Partisi’nin tanıtım filminin AK Parti’nin 10’uncu yılı filmine olan benzerliği gözlerden kaçmadı.

Mısır halkı, yoğun gösterilerin ve askerî yönetimin gölgesi altında parlamento üyelerini seçmek için sandığa gitti. Seçime katılım oldukça yüksekti

MISIR halkı, Hüsnü Mübarek sonrası ilk serbest seçimler için dün sandık başına gitti. Sabahın erken saatlerinden başlayan oy kullanma işlemini, akşam saatlerinde sona erdiler. Birinci tur seçimlerin düzenlendiği Kahire ve çevresindeki kentlerde herhangi bir olayın yaşanmadığı belirtilirken, seçimlerden Mısır’ın Kardeşler’e bağlı Hürriyet ve Adalet Partisi’nin desteklediği bloğun birinci çıkmasına kesin gözüyle bakılıyor.

RENGARENK SİMGELER

Bütün dünyanın yakından izlediği seçimlerin en renkli yanlarından biri, partilerin ambien olarak kullandığı nesnelerdi. Ülke’deki okuryazarlık oranının düşüklüğü nedeniyle, seçmenlerin karsısına çıkan 50 şırası parti pyanodan futbol topuna, pet şişeden trafik işığına, dış fırçasından çamaşır makinesine kadar türlü ambienler belirlediler. Oy kullanmayanların ise 500 Cıneyh (yaklaşık 150 TL) para cezası ödeyeceği açıklandı.

YİNE EYLEMLER VARDI

Oce yandan Tahrir Meydanı’nda seçim günü de eylem vardı. Sayıları binleri bulan göstericiler, seçimlerin askerî gölgesinde yapıldığını iddia ettiler. Askerlerin şırsel’ten tamamen uzaklaşmasını isteyen Mısırlılar, seçimlerde oy kullanmayana ceza verilmesini de eleştirtiler.

Mısırlılar, Mubarek rejimi döneminden asker ve polisin, futbol karışması sonrasında 74 kişinin ölümüne yol açan olaylara seyirci kalmasını protesto için sokaklara döküldü. Protesto eylemine katılanlar arasında Türkiye’de de futbol oynayan Mısırlı futbolcu Ahmet Hassan da vardı. El Ehli takımı taraftarlarının, halk isyanının merkezi Tahrir Meydanı’ndaki gösterilerde önemli rol oynadıkları, polisin de bunun intikamını aldığı öne sürülüyor. (Fotoğraflar: AFP/AP)

Tahrir intikamı mı?

Mısır’da futbol maçında yaşanan olaylara müdahale etmeyen polis suçlanırken çatışmanın Hüsnü Mubarek yanlısı güçlerce planlı olarak çıkarıldığı iddia edildi

Dış Haberler Servisi – Mısır’ın Port Said kentinde bir futbol karşılaşması sonrasında çıkan ve 74 kişinin ölümüyle sonuçlanan olayların ardından üç gün ulusal yas ilan edilirken güvenlik güçlerinin olaya müdahale etmemesine öfkeli halk, protesto için sokaklara döküldü. Mısır Yüksek Askeri Konsey Başkanı Mareşal Hüseyin Tantavi yaptığı açıklamada, ölenler için başsağlığı diledi ve ulusal yasın cumartesi gününe kadar devam edeceğini duyurdu.

Hüsnü Mubarek rejiminin devrilmesinden sonra yapılan ilk seçimleri kazanan Müslüman Kardeşler Örgütü, olaylara seyirci kaldıklarını ileri sürdüğü Mubarek rejiminin kalıntısı asker ve polisleri sorumlu tuttu. Örgütün resmi sözcüsü Dr. Mahmud Gazlan, “Ülkede ciddi bir güvenlik sorunu var. Maç sonrası yaşanan olaylar, tamamen organize ve planlı eylemlerdir. Mubarek döneminden kalma üst düzey polis yetkilileri ve askerler, devrimi yapan halkı cezalandırıyor” diye konuştu.

Olayların Hüsnü Mubarek yanlısı güçlerce planlı olarak çıkarıldığı yollardaki spekülasyonlar da yaygın. El Ehli takımı taraftarlarının, halk isyanının merkezi Tahrir Meydanı’ndaki gösterilerde önemli rol oynadıkları, polisin de bunun intikamını aldığı öne sürülüyor. Olayların, taraftarların arasına karışan ve stada bıçak sokmalarına göz yumulan gruplar tarafından çıkarıldığı da suçlamalar arasında.

Mısır’da yayımlanan El Mısıriyun

gazetesi de olayların geçen yıl sivil giyimli polislerin ve “Baltacı” adı verilen saldırganların muhalif göstericilerin üzerine at ve deve sırtında saldırıların yıldönümüne denk geldiğini hatırlatarak bunun düşündürücü olduğunu yazdı.

Federasyon görevden alındı

Olayların bir komplo sonucu meydana geldiğini savunan gazete, “Uluralar” diye adlandırılan El Ehli takımının taraftarlarının, haftalar öncesinden maçı sivil ve bıçaklarla gelmesi için sosyal paylaşım sitelerinden çağrıda bulunduklarını belirtti. Eski Arap Birliği Genel Sekreteri ve cumhurbaşkanı adaylarından

Amr Musa da yeterli önlem alınmamasından dolayı polisi ve orduyu suçladı.

Mısır Başbakanı **Kemal el Ganza**ri dün futbol federasyonu başkanını ve yönetim kurulunun görevden alındığını duyurdu. Başbakan, başkan ve yönetim kurulunun yaşananlardaki sorumlulukları nedeniyle görevden alındıklarını, Port Said Valisi’nin de istifasını sunduğunu ve istifanın kabul edildiğini açıkladı.

Başkent Kahire’nin Sfenks Meydanı’nda dün toplanan binlerce kişi de olaylardan sorumlu tuttukları Yüksek Askeri Konseyi protesto etti. Göstericiler arasında yıllarca Türkiye’de futbol oynayan Mısırlı futbolcu **Ahmet Hassan** da vardı.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Demir Hasan Atlas
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri :
Telefon :
Faks :.....
E-mail :
ORCID : 0000-0001-8772-9192

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora		
Yüksek Lisans		
Lisans	Gazi Üniversitesi Tarih Bölümü	05.06.2006

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2007...	Emniyet Genel Müdürlüğü	Polis Memuru

Yabancı Dil

İngilizce, B1

Yayınlar

Hobiler

Kitap okumak, Spor yapmak, Sosyal ve Kültürel aktivitelere katılmak

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ
TEZ ORJİNALLİK RAPORU

Konusu:

12/08/2022

Arap Baharı Ekseninde Mısır'da Müslüman Kardeşler'in İktidara Gelişi ve Askeri Darbe Sürecinin Sabah ve Cumhuriyet Gazetelerindeki Yansımaları (2011-2013)

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 152 sayfalık kısmına ilişkin, 02/06/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin.com intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %17 (On Yedi) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim

...../...../2022

Hasan Atlas DEMİR

Adı Soyadı: Hasan Atlas DEMİR

Öğrenci No: 20920006026

Anabilim Dalı: Tarih

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Y. Lisans

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Ferit Yücebaş

...../...../2022

ENSTİTÜ ONAYI

U Y G U N D U R

...../...../2022

Prof. Dr. Bekir Koçlar
Enstitü Müdürü